

■ ELMÉLETILEG

SEEING OUR AGE THROUGH SÖREN KIERKEGAARD'S ETHIC LENS:
CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY VERSUS POLITICAL LEGITIMACY
(Gabriela Goudenhoof)

TÁRSADALMI FELELŐSÉGVÁLLALÁS AVAGY AZ ESÉLYTEREMTŐ ÉRTÉKTEREMTÉS
(Varga Anita)

■ KÖZÖSSÉGEK ÉS CIVIL TÁRSADALOM

CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE AZ ELEKTROMOBILITÁS NÉPSZERŰSÍTÉSÉBEN
(Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika)

CIVIL-ATTITŰD — ELEKTROMOBILITÁS 2010–2022
(Keszi-Szeremlei Andrea–Balázs László–András István)

■ TÁRSADALOM ÉS ÁLLAM

DEVELOPING INTERNATIONAL COOPERATION CAPABILITIES TO BOOST
LOCAL DEVELOPMENT AND SOCIAL RESPONSIBILITY
(Mírcea Brie–Mirela Mărcuț–István Polgár)

THE PERIODS OF ESTABLISHMENT, ADAPTATION, AND RENEWAL IN THE
MANAGEMENT OF THE DIASPORA PROJECT NETWORK OF THE UNIVER-
SITY OF PÉCS
(Edit Dukai–Ákos Jarjabka)

■ OKTATÁS, DIGITALIZÁCIÓ ÉS CIVIL TÁRSADALOM

A FELSŐOKTATÁSI FELELŐSÉGVÁLLALÁS EGY SAJÁTOS MÓDJA
(Kőkuti Tamás–Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika)

TÁRSADALMI FELELŐSÉGVÁLLALÁS A HATÁRON TÚLI MAGYAR NYELVŰ
FELSŐOKTATÁSBAN
(Kővári Attila–Sánta Róbert)

TECHNIKUSKÉPZÉSTŐL A SZAKMAIPEDAGÓGUS-KÉPZÉSIG
(Bacsa-Bán Anetta–András István)

A DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETÉSI RENDSZER HASZNOSÍTHATÓSÁGA
(Sipos Norbert)

EGY FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY HARMADIK MISSZIÓS SZEREPVÁLLALÁSA
(Nagy Gáborné–Rajcsányi-Molnár Mónika)

CIVIL SZEMLE

Szerkesztőbizottság/Editorial Board

Belia Anna, Harsányi László, Kirschner Péter, Kuti Éva,
Marschall Miklós, Miszlivetz Ferenc, Nagy Ádám, Rajcsányi-Molnár Mónika

Szerkesztőség/Editors

Felelős szerkesztő/Executive Editor	Nárai Márta
Lapigazgató/Managing Editor	Németh István
Rovatszerkesztők/Editors	Bögre Zsuzsanna, Csongor Anna (Társadalom és állam/ Society and State; Felszállópálya/Take-off)
	Kákai László, Nárai Márta (Elméletileg/Theoretically)
	Kóvári Attila, Bacsa-Bán Anetta (Oktatás, digitalizáció és civil társadalom/Education, Digitalisation and Civil Society)
	Péterfi Ferenc (Közösségek és civil társadalom/Community and Civil Society)
	Sebestény István, Glied Viktor (Világ-nézet/International Review)
Technikai szerkesztő/Technical Editor	Duma Attila

Kiadó

CIVIL SZEMLE ALAPÍTVÁNY – DUE Press

www.civilszemle.hu

1137 Budapest, Pozsonyi út 14.
Tel./fax: (+36-1) 221-8099
E-mail: civilszemle@gmail.com

2401 Dunaújváros, Táncsics Mihály utca 1/A
Tel.: (+36-25) 551-100
E-mail: duepress@uniduna.hu

Felelős kiadó: Nizák Péter kuratóriumi elnök – Németh István igazgató
Készült a HTS Art Nyomdában
Felelős vezető: Halász Iván

ISSN 1786-3341

■ **ELMÉLETILEG**

- Gabriela Goudenhoofft:
SEEING OUR AGE THROUGH SØREN KIERKEGAARD'S ETHIC LENS: CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY
VERSUS POLITICAL LEGITIMACY 5
- Varga Anita:
TÁRSADALMI FELELŐSÉGVÁLLALÁS AVAGY AZ ESÉLYTEREMTŐ ÉRTÉKTEREMTÉS 23

■ **KÖZÖSSÉGEK ÉS CIVIL TÁRSADALOM**

- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika:
CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE AZ ELEKTROMOBILITÁS NÉPSZERŰSÍTÉSÉBEN 41
- Keszi-Szeremlei Andrea–Balázs László–András István:
CIVIL-ATTITŰD — ELEKTROMOBILITÁS 2010–2022 55

■ **TÁRSADALOM ÉS ÁLLAM**

- Mircea Brie–Mirela Mărcuț–István Polgár:
DEVELOPING INTERNATIONAL COOPERATION CAPABILITIES TO BOOST LOCAL DEVELOPMENT
AND SOCIAL RESPONSIBILITY 71
- Edit Dukai–Ákos Jarjabka:
THE PERIODS OF ESTABLISHMENT, ADAPTATION, AND RENEWAL IN THE MANAGEMENT
OF THE DIASPORA PROJECT NETWORK OF THE UNIVERSITY OF PÉCS 91

■ **OKTATÁS, DIGITALIZÁCIÓ ÉS CIVIL TÁRSADALOM**

- Kókuti Tamás–Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika:
A FELSŐOKTATÁSI FELELŐSÉGVÁLLALÁS EGY SAJÁTOS MÓDJA 113
- Kóvári Attila–Sánta Róbert:
TÁRSADALMI FELELŐSÉGVÁLLALÁS A HATÁRON TÚLI MAGYAR NYELVŰ FELSŐOKTATÁSBAN 127
- Bacsa-Bán Anetta–András István:
TECHNIKUSKÉPZÉSTŐL A SZAKMAIPEDAGÓGUS-KÉPZÉSIG 137
- Sipos Norbert:
A DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETÉSI RENDSZER HASZNOSÍTHATÓSÁGA
A FELSŐOKTATÁSI FENNTARTÓVÁLTÁS TÜKRÉBEN 149
- Nagy Gáborné–Rajcsányi-Molnár Mónika:
EGY FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY HARMADIK MISSZIÓS SZEREPVÁLLALÁSA 163

■ **FOTÓ**

- Csanádi Gábor: borító, 4, 22, 70, 90, 112, 126, 148, 162, 172

■ **SZERZŐINK**

173

Fotó/Csanádi Gábor

SEEING OUR AGE THROUGH SØREN KIERKEGAARD'S ETHIC LENS: CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY VERSUS POLITICAL LEGITIMACY

Gabriela Goudenhoof

Introduction

One of the current problems in the corporate environment is how companies have used a light version of corporate social responsibility (CSR), considering it an additional paragraph to the existing quality systems (Cramer 2005). That is the reason why a theoretical, conceptual approach to the ethical roots of CSR is all the more useful in this context. The social dimension of CSR highlights the relationship between business and society illustrating how companies could contribute to a better society, how can they "integrate social concerns in their business operations" and how could they "consider the full scope of their impact on communities" (Dahlsrud 2008: 4).

One of the currents of the broader approach to corporate social responsibility claims that not only managers and boards of directors as agents of company owners have business obligations and responsibilities, but all interested parties should be involved in corporate social responsibility (Donaldson–Preston 1995; Mathis 2007; András–Rajcsányi–Molnár 2015): customers, investors, suppliers, competitors, media, NGOs, employees, communities, environment (through green activists) and last but not least, public authorities but it is also not worth forgetting the wide-ranging role of educational institutions in preparing citizens for the digital challenges of the future. We must therefore take a look at the relationships between the community, the individual and the various forms of association from the perspective of the ethical obligations they have towards humankind and towards society. For this purpose, I used one of the most ethically challenging readings, Søren Kierkegaard. One of the starting points is being the individual, because despite

the fact that we see social responsibility as one over the group and more broadly, over society, it must ultimately be guided towards the individual and towards individual's needs.

Last but not least, we refer to politics and the legitimacy of power. The point of this approach resides in the idea of the responsibility of the state and the public authorities, its agents, over the individual. The requirements of good governance require modern states to comply with ethical standards and principles, establishing clear rules and legal and administrative procedures (Frunză 2015) that take into account the good of the individual as a consumer and ultimately as a citizen.

But the state was never the first agent with social responsibilities. This role was played in turn or at the same time by the church, various charitable organizations and civil society, based on the idea of solidarity (Balázs 2021). Therefore, despite some visions in which the state would be the main actor in providing social welfare, several actors and partnerships in the provision of resources and social services have existed throughout time – higher education also assumed an increasingly important role in the 21st century (Balázs et al. 2021). Last but not least, the concept of governance or the new governance brought with it the legitimization of several actors with the claim to play a role in the management of society, the politics of public decision. And power, even if it is not represented by the government itself, brings with it responsibility. So, the wave of interest in corporate social responsibility in recent years is not accidental. Corporations are increasingly visible in global governance and then corporations must also take on part of the social responsibility. Companies' relationships with public authorities are important because they increase a company's ability to influence the overall policy-making process, and actors' ability to influence the overall policy-making process increases the more direct connections actors have, the more access they have to public authorities (Mathis 2007). Corporate social responsibility creates coalitions, advocacy campaigns, companies become more transparent and accountable to the outside world (Mook et al. 2016). Governments constantly struggle to obtain information from companies in order to control and regulate their activity.

But in order to understand the very core idea of social corporate responsibility and how CSR is shared between various actors we should reflect on topics as Self, Community and the existential context of nowadays crisis.

The Self and the community

One of the paradoxes of the world we live in nowadays is that of community fiction, either we are talking about the imagined nations (Anderson 2006) or we are referring to other types of community aggregation. The more we strive to increase integration efforts, the more important loneliness and isolation become. The citizen and the individual are two facets that belong only in the appearance of the same unit. In fact, they are avatars of human being and sometimes be-

come incompatible. In times of crisis there is a big risk they escape among the big meshes of the authority's legitimacy and its institutional structures and arrangements: nation-state, supranational entities and even civil society. The lonely and sometimes isolated individual ceases to be a concern to authorities, unless he or she belongs to a generic category: diaspora, transnational group, refugee, migrant etc. In Kierkegaard's view the single individual [*den Enkelte*] might be understood in a double sense: "the outstanding and only person, or someone whom every human being is or can be" (Khan 2021: 178). So, either we conceive the individual as a unique, dramatic creature, living he or her destiny, or we are looking to the aggregate selves in various communitarian structures, we'll deal with political issues.

When I talk about community fiction, I am pointing the idea that we all have "a place in the sun" or, in a more political view, the assumption that we all have the right to belong to a city: this principle implies the idea of genetic belonging, of permanence of the national identity, as well as an older philosophical idea that has found consecration in art. 15 of the Universal Declaration of Human Rights (*Everyone has the right to a nationality*).

That's the reason why I consider Kierkegaard's existentialism to be an interesting and appropriate grid of interpretations in this context. The *Sickness unto Death* begins with the famous question: "What is a self?" This question stands as a contemporary one too. Does Western culture know the answer to this question now? But it is a question contemporary Western culture still does not know how to answer.

Identity, the self seems to occupy an important place in contemporary discourse, whether we are talking about national identity, European identity, local identity etc. The self struggles with all these avatars to find balance and overcome despair or the "Sickness unto death" as Kierkegaard called it.

But choosing to address a topic of political philosophy using references to Søren Kierkegaard's thinking is a task not only difficult but also challenging because in most circles Kierkegaard is considered apolitical or at best political conservative and completely distanced from what we call political action. Of course, there are also brave people who strive to prove that Kierkegaard's thinking is deeply political. Still, Kierkegaard wrote: "No, politics is not for me. To follow politics, even if only domestic politics, is nowadays an impossibility, for me, at any rate..." (Kierkegaard 1978: 253).

However, I found Kierkegaard's reflections on otherness particularly useful from the perspective of identity for several reasons: How do we define self and identity rather than in relation to another, the significant Other? On the other hand, the foreigner, the migrant, the one in search of a homeland, for a "a place in the sun", is the one blamed for having brought new evils and new crises upon us, putting the state and supra-state authorities in sensitive position and situation. The migrant, the foreigner, the asylum seeker is the one accused of being accountable for a lot of troubles, causing the economic crisis, the refugee crisis, the labor market crisis, Brexit and many other evils of our world. But we can ask ourselves, in

Kierkegaard's terms, if by any chance we are not the very migrant, the stranger, the outsider, the other ourselves.

For Kierkegaard wonders, he who has not left home, who has not become himself a stranger, how could he know or acknowledge the truth?

Methodology

Choosing to address a topic of political philosophy using references to Søren Kierkegaard's thinking is a task not only difficult but also challenging because in most circles Kierkegaard is considered apolitical or at best political conservative and completely distanced from what we call political action. Of course, there are also scholars trying to prove in their own way (indirect politics, socio-political thinking, socio-existentialism etc.) that Kierkegaard's thinking is deeply political.

The research is using qualitative methods, creating a conceptual space (several concepts of Kierkegaard) as an interpretative framework for some challenging questions such as:

- Is there a substantiation of any public action grounded on the nation-state establishment?
- Who really is the foreigner and what is the future of the right to have a "place in the sun"?
- Are we living in an "age of levelling" or an era of differentiation?
- How does indecision and irresponsibility contribute to the demolition and transformation of the old norms?
- Is there a shared social responsibility?

The centrality of the relationship between the individual and society and political authority is questioned. It's a position which has the unique power to see genuine equality and individual responsibility as the metaphysical foundation of any well-ordered socio-political entity. Notions as community and individuals facing the principle of social cohesion or the concept of corporate social responsibility, that places the interpersonal connection in both human's own nature and the person's relationship with the unconditional would create a society where individuals are continuously oscillating between strong bonds and tentative of "building castles in the air".

Targeting new ways of interpreting Kierkegaard's thoughts and to apply concepts to nowadays crisis both on individual level and collective, corporate authority and legitimacy, we want to accomplish a constructive, conceptual approach.

Irony and despair

Probably one of the many hard-to-understand correlations in Kierkegaard is the one between melancholy and irony. It should be specified what the connection is

between them because they are not similar at all. I used nostalgia in the sense of the pain of losing the nest that the migrant or refugee usually feels, and I have in mind the crisis of migrants from a few years ago, and then I referred to Kierkegaard's melancholy, "this infinitely delicate play with nothingness marking an ironic consciousness" (Khan 1985: 73), as a temporary experience of nothingness, specifically caused by irony taken as a personal point of view. In Kierkegaard's view, longing, desire can never be a determination of subjectivity, in fact it is "a relation to something not given," (Kierkegaard 1989: 46).

Two forms of Kierkegaard's concept of irony can be distinguished in his works:

"The most common form of irony is to say something earnestly that is not meant in earnest. The second form of irony, to say in a jest, jestingly, something that is meant in earnest is more rare. But, as was mentioned, the ironic figure of speech cancels itself; it is like a riddle to which one at the same time has the solution" (Kierkegaard 1989: 248).

If for the first form of irony there are so many examples, starting of course from the attention paid to the Socratic irony in *The Concept of Irony*, the second type of irony, "to say in a jest, jestingly, something that is meant in earnest" can be found rather in *Philosophical Fragments* and into *Concluding Unscientific Postscript*.

A brilliant analysis of despair is being made by Kierkegaard in *The Sickness unto Death*. In this work he also made a lucid critique of modern culture, of course referring and criticizing Denmark modernization.

Kierkegaard thought there are varied forms of despair, accordingly different degree of individuals conscientiousness of it. Many exegetes understood the social sense of despair at Kierkegaard in a restrictive way: "If despair is then a social disease, it is such in the sense that it is a spiritual condition every individual, not existing in faith, endures alone" (Elrod 2002: 108). According to Elrod, the social dimension of despair means that individuals possess it "by virtue of the nature of their relations to each other". The lack of faith it is reflected in social, interpersonal relationships which constitute the very root of despair.

Despair Kierkegaard refers to is in fact noncommittal attitude of the mass society, lack of passion and lack of responsibility, replaced by a sort of historical awareness. The individual is passionless and he lost his authenticity. The subordination of the individual to the group, the attempt of reaching the universal is a process of hiding the real-self behind some social masks, shriving slowly to nothingness (Dupré 2004: 33–35). In another work, *Present Age*, Kierkegaard, reiterates the idea of a lack of passion epoch, where the individual has lost the last quality: involvement passion.

The preface to the Addendum entitled "The Individual," written in 1848 (the main text contains fragments dating back to 1846–1847), begins with the declaration: "In these times all is politic." To this view Kierkegaard now opposes the religious one as being radically different: one is all "practical," the other totally unpractical. Yet religion alone is able to realize the new political dream of human equality.

Only religiously understood Menneskelighed (humanity) entails Menneske-lighed (equality of men). Politics wrongly assume that truth consists in the agreement of the majority (Dupré 2004: 36).

But in Kierkegaard's view, the society, the group, play secondary roles, for only the individual is capable of striving for eternity establishing essential relation to God: "What the age needs in the deepest sense can be said fully and completely with one single word: it needs eternity". This end will provide an equality that political action is vainly pursuing. There is not truth of masses; only the individual could obtain it but not through his or her "own deliberations, or in a speculative way, poetic or even historico-critical" (Rae 1995: 95). So, the purpose would be reestablishing the prime condition and privileged place to the individual.

People's equality in Kierkegaard's view is an equality of standing before God, learning to accept one's own individuality in the light of an infinite reality. It follows that his vision of equality implies that the basis for the formation of a social group lies in the exercise of individual will, the group itself and political institutions ultimately depending on the pleasure of the group whose members are autonomous individuals (Khan 1994). Autonomy correlated with equality before God suggests that legitimacy resides and stands in the individual authority and will of those who constitute a society. Identity has as components the will that confers autonomy and authority over one's own volitional activity and especially over one's own life at the level of society.

And if the truth cannot descend from the masses to the individual, surely the disease of the individual can infect the masses, participating in the despair of the whole culture, the *sickness unto death*, consisting in having lost the sense of ultimate responsibility.

The correlation between anxiety and levelling is also valuable for our pursuit: Kierkegaard considers the experience of anxiety a characteristic of individuality and an impulse to action, a volitional trigger for the acquisition of interiority within the self. The human spirit experiences illness and suffocates in an environment that nullifies differentiation, increasing the degree of levelling, which is in fact a threat to the foundation of individuality, reducing the world to an abstraction, "pure humanity." Levelling is the expression of the disease named anxiety (Khan 1994).

Not by chance, but in such a complex way the anxiety, *Angest*, as a concept, could be defined in such many ways precisely because it is being without an object and yet is related to "freedom, the Old Testament, psychology, nothingness, innocence, vertigo, despair, and other notions" (Arsinevici 2021: 67).

Kierkegaard believed that people detached from the realm of spirit, not existing in faith, are living in immediacy, not able to be self-conscious, nor capable of ethical actions able to achieve grace, in a permanent need to fill the void (Elrod 2002: 119). But this is an egoistic self-seeking, placing people far away from spiritual life, in the public realm.

The observation that the public sphere is outside political power meant, for Kierkegaard, that one could have an opinion on anything without having to act

in that direction (Dreyfus 1999). Without the possibility of decision and action, one can find, detached, countless perspectives on the things he can discuss and debate endlessly. But the perspective of the cleavage between opinion and action does not necessarily open the direction of a freedom in its most negative sense possible, of an apparent lack of responsibility. Not coincidentally, in its indirect way, Kierkegaard awakens each reader to the consciousness of his age and critically urges him to examine his indisputable assumptions, forcing him “to become an individual” (Dupré 2004: 36) by taking a critical distance to position himself against current ideologies. This way of rendering the truth of a category resulting from the collateral consequences of modernity, Kierkegaard is part of what Bartholomew Ryan will call “the creator and revealer of political masks”. The term *indirect politics* designates in fact a “set of masks that continually displaces disciplinary identity from one field to the next just at the moment it seems clear: theology masks politics; law masks theology; political theory masks philosophy; and psychology masks literary approaches to truth” (Ryan 2014: 1).

It is rightly said that anyone interested in the character of modern life, should read Kierkegaard. He is being helpful as a lucid and rigorous thinker, he provides us with the means by which we can together grasp the human possibilities given with the conditions of modern life. Although melancholy is neither an invention of Kierkegaard nor even a modern invention, it is explored starting with the philosophers and / or physicians of ancient Greece and Rome such as Pythagoras, Plato Aristotle, Galen, Evagrius of Pontus, Cassian and then the Neoplatonic world, medieval and Renaissance, Kierkegaard took over “the strange grief of melancholy induces an inward, and often outward, restlessness; a perpetual, aimless and tormenting motion which can finally be calmed only by a proper use of the melancholic’s gifts for spiritual elevation” (Ferguson 2005: 10).

One can say that a trivial think to notice is that our Age is an age of depression and loneliness. More and more, for each generation, society and world appear as meaningless and chaotic. The world in Kierkegaard’s perspective is a playground and nothing more, bare of any constant, substantial values. The ideal life is no longer, therefore, a life lived in search of knowledge, or striving to attain moral perfection, because knowledge was always uncertain, and morality always changing.

At Kierkegaard the conjugation of irony with subjective freedom produces far-reaching consequences for the one we are targeting in this study: the traveler, the migrant, the individual who cannot find a place in the sun and whom authority escapes through the net of legitimacy. Irony gives him the freedom to start where the possibility is not yet actuality. The possibility can go anywhere:

“The salient feature of the irony is the subjective freedom that at all times has in its power the possibility of a beginning and is not handicapped by earlier situations. There is something seductive about all beginnings, because the subject is still free, and this is the enjoyment the ironist craves. In such moments, actuality loses its validity for him; he is free and above it.” (Kierkegaard 1989: 253).

Kierkegaard's concern for those whom we would today call marginalized results from the very idea of indirect politics as an interlude that makes room for the dialectical leap to the one who is the exception, the exile and loafer seeing him or her along with his or her freedom and endeavor of finding fluid identities, continuously shaping itself, doubled by fluid and ambiguous consciousness (Goudenhooff 2016).

Irony as a political statement

George Pattison wonders in Bartholomew Ryan's (2014) preface to *Indirect Politics* how we can productively apply Kierkegaard's writings to the contemporary political situation. In this respect one should observe the political perspective of Kierkegaard which is reflecting the *self* in the mirror of contemporary society, "of the world-historical situation". Of course, he uses irony for this purpose. One should therefore apply the grid *self-irony-ethics triad*.

Politics, understood as oppressive and disempowering structure of power has a remedy: the return to ethics (Habbard 2021). So, in order to apply the *self-irony-ethics triad* we shall exemplify with the migrant situation. There are many questions from the ethic point of view: "What does it mean to be a good immigrant?" (Sullivan 1996: 98). Is the one who invest in the new country, the one who shares welt as a result of his new success with his homelands comrades; the one who makes easier his children integration or the one who fights to preserve homeland culture and mother tongue?

Anyhow does the migrant remain a Stranger, a Foreigner an Other? If we are to listen Immanuel Kant's voice, the answer is a negative one. Disregarding the sanctity of property and even of territorial rights, as contingency, he proclaimed the universal right of hospitality as a "third definitive article for a perpetual peace", more accurate the right to be welcomed wherever one goes. "The meaning of hospitality is exactly that fundamental contingency: our places and lives may not be substitutable, but our positions are; you could very well tomorrow become the very migrant whom you hate today" (Habbard 2021: 161). There are strategies, like *cultural distance* created in order to exclude strangers because of fear and biases of any type.

Politics has exacerbated the role and significance of space, so it is no wonder that we have developed and diligently practiced the sense of space, sometimes to the detriment or disrespect of the social dimension: space is something we share with others. The ethical perspective of his approach would be: the contemporary co-existence of others, more generally, Kierkegaard points towards another concept of space, one which would not be defined as an indefinitely extended, isotropic flat surface, but a space understood as allowing meanderings, chance encounters, openness, "thrown-togetherness" versus the place you have the right to be (Massey 2005), he uses an extensive perspective on space, in this very sense

of togetherness, where “meanderings, chance encounters, openness” (Habbarð 2021: 162) are allowed. Conceiving space not as a limit but as a framework where people have the possibility of develop togetherness, “worldlessness” (Schrijvers 2016: 234), Kierkegaard uses the tool of irony as the wisdom which is allowing us to understand the virtues of freedom assumed even in displacement, because irony is conjugated, as we have shown above, with that state of pre-actuality, of possibility and it is free, “free from the sorrows of actuality, but also free from its joys, free from its blessing” it is a sort a freedom where the individual tastes the euphoria of suspension beyond possible places and constraints.

“Irony is a qualification of subjectivity. In irony, the subject is negatively free, since the actuality that is supposed to give the subject content is not there. He is free from the constraint in which the given actuality holds the subject, but he is negatively free and as such is suspended, because there is nothing that holds him. But this very freedom, this suspension, gives the ironist a certain enthusiasm, because he becomes intoxicated, so to speak, in the infinity of possibilities, and if he needs any consolation for everything that is destroyed, he can have recourse to the enormous reserve fund of possibility. He does not, however, abandon himself to this enthusiasm; it simply inspires and feeds his enthusiasm for destroying.”

(Kierkegaard 1989: 262)

Also, the Kierkegaard’s lesson on the relativity of the insider / outsider distinction is revealing and valuable. The philosopher invites us to overcome the “nation’s fishbowl-syndrome: we are goldfish in naturally pre-defined bowls and think of ourselves as insiders, allowed to exclude outsiders” (Habbarð 2021: 166). Being an outsider might be a vulnerability but in Kierkegaard’s perspective might be in fact a virtue, allowing us to solve the necessity of belonging, using irony as an instrument of emancipation, attaining human freedom and asserting life against despair. The contingency of nationalism and conservatism in conceiving space and territoriality as it does is just a “castle in the air”.

But irony is not just a simple instrument, even a crucial one in interpreting authentic human existence. A particular form of irony, in a profound sense is “a possible way of being in the world, a condition for acquiring wholeness of personality, or human plenitude” (Khan 1985: 69).

It is a provocative attempt to apply Kierkegaard’s notion of *irony* to politics, freedom, state, or to the nation, and ultimately to incorporate it into the idea of civic responsibility. But despite the difficulty, the endeavor is full of promise. It is a raw mirror of the age we are living in. The paradox of political freedom in Kierkegaard’s view, or rather, the ethical command of irony, would be to be able to act freely without endangering your soul, which would remain spotless.

“True freedom, of course, consists in giving oneself to enjoyment and yet preserving one’s soul unscathed. In political life, true freedom naturally consists in being involved in the circumstances of life in such a way that they have an objective validity for one and through all this preserving the innermost, deepest personal life,

which certainly can move and have its being under all these conditions but yet to a certain degree is incommensurate with them” (Kierkegaard 1989: 182–183).

Approaching the subject of Socrates’ accusation (Plato’s *Apology*) allows Kierkegaard to question the political geography of the center-periphery relationship as well. The citizen is situated by default on the periphery relative to the centrality of the state. Of course, from this point of view, Socrates is not an exemplary citizen, and he did not gravitate from the periphery to the center, but rather a tangent continually touching the peripheral complexities of the state.

Kierkegaard agrees with the central position of the state and its legitimacy in deciding also on the competencies, in relation towards citizens and the family that includes both. Interestingly, Kierkegaard states that not even the individual can have the legitimacy to extend his or her competencies in relation to the family.

“The state, of course, has fully agreed with Socrates that the more competent ought to be preferred to the less competent. But it by no means follows that the state can leave it up to each individual to decide whether or to what extent he is the most competent, to say nothing of allowing the single individual, simply because he deems himself the most competent, to propagate this competence of his with no concern for the state. As the whole in which the family lives and moves, the state can suspend to a certain degree the absolute relation between parents and children, can to a certain degree use its authority to make stipulations regarding the children’s education, but this is precisely because the state ranks higher than the family, which is within the state. But the family in turn ranks higher than the single individual, especially in regard to its own affairs. Vis-a-vis the family, therefore, the single individual, just because he believes himself to be the most competent, cannot without further ado be authorized on his own responsibility to extend his competence. Vis-a-vis the single individual, therefore, the child’s relation to its parents is an absolute.” (Kierkegaard 1989: 185)

New directions and contemporary applications: levelling society vs political legitimacy in social responsibility

Social responsibility and social corporate responsibility are social constructions (Berger–Luckmann 1966) therefore perspectives are biased and very diverse and one could say it’s a new and contemporary ethical issue. So, even if Kierkegaard’s writings are viewed from the perspective of the context of an era in which he lived and especially outside socio-politics, there are countless applications of his conceptual grid to our world. The ethical sphere is mainly examined and the correlations - infinite. For instance, Hubert Dreyfus analyzes the possible applications of Kierkegaard’s ethics on the Internet, observing the way we engage in various actions involved, we make choices and especially that chaos of the Internet which is called responsibility.

“If the Internet could reveal and support the making and maintaining of commitments for action, it would support, not undermine, the ethical commitments Kierkegaard maintains human beings need” (Dreyfus 1999: 105).

Today we not only live in a common world but we are also witnessing the opening of new worlds, new areas of discourse and action, such as industries, governments, professions and so on. The Internet is developing means of communication that allow people to keep track of their commitments and see how both their discourse and their actions open up new areas of action and the ethical sphere cannot be missing from the Internet world either. According to Dreyfus, Kierkegaard would probably argue that when the use of the Internet for coordinating commitments is successfully instantiated in a communications system, the very ease of making commitments would favor the inevitable breakdown of the ethical sphere. Every commitment we make has an enormous number of consequences and we are required to take active responsibility for all the consequences we acknowledge. So, the more sensitive we are to commitments, the more conflicting demands we will encounter. And the more we decide a conflict by making one commitment or another, the more our commitments will proliferate into conflicts again. Thus, the more developed a commitment tracking system is, the more possible commitments it will track, and its very ability to track all commitments, which should have supported the action, will instead lead to paralysis or to arbitrary choice.

In *The Present Age*, an essay published in 1846 and conceived as a virulent critique of society, public, press, Kierkegaard tackled modern nihilism, applying it to different aspects of life or culture. A nihilistic culture is one with no distinctions between what is important and what is not, making almost impossible to differentiate individuals too. Søren Kierkegaard spoke about the “age of levelling” where a dominant “people”, as an enormous abstraction is demolishing structures as royalty, nobility, believing that the present age is one of a such “levelling down the people to the lowest common denominator” (Tester 1998: 106). How can we apply his ideas today? His *Present Age*, an Age of tergiversation, where *Vis inertiae*, the force of inertias is dominant is not far away from our Age. In Kierkegaard view the *Present Age* of inertia is in strong contrast with the *Age of Revolution*, characterized by its dynamics: “In contrast to the age of revolution, which took action, the present age is an age of publicity, the age of miscellaneous announcements: nothing happens but still there is an instant publicity.” (Kierkegaard 1978b) Good action seems to be always in the past, whereas our time is only one of anticipation, daydreams and no proper action. We are talking about an era of lack of decision and irresponsibility, a standing orientation to equality, but a levelling, a negative in non-differentiation one. The levelling Kierkegaard is talking of is revealing “in the ascendancy of the category »generation« over the category »individuality«”. Sociality, as a positive idolized principle of nowadays, is the destructive, demoralizing principle, which in the slavery of reflection transforms even the virtues into

vitia splendida [glittering vices]. People seek comfort in the company of others and thus become captive themselves, subject to the levelling process, as a game of reflection in the hands of an abstract power, as in a game of dominoes, because the individual who levels others and who selfishly believes that he knows what he's doing, he's transformed himself and in fact everyone remains ignorant. Levelling can only be stopped if the individual, "in individual separateness, gains the intrepidity of religiousness" (Kierkegaard 1978b: VIII81).

Levelling could not be stopped, in Kierkegaard's view, by any exceptional individual, the age of heroes being outdated and the abstraction of levelling being a superior negative force, and about the system, as a factor in stopping levelling, all the less so, while the system itself is in the service of the levelling process. "Not even national individuality will be able to halt it, for the abstraction of levelling is related to a higher negativity: pure humanity" (Kierkegaard 1978b: VIII81).

As for the public, this "mirage of reflection" that makes people think they are bigger than kings, the "fairy tale of an age of prudence" makes people proud; the public is "everything and nothing, the most dangerous of all powers and the most meaningless" (Kierkegaard 1978b: VIII81). One can speak to an entire nation on behalf of the public, and yet the public is less than such an insignificant human being. An abstraction, *the press* gives birth to another abstraction, the audience, which is the true leveler, made up of a lazy crowd that understands nothing in itself and is not willing to do anything, in a state of perpetual indolent laxity.

However, there are things to do even in this age of levelling and the absence of revolutionary pathos. Socio-political aspects are also insinuated in Kierkegaard's work, sometimes even in congruence with the religious ones. Social concern must not be activistly limited to "doing good"; simultaneously with the relation to the absolute, the individual must exercise his love in the relative world of social and politics. Definitely, the "doing good policy" is necessary for the members of the community to perceive the governors' position of command as being justified. It is a position which "must partake in some explicit way in a dynamic of the common good" (Coicaud 2002: 33). But Kierkegaard's ethical positions focuses on human nature adding the activity of various social and political organizations, "rather than suggest definite plans of action" (Fletcher 1982: 86). His approach might seem to be a quiet philosophy of resignation to concrete realities that focus only on the inner life. The indifference with the spiritually oriented citizen is supposed to view political authority certainly does not seem to be an adequate basis for a truly comprehensive political philosophy, no matter how much emphasis Kierkegaard places on considerations such as the ontological basis of equality, aspect seems to have been regularly ignored by other political philosophers. Still, highlighting the "centrality of the relation of the individual to society and to political authority" Kierkegaard's position "has the unique strength of seeing genuine equality and individual responsibility as the metaphysical grounding of any well-ordered sociopolitical entity" (Fletcher 1982: 90). The preoccupation for determining the community geometry, the relations of the individual with the society and with the

political authority opens the way to the discussion that links the legitimacy of the power to the ethical aspects of the direction of the power relations in the society. The idea of genuine equality between individuals, as well as individual responsibility seen as a metaphysical foundation of any well-founded socio-political entity, is in fact a metaphysical foundation of political legitimacy in a deeply community vision, based on the principle of cohesion of interpersonal ties doubled by a relationship authentic with the unconditional, the absolute.

But let us not imagine that the idea of community, association, sociality has preeminence over ethics. Criticizing contemporary society (from the perspective of 1846), Kierkegaard has reservations about the solution of salvation through social union (Matuščík 1994), as long as the levelling of the individual by the herd mentality of the present age requires opposition achieved through an ethical position of the individual sometimes even as opposition with the whole world. Moral authority is the key concept related to legitimacy, because how could we even imagine the exercise of a person's power over another, the power to command and of imposing from a group over another, an experience not only about maintaining social order, but also accompanied by coercion, sometimes humiliation, threat, subordination, etc., if there were no moral basis for authority? This is the reason why today legitimation is viewed as "what is morally justifiable or rightful" (Beetham 1991: 5), and by opposition, power which is "not legitimate offends our moral sense" (Beetham 1991: 22). But can we affirm that today there is still a moral ground for subordination, compliance and cooperation with authority? This is the moment when we talk about legitimation crisis and about sharing the legitimacy of action with other actors and open the way for other types of responsibility as Corporate Social Responsibility is.

Although the concept of legitimacy can be used for different purposes, it is still a concept with a normative structure that involves people's belief and belief that it makes sense to behave in a certain way, but when their validity disappears, legitimacy enters a crisis. Of course, we can distinguish (Beetham 1993) between a crisis of legitimacy that involves a loss of confidence in authority due to poor government performance and one that involves a crisis of the source of authority, a type of crisis characteristic of those epoch-making changes from sacred to authoritarian sources.

As regard normativity Abraham Khan noticed that Kierkegaard, like John Locke, acknowledges that a group has priority on political governance by virtue of a quality that defines individuality, an essential passion, interiority in relation to an ethical ideality. But the relation is not a normative one, no matter how much an ethical ideal might embrace the population or the community, if members are not passionately and essentially linked to that ideal

"A normative relation for Kierkegaard is one that is conditioned by form and culture and marked by a principle of contradiction the Revolutionary Age exemplifies. Such a relation is not a historical, but part of a historical narrative or social practice. It has no existence apart from the actualities of the culture" (Khan 1994: 79).

Last but not least, we should mention as a determinant of the crisis of legitimacy the devaluation of symbols associated with the mutation in mentality produced by the psychological rupture of trust that generates a “moral and emotional emptiness” (Girardet 1997: 69) and which Kierkegaard identified in his time as a loss of self and nihilism. That is why nowadays the attempts to overpass the crisis of legitimacy, not at the expenses of increasing performative actions, but using a dramatized manipulation of symbols, political discourse and symbolic arsenal as a ritual, quasi-irrational valve to repress various social affections (Goudenhooff 2014).

The way in which Kierkegaard conceives the individual in a double hypostasis has implications for the vulnerable place of the meeting of moral and politics because the key is to understand the individual *den Enkelte* as a category representing a human type struggling in his fight, spiritually fight, to keep himself related and in continuously contact to eternity and on the other hand the physically-corporeally perspective of him, fighting to improve the socio-political order “that by machination considers itself deified demanding loyalty. In effect, the established order is a power apparatus that is totalizing and integrating individuals to achieve conformity in a social whole. It diminishes conscience or inner strivings that make for moral authenticity” (Khan 2021:193). The *secular* and the *religious* shake hands but remain in dispute in the realm of the individual *den Enkelte*.

In a study on Søren Kierkegaard and Emmanuel Lévinas complementary conceptions of identity – which posit anti-essentialist, relational notions of self – as they inform the ‘the ethics of ethics.’ Robyn Brothers shows that our conception of *self* is extremely relevant and influences our evaluations, judgements and finally our ability to choose as a distinctive form of “*human agency*”. Answering to the issue whether moral responsibility should be derived from substantive identity or – instead – from the Other, it overcomes that “despite many equivocal readings of Kierkegaard as an egologist or individualist which do not include significant qualifications essential to his understanding of ethical selfhood, [...] both Kierkegaard and Levinas share a commitment to arguing ethical choice from the Other rather than from substantive identity” (Brothers 1999: 58).

Legitimate political activity is inseparable from responsibility, which, in turn, is the manifestation of a power that accepts the constraints imposed by the right to govern. Responsibility has a deep ethical dimension. It is a function of the public service of authority and “is expressed through a sense of duty that is linked to the exercise of public trust” (Coicaud 2002). The principle of responsibility is a dance formula with two partners: the rulers and the public, and the sense of responsibility of the rulers does not work without a comparable sense of governance. But can this classic paradigm of dual separation between the rulers and the governed last in the context of social responsibility? Isn’t corporate social responsibility and the partnership of companies and civil society with the state a viable alternative? The answer is definitely an affirmative one.

Conclusion

Corporate social responsibility and the partnership of companies and civil society with the state is not limited only to resources and financial contributions to replace the old concept of “charity”. CSP has a strong ethical basis and might be an important instrument for solving some crisis that the contemporary global world is going through, in a context where states seem not to face properly situations such as the migrant crisis, refugee’s crisis, which constitute dramatic social problems and which have a strong existential component, ultimately meaning to contribute to a better society and to make the world a better place.

Kierkegaard’s relevance in politics with application to contemporary crises and to the concept of responsibility is highly evident. The existential status of man going through the experience of searching for a place, another place under the sun to call home requires explorations in which the conceptual framework of Kierkegaard’s philosophy becomes extremely useful. His perspective is unique in deciphering the status and identity of the marginal, the exile, the individual in search of the self on the one hand, but engaged in the efforts of harmonizing the society where he or she lives.

Kierkegaard’s influence on the formation of the political thinking even as indirect political thinker is undoubtedly relevant. The conceptual framework as well as influential concepts such as self, irony, despair, anxiety and others find their connotations not only in the topics addressed by contemporary thinkers, but still have their explanatory power of social and political phenomena and processes and dilemmas we face. The dilemma: does living for yourself, serving yourself, mean betraying your age? it is such an example and the ethical lenses that Kierkegaard offered help us to see ourselves and the world in a different way and to discover unsuspected depths and meanings.

Bibliography

- Anderson, Benedict (2006): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- András, István–Rajcsányi-Molnár, Mónika (2015): The Evolution of CSR and its Reception in Post-Socialist Environments: The Case of Hungary. *Journal of Environmental Sustainability*, 4., (4.), pp. 1-18.
- Arsinevici, Adrian, (2021): Anxiety and Kierkegaard’s Angest. *International Journal on Humanistic Ideology*, 11., (2.), pp. 61–81.
- Balázs, László (2021): Comparing NGO Leaders Through Organizational and Social Psychology: The Role of Civil Society for Environmental Protection. *Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4., (1), pp. 47–68.
- Balázs, László–Rajcsányi-Molnár, Mónika–András, István–Sitku, Krisztina (2021): Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21., (1), pp. 54–63.

- Bauböck, Rainer–Faist, Thomas, Th. (Eds.) (2010): *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Beetham, David (1991): *The legitimation of Power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Beetham, David (1993): In Defence of legitimacy. *Political Studies*, 41., (3.), pp. 488–491.
- Berger, Peter L.–Luckmann, Thomas (1966): *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Doubleday & Company.
- Brothers, Robyn (1999): "Ethics of ethics, law of laws": Kierkegaard, Lévinas and the aporia of substantive identity. *Sophia*, 38., (2.), pp. 54–68.
- Coicaud, Jean-Marc (2002): *Legitimacy and Politics: A Contribution to the Study of Political Right and Political Responsibility*. Translated by Davis Ames Curtis, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cramer, Jacqueline (2005): Company learning about corporate social responsibility. *Business Strategy and the Environment*, 14., (4.), pp. 255–266.
- Dahlsrud, Alexander (2008): How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15., (1), pp. 1–13.
- Donaldson, Thomas–Preston, Lee E. (1995): The stakeholder theory of the corporation: concepts, evidence and implications. *Academy of Management Review*, 20., (1), pp. 65–91.
- Dreyfus, Hubert (1999): Kierkegaard on the Internet: Anonymity vs. Commitment in the Present Age, *Kierkegaard Studies Yearbook*, pp. 96–109.
- Dupré, Louis (2004): The Sickness unto Death: Critique of Modern Age. In: Guignon, Charles (Ed.): *The Existentialists. Critical Essays on Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger and Sartre*, Lanham–New York: Rowman & Littlefield Publishers. pp. 33–54.
- Elrod, John W. (2002): The Social Dimension of Despair. In: Perkins, Robert L., (Ed.): *Sickness Unto Death (International Kierkegaard Commentary)*. Macon: Mercer University Press. pp. 107–119.
- Ferguson, Harvie (2005): *Melancholy and the critique of modernity: Søren Kierkegaard's religious philosophy*. London: Routledge.
- Fletcher, David B. (1982): *Social and Political Perspectives in the Thought of Søren Kierkegaard*. University Press of America.
- Frunză, Sandu (2015): *Publicitatea și administrația publică sub presiunea eticii*. Iași: Lumen.
- Girardet, Raoul (1997): *Mituri și mitologii politice. Traducere de Daniel Dimitriu*. Iași: Editura Institutul European.
- Goudenhooff, Gabriela (2014): *Legitimitatea. Ritualuri ale legalității și autoritate discursivă*. Iași: Adenium.
- Goudenhooff, Gabriela (2016): *Going back home through one's language. Romanian diaspora in Germany*. Baden Baden: Nomos Verlagh.
- Habbar, Anne-Christine (2021): Kierkegaard's Spatial Politics. Nations and Nationalism, Irony and the Demonic. *International Journal on Humanistic Ideology*, 11., (2.), pp. 15–173.
- Khan, Abraham (1985): Melancholy, irony, and Kierkegaard. *International Journal for Philosophy of Religion*, 17., (1–2.), pp. 67–85.
- Khan, Abraham (1994): Kierkegaard on authority and leadership: Political logic in religious thought. *Sophia*, 33., (3.), pp. 74–88.
- Khan, A. (2021): Den Enkelte as Socio-Political in Kierkegaard Texts. *International Journal on Humanistic Ideology*, vol. XI., (2.), pp. 175–200.
- Kierkegaard, Søren (1978): *Letters and Documents*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

- Kierkegaard, Søren (1978b): Two Ages. The Age of Revolution and the Present Age. *A Literary Review*. Edited and translated by Howard V. Hong and Edna H. Hong, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (1989): *The concept of irony, with continual reference to Socrates*. (Kierkegaard's writings; II). Edited and translated by Howard V. Hong and Edna H. Hong. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Massey, Doreen B. (2005): *For Space*. New York: Sage Publications.
- Mathis, Arno (2007): Corporate social responsibility and policy making: what role does communication play? *Business Strategy and the Environment*, 16., (5.), pp. 366–385.
- Matušítk, Martin J. (1994): Kierkegaard as socio-political thinker and activist. *Man and World*, 27., (2.), pp. 211–224.
- Mook, Laurie–Rajcsanyi–Molnar, Monika–Cordery, Carolyn–Nowland–Foreman, Garth–Smith, David H.–Wellens, Lore (2016): Accountability and Social Accounting in Associations. In: Smith, David H.–Stebbins, Robert A.–Grotz, Jurgen (Eds.) (2016): *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation and Nonprofit Associations*. Houndmills, Basingstoke (UK): Palgrave Macmillan. pp. 1045–1059.
- Perkins, Robert L. (Ed.) (2002): *Sickness Unto Death. International Kierkegaard Commentary*. Macon: Mercer University Press.
- Rae, Murray A. (1995): Kierkegaard and the historians. *International Journal for Philosophy of Religion*, 37., (2.), pp. 87–102.
- Ryan, Bartholomew (2014): *Kierkegaard's Indirect Politics*. Interludes with Lukács, Schmitt, Benjamin and Adorno. Amsterdam and New York: Rodopi.
- Schrijvers, Joeri (2016): *Between Faith and Belief: Toward a Contemporary Phenomenology of Religious Life*. Albany: State University of New York Press.
- Sullivan, T. A. (1996): Immigration and the Ethics of Choice. *International Migration Review*, 30., (1.), Spring, pp. 90–104.
- Tester, Keith (1998): Ethical Conduct in the Present Age: The Case of Søren Kierkegaard. *The Sociological Review*, 46., (1.), pp. 95–114.

Fotó/Csanádi Gábor

TÁRSADALMI FELELŐSÉGVÁLLALÁS AVAGY AZ ESÉLYTEREMTŐ ÉRTÉKTEREMTÉS

Varga Anita

Bevezetés

■ A társadalmi felelősségvállalás megítélésének kérdése mind a felsőoktatási intézmények, mind a vállalkozások, mind a civil szervezetek szemszögéből kétarcú. Mindhárom szektorban érezhetővé vált a bizonytalanság, mely az elmúlt években fokozatosan erősödött. A témában megfogalmazódott szakmai anyagok alapján elmondható, hogy a kérdés kapcsán a szerepvállalók törekednek tevékenységeik minőségi mutatóinak erősítésére. Alapvető érdek, hogy szélesebb körben hatást gyakoroljanak, több „fogyasztót” nyerjenek meg. A működés elengedhetetlen feltétele a tevékenységek stratégiai menedzselése, kapcsolódás a mindenkori kormányzat kinyilvánított és legfőképpen rejtett igényeihez. Ennek hiányában a célkitűzések megvalósítása nem válik lehetségessé. A munkahelyválasztás esetében a munkahely CSR-tevékenysége, mint döntési szempont még nem meghatározó a potenciális munkavállalók számára. Annak ellenére, hogy a foglalkoztatók CSR-tevékenysége nem minden szempontból elsődleges, a szervezetről kialakított kép, véleményt jelentősen változtatja pozitív irányba; különösen igaz ez, ha olyan program kapcsolódik a tevékenységhez, ami hiteles és valós segítséget jelent a társadalom számára.

A tanulmány célja, hogy áttekintést adjon a társadalmi felelősségvállalás témaköréhez kapcsolható célkitűzések és programok megvalósításáról, rendszerszintű értelmezési lehetőségeiről, melyek a felsőoktatásban, a vállalkozásokban és a civil szervezetek keretrendszerében együtt működnek. A kapcsolatrendszer, melynek egyetlen szakmailag hiteles alapja a partnerség, az állandóság és a változás összhangjának sajátos megítélése.

A Jóság elve minden körülmények között avagy a CSR társadalmi hatása

A civil szervezetek, illetve a felsőoktatás felelőssége a társadalmi normaalkotásban, a felismert akadályok megoldásában, az egyének közötti makroszintű ellentét rendezésében alapvető fontossággal bír. A szolgáltatást igénybe vevők, az érintettek és érdekeltek igényfelmérése, a párbeszéd alakítása, fejlesztése elengedhetetlen. A társadalmi felelősségvállalás fogalmi rendszere jelentős fejlődésen ment keresztül. (Lukács 2015). Nyugat-Európában az 1990-es évek után erősödött meg a tudományos érdeklődés, és nemzetközi kutatói hálózatok jöttek létre (Kiss 2015).

A CSR fogalmának átfogó szemlélete biztosítja, hogy a közreműködők kölcsönhatásban oldjanak meg társadalmi feladatokat. A kormányok szakpolitikáik alakításával is ösztönzik a társadalmi felelősségvállalás hatékonyságának fokozására mind a civil szervezeteket, mind a felsőoktatási intézményeket (Czippán et. al 2021).

A társadalmi felelősség a felsőoktatás intézményei esetében sajátosan értelmezhető, a harmadik misszióhoz kapcsolódó tevékenységek keretrendszerében szerepel. A társadalmi felelősségvállalás a közgondolkodásban elsősorban az állami feladatként megjelenő szociális, egészségügyi, oktatási tevékenység magánszemélyek és gazdasági szereplők által történő részbeni átvállalása. A civil szektor a felsőoktatáshoz hasonlóan felelős a társadalom jólétének biztosításáért az alapító okiratok, kibocsátott minőségpolitikához kapcsolódó nyilatkozatok szerint.

1. ábra. Jelenlét a társadalomban

Társadalmi felelősségvállalás	
Felsőoktatás álláspontja	Civil szervezetek álláspontja
Hazai és nemzetközi kutatások támasztják alá a harmadik missziós tevékenységek között szereplő CSR tevékenységi forma szükségességét.	Egységben működő környezeti, társadalmi és gazdasági célok megvalósításának „kényszere” az életminőségének megőrzése, javítása érdekében.
A felsőoktatás rendszerének fejlesztése külső érintettek bevonása a teljesítményelv fontossága.	Külső érintettek bevonása Belső érintettek bevonása
Az egyetemek a helyi társadalmi élet és a gazdaságfejlesztés katalizátorai.	Lokális Globális
Igény, hogy a felsőoktatási intézmények a gazdaságos működés mellett hozzanak létre társadalmi értéket. Stratégiai szinten a feladat végrehajtása versenyelőnyre válik.	Érdekvédelem Érdekvényesítés
Előre rögzített teljesítménymutatók alapján, középtávú finanszírozás keretében végzett tevékenység	Stratégiai tervezés szükségessége Adományszerzés Támogatás
Nem teljesítményalapú, differenciált finanszírozás hiánya mint demotiváló tényező.	Nem teljesítményalapú, differenciált finanszírozás hiánya mint demotiváló tényező. Adományszerzési ráfordítás

Forrás: Saját szerkesztés.

A társadalmi normák alakításában széles spektrumban mutatkozott meg a tárgyhoz kapcsolódó társadalmi csoportok véleménye. A felsőoktatás rendszerében bekövetkezett változás kapcsán a kormány saját bevallása szerint ösztönző szerepet vállal abban a tekintetben, hogy a hazai felsőoktatás egész rendszerét és annak valamennyi szereplőjét érdekeltté tegye a CSR típusú tevékenységek hatékony működtetésében és az eredmények hosszú távú fenntartásában. A tanulmány jelen fejezetének célja, hogy a teljesség igénye nélkül képet adjon a felsőoktatási intézmények, valamint a civil társadalom álláspontját illetően. Az 1. ábra a fejlődés során felmerülő kérdésköröket tekinti át. Elemeit vizsgálva láthatóvá válik, hogy a kinyilvánított szándék szerint a társadalmi-gazdasági fejlődés eredményeképpen egyre inkább közelít a civil szervezetek és a felsőoktatási intézmények álláspontja a CSR tevékenységek hasznosságának, eredményeinek megítélésében. Mindkettő alapvető céljával tűzte ki, hogy hatékonyan és eredményesen válaszoljon a gazdaság és társadalom által kinyilvánított folyamatosan változó igényekre. Ennek során tevékenységelemei szorosan vagy tágabban kapcsolódnak azon vállalatok, vállalkozások célkitűzéseire, melyekkel külső vagy belső érintettként kapcsolatban vannak.

A felsőoktatási intézmények stratégiai célja, hogy a helyi társadalmi élet, a gazdaságfejlesztés rendszerszintű katalizátoraként működjenek. A kormányzat mellett stratégiai szereplőként épülnek be a rendszerbe a piaci, vállalati szféra képviselői szakmai közreműködőként, finanszírozóként. A társadalmi felelősségvállalás meghatározásának különféle értelmezési keretei ismertek, melyek a fogalom elterjedésének növekedésével maguk után vonták a kapcsolódó kutatások számának pozitív irányú változását. „Egy egyetem akkor lesz társadalmilag felelős, ha támogatja a közösségi és polgári értékeket (pl. társadalmi igazságosság, méltányosság és diverzitás), felelős és demokratikus állampolgárságra nevel, továbbá hozzájárul társadalmi-gazdasági környezete fenntartható fejlődéséhez” (Balázs et al.: 2020: 12).

A legtöbb tevékenység helyi és regionális szinteken jelenik meg, a további területi szinteken fokozatosan csökken a tevékenységek száma (Reisinger–Dános 2021). A társadalmi vállalkozások és a felsőoktatás kapcsolódási pontjainak vizsgálata során megállapítható, hogy szervezeteiket tekintve hibrid jellegűnek tekinthetők (Matolay–Révész 2020). A társadalmi vállalkozás fogalmának értelmezése, mely kapcsolható mindhárom szegmenshez, az Európai Unió operatív társadalmi vállalkozás meghatározása, amely szerint a társadalmi vállalkozás olyan szervezet, amely többek között felelősségteljes, átlátható és innovatív módon irányított, különösen az üzleti tevékenység által érintett munkavállalók, ügyfelek és érdekelt felek bevonása révén (Kiss–Mihály 2019). Amennyiben a harmadik missziót mint tevékenységet határozzák meg, az értelmezés a tudásalapú társadalomban minden olyan tevékenységre vonatkozik, amelyet az egyetem folytat annak érdekében, hogy a tudást a társadalom számára elérhetővé és a gazdaság számára hasznossá tegye (Deés 2011).

A társadalmi felelősségvállalás erősítése, az egyetemek társadalmi vállalkozásként való értelmezése komplex rendszerben határozható meg, mely hátterét a felsőoktatási intézmények tudásbázisa és infrastrukturális lehetőségei, pályázati

és saját forrásai, valamint helyi, regionális és különféle ipari-gazdasági-társadalmi kapcsolatai határozzák meg (Varga 2021). Az Európai Bizottság 2001-ben megfogalmazott alapvetése szerint:

„A CSR olyan koncepció, mely alapján a vállalatok a környezeti és társadalmi tényezőket az üzleti folyamataikba és az érintettjeikkel folytatott interakcióiba építik, önkéntes alapon.” A vállalatok szerepvállalását más aspektusból áttekintve megállapítható, hogy a szereplők felelősségvállalása a jelenlegi gazdasági struktúra fenntartása felé mutat, a CSR üzleti szempontjait a gazdasági érdek és a fenntarthatósági célok közötti kölcsönösen előnyös kapcsolatok előtérbe helyezése határozza meg (Szennay 2020).

Az egységiség elve avagy a CSR projektszemléletű megközelítése

A társadalmi felelősségvállalás minőségközpontú, rendszerszintű értelmezésében a felsőoktatási intézmények, a vállalkozások és a civil szervezetek egyaránt szolgáltató szerepben végzik tevékenységeiket.

2. ábra. A tudásteremtés innovatív környezetének elemei

Forrás: Saját szerkesztés.

Projektszemléletű megközelítésben a vállalatok és civil szereplők, célcsoportként jelennek meg. Ebben a megközelítésben a területi, térségi, társadalmi, gazdasági és környezeti elemek szimbiózisban fogalmazódnak meg (2. ábra). Az érdekek figyelembevételének és érvényesítésének elkerülhetetlen eleme a civil szervezetek bevonása. A szakértelem elsősorban az oktatási igények megfogalmazásában, másodsorban a kutatási tevékenységek társadalomra gyakorolt hatásában nyilvánulhat meg. A projektek tervezése az EU pályázati periódusaiban megfogalmazott célokkal összhangban történik.

Az EU által a 2014–2020 közötti pályázati periódusra megfogalmazott 11 cél közül öt kapcsolható a harmadik misszióhoz köthető tevékenységekhez:

- Innováció erősítése, kutatásfejlesztés és technológiai fejlesztés,
- Társadalmi befogadás segítése és a szegénység csökkentése,
- A munkavállalói mobilitás és foglalkoztatás hatékony segítése,
- Egyfajta beruházási tevékenység, amely kiterjed az oktatásra, akár az egész életen át tartó tanulásra, illetve a készségek fejlesztésére,
- Hozzáférhetőség a különböző technológiákhoz információs és kommunikációs vetületben, minőségjavító törekvések a technológia felhasználása kapcsán.

A felsőoktatás rendszerében működő tudásbázis fejlesztése, tudás- és technológia transzfer szolgáltatások bővítése célkitűzéseit tekintve hozzájárul mind az országos, mind a regionális K+F ökoszisztéma fejlesztéséhez és a technológiaintenzív vállalatok – elsősorban kis- és középvállalkozások – innovációs kompetenciájának fejlesztéséhez. A folyamat leképezése a tudásháromszög (triple helix) vagy tudásnégyyszög (quadruple helix) modell. A modell a tudásteremtést a társadalomban működő három szereplő – a tudomány (egyetem), a vállalkozások (gazdasági szféra), valamint a kormányzat – interakciójaként írja le. Kormányzat alatt itt a másik két szereplő számára szabályokat, normákat megfogalmazó és a tevékenységek végzéséhez kereteket és alapfeltételeket meghatározó (pl. adópolitika, finanszírozási keretek) erő nyilvánul meg. Egyik kinyilvánított stratégiai célként szerepel a felsőoktatási intézmények és a vállalatok, valamint egyéb kutatóhelyek közötti kapcsolat megerősítése, a „quadruple helix” – „tudás négyyszög” kiépítése. Az említett három szféra közötti folyamatos kommunikáció hozzájárul mindhárom szegmens fejlődéséhez, illetve tudásteremtő térségek létrejöttéhez. A triple helix az utóbbi években kiszélesedett, a modellnek fontos elemévé váltak a társadalmi szereplők. A tudásteremtés környezeteként, igény kifejezőként, minőségirányítási szemléletben vevőként válnak részévé a kölcsönhatásnak, emellett már maguk is tudásteremtő erőként működnek. A rögzített célkitűzések fokozni kívánják a részvételt a regionális K+F ökoszisztéma fejlesztésében, erősíteni a felsőoktatási intézmények „harmadik misszióját”: növelni társadalmi innovációs és tudásbázis típusú szolgáltató szerepüket. A klasszikus egyetemi szerepek kiegészülnek egy olyan funkcióval, mely az intézmények társadalom felé irányuló aktivitását hivatott leképezni (Dános–Reisinger 2015).

Az összemérhetőség elve avagy a CSR minőségi paraméterei

A minőségirányítási eszközök, módszerek, és rendszerek működtetése, mely a folyamatos fejlődés alapfeltétele a 21. században, stratégiai kérdéssé vált a közepes és nagy vállalkozások valamint a felsőoktatás számára. A belső minőségbiztosítási standardoknak köszönhetően áttekinthetővé válik, hogy a szervezetek által végzett CSR tevékenység közvetlenül is hat az érdekérvényesítő képességre és a hasznosság megítélésére.

Elvárás, hogy a vállalatok, intézmények, és szervezetek rendelkezzenek publikus és a stratégiai menedzsment részét képező CSR-stratégiával.

A minőség fogalmának meghatározása többretegűvé vált, ez az átalakulás tette lehetővé, hogy a felsőoktatási intézmények szabályozott keretek között végezzék oktatási-kutatási tevékenységeiket. Az Európai Felsőoktatási Térség által megfogalmazott minőségbiztosítási standardok és irányelvek (ESG) egyik legfontosabb célja, hogy egységes értelmezési keretet biztosítsanak a felsőoktatás számára. Biztosítani kívánják a szakmai minőséget, kiindulási alapot jelentenek, keretrendszerként működnek a szolgáltató környezet biztosításához. A szabályozott, átlátható keretek között működő minőségirányítási rendszerek, alapelvek és irányelvek hozzájárulnak az intézményrendszer irányításának fejlesztéséhez. A felsőoktatási intézmények a Magyar Akkreditációs Bizottság ajánlásai szerint megfogalmazott főbb tényezők figyelembevételével, a javaslatok és ajánlások szerint kidolgozott stratégiai célok teljesítésével biztosítják a minőségi szolgáltató jellegű külső-belső környezetet az érintettek számára (Varga 2021).

A felsőoktatási intézmények társadalmi felelősségvállaláshoz kapcsolódó harmadik missziós dimenziót érintő speciális stratégiai céljait részben vagy egészben tartalmazó dokumentumok típusai (Dános 2021):

- Vízió (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- Misszió vagy küldetésnyilatkozat,
- Minőségpolitikai vagy minőségirányítási dokumentumok,
- Szervezeti és működési szabályzat,
- Esélyegyenlőségi terv (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- Fenntarthatósági stratégia (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- Intézményfejlesztési Terv.

Az adatokra alapozott fejlesztések hatása a társadalmi felelősségvállalás folyamataira:

- A CSR-alapelvek a három szegmensben egyaránt határoznak meg standardokat és irányelveket.
- Közös keretet teremtenek a társadalmi felelősségvállalás rendszerében európai, nemzeti és intézményi szinten.
- Lehetővé teszik a szervezetek számára a „minőség” megteremtését és javítását az Európai Felsőoktatási Térségben.
- Támogatják a kölcsönös bizalmat, ezáltal előmozdítják a kölcsönös elismerést, valamint erősítik az országon belüli és országok közötti együttműködést.

A szervezet kapcsolódó dokumentumainak nyilvánossága, komplex rendszerben történő elhelyezése nem minden esetben valósul meg teljes körűen. Az egyetemek társadalmi felelősségvállaláshoz köthető tevékenységének objektív bizonyítékai minőségirányítási szempontból nehezen megkerülhető részei a rendszerelvű keresésnek. Szorosan kötődnek az egyetemek harmadik missziós tevékenységéhez, ami elengedhetetlen a szolgáltatóegyetem szerepkör betöltéséhez. Ez a szerep

az ágazatban a mindenkori fenntartó által megfogalmazott első számú stratégiai cél. A kinyilvánított társadalmi igények kielégítésének folyamata a civil szervezetek szemszögéből turbulens gazdasági és társadalmi viszonyok között számos nehézségbe ütközik. A társadalmi felelősségvállalás terén elért főbb eredmények az alábbi részegységek szintjén jelennek meg:

- Szerepvállalás a helyi gazdaság fejlődésében.
- Helyi közösségek támogatása.
- Környezeti hatások mérséklése.
- Esélyegyenlőségi kérdésekben történő szerepvállalás (hátrányos helyzet és megkülönböztetés, etikus magatartás).
- Felelősség „ügyek,” „ügyfelek” iránt (lakossági ügyfelek, oktatás, kutatás, sport).

A kinyilvánított küldetésnyilatkozat – mely általában a látható stratégia részeként van jelen – támogatja a külső és belső érintettek, a vezetők és alkalmazottak, közvetve a társadalom felelősségvállalását az egyes ügyekben. A közös célkitűzések, a közös programok és feladatok megvalósítása iránti elkötelezettség, a felelősségvállalás, a tudatosság együtt jelenti a társadalomban megjelenő pozitív kép alapját.

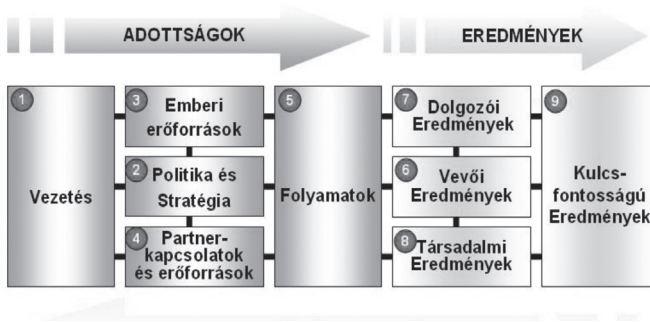
Civil szervezetek társadalmi felelősségvállaláshoz kapcsolódó speciális stratégiai céljait részben vagy egészben tartalmazó dokumentumok típusai:

- Vízió (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- Misszió vagy küldetésnyilatkozat,
- Szervezeti és működési szabályzat,
- Esélyegyenlőségi terv (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- Stratégia (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum).

A stratégiai célokat tartalmazó dokumentumok a témához kapcsolódóan hiteles, hivatalos, nyilvános formában a felsőoktatási intézmények esetében hozzáférhetőek, a vállalkozások és a civil szervezetek esetében elszigetelten válnak nyilvánossá.

Víziók és vagy missziós törekvések nagy számban megfogalmazódnak mindhárom szegmens esetében. Az előző pályázati ciklusban lehetővé vált a civil szervezetek számára, hogy szervezeteiket és kapcsolódó szolgáltatásaik színvonalát rendszerszinten fejlesszék. A pályázati projekt lehetővé tette a szervezetek munkatársai számára, hogy képzések, készségfejlesztés révén hatékonyabban végezzék tevékenységüket. Megvalósíthatóvá vált számukra egy minőségirányítási- és önértékelési rendszer bevezetése.

3. ábra. A kiválóság mérőeszköze – EFQM-modell

Forrás: Szövetség a Kiválóságért Egyesület (2020).

Az EFQM Kiválósági Modell önkéntesen alkalmazható keretrendszer, amelynek alap gondolata áttekintést adni a szervezet egészéről. Az EFQM-modell legfőbb célja, hogy a vevői és dolgozói elégedettség a pozitív társadalmi hatás elérése mellett a megalapozott stratégia, üzletpolitika megvalósítását segítse elő. Kulcskérdés a dolgozók bevonása, a partnerkapcsolatok, az erőforrások és a folyamatok menedzselése.

A középpontban a kiválóság áll olyan alapelvként, mely bármely szervezetre vonatkozik mérettől vagy ágazati és iparági hovatartozásától függetlenül (Palló–Keil 2021). A hatékony működés biztosítása maga után vonja a tervezd meg, csináld meg, ellenőrizd le, avatkozz be alapelv vagyis a PDCA-ciklus működtetésének „kényszerét”. A modell eredményesen működik nagy- és kisméretű, profitorientált és nonprofit szervezetek esetében és a felsőoktatásban egyaránt. Követelményei nyilvánosak és szabadon felhasználhatók. A fő cél a folyamatos fejlesztés elvének biztosítása, vagyis monitorizálni az intézkedéseik hatását a társadalom többi szereplőjének működésére vonatkozóan.

A társadalmi felelősségvállaláshoz köthető jobbító törekvések, a hatásgyakorlás egyik fontos eleme a változáshoz történő hatékony alkalmazkodás elősegítése a vállalkozások, a felsőoktatás és a civil szféra szervezeteiben egyaránt. A sikeres működés egyik alapja a nyilvánosság biztosítása, a látva látszani alapelv szerinti szervezeti működés.

Az innovatív megoldások és az élethosszig tartó tanulás segíti az adottságok javítását, továbbfejlesztését, így lehetővé válik a folyamatos fejlesztés. Az adottságoktól független eredmények jönnek létre, így körfolyamat megy végbe, mely folyamatos javulást eredményez. Bizonyítható, hogy a kritériumok szoros összefüggésben vannak egymással (Molnár 2015). A transzparens gondolkodás és cselekvési mód felé történő elmozdulás érdekében folyamatosan értékelni és fejleszteni kell az intézmények, szervezetek, vállalkozások működési mechanizmusát.

A biztonsággal elve, avagy tekints túl a látszaton

Mind a felsőoktatásban, mind a vállalkozások szegmensében, mind a civil társadalomban jelen vannak, működnek és fejlődnek a CSR körébe tartozó harmadik missziós dimenziót érintő speciális célok, melyek meghatározó elemei a következők:

- A társadalmi felelősségvállalás,
- A társadalmi felzárkóztatás és társadalmi, környezeti és gazdasági kihívások kezelése,
- A gazdaságfejlesztés,
- A szolgáltató funkciók erősítése,
- Az egészségre történő nevelés,
- Az élethosszig tartó tanulás képviselője,
- A nők munkaerő-piaci részvételének,
- A munka és a magánélet jobb egyensúlyának előmozdítása,
- A rugalmas munkafeltételek előmozdítása,
- Családbarát rendszerek, alrendszerek infrastrukturális támogatása,
- Hátrányos, alulreprerentált helyzetű társadalmi csoportok támogatása.

A bizalom és biztonság fogalmak kapcsán fontos megérteni, turbulens környezetben a szervezet számára akár felsőoktatásról, akár civil szervezetről beszélünk, megfogalmazódik, hogy az eredményes működés alapja a folyamatos megújulás. A vezetőnek aktívan kell érzékelnie a szűk és tág környezet változását (Makó–Illésy 2017). A változás vezetése a vezető tudatos tevékenysége, melynek során a jelenlegiből egy kívánt állapotot hoz létre (Csath 2001). A közös értékteremtés, az érintettek bevonása, a stratégiai menedzsment, a CSR filozofikus megközelítésének meghatározó elemei. Ebben a megközelítésben a stratégiai CSR fontos az érintettek számára, mert a tulajdonosi értékteremtés mellett a társadalmi értékeket is erősíti (Berkesné 2018).

4. ábra. A társadalmi felelősségvállalás ösztönzői

Forrás: Saját szerkesztés.

A civil szervezetek, vállalatok és felsőoktatási intézmények társadalmi felelősségvállaláshoz kapcsolódó szerepvállalásának ösztönzői (4. ábra) három kategóriába sorolhatók, amelyek piaci előnyökön, kockázatokon vagy veszélyeken alapulnak (Lukács 2015). A gazdasági ösztönzők mellett társadalmi és politikai ösztönzők is megfigyelhetők. A külső CSR dimenziói, ahogy az ábrán azonosíthatók, kifejezetten a külső érintettekkel való együtt gondolkodáson és döntéseken alapulnak. A három szegmens együttműködésének, a társadalmi felelősségvállalás közös ügyként történő kezelésének jogyakorlata abban az esetben valósul meg, ha a CSR tevékenységként van jelen a helyi közösségek fejlesztéséhez kapcsolódó szakmai programokban. Ebben az esetben a vállalkozás szinergikus együttműködésben dolgozik a település kijelölt képviselőivel, a felsőoktatási intézménnyel és a civil szervezetekkel. Gyárlátogatás, szakmai tréningek és anyagi támogatás egyaránt ösztönzi a közreműködőket a közös feladatok hatékony végrehajtására.

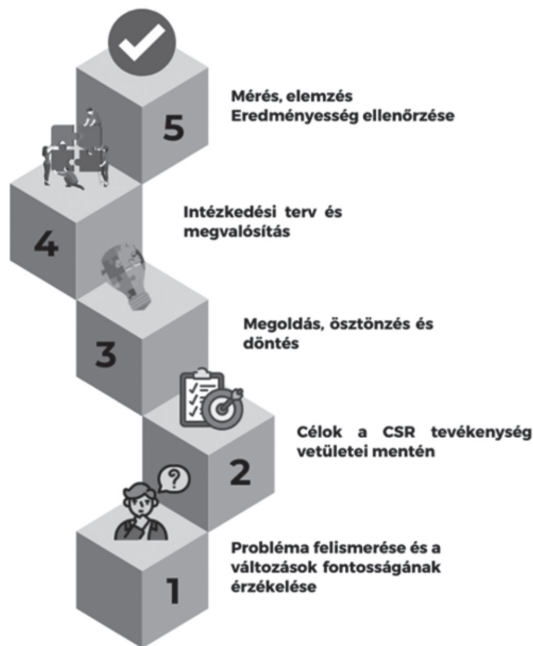
Ennek köszönhetően infrastrukturális fejlődés, magasabb szintű oktatási-kutatói tevékenység, társadalmi hatás és integráció egyaránt megvalósul. A tevékenység a vállalkozás érdekeit is szolgálja biztosítva a szakképzett munkaerő utánpótlásának lehetőségét.

A bizalom elve: Szervezetfejlesztés, avagy lépj ki a komfortzónából

A szemléletváltás szükségessége a vállalatok társadalmi felelősségének alapvető igénye, annak beépülése az üzleti gondolkodásba paradigmaváltással érhető el (Braun 2015). A stratégiai menedzsment a szervezet szempontjából átfogó vezetési funkcióként értelmezhető, lényegi eleme, hogy lehatárolt folyamatokkal és azonosított szereplőkkel rendelkezik (Ansoff et al. 2018). A környezet és a társadalom komplexitásából fakadóan és a fogyasztói szokások változása miatt a kockázat kezelése elengedhetetlen (Jakopánecz 2015). A megközelítés stratégiai szempontból indokolja a külső és belső érintettek azonosítását, rejtett és vagy kinyilvánított elvárásai figyelembe vételét a működés során a fenntartható fejlődés biztosítása érdekében (Crane et al. 2019). Elsődleges cél hogy a megfogalmazott cél szervesen kapcsolódjon a vállalat alaptevékenységéhez (Eweje 2017). Ez a megközelítés a társadalmi felelősségvállalás kezelését stratégiai szintre emeli (Springman 2011). Arra épül, hogy ebben az esetben a CSR hasznos a társadalom és a vállalat számára (Lantos 2002), emellett megfelel gazdasági, jogi, etikai és jótékonyági szempontoknak (Kuti 2005). A vállalati, civil és felsőoktatási szektor közös CSR-tevékenysége, a polgárok, a versenyképesség és az innováció közötti kapcsolat megerősítése rámutat, hogy a jelenleg kialakulóban lévő gazdasági válság az átláthatósággal, elszámoltathatósággal, felelősségvállalással kapcsolatos alapvető hibákból, valamint a rövid távú gondolkodásból alakult ki. Szükségessé válik az eredmények megvitatása, annak ösztönzése, hogy valamennyi érdekelt fél kiindulópontként fogadja el azokat. Fő cél a vállalati társadalmi felelősségvállalás ösztönzése annak érdekében, hogy amennyiben azt valamennyi vállalat – mérettől

függetlenül – helyesen végrehajtja és gyakorolja, az nagy mértékben hozzájárulhat a bizalom erősítéséhez, ami feltétlenül szükséges a fenntartható gazdasági fejlődéshez, ugyanakkor enyhítheti a gazdasági válság társadalmi következményeit (EP 2006). Amennyiben az együttműködés hatékony, a vállalatok, a civil társadalom szervezetei és a felsőoktatás rendszere közös célok mentén fejleszti az adott szervezetet. A társadalom, környezet és munkavállalók iránti felelősségvállalás révén mindenki számára nyertes helyzet alakul ki, amely növeli a gazdasági sikerhez szükséges bizalmat. A szereplők egy része kiemelkedő példát mutat ezen a területen. A kölcsönösség képességét mindhárom félnek el kell sajátítania elsősorban közös projektek lebonyolítása során.

5. ábra. A beavatkozás és eredményesség modellje

Forrás: Saját szerkesztés.

A szakirodalom megállapításai szerint a szervezeti struktúra változásai olyan mértékben tekinthetők sikeresnek, amennyire bizonyítható, hogy a szervezet eljutott korábbi állapotából a kívánt új állapotba (5. ábra), azaz sikerült véghezvinni az eltervezett változtatást. Bizonyítható, hogy a szervezet működése az új állapotban megfelel a várakozásoknak, a tervezett módon működik (Nadler–Tushman 1988). A kommunikáció egyik formája, hogy fenntarthatósági jelentések keretében kerül sor az elért eredmények kommunikációjára, amelyben átlátható és hiteles módon beszámolnak a fenntarthatósághoz köthető tevékenységeikről (Katona–Tessényi 2019). A vállalat, szervezet, intézmény megítélése többretegűvé vált.

Ennek egyik szegmense, hogy mennyi profitot termel, emellett stratégiai jelentőségűvé vált, hogy mennyire váltak, válnak fenntarthatóvá a működési folyamatai, termékei, szolgáltatásai, hogyan kezeli a környezeti és társadalmi hatásait. A fenntarthatóság értékévé vált, amelyhez jól látható kommunikáció társul, a külső és belső érintettek rejtett és kinyilvánított igényei miatt. Az ösztönzők heterogenitása (5. ábra) nyilvánvalóvá vált, a jogszabályi elvárások mellett az érintettek csoportjai (befektetők, partnerek, a szolgáltatást igénybevevők, tulajdonosok, munkavállalók, helyi közösségek, civil szervezetek, hatóságok, beszállítók, vásárlók) részéről egyre nagyobb az igény az átláthatóságra és elkötelezettségre (6. ábra).

6. ábra. CSR Piramis

Forrás: Carroll (1991) alapján saját szerkesztés.

A CSR-tevékenységek és az ezekkel kapcsolatos kommunikációs stratégiák fontos eszközzé váltak az igények kielégítésének folyamatszemponturn megközelítésében. A kérdés már nem csak a megítélésről és az átláthatóságról szól. Számos gazdasági tényező sarkallja a vállalatokat, szervezeteket, felsőoktatási intézményeket, hogy a fenntartható gondolkodásmódot beépítsék a stratégiájukba, kommunikációjukba. A vállalati társadalmi felelősségvállalás sokdimenziós jellegének elemei megtalálhatók a felsőoktatási intézmények 3. misszióhoz kapcsolható stratégiai elképzeléseiben. A nonprofit szektor kapcsolódó tevékenységeit a nagyfokú rugalmasság biztosítása jellemzi az intézkedések végrehajtása terén, az érdekelt felek igényeinek kielégítése céljából.

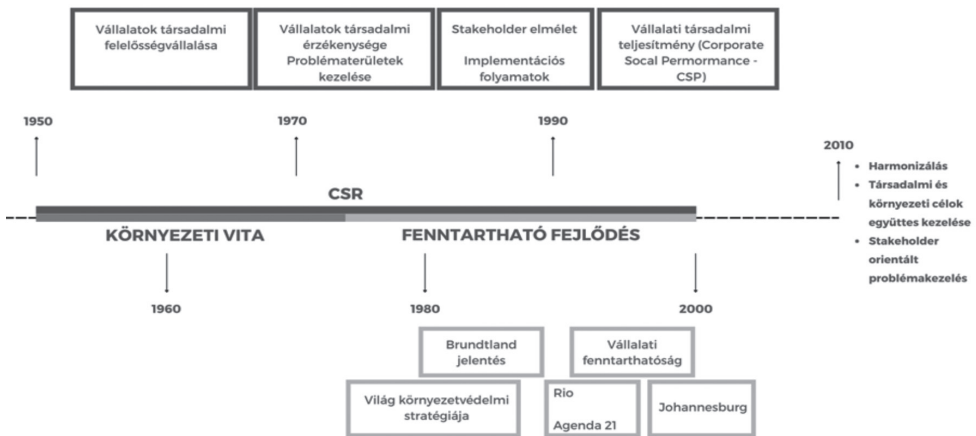
A társadalmi felelősségvállalás rendszerszintű felülvizsgálata, avagy a terv cél nélkül csak óhaj

A fenntartható fejlődés (fenntarthatóság) koncepciójának megjelenésével és térnyerésével megjelenik a teljesítmény mérésének és értékelésének igénye.

A mérés és értékelés lebonyolításának alapja SMART-módszer alkalmazása, melynek segítségével specifikus (S-specific), mérhető (M-measurable), megvalósítható (A-attainable), releváns (R) és hozzáférhető (T-trackable) indikátorok segítségével mérhetővé válik a tevékenység eredményessége (Havasi 2007).

A szociális felelősségre vonatkozó rendelkezések és a vállalati társadalmi felelősségvállalás iránymutatásának lehetősége sikeresen alkalmazható mind a civil szféra, mind a felsőoktatás, mind a vállalkozás szervezeteiben. A folyamatokat az egyes szervezetek saját értékei és tevékenységi területei alapján határozzák meg. A megvalósítás egyik rendelkezésre álló vezérfonala lehet az ISO 26000 „Útmutató a társadalmi felelősségről” szabvány alapelveinek alkalmazása (Harazin–Kósi 2011). Az alapelvek támogatják a vállalatokat a társadalmi felelősségvállalás terén alkalmazott eszközök fejlesztésében és folyamatos javításában, mintát mutat a CSR-szempontok szervezetek működésébe való integrálásának lehetőségeiről. (Berkesné 2018).

7. ábra. A CSR komplex környezeti elemei

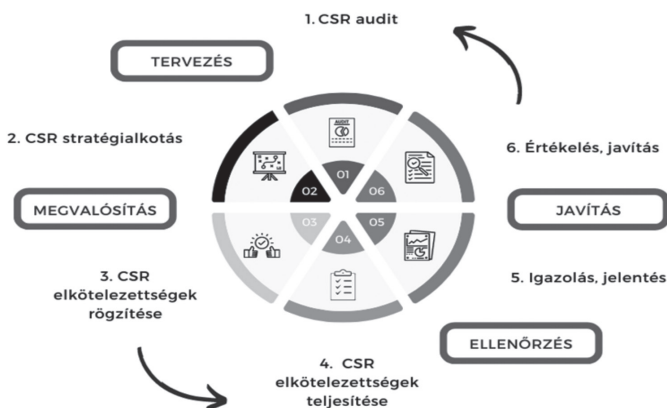
Forrás: Loew (2004) alapján saját szerkesztés.

Az ISO 26000 szabvány bevezetésének rendszertani megközelítése szerint elsődleges:

- A szervezet státusának meghatározása.
- A rendszer követelményeinek összevetése a fennálló feltételekkel.
- A különbségek feltárása.
- A szervezet jogi követelményekkel szembeni státusának meghatározása.
- Az alkalmazottak elégedettségének mérése (munkakörülmények, munkakörnyezet, egészség, biztonság témakörében).
- Jelentés a következtetésekről.
- A döntéshozók álláspontjának megismerése az eredményekről, költség-haszon elemzés.
- Terv a társadalmi felelősségvállalás irányítási rendszerének létrehozására.
- Csapattagok kiválasztása, feladat–felelősség–hatáskör–mátrix elkészítése, vonalas időterv.
- Képzési terv a kulcspozícióban alkalmazásban lévő munkavállalóknak.

- A társadalmi felelősségvállalás-menedzsment rendszer, a szervezet struktúrájának megfelelő társadalmi felelősségvállalási politika kidolgozása.
- Kapcsolódó eljárások kidolgozása a szabvány hatályának megfelelően.
- Az eredmények monitorizálása – a megfelelő működés és megfelelőség ellenőrzése.
- Amennyiben eltérés tapasztalható, intézkedési terv készítése.
- Felülvizsgálat, szükség esetén korrekció és megelőző intézkedések alkalmazása.

8. ábra. A CSR tevékenységek ellenőrzési elve

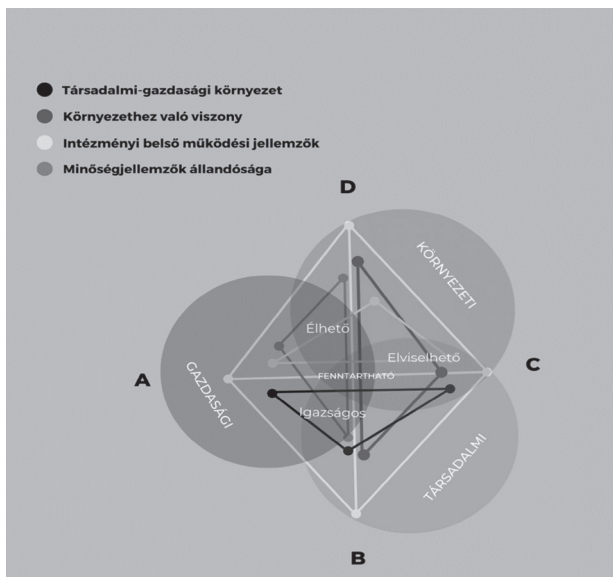
Forrás: Saját szerkesztés.

A szervezeti vezetés, a tisztességes működési gyakorlatok, a munkaügyi gyakorlat és a környezet olyan területként jelennek meg, melyek objektíválhatják a társadalmi dimenzió értékelését, az értékeléshez szükséges indikátorok meghatározását. A teljesítményértékelés bármely szervezet számára lehetővé válik, függetlenül attól, hogy a közszférában vagy a magánszférában folytatja a tevékenységét. Segítségét jelent a szervezetek számára, hogy a külső fenntarthatóságot értékelő módszerek mérnek, értékelnek és indikátorokat hoznak létre. Az eredmények összehasonlíthatóságát és objektivitását az jelenti, hogy a szervezetektől, érdekeltektől független szakértőktől származó információt használnak, a fenntarthatóság minden dimenziójára koncentrálnak (7. ábra). A rendszerek teljesítményt és áttekinthetőséget is értékelnek, egyszerűsége törekszenek, az egész szervezetet igyekeznek lefedni. A rendszer bevezetésének előnye, hogy az adott szervezetre vonatkozó és alkalmazható kidolgozott társadalmi felelősségvállalási stratégiát hajt végre (8. ábra). Ez a stratégia hozzáigazítható bármilyen jogi, kulturális vagy politikai környezethez. Amennyiben megfelelően működik, hozzájárul a szervezet hírnevének és márkáértékének növeléséhez az adott ágazatban. A láthatósághoz való viszonyrendszer megváltozásával erősödik a szervezet kommunikációja a külső érintettekkel, a versenytársakkal és az ügyfelekkel.

Az egység eszméje, avagy egy mindenkiért mindenki egyért

A CSR komplex környezeti elemekhez, társadalmi, gazdasági, politikai elvárásokhoz való illeszkedése számos kérdést vet fel. A civil szervezetek, vállalkozások, egyetemek, eltérő módszerekkel eszközökkel érik el eredményeiket. Az elemzés rámutatott arra, hogy a társadalmi felelősségvállalás valamilyen formája és mértéke minden vizsgált szektorban megtalálható. A vízió és misszó az a dokumentumtípus, amely minden szegmensben látható vagy rejtett módon megjelent. A transzparens gondolkodás és cselekvés ebben az aspektusban egyedi értelmezést igényel. A szervezeti dokumentumok vizsgálatát alapvetően meghatározta, hogy mennyire tekinthető a szervezet életében meghatározónak a témához kapcsolódó fogalmak, kifejezések használata. Az elemzés áttekinti a CSR-tevékenységéhez kapcsolható PDCA-ciklus működését a tervezési folyamatok, a tevékenységek megvalósulása, az ellenőrzés és a szükséges beavatkozás szintjén. Sajátos vetületben vizsgálta a társadalmi felelősségvállalás célkitűzéseivel kapcsolódó látható eredményeket, a projektszemlélet jelenléte mellett a rendszerszemléletű működés lehetőségeit. Láthatóvá vált, hogy mindhárom szegmens esetén volt és van lehetőség a CSR-tevékenységek rendszerszemléletű fejlesztésére. Amennyiben az érintettek projektszemléletű munkafolyamatban fejlesztik tevékenységüket és/vagy irányítási rendszerüket, a nyertes szervezetek delegáltjai képzés és készségfejlesztésen vehettek részt. Lehetővé vált egy minőségirányítási- és önértékelési rendszer bevezetése (EFQM Kiválósági Modell).

9. ábra. A CSR-tevékenységek látható eredményét meghatározó komplex rendszer elemei

Forrás: Saját szerkesztés.

A CSR-tevékenységek látható eredményét meghatározó komplex rendszer elemei (9. ábra) az alábbi célkitűzések megvalósítását várják el a szervezetektől mindhárom szegmens esetében:

- Kiegyensúlyozott eredmények elérése.
- Értékteremtés a terméket, szolgáltatást igénybe vevő számára.
- Jövőorientált tisztességes vezetési elvek.
- Folyamatszempelen alapuló szervezetvezetés.
- Sikeresség a munkatársak és közreműködők bevonásával.
- A kreativitás és innováció ösztönzése.
- Partnerkapcsolatok építése.
- Felelősségvállalás a fenntartható jövőért.

A komplex rendszer elvárásai szerint a szervezetek személyes kapcsolatainak fejlesztése hozzájárul a szakemberek motiválásához és megtartásához. A vezetők és a munkatársak közötti szakmai kapcsolat eredményességének alapja a kölcsönös bizalom. A családbarát szemléletet képviselő szervezetek, vállalatok vonzóak a szülők számára. Az ezen a területen hozott CSR-intézkedések eszközként szolgálnak a szervezetek számára az alkalmazottak tudásának, képességeinek megszerzéséhez és megtartásához.

Összegzés

A társadalmi felelősségvállalás fogalmának, szerepének, fontosságának megítélése változatos képet mutat. Egyetértés mutatkozik abban a tekintetben, hogy a változások, melyek a társadalmi, gazdasági és főképpen a politikai környezetben jelen vannak, alapvetően meghatározzák a szervezetek és a CSR-tevékenységek egymáshoz való viszonyát. Ez az alapelv sajátos jelentéstartalommal bővül az ellenőrzés és beavatkozás szerepének, hasznosságának megítélése kapcsán. A vállalkozások, a civil szervezetek és a felsőoktatás ágazati rendszerének, kapcsolódó alrendszerének vizsgálata rámutatott, hogy egyre nagyobb jelentőséggel bír a szervezetek változáskezelő képessége, hatékonysága; abban a vonatkozásban, hogy milyen mértékben, milyen gyorsan és milyen minőségi színvonalon képesek a heterogén külső és belső környezet által támasztott körülményekre reagálni. A civil szféra bevonásának kiemelt szerepe van az olyan térségek és társadalmi csoportok esetében, ahol az állami szerepvállalás nem tud megfelelő szolgáltatási színvonalat biztosítani. A fejlesztések hatására megerősödhet a civil szervezetek szolgáltatói szerepe, növekedhet a forrásokhoz való hozzáférés lehetősége. A CSR-tevékenységek középpontjában a igények – legyenek azok kinyilvánítottak vagy rejtettek – kielégítése áll. A vezetők és alkalmazottak elkötelezettsége, innovativitása, a három szektor együttműködésének lehetősége folyamatos fejlesztés eszméje, a közreműködők magas színvonalú kiszolgálásának jegyében valósul meg. A minőségközpontú megközelítés és értékelés kapcsán figyelembe veszi a

szervezet a szükségletek különbözőségét. A három szektor együttműködése képes ötvözni a CSR-tevékenységek látható eredményét, a meghatározó komplex rendszer elemeit az innovációval, mely hozzájárul a kinyilvánított vagy rejtett misszió, küldetés, stratégiai célok eléréséhez. Valamennyi szervezet hosszú távú célja, a piaci szereplők igényeihez idomuló, innovatív és korszerű szolgáltatást nyújtó működés biztosítása, melyhez rugalmas és kiszámíthatóbb működési környezet társul.

Irodalom

- Ansoff, Igor H.–Kiple, Daniel–Lewis, A. O.–Helm-Stevens, Roxanne–Ansoff, Rick (2018): *Implanting strategic management*. Berlin: Springer,
- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Sitku Krisztina(2020): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – Egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17, (3.), pp. 5–25.
- Berkesnő Rodek Nóra (2018): *A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának kiválósági menedzsment és értékelési eszköze CSR EMA*. Doktori értekezés. Veszprém: Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola.
- Braun Róbert (2015): *Vállalati társadalmi felelősségvállalás. A vállalatok politikája*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Carroll, Archie B. (1991): The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34., (4.), pp. 39–48. DOI: 10.1016/0007-6813(91)90005-G
- Czippán Katalin–Fülöp Sándor–Bojtor András (2021): *Társadalmi felelősségvállalás a közsférában*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet.
- Csath Magdolna (2001): *Stratégiai változtatásmenedzsment*. Budapest: Aula Kiadó.
- Dános Zsolt (2021): A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio*, 30., (1.), pp. 125–134.
- Deés Szilvia (2011): *Egyetemi tudománymarketing: A harmadik generációs egyetem személete és kommunikációja*. Doktori értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola.
- Schoeneborn, Dennis–Morsing, Mette–Crane, Andrew (2020): Formative Perspectives on the Relation Between CSR Communication and CSR Practices: Pathways for Walking, Talking, and T(w)alking. *SAGE journal*, 59., (1.), pp. 5–33.
- EP (2006): Report on corporate social responsibility: a new partnership. European Parliament. *Committee on Employment and Social Affairs*. 20. 12. 2006.
- Eweje, Gabriel (2017): *CSR, Sustainability, and Leadership*. New York: Routledge.
- Katona Norbert–Tessényi Judit (2019): CSR az innováció szolgálatában. A Tunggram, mint a kormány stratégiai partner vállalata CSR-tevékenységének esetalapú vizsgálata. *Marketing & Menedzsment*, 4., pp. 75–87.
- Lantos, Geoffrey P. (2002): The Ethicality of Altruistic Corporate Social Responsibility. *Journal of Consumer Marketing*, 19., (3.), p. 205–230.
- Molnár Bálint (2015): *A vállalatok és érintettjeik jellemző együttműködési formáinak kommunikációtudományi vizsgálata*. Doktori értekezés.

- Kósi, Kálmán–Harazin, Piroska (2011): Performance Evaluation of Corporate Social Responsibility According to the Logic of ISO 26000 (Guidance on Social Responsibility) Standard. *Regional and Business Studies*, 3., (1), pp. 739–749.
- Havassy Éva (2007): Az indikátorok, indikátorrendszerek jellemzői és statisztikai követelményei. *Statisztikai Szemle*, 85., (8), pp. 677–689.
- ISO 26000 – *Social responsibility*. <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm> Letöltés: 2022. 09. 29.
- Springman, Jack (2011): Implementing a Stakeholder Strategy. *Harward Business Review*.
- Jakopánecz Eszter (2015): *A fogyasztói ellenállás*. Doktori disszertáció.
- Kiss Julianna–Mihály Melinda (2019): *Társadalmi vállalkozások és ökoszisztémák Európában*. Magyar országjelentés. Európai Bizottság. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/> Letöltve: 2022. 09. 29.
- Kuti Éva (Szerk.) (2005): *A „jótekonyság” vállalati stratégiája. Vállalati adományozás Magyarországon*. Tanulmányok. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport. pp. 43–71.
- Lukács Rita (2015): *A társadalmi felelősségvállalás és a vállalati reputáció érintetti szempontú vizsgálata*. Doktori értekezés.
- Makó Csaba–Illéssy Miklós (2017): Innovációmenedzsment. In: Bábosik Mária (Szerk.): *Vezetés a közjó szolgálatában*. Budapest: ÁSZ – Typotex Kiadó. pp. 635–660.
- Matolay Réka–Révész Éva E. (2020): Mit adhatnak a társadalmi vállalkozások a felsőoktatásnak? – Perspektívák és kapcsolódások. *Educatio*, 29., (1), pp. 33–47.
- Nadler, David–Tushman, Michael (1988): *Nadler and Tushman’s congruence model*. USA: Scott Foresman.
- Nárai Márta–Reisinger Adrienn (2016): *A társadalmi felelősségvállalás és részvétel*. Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Palló Imola–Keil András (2021): *Pályázati projektek és az EFQM-alapú minőségirányítási rendszer: Tapasztalatok a TÁPOM – 2.6.2-12/1 pályázati konstrukció alapján*. VII. Országos Tanácsadói Konferencia. VII_Orszagos_Tanacsadói_Konferencia_tanulmany.pdf Tanulmánykötet.
- Reisinger Adrienn–Dános Zsolt (2021): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás területi hatásai – négy magyarországi egyetem vizsgálatával. *Tér és Társadalom*, 35., (3), pp. 87–107. doi: 10.17649/TET.35.3.3342.
- Reisinger Adrienn–Dános Zsolt (2015): Egyetemi felelősségvállalás három magyar egyetem esetében. *Tér-gazdaság-ember*, 3., (3), pp. 117–133.
- Szenay Áron (2020): A vállalati társadalmi felelősségvállalás megközelítései és a fenntartható fejlődés. *Közgazdasági Szemle*, LXVII., (10), 2020. október. pp. 1057–1074.
- Varga Anita (2020): A modern minőségirányítás az oktatási rendszerben: Van élet az ISO után. *Dunakavics*, 8., (12.), pp. 19–31.
- Varga Anita (2021): Az állandóság és a változás összhangjának értelmezése az online térben az átalakuló egyetemek nézőpontjából. *Civil szemle*, 18., (3), pp. 57–73.

CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE AZ ELEKTROMOBILITÁS NÉPSZERŰSÍTÉSÉBEN

Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika

Bevezetés

■ Az e-mobilitásról elmondhatjuk, hogy a jövő egyik legfontosabb technológiai irányzata. Nagyban megváltoztatja a közlekedés világát, a közlekedéshez való viszonyunkat, szokásainkat, kultúránkat. A közeli jövőben már arra is hatni fog, ahogyan a városainkat és azok infrastruktúráját tervezzük (Liu 2012). Az elektromobilitás piaci elterjedése, penetrációja egy valódi paradigmaváltás lesz a nem túl távoli jövőben a közlekedésben, amely a gazdaság, a politikai és a társadalmi attitűdök koordinálásán alapul. Az elektromobilitás fejlett technológiai az okos-autók, az önvezető autók világába tartoznak. A nagy autógyártók és közlekedési cégek már jó ideje tisztában vannak ezzel, és már dolgoznak a jövő e-közlekedésén. Az autonóm gépjárművek automatizáltsága lassan eléri majd azt a szintet, amelyben már a humán járművezető helyett egyre több, majd fokozatosan minden funkciót a mesterséges intelligencia által vezérelt rendszer végez (Kőkuti 2022a).

Az elektromobilitás a jövő elkerülhetetlen iránya, melynek egyik indikátora, hogy gyakorlatilag egy új, független márka létrejöttét inspirálta 2003-ban, a Teslát. Míg a hagyományos autógyártók a piaci viszonyok szükséges elvárásai miatt elkezdtek az elektromos járművek gyártására koncentrálni, a Tesla kifejezetten azzal a céllal jött létre, hogy az elektromos járművekre specializálódjon. A Tesla, mely nevét a villamosmérnök és fizikus Nikola Tesláról kapta, nem csak elektromos járművekre, hanem azok kiszolgáló infrastruktúrájának technológiai innovációjára is építi márka-imázsát. A vezérigazgató Elon Musk víziója szerint a Tesla lesz az első

autógyártó, amely az elektromos autókat az átlagfogyasztó számára is elérhetővé teszi. Egyelőre azonban a prémium kategóriát képviseli, míg a legnagyobb számban eladott e-jármű a Nissan Leaf.

Greene és társai (2014) tanulmánya szerint hosszú távú politikai tervek szükségesek az elektromos flottákra való átálláshoz. A szerzők szerint a hidrogéntöltő-infrastruktúra kiépítésének meg kell előznie az olajcellás elektromos járművek piacra dobását. Hosszú távon mind a bedugható (*plug-in*), mind az elektromos és olajcellás járművek fontos szerepet töltenek be a közlekedésben. A szerzők szerint az elektromos flottára való átállás évtizedeket vehet igénybe, de az ebből eredő előnyök legalább tízszer nagyobbak lesznek, mint az olyan költségek, mint a technológia, ösztönzők vagy az infrastruktúra.

A technológiai átállás hosszú folyamata némileg rövidíthető a megfelelő módon kivitelezett ösztönzők bevezetésével és letisztult kommunikációs stratégiával. A fenntarthatóság biztosítása és a hosszútávú állampolgári érdekek képviselete mentén jelenik meg a civil szervezetek szerepvállalásának tere. A civil szervezetek teremthetik meg a lehetőségét annak a társadalmi önszerveződésnek, amely lehetővé teszi az állampolgárok önkéntes együttműködését a hatékonyabb, az érintett társadalomra adaptált, a társadalmi érdekek mentén szerveződő ösztönzők kidolgozására. Mint a harmadik szektor képviselője a kormányzat és a profitorientált szervezetek mellett fékként és ösztönzőként egyszerűen funkcionálhat a fejlesztési, társadalmiasítási folyamatok során, megteremtve az egyensúlyt a kormányzat és a vállalati szektor között. Mindemellett ösztönzőként képesek felgyorsítani a folyamatokat azáltal, hogy a társadalmi változás élére állnak és megszólítják a harmadik szektor képviselőit.

A tanulmány célja a civil szervezeteket megszólító áttekintés prezentálása az elektromobilitás elterjedésével, az iparág fejlődésének hatásmechanizmusával kapcsolatban, felhívva a figyelmet érintettségükre és elengedhetetlen szerepvállalásukra. A tanulmány bemutatja az elektromobilitás fogalom értelmezését, alakulásának mikéntjét. Amellett érvel, hogy a civil szervezetek szakmai szerepvállalásuk mellett számos területen erősíthetik az elektromobilitás népszerűségét. A téma kutatási, publikációs intenzitása arra utal, hogy az elektromobilitás ügye gazdaságilag, politikailag és társadalmilag egyaránt kiemelt figyelmet élvez. A tanulmány fő gondolatmenete a társadalmi változás megismerésén keresztül annak népszerűsítésével kapcsolatos tevékenységekre fókuszál, javaslatot téve a népszerűsítés mikéntjére, a civil szervezetek szerepvállalására.

A fogalom jelentése, alakulása

Az elektromobilitás kulcsfontosságú technológia a mobilitás jövőbeni fenntartható fejlődésének szempontjából. Az első elektromos járművek már évek óta elérhetőek a piacon, de a magas árak és a rövid idejű töltöttség, illetve kapacitás miatt még mindig sokan visszarettennek az elektromos járművek vásárlásától.

Az e-mobilitással foglalkozó ipari cégek folyamatosan dolgoznak új megoldásokon az innovatív akkumulátorok, a vezeték nélküli töltési technológiák, és a költséghatékony vezetőrendszerek kidolgozása és elterjesztése érdekében.

Az elektromobilitás vagy e-mobilitás egy általános kifejezés, amelyet elektromosság által hajtott járművek összefoglaló neveként használnak. A kifejezés minden olyan új technológiát is magában foglal, amely eltávolodik az állati maradványokból képződött energiaforrásokon (pl. kőolaj) és széngáz-kibocsátáson alapuló technológiáktól. Az elektromos járműveket (*electric vehicle*, EV) egy vagy két elektromos vagy vontató motor mozgatja. Az elektromos járművek az energiát vagy a járművön kívüli kollektoros rendszerből nyerik, vagy pedig a jármű maga generálja az elektromosságot az akkumulátor, a napelemek vagy az elektromos generátor segítségével (Faiz et al. 1996). Az elektromos járművek családja magában foglalja többek között a közúti és vasúti járműveket, vízfelszíni és víz alatti járműveket, elektromos repülőgépeket és űrhajókat.

Az e-mobilitás legnagyobb előnyei a szénmonoxid-kibocsátás csökkenése, a zajszint csökkenése és az energiahatékonyság (Sovacool–Hirsh 2009).

Az e-mobilitás térnyerése az okos energiahálózatok kiépítésével és hozzá kapcsolódó okos mérők (Dukán 2013) alkalmazásával hozható kapcsolatba, amelyek szükségesek az e-mobil okosjárművek által használt energia előállításához. Az okosjárművek hatékonyságának fejlesztése nagyban függ ennek az energiahálózatnak a fejlesztésétől, hiszen egy jármű csak annyira lesz környezettudatos, amennyire a hajtásához szükséges az energia előállítása az (Putrus et al. 2009).

A megújuló energiára épülő energiaforrások kiépítésére való törekvés elősegíti, hogy a mobilitás sokkal kisebb energiaigényen és szénmonoxid kibocsátáson alapuljon. Mindez a nemzetállamok kormányainak és az ipari résztvevők környezettudatos működését eredményezheti, ha megfelelő, az ipari és társadalmi szereplőkkel együttműködő e-mobilitási politikát alkalmaznak.

Az elektromobilitás társadalmi relevanciájának áttekintése – fenntarthatóság

Az elektromobilitás társadalmi relevanciáját egyre nagyobb méretű tudományos irodalom dolgozza fel. A legtöbb tudományos kutatás az elektromos járművek használatának környezetvédelmi hatásaira koncentrál, hiszen tulajdonképpen a nem megújuló energiaforrások véglegessége és környezetszennyező tevékenysége inspirálta és sürgeti az alternatív energiaforrásokra épülő közlekedés bevezetését. A fenntarthatóság mellett a kutatások további része az elektromobilitási szektor munkahelyteremtő társadalmi relevanciájára is kiterjed.

Elmondható, hogy öt terület integrált tanulmányozása szükséges ahhoz, hogy az elektromobilitás széles körű elterjedésének környezetre és társadalomra való hatását, annak jelentőségét értékelni tudjuk. A következőkben ismertetett területek bemutatására a teljesség igénye nélkül kerül sor, mintegy szemléltetve a jelenleg határmechanizmusának kiterjedtségét.

1. *Technikai terület:* alapvető technikai kérdések közé tartozik az akkumulátor-rendszerek megbízhatósága, a jármű energiaigénye, az elektromos jármű villamosenergia szektorba való integrálásának lehetőségei, vagy a hálózathoz történő kétirányú kapcsolódás lehetősége.
2. *Mobilitási terület:* az elektromos járműveknek csak akkor lesz szignifikánsan pozitív hatása a környezetre, ha szignifikáns számú hagyományos kilométerállást képesek kiváltani. Az elektromos autók társadalmi elfogadottsága és esetleges új viselkedésformák elterjedése elengedhetetlen. Az elektromobilitás szerves részévé kell válnia az átfogó mobilitási programoknak.
3. *Energia terület:* Az elektromos járművek fenntarthatóságra gyakorolt hatása alapvetően függ attól, hogy milyen típusú elektromosságot használunk a járművek töltéséhez (állati eredetű, újrahasznosítható, nukleáris stb.), illetve milyen következményekkel jár a töltés a már meglévő erőművek működésére és új erőművek építésére.
4. *Jogi, politikai terület:* az elektromobilitás csak akkor tudja kifejteni pozitív hatását, ha a fenti területeket koherens, átfogó jogi rendelkezések harmonizálják. Az energia előállítását, fogyasztását és az üvegházgázok csökkentését jogilag koordinálni kell, annak érdekében, hogy a közlekedési szektorban elért kibocsátás-csökkenést ne ellensúlyozza más szektorokban történő kibocsátás-növekedés.
5. *Társadalmi terület:* az elektromobilitás fontos paradigmaváltás a közlekedés történetében, hiszen az utóbbi száz év megszokott fogyasztási és viselkedési sémáit felborítja. Az elektromos autóhasználatnál kapcsolatban rengeteg hamis elképzelés van, amelyet megfelelő kommunikációval el kell oszlatni annak érdekében, hogy a társadalom hajlandó legyen elfogadni és együttműködni az elektromobilitás új fogyasztási mintájával (Balázs 2022).

Az elektromobilitás népszerűsítése

A világ összenergia felhasználásának 28 százalékát teszi ki a közlekedés szektora. Az energiafelhasználással kapcsolatos üvegházgázok kibocsátásának 23% százalékáért felelős a közlekedés. A közlekedés villamosenergia felé való elmozdulása tehát fontos lehetőség a nemzeti kormányoknak arra vonatkozóan, hogy csökkentsék az üvegházhatású gázok kibocsátásának mértékét. Mivel egyre inkább érdekelték ebben a kibocsátási kvóták miatt, ezért a kormányok aktívan dolgoznak azon, hogy a fogyasztókat az elektromos járművek vásárlására és használatára ösztönözzék.

A kormány által bevezetett ösztönzők nemzeti és helyi közlekedési stratégiák részévé váltak, melyek anyagilag vonzóbbá teszik a fogyasztók számára az elektromos autókra való átállást. Ezek az ösztönzők általában adókedvezményekből, illetve

egyéb engedményekből állnak, mint például a buszsáv vagy bizonyos parkolóhelyek használata, vagy parkolódíjak elengedése (International Energy Agency 2017).

Az ösztönzők mennyisége és természete általában az akkumulátor méretétől függ, illetve hogy hibrid-e vagy teljesen elektromos-e az autó. Mock és Yang (2014) Hollandiára, Norvégiára és Kaliforniára vonatkozó tanulmánya szerint a pénzügyi, gazdasági ösztönzők segítenek abban, hogy az elektromos autók összköltsége csökkenjen, és általában olcsóbb legyen elektromos autót birtokolni és üzemeltetni. Ugyanakkor kiemelik, hogy a nem pénzügyi, helyi és infrastrukturális ösztönzők hatékonysága alaposabb tanulmányozást, kutatást igényel.

2010-ben a kínai kormány pénzügyi ösztönzőprogram kísérletet vezetett be, amelynek során több városban jelentős engedményt (7 000 és 9 000 USA dollár között) kaptak az elektromos és hibrid járművek vásárlói. A kínai kormány adókedvezményt is biztosított a vásárlók és használók számára, illetve számottevően hozzájárult a gyártási költségekhez. Az elektromos járművek gyártásának és vásárlásának állami támogatása része annak a kormányprogramnak, amely az ország problémás légszennyezettségi mutatóin kíván javítani (China Economic Review 2013).

Az indiai kormány jelentős támogatást nyújtott a gyártóknak az elektromos járművek gyártásához. A támogatás feltétele az, hogy a gyártott jármű összetevői legalább 30 százalékában indiai gyártmányúak legyenek. Egy OECD-jelentés szerint India adja a legkisebb támogatást a többi nagy piaccal összehasonlítva a megújuló energiával működő elektromos járművek terjesztésére.

Japán az egyik vezető ország az elektromobilitás korai bevezetése terén. Japán célja 2030-ra, hogy az összes autóértékesítés 20–30% százaléka bedugható elektromos autó (plug-in electric vehicle) legyen, 3% százaléka pedig olajcella elektromos. Japán hibrid elektromos autópiaца sokkal nagyobb, mint bármilyen más országé a világon. A hibridek terén való siker iskolapéldája annak, hogy átfogó ösztönzőpolitikák, mint például kutatásfejlesztés, mérnökök kompetenciafejlesztése (Demeter–Kóvári 2020) hatékonysági standardok bevezetése és a fogyasztói anyagi ösztönzők elősegítik egy magas technológiai piac kialakulását (Lutsey et al. 2015).

Jin és társai (2014) kutatása szerint az Egyesült Államokban a pénzügyi ösztönzők, a kiemelt sáv- és parkolóhasználat fontosak a vevőknek számára az elektromos autók vásárlásakor. A szerzők azt is megállapították, hogy a fogyasztói ösztönzőkkel bíró államok, mint például Kalifornia, Georgia, Hawaii, Oregon, Washington, 2–4-szer nagyobb értékesítési sikerrel rendelkeznek, mint ott, ahol nincsenek ösztönzők. Az ugyancsak amerikai vonatkozású tanulmány (Lutsey et al. 2015) arra a következtetésre jutott, hogy a fogyasztói támogatások, az infrastruktúra és a helyi szabályrendszerek kritikus fontosságúak az elektromos járművek adaptációjánál. A 25 országra vonatkozó kutatás kimutatta, hogy azokban a városokban, amelyek nagyobb fogyasztói ösztönzőket biztosítanak, 2–5-ször nagyobb az elektromos autók befogadása.

Az elektromobilitás kiemelkedő helyet foglal el az Európai Gazdasági Fellendülési Tervben (*European Economic Recovery Plan*) Zöld Autó Kezdeményezés (*Green Car Initiative GCI*) néven (European Commission 2011). 2011 áprilisa óta a 27 euró-

pai tagállam közül 15 adókedvezményt biztosított az elektromosan működtethető járművek után. 17 ország a szénmonoxid-kibocsátásra vonatkozó plusz adókat vet ki, amely közvetetten az elektromos autók felé orientálják a fogyasztókat. Az uniós országok adókedvezményekkel és mentességgel, illetve bónuszrendszerrel igyekeznek polgáraikat az elektromos autók, hibridek illetve alternatív energiaforráson alapuló járművek vásárlására ösztönzni (Hockenos 2011).

Az Európai Unió egyre ambiciózusabb zöldstratégiái, intézkedéscsomagjai és finanszírozási programjai (Árpád et al. 2020; Vigh 2021) előírják, de lehetővé is teszik az elektromobilitás tagállami elterjedését, amit azok sajátos támogatási rendszerrel ösztönöznek. Az elektromos autóhasználat két kritikus pontja a villanyautók vásárlása és a használatukat biztosító feltételek megteremtése, elsősorban az elektromos töltőinfrastruktúra tagállami kiépítése (Niestadt–Bjørnåvold 2019; Gyalai-Korpos–Ungár 2020).

A nemzeti szintet vizsgálva Európa-szerte elterjedt a pénzügyi ösztönzők valamely egyedi rendszere, amelynek visszatérő elemei (Sitku 2022):

- az új, lakossági elektromos autó (BEV) vásárlásának támogatása, ami például Magyarországon 2020-ban 11 millió forintos vételárig max. 2,5 millió forint állami támogatást jelentett (Gyalai-Korpos–Ungár 2019; Antalóczy 2020), míg 2021-ben például a tisztán elektromos, maximum 5 fős személygépjármű esetén 12 millió forintos értékhatárig szintén maximum 2,5 millió forintot, a 12–15 millió forintos értékhatár közötti modellekre pedig maximum 1,5 millió forintot (IFKA 2021)
- a kezdeti ingyenes közterületi feltöltés, például Magyarországon 2019-ig (Gerse 2020);
- a különféle adó- és díjcsökkentés, avagy -mentesség, ami Magyarországon a regisztrációs, gépjármű- és cégautóadó, illetve az átírási illeték alóli mentességet jelenti (Antalóczy 2018), Európában pedig gyakori még a forgalmi adó, az úthasználati díjak, a parkolási díj és a környezetszennyezési adók csökkentése, vagy mentessége, ill. az áfa-mentesség (Niestadt és Bjørnåvold 2019).

Ezek közül Európa-szerte a vételár-támogatás, a forgalomba helyezési díjtámogatások, valamint az értékesítési kedvezmény a legnépszerűbbek (Bühne et al. 2015; Tóth 2017), jelezve azt az általános vásárlói attitűdöt, miszerint az elektromos járművek bekerülési költsége az egyik legfontosabb döntési tényező, sőt, nagyobb súllyal bír az elektromos autó vásárlását befolyásoló döntés meghozatalában, mint annak alacsony üzemeltetési költsége, amelyről a leendő tulajdonosok gyakran nem rendelkeznek kellő információval (Bühne et al. 2015; Haveman et al. 2019; Sitku 2022).

Nem pénzügyi, avagy infrastrukturális és kényelmi ösztönzőnek számít az elektromos töltőhálózat kormányzati kiépítése, az elektromos járművek alkalmazásának feltétele a közbeszerzési eljárásokban (Niestadt–Bjørnåvold 2019), a városi busz-sávok használata, telekocsi-sávok kialakítása (Tóth 2017) és parkolóhely-kedvezmények biztosítása (Bühne et al. 2015) a zöld rendszámmal rendelkező autósoknak. Más irányból közelítve ösztönzőként hathat a robbanómotoros gépjárművek magasabb üzemanyagköltsége, nagyvárosi behajtásuk korlátozása, illetve egyre

terjedő kitiltásuk (Rózsa 2021). Továbbá ún. „lány ösztönzőknek” tekinthetjük az elektromobilitás népszerűsítését, az ismeretterjesztést, a szakmai önszerveződést és az elektromos autók használatára buzdító különféle infokommunikációs támogató eszközök kialakítását magukra vállaló szakmai és civil szervezetek és európai projektek, mint például a Magyar Elektromobilitási Szövetség, az e-Mobi Elektromobilitás Nonprofit Kft, a Villanyautósok.hu vagy az Electric Mobility Europe szervezet működését is. Végül hangsúlyoznunk kell bármely ösztönzőtípus erős kontextusfüggőségét: mivel minden tagállam sajátos adottságokkal rendelkezik és az elektromos közlekedés hozadékai többnyire a lokalitás szintjén jelennek meg (Majoros 2019), a pénzügyi ösztönzők rendszeres felülvizsgálata, az úthasználati engedmények egyedi nagyvárosi szabályozása és a kényelmi ösztönzők helyi igényekre szabása kívánatos (Sitku 2022).

Innováció-kommunikáció az elektromobilitás népszerűsítéséért

Kommunikáció szempontjából az elektromobilitási piac egyik sajátossága, hogy meglehetősen nagy a tudatlanság ezzel az új technológiával szemben, illetve esetleg még előítéletei is vannak a potenciális fogyasztóknak (Egbue–Long 2012; Fejes–Kovács 2022). A hagyományos promóciós technikák, a termék előnyeinek kommunikálása tehát nem feltétlen elegendő, ennek együtt kell járnia a potenciális hátrányokra való megoldások kommunikációjával. Az innováció terjedése tulajdonképpen egy kommunikációs modell. A technológiai újítások terjedésének vizsgálatában Kőkuti (2022b) kimutatta, hogy az egyetemi korosztály elfogadóbb az újításokkal szemben, mint az átlag. Megállapítása kiindulópontként szolgálhat a kommunikációs stratégia kidolgozásához.

Az e-mobilitás tekintetében tulajdonképpen egy merőben új terméket, innovációt kell kommunikálni a világ társadalmi felé, akik hozzászoktak a hagyományos járművek használatához, karakterjegyeihez és költségeihez. Ez a kommunikáció szempontjából nagy kihívás: hogyan tudnánk emberek millióinak értésére adni, hogy elektromos járműveket vásároljanak az egyelőre még tagadhatatlanul létező hátrányok és kényelmetlenségek ellenére? Az új termékekbe vetett bizalomhoz szükséges a termék ismerete, melyet a gyártók különböző disszeminációs csatornákon kommunikálnak. A következőkben az innováció-kommunikáció szempontjait fogjuk áttekinteni az e-mobilitás tükrében, javaslatot, intézkedési pontokat vázolva a kormányzat, a forprofit és legfőképpen az érintett civil szervezetek számára a megfelelő kommunikációs kampány felépítéséhez. Felvázoljuk az elektromobilitási szektor főbb kommunikációs sajátosságait és csatornáit a szereplők és a szektorspecifikus kihívások tekintetében.

Mast és társai tanulmánya (2005) alapján a következő kommunikációs kritériumoknak kell az elektromobilitás disszeminációjának megfelelnie:

Egyszerű kommunikáció: Az egyszerű kommunikáción azt értjük, hogy érdemes könnyen érthető példákkal bemutatni az e-mobilitást, amelyekhez az emberek társítani tudnak.

Időszerűség: Az időszerűség nem csak kronológiai értelemben értendő, nem csak az adott időben történő dolgokra vonatkozik, hanem a célközönség pszichológiai

diszpozíciójára is, a hír befogadására vonatkozóan.

Előnyös bemutatás: Az elektromos járművek tekintetében különösen fontos a környezetre, társadalomra és pénztárcánkra gyakorolt pozitív hatás tudatosítása. Az új termék felé irányuló bizalom akkor épül ki, ha a fogyasztók tisztán látják az e-járművek előnyeit.

Megszemélyesítés: Kommunikáció szempontjából előnyös, ha az innovációt egy személyhez vagy személyekhez kötjük, akik fontos szerepet játszottak az innováció kialakulása során. Fontos azt is kihangsúlyozni, hogy mik a közvetlen előnyei az elektromos járműveknek az egyének számára.

Vizualizáció: A tartalmas képek és a profi vizuális megjelenítés kulcsfontosságú egy olyan terméknel, mint egy autó vagy jármű, hiszen a fogyasztóknak fontos szemponttá vált a gépek esztétikája (Hirschman 2003). Az elektromobilitásról szóló kommunikációnak nem csak tartalmilag kell érdekesnek lennie, hanem a csomagolásra is hangsúlyt kell fektetni.

Történetek: Az érzelmek, a dramaturgia, a történetek fontos elemei a kommunikációnak egy új termék bemutatásakor, főleg, amikor bonyolult és olyan nehezen elmagyarázható innovációkról van szó, mint esetenként az e-mobilitás. Például az új technológia kifejlesztéséhez köthető történetek emberibbé teszik a technológiát, a gépeket.

Szórakoztató, humoros bemutatás: Egy innováció bemutatása egy vicces történeten keresztül a feltalálásával, feltalálójával, fejlesztőivel, eredetével és elterjedésével kapcsolatban közelebb hozhat egy absztrakt terméket a fogyasztókhoz. Közvetlen lehetőség arra, hogy az emberek megnézzék, megtapintsák, kipróbálják, illetve megtapasztalják a terméket.

A következőkben az e-mobilitás kommunikációjának potenciális csatornáit helyezzük a figyelem fókuszába. Hol és hogyan érdemes az elektromobilitásról szóló információkat kommunikálni? A termékkommunikáció klasszikus módja a reklám, amely minden e-jármű kommunikálásához elengedhetetlen. Az elektromos járművek reklámozása a klasszikus csatornákra épül: televízió, rádió, nyomtatott, online és közösségi média, utcai és országúti hirdetőtáblák stb. Mivel ezek a termékkommunikáció legerjedtebb csatornái, a következőkben inkább azokra koncentrálnunk, amelyek az e-mobilitás mint sajátos termék sajátos igényű kommunikációjára vonatkoznak.

Tudományos publikációk nemzetközi szaklapokban: Az elektromobilitás szorosan összefügg a tudományos élettel, hiszen egy olyan új innovációról van szó, amelyet a tudomány folyamatosan fejleszt. Az elektromos járművekre vonatkozó szakirodalom a téma növekvő gazdasági és energiapolitikai relevanciájának köszönhetően ugrásszerűen megnőtt.

Olyan nívós nemzetközi tudományos szaklapok kínálnak kommunikációs lehetőséget, mint például a *Jornal of Power Sources*, a *World Electric Vehicle Journal*,

az International Journal of Electric and Hybrid Vehicles, a The Electricity Journal, az Energy Policy, Renewable and Sustainable Energy Reviews stb.

Tudományos konferenciák, előadások: Ezek azok a platformok, ahol a tudományos élet és az ipar szereplői megismerkednek, hálózatokat és kapcsolatokat építenek ki, a legújabb innovációkról eszmét cserélnek, és együttműködéseket alakítanak ki. Egy-egy szektor éves mega-konferenciája több ezer kutatót és piaci szereplőt vonz.

Vásárok, kiállítások, termékbemutatók: A konferenciákkal ellentétben ezek a platformok a fogyasztók informálását célozzák meg, tehát más kritériumok alapján kell a kommunikációs stratégiát kidolgozni: az egyszerű kommunikáció, az előnyök hangsúlyozása, a vizualitás nagy szerepet játszik – lásd korábban. Az expók és ipari vásárok a stakeholderek nagy szeletét hozzák össze, mivel az autógyártók, a fogyasztók és a fejlesztők is részt vesznek rajtuk.

Autóértékesítők: Az autóértékesítők kommunikációját a legalaposabb felkészültség és naprakész információ kell, hogy jellemezze, hiszen a vevő minden kérdésére tudnia kell válaszolnia. Ismernie kell az autó technikai és működési aspektusait, a töltési rendszer sajátosságát, az azt ellátó energiahálózat működését, az elektromos jármű környezetre gyakorolt hatását, előnyeit és hátrányait, a vonatkozó szabályokat, és azt az ösztönzőrendszert, amelyet országának kormánya az elektromos járműveknek törvényileg megszavazott. Az autóértékesítőknek komoly szakmai felkészítésben, átképzésben kell részt venniük. Információátadáson kívül az autóértékesítők teszthezvéteket, termékbemutatókat is szervezhetnek, illetve kihasználhatják közvetlen környezetük, a lakónegyed informális kommunikációs csatornáit.

Információ a gyártó cégek PR-csoportjaitól, sajtóközlemények: A sajtóközleményekben a gyártók és forgalmazó stakeholderek informálják a médiát a legújabb, hírértékkel bíró fejleményekről. Egyes nézetek (Comcowich 2016) szerint az elektromos autópiacon kapcsolatos fogyasztói tudás és tudatosság azért alacsony, mert a cégek kommunikációs PR-tevékenysége nem megfelelő. A PR-kommunikáció célja, hogy inspirálja, energizálja a közérdeklődést. Szakmai berkekben már evidencia, hogy az elektromos járművek és az övezetű járművek a jövő domináns közlekedési formái. A PR-kommunikációnak azt kell elérni, hogy az emberek érdekeltek, érintettek legyenek az új technológia elterjedésében.

Roadshowk, teszthezvéte: A roadshowk és teszthezvéte lényege, hogy a termék egyfajta utazó nagykövetként a fogyasztók lakóhelyére költözik, és informális, fogyasztói környezetben bemutatásra kerül. Célja egyszerre az informálás és a szórakoztatás. A roadshowk és teszthezvéte nagy előnye, hogy a fogyasztó megszokott környezetében láthatja, tapinthatja, vezetheti az elektromos járművet.

Elektromos autó road trip: A disszeminációs és kommunikációs tevékenységek egyik testhezálló formája az EV Road Trip, melynek keretében a szereplők elektromos autóval járják a világ különböző pontjain található e-mobilitási konferenciákat, kerekasztal beszélgetéseket és egyéb eseményeket. A road trip műfaját eleve kalanddal, közösségi és egyéni élményekkel, fejlődéssel asszociáljuk, hiszen az utazás

az élet metaforája. Ez már nem egyszerűen egy rövid tesztvezetés, hanem egy életformára való ráhangolódás éppúgy, ahogy az e-mobilitás is egyfajta paradigmaváltás, életmódváltás és szemléletváltás, amelyet életformaszerűen űzünk.

Labor- vagy gyárlátogatás (virtuális is), és arról szóló riport: A roadshow-val ellentétben a gyárlátogatás során a potenciális fogyasztó vagy egyéb stakeholder megy a termelési egységhez. Ez egyfajta terepmunka azoknak a stakeholdereknek, akiknek munkájuk miatt a legnagyobb felkészültséggel kell rendelkezniük az e-mobilitás terén. A virtuális gyárlátogatás, az online felületen kiadott gyári bemutató az autógyártás kulisszatitkaiba engedi az érdeklődőt. A minőségi képi megjelenítés alapvető fontosságú, hiszen a látogatók az újfajta technológiákra, munkafolyamatokra kíváncsiak. Randall (2015) Tesla gyárlátogatása és képriportja alapján például megtudhatjuk, hogy a Tesla ipari robotjai a legújabb technológiával dolgoznak, de a végső simításokat emberi kéz végzi; hogy a gyárban van egy 750 méteres fedett vezetópálya, ahol autóversenyző pilóták tesztelik a Teslákat; hogy a minőségellenőrzés végső stádiumaként az autók egy fényalagúton mennek át; hogy hidraulikus emelőket használnak stb. A gyárlátogatás során a látogató megismerkedik az elektromos jármű belső szerkezetének újdonságaival, hiszen, mint már megjegyeztük, az elektromos járművek kevesebb alkatrészt igényelnek. Egy gyárlátogatás önmagában is esztétikai élmény, hiszen a belső elrendezés és design is a márka, az arculat része.

Kerekasztal beszélgetések szakértőkkel: Az e-mobilitással kapcsolatos kerekasztal beszélgetések, amelyeket televízióban, rádióban vagy online tesznek publikussá, témától függően szakértőket hív meg egy bizonyos problémakör megbeszélésére. A szakértők között általában olyan stakeholdereket találunk, mint a hasznosítási, gyártási és ipari szereplők, akik olyan témákról beszélgetnek megoldás-orientáltan, mint a köz- és magán elektromos autótöltés, az infrastruktúra problémái, az e-mobilitás hatása az energiarendszerre, vagy a szabályozás és marketing kérdései.

Fogyasztói magazinok: A fogyasztói magazinok a potenciális vásárlókat, a technológia iránt érdeklődő személyeket célozzák meg, ami miatt itt is különösen fontos, hogy a kommunikáció egyszerű és közvetlen legyen, a termék előnyeit hangsúlyozzák, és a vizualitás minősége élvezhetővé tegye a magazin forgatását. Az általános médiakommunikációs tendenciáknak megfelelően az erősebb fogyasztói magazinoknak van online és papíralapú változata is, míg számtalan kisebb weboldal vagy egyszemélyes blog is található a témában. A fogyasztói magazinokban a reklámok mellett a következő témákat találjuk: e-mobilitással kapcsolatos hírek, cikkek, tanulmányok, portrék, elektromos járművek bemutatása, chat szoba, blog vagy gyakori kérdések szekció, elektromos jármű kritika stb.

Közmédia: televízió, rádió, online és papíralapú média: Ez a fajta kommunikációs csatorna a klasszikus PR része akár a magán, akár a közmédia szektorát nézzük. Ugyanakkor az állam és önkormányzat által irányított közmédiának nagy szerepe lehet az e-mobilitás disszeminációjában. Mint fent többször is kifejtettük, az e-mobilitás terjedése részben politikai ügy, részben pedig társadalmi kérdés.

Míg a magán médiacsatornák üzleti alapra helyezik a programjukat, a közmédiának lehetősége és felelőssége, hogy az elektromos járművekkel kapcsolatban társadalmi célú ismeretterjesztést folytasson. A közmédia például fontos csatorna lehet az állami ösztönzőprogramokról szóló információ terjesztésében, reklámkampányok, imázs- és brandépítő stratégiák kidolgozásában, szakértők és piaci szereplők meghívásában.

Magán-médiaszolgáltatók: A magán médiaszolgáltatók piaci kritériumok szerint működnek, de még őket is érdekelhetik az olyan showműsorok, amelyek az innovációkra, a technológiára fogékony rétegeknek készültek.

Közösségi média: Manapság minden nagy cégnek van külön közösségi média szakértő csapata. A közösségi média, mint kommunikációs csatorna abban különbözik a többitől, hogy a tartalomgyártás gyakran alulról szerveződik, és rendkívül interaktív. Az e-mobilitás kommunikációjakor itt is érdemes a klasszikus közösségi média PR-stratégiáit alkalmazni. Interaktív jellege miatt a közösségi média kiválóan alkalmas arra, hogy fogyasztói minősítési rendszert alakítsunk ki. A közösségi média kommunikációs potenciálja az alább kifejtett szomszéd-effektus – a termék szóbeli, személyes ajánlása megbízható forrásból – virtuális változata.

Összegzés

Ahogy azt a tanulmány is alátámasztja az e-mobilitás a jövő egyik legfontosabb technológiai irányzata, mely hatással lesz nem csak a közlekedési szokásainkra, hanem a társadalom szerveződésére is egyaránt. Nagyban megváltoztatja a közlekedés világát, a közlekedéshez való viszonyunkat, szokásainkat, kultúránkat. Befolyásolja azt, hogy hogyan tervezzük meg a városainkat és azok infrastruktúráját. Az elektromobilitás piaci elterjedése, penetrációja egy valódi paradigmaváltás lesz a nem túl távoli jövőben a közlekedésben, amely a gazdaság, a politikai és a társadalmi attitűdök koordinálásán alapul és magas fokú tudatosságot kíván meg a felhasználóktól és a véleményformálóktól egyaránt.

Az új technológia elterjedésének azonban még komoly támogatásra van szüksége mind az ösztönzők, mind a véghasználók attitűdformálása tekintetében.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az olyan innovatív termékek, mint az elektromos járművek és gépek kommunikációja bármilyen kommunikációs osztálytól külön kihívást és nagy felkészültséget kíván. A PR klasszikus eszközei kisebb-nagyobb igazítással alapvetően megfelelnek az elektromobilitás kommunikációjának céljára. Mint minden más termék esetében fontos, hogy az e-mobilitást konkrét, érthető és stakeholder-orientált módon kommunikálják. Ugyanakkor vannak különleges kihívások, amelyek az e-technológia innovációs újdonságából fakadnak. Az elektromobilitás új és komplex formája a közlekedésnek, és a pozitívumai és negatívumai nagyjából ismeretlenek. Éppen ezért az e-mobilitás kommunikációjának a szokásosnál nagyobb hangsúlyt kell fektetnie az illusztrációkra, példákra, történetekre, személyekre és a termék konkrét előnyeire a fogyasztók számára.

Az e-mobilitás kommunikációja akkor igazán sikeres, ha az új innovációt tapasztalja és érzi a fogyasztó.

Magyarországon az e-mobilitás népszerűsítése nagyjából követheti az általános európai modellt, melyben hangsúlyos szerepet kapnak a civil szervezetek is, bár vannak speciális, helyi vonatkozású nehézségei. Egyfelől Közép-Kelet-Európában kisebb az a réteg, amely megengedheti magának ezeket az autókat. Másfelől a környezettudatosság is alacsonyabb mértékű a posztszocialista országokban, mint Nyugat-Európában (Rootes 2000). Ráadásul Magyarországon az autó státusz-szimbólumnak számít, és előfordulhat, hogy valaki nem azért vásárol Teslát, mert az elektromos és környezetbarát, hanem azért, mert státusz-szimbólum. Bár a vásárlási motivációk a végeredmény, a környezetkímélés szempontjából mellékesek, nem mellékesek azonban az e-kommunikáció tartalma számára. Az e-mobilitás kommunikációja során nagyobb hangsúlyt kell tehát fektetni az üzemeltetés költséghatékonyására, az ösztönzőkre, illetve a környezettudatosságra.

Irodalom

- Árpád, István–T. Kiss, Judit–Bellér, Gábor–Kocsis, Dénes (2020): Investigation of the impact of EU and governmental measures on the spread and the energy supply of electromobility in Hungary. *Environmental Progress & Sustainable Energy*, 13575. <https://doi.org/10.1002/ep.13575>
- Balázs László (2022): Az elektromobilitás társadalmi vonatkozásai. In: Keszi-Szeremlei Andrea–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Gazdasági növekedés és fenntarthatóság: Globalizáció a 21. században*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 23–38.
- Bühne, Jan-André–Gruschwitz, Dana–Hölscher, Jana–Klötzke, Matthias–Kugler, Ulrike–Schimeczek, Christoph (2015): How to promote electromobility for European car drivers? Obstacles to overcome for a broad market penetration. *European Transport Research Review*, 7, (30), <https://doi.org/10.1007/s12544-015-0178-0>
- Dukán, Péter (2013): *Cloud-based smart metering system*. Proceedings of the 14th International Symposium on Computational Intelligence and Informatics, pp. 499–502.
- Demeter Róbert–Kővári Attila (2020): Digitális szimuláció jelentősége a jövő társadalmát meghatározó mérnökök kompetenciafejlesztésében. *Civil Szemle*, 17., (2.), pp. 89–101.
- Egbue, Ona–Long, Suzanna (2012): Barriers to widespread adoption of electric vehicles: An analysis of consumer attitudes and perceptions. *Energy policy*, 48., pp. 717–729. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.06.009>
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation (2011): European Green Cars Initiative: Public-Private Partnership: Multi-annual roadmap and long-term strategy. *Publications Office*. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/50120>
- Faiz, Asif–Weaver, Christopher S.–Walsh, Michael P. (1996): Air pollution from motor vehicles: standards and technologies for controlling emissions. *The World Bank*. <https://doi.org/10.1596/0-8213-3444-1>
- Fejes Csilla–Kovács Szilvia (2022): Az elektromobilitás és az energiatudatos szemlélet terjedésének társadalmi és gazdasági kihívásai. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 83–107.

- Gerse József (2020): Felvillanyozva: Az elektromos autók töltőhálózatának terjedése Magyarországon. *Területi Statisztika*, 60., (4.), pp. 461–476. <https://doi.org/10.15196/TS600403>
- Greene, David–Park, Sangsoo–Liu, Changzen (2014): Transitioning to electric drive vehicles. *The International Council on Clean Transportation*.
- Gyalai-Korpos, Miklós–Ungár, János (2020): The electric vehicle market in Hungary. *Promoting electric mobility in urban Europe* [Előadás]. PRO-EME, 2020. 11. 04. <https://www.pro-eme.eu/wp-content/uploads/2020/11/proEME-Webinar-HEA-Mikl%C3%B3s-Gyalai-Korpos.pdf>
- Haveman, Steven–Reyes Garcia, Roberto J.–Westerhof, Marlise–Bonnema, Maarten–Kroon, Rob (2019): *Painting the EV incentive landscape. A review and visualization of how EV in-centives are affecting EV uptake* [Előadás]. 32nd Electric Vehicle Symposium (EV32). Lyon, France. https://www.pro-eme.eu/wp-content/uploads/2019/10/EV32_Presentation_Haveman_Painting_EV_Incentive_Landscape_Final.pdf
- Hirschman, Elizabeth C. (2003): Men, Dogs, Guns, and Cars – The Semiotics of Rugged Individualism. *Journal of Advertising*, 32., (1), <https://doi.org/10.1080/00913367.2003.10601001>
- Jin, Lingzhi–Searle, Stephanie–Lutsey, Nicholas (2014): Evaluation of state-level US electric vehicle incentives. *The International Council on Clean Transportation*.
- Kőkuti Tamás (2022a): Mesterséges intelligencia és elektromobilitás. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 69–82.
- Kőkuti Tamás (2022b): Társadalmi hatások és MI! In: Obádovics Csilla–Resperger Richárd–Széles Zsuzsanna (Szerk.): *Pandémia – fenntartható gazdálkodás – környezettudatosság*. Konferenciakötet. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó. pp. 312–324.
- Liu, Jian (2012): Electric vehicle charging infrastructure assignment and power grid impacts assessment in Beijing. *Energy Policy*, 51., pp. 544–557. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.08.074>
- Lutsey, Nic–Searle, Stephanie–Chambliss, Sarah–Bandivadekar, Anup (2015): Assessment of leading electric vehicle promotion activities in United States cities. *International Council on Clean Transportation*.
- Majoros Károly Tamás (2019): Az e-mobilizáció térnyerésének jellegzetességei. *Tér-Gazdaság-Ember*, 7., (1), pp. 191–210.
- Mast, Claudia–Simone, Huck–Ansgar, Zerfass (2005): Innovation communication. *Innovation Journalism*, 2., (4.), pp. 165.
- Mock, Peter–Yang, Zifei (2014): Driving electrification: A global comparison of fiscal incentive policy for electric vehicles. *The international council on clean transportation*.
- Niestadt, Maria–Bjørnåvold, Amalie (2019): Electric road vehicles in the European Union: Trends, impacts and policies. *European Parliamentary Research Service*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637895/EPRS_BRI\(2019\)637895_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637895/EPRS_BRI(2019)637895_EN.pdf)
- Putrus, Ghanim–Suwanapingkarl, Pasist–Johnston, David–Bentley, Edward–Narayana, Mahinsasa (2009): *Impact of electric vehicles on power distribution networks*. Vehicle Power and Propulsion Conference, 2009. VPPC'09. IEEE, pp. 827–831. <https://doi.org/10.1109/vppc.2009.5289760>
- Rootes, Christopher A. (2000): Environmental movements and green parties in western and eastern Europe. *The International Yearbook of Environmental and Resource Economics*, 2000/2001. <https://doi.org/10.4337/9781843768593.00032>
- Rózsa Tamás (2021): *A globális és európai járműipar helyzetértékelése a COVID tükrében* [Előadás]. *A jövő elektromos!* A Jedlik Ányos Klaszter online konferenciája, Budapest, 2021. 04. 28.

- Sitku Krisztina (2022): Az elektromos közlekedés társadalmi hatásai. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 11–25.
- Sovacool, Benjamin K.–Hirsh, Richard F. (2009): Beyond batteries: An examination of the benefits and barriers to plug-in hybrid electric vehicles (PHEVs) and a vehicle-to-grid (V2G) transition. *Energy Policy*, 37., (3.), pp. 1095–1103. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.10.005>
- Tóth Zoltán (2017): Az elektromos autózás térhódítása Magyarországon. The electric vehicle penetration in Hungary. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 2., (4.), pp. 551–562.
- Vigh Zoltán (2021): *Európai szabályozás hatása a járműpiacra* [Előadás]. *A jövő elektromos!* A Jedlik Ányos Klaszter online konferenciája, Budapest. 2021. 04. 28.

Internetes hivatkozások

- Antalóczy Tibor (2018): Adókedvezmények elektromos autóra 2018-ban. *Villanyautósok*, 2018. 02. 02. <https://villanyautosok.hu/2018/02/02/adokedvezmenyek-elektromos-autora-2018-ban/>
- Antalóczy Tibor (2020): Elektromosautó-támogatás – gyakori kérdések. *Villanyautósok*, 2020. 05. 25. <https://villanyautosok.hu/2020/05/25/elektromos-auto-tamogat-as-gyakori-kerdesek/6>
- China Economic Review (2013): *China announces new electric car subsidy program*. 2013. 09. 18. <https://chinaeconomicreview.com/china-announces-new-electric-car-subsidy-program/>
- Comcovich, William (2016): Too Little PR Creates a Roadblock to New Electric Vehicle Purchases. *Glean.info*, 2016. 12. 19. <https://glean.info/little-pr-creates-roadblock-new-electric-vehicle-pur-chases/>
- Hockenos, Paul (2011): Europe’s Incentive Plans for Spurring E.V. Sales. *The New York Times*, 2011. 07. 29. <https://www.nytimes.com/2011/07/31/automobiles/europes-incentive-plans-for-spurring-ev-sales.html>
- IFKA (2021): *Elektromos gépjármű beszerzésének támogatása lakosság, civil szervezetek, egyesületek és felsőoktatási intézmények részére* [Pályázati kiírás]. https://2021.msz-elektromobilitas.ifka.hu/medias/1/e_auto_2021_lakosság_palyazatikiaras_elektromosgymbeszer_1.sz._mad.pdf
- International Energy Agency (2017): Global EV Outlook. *Two million and counting*. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/8e353b65-961e-4952-9119-9f7ec9d2d682/GlobalEVOutlook2017.pdf>
- Randall, Tom (2015): Check out Tesla’s hot new European factory. *Bloomberg*, 2015.10.13. <https://www.bloomberg.com/news/photo-essays/2015-10-13/check-out-tesla-s-hot-new-european-factory>

CIVIL-ATTITÚD — ELEKTROMOBILITÁS 2010–2022

MIT TEHET EGY FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY A LAKOSSÁG KÖRÉBEN TÖRTÉNŐ NÉPSZERŰSÍTÉS, TÁJÉKOZOTTSÁG NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN?

Keszi-Szeremlei Andrea–Balázs László–András István

Bevezetés

■ A fosszilis tüzelőanyagok égetése, az erdőirtás és az állattenyésztés egyre nagyobb hatást gyakorol az éghajlatra és a Föld átlaghőmérsékletére. Az emberi tevékenység jelentősen növeli a természetben előforduló üvegházhatású gázok mennyiségét, ezért fokozza az üvegházhatást, és gyorsítja a globális felmelegedést.¹ Az éghajlatváltozás, mint az emberiség előtt álló probléma tudatosítása és a megoldására tett intézkedések viszonylag új keletű jelenségek, ugyanakkor a széndioxid-kibocsátással járó ipari tevékenységek következtében a globális hőmérséklet-emelkedés lehetőségét először Jean-Baptiste Fourier azonosította 1827-ben, aki felfigyelt az üvegházhatás alapelveire (Maslin 2004). A felfedezés után a téma hosszú időre feledésbe merült, mert nagyon sokan úgy gondolták, hogy az emberi hatások elenyészőek a természeti erőkhöz képest. Az 1950-es években azonban a széndioxid-kibocsátással és légköri élettartamával kapcsolatosan újabb kutatási eredmények születtek, amelyek aggodalomra adtak okot.²

1950–2015 között a világgazdaság teljesítménye ötszörösére növekedett, míg a világ lakóinak száma 2,6 milliárdról 7,3 milliárdra nőtt (2022-ben pedig közel 8 milliárdan³ vagyunk a földön). 1975–1998 között a világ összefogyasztása megduplázódott (Bíró 2015). A hagyományos fejlődéssel járó terhelést a Föld biológiai rendszerei már alig bírják, amelynek oka a Föld erdős területeinek csökkenése, a helytelen gazdálkodás okozta elsivatagosodás és talajpusztulás. A világ számos pontján vízhiány és a klíma felmelegedése okoz gondot. Ma már egyértelművé vált, hogy a jelenlegi világgazdasági modell – a gazdasági növekedés minden áron

való hajszolása, a pazarló fogyasztás, a természettel szembeni rablógazdálkodás – ökológiai válsághoz vezethet. Sürgetően szükség van a népesség növekedésének lassítására és az emisszió csökkentésére (Bíró 2015).

A világ szén-dioxid-kibocsátása az ipari forradalom előtt nagyon alacsony volt. A kibocsátás növekedési üteme a 20. század közepéig is viszonylag lassúnak tekinthető. 1950-ben a világ CO₂-kibocsátása 6 milliárd tonna volt. 1990-re ez az érték csaknem megnégyszereződött és elérte a 22 milliárd tonnát. A kibocsátások továbbra is gyorsan növekedtek, jelenleg több mint 34 milliárd tonnát bocsátunk ki évente. A worldometers kalkulációja szerint 2022. szeptember közepéig több mint 24 milliárd tonna széndioxidot bocsátottunk ki.⁴

Mivel a világ szén-dioxid-kibocsátásának kb. 23%-áért a közlekedés a felelős, amelynek megközelítőleg 75%-a fosszilis üzemanyagot felhasználó közúti járművekből származik (2012. évi adatok alapján⁵), a járművek CO₂-kibocsátásának csökkentése elengedhetetlenül fontos a globális felmelegedés elleni küzdelemben (Gröger et al. 2015).

E cél elérése érdekében sok ország törvényeket fogadott el a személygépjárművek hosszú távú kibocsátásának csökkentéséről. Az Európai Unió célul tűzte ki, hogy 2050-re szén-dioxid-semlegesé válik (Sitku 2022), és 2030-ra az 1990-es értékhez képest 55%-kal csökkenti a szén-dioxid-kibocsátását.⁶ Továbbá azt is szabályozta, hogy a cél eléréséhez a gazdaság valamennyi ágazatának hozzá kell járulnia, így a földhasználatához szorosan kötődő ágazatoknak is (növénytermesztés, kertészet, erdőgazdálkodás stb.). A nettó CO₂-elnyelésnek a 2030-as uniós éghajlatpolitikai célértékhez való hozzájárulása 225 millió tonna CO₂-egyenértékre korlátozódhat.⁷ Mindezen tények és célkitűzések alapján a célok eléréséhez a személygépkocsiknak – amelyek ma az EU CO₂-kibocsátásának körülbelül 12%-át teszik ki – gyorsan kell széndioxidmentessé válniuk (Eardle 2022; Balázs 2022).

Az autóiiparban ez a törekvés elsősorban az autók üzemanyagfogyasztása és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére irányuló nyomásban nyilvánul meg. A szigorú korlátok arra kényszerítik az autógyártókat, hogy új, drága technológiákat vezessenek be, amelyek csökkentik az említett károsanyag kibocsátását. A megoldást a fenti kihívásokra az elektromos meghajtású járművek bővítése jelentheti, amelyet általában elektromobilitásnak neveznek. Ez a kifejezés elektromos energiát használó mozgásként definiálható (Plotz 2021). Az elektromobilitást legtágabb értelemben Scheffels és Grauers szerzők az elektromos autóként és legalább részben villamos energiával hajtott közlekedési eszközként, valamint az ezekkel kapcsolatos követelmények és körülményekként határozzák meg (Scheffels 2019; Grauers et al. 2013; Chinoracky et al. 2022).

A fogyasztók mobilitással kapcsolatos változó igényeit tekintve, amelyek a jövőben egyszerűbbnek, rugalmasabbnak, olcsóbbnak és fenntarthatóbbnak kell lennie, az elektromobilitás ideális alternatívának tűnik (Weber 2022).

Az elektromobilitás lehetőséget teremthet a fenntartható közlekedés megvalósításához. A fenntartható közlekedés az OECD meghatározása szerint „olyan közlekedést jelent, amely nem veszélyezteti a lakosság egészségét és az ökoszisztémákat,

továbbá a közlekedési igényeket úgy elégíti ki, hogy a megújuló erőforrásokat lassabb ütemben használja fel, mint az újratermelődésükhöz szükséges idő, a nem megújuló erőforrásokat pedig az azokat helyettesítő megújuló források előállításának üteménél lassabban használja fel.”⁸ Vagyis a fenntartható közlekedés lényege, hogy a jelenleginél egészségesebb környezetben, lehetőleg megújuló energiaforrások felhasználásával egészítsük ki a felmerülő közlekedési igényeket.⁹

Az elektromos mobilitás térnyerése az elmúlt időszakban szembetűnő. Különösen a személygépjárművek terén tapasztalható növekedés, amely változás alapján tagadhatatlan, hogy a kormányok, a társadalom és a fogyasztók is úgy látják, hogy az elektromos mobilitás nagy szerepet fog játszani a jövőben (Balázs 2022). Ezt a tendenciát mutatja három számadat is:

- az utakon közlekedő elektromos járművek száma robbanásszerűen megnőtt. Míg 2010-ben elhanyagolható mennyiségről 2016-ra közel 1 millióra, 2020 végére pedig 10 millióra emelkedett a világ útjain közlekedő elektromos autók száma (IEA 2021);
- a Tesla a Föld legértékesebb autóiipari vállalata, becslések szerint 1 billió dollár értékben. (WJS, 2021);
- a járvány miatti globális visszaesés ellenére az elektromos járművek eladása 2021-ben megduplázódott az előző évekhez képest, és új rekordot állított be a 6,6 millió db-os mennyiséggel. 2021-ben az eladott autók globálisan közel 10%-ban elektromos volt (IEA 2021).

Az elektromos autók iránti keresletnövekedés nem csak néhány országra koncentrálódik. Világszerte folyamatos az elektromos járművek eladásának növekedése, de a leggyorsabb növekedés Európában figyelhető meg. Ugyan Kína rendelkezik a legtöbb elektromos autóval, de 2020-ban Európa megelőzte autóértékesítésben őket. Az európai piac élén Norvégia áll, amely már szinte teljesen megszüntette a hagyományos üzemű járművek értékesítését. Norvégiában a legnagyobb az elektromos autók elterjedtsége és 2021. szeptemberében értékesített autók 80%-a teljesen elektromos volt. 2022-re tették a fordulat évét, amikor elérik a 100%-os elektromos járműértékesítés mérföldkövét (IEA 2021).

Ugyan Norvégia az élén áll, de több ország is követi ebben a váltásban. 2035-re várhatóan a legnagyobb autóiipari piacok mindegyike elektromos lesz!¹⁰ A Bloomberg New Energy Finance becslése szerint 2040-re a világ összes új autójának több mint fele akkumulátorral fog működni (Gertz–Greiner 2019; Kókuti 2022).

Az elektromobilitás elterjedését befolyásoló tényezők

Az elektromos autók népszerűsége az elmúlt években rohamosan nő, amely erősíti a világ országainak szén-dioxid-kibocsátáshoz kapcsolódó törekvéseit. Azonban a hagyományos üzemű gépjárművek még sok olyan, a fogyasztók megítélése alapján hasznosnak vélt tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek miatt a világ legtöbb országában még mindig szükséges népszerűsíteni az elektromos autókat, és vásárlásra kell ösztönözni a lakosságot.

Kolz és Schwartz egy 2017-es tanulmányukban azt vizsgálták meg, hogy az elektromobilitás terjedését milyen kulcsfontosságú tényezők befolyásolják és ezeknek a tényezőknek mik a hatásterületei. A szerzők véleménye szerint az elektromobilitási ipar vizsgálata során különbséget kell tenni egy korlátozott mértékben befolyásolható globális és egy nagyobb mértékben befolyásolható lokális környezet között és azonosítani kell ezek kulcsfontosságú hatásterületeit (Reibnitz 1992; Mißler-Behr 1993; Schuh et al. 2013).

A globális területek azonosítása PEST analízis segítségével történt. A módszer az üzleti környezetet politikai, gazdasági, társadalmi–kulturális és technológiai tényezőkre választja szét. Azonban több szerző is kiegészíti ezt a módszert az ökológiai összetevők vizsgálatával is (Pearce–Robinson 2009).

A lokális területek azonosítása során a műszaki állapot, a használat, az értéknövelő szolgáltatások, az autógyártók, az energiaipar és a piaci jellemzők vizsgálatát javasolják.

A meghatározott hatásterületek segítségével 55 befolyásoló tényezőt azonosítottak, amelyek közül 29 globális és 26 lokális tényező.

Kolz és Schwartz (2017) tanulmányából csak a politikai hatásterületek vizsgálatára helyeződik a hangsúly ebben a cikkben, a többi pont nem kerül bemutatásra. A politikai hatásterületek céljának vizsgálatához kapcsolódón a szerzők 6 pontot azonosítottak:

- a kormányzati finanszírozást,
- a szabályozást,
- az adókat és díjakat,
- a törvényeket,
- az energia- és klímapolitikát,
- és a szabványosítást emelték ki (Kolz–Schwartz 2017).

Az összegyűjtött tényezők mindegyike eltérő mértékben befolyásolja az elektromobilitást minden érintett fél esetében. Továbbá a döntéshozók mindegyike (gyártók, vásárlók, államok, városok) rendelkezik az azonosított területekhez kapcsolódó döntéshozatali folyamatokkal is.

A kormányzat szerepe az elektromobilitás terjedésében

Lényeges szempont, hogy egy ország, egy régió, vagy éppen egy település irányítói érdekelték legyenek abban, hogy a jelenlegi közlekedési rendszert fenntarthatóbbá és környezetbarátabbá alakítsák, a lakosság levegő- és életminőségét javítsák, valamint egészségesebb feltételeket teremtsenek a szállítási igények kielégítése során is.

Az elektromobilitás kiterjesztésére irányuló politikák, valamint az elektromos járművek használatát és vásárlását előnyben részesítő program, valamint az ösztönzők megfelelő jogszabályi kereteinek megfogalmazása és elfogadása az első lépés a felhasználók hajlandóságának növelése érdekében, hogy új technológiá-

val felszerelt járműveket vásároljanak, használjanak, melyek a legkorszerűbb okos megoldásokat alkalmazzák a technológia fejlődését támogató adatok gyűjtésén (Dukán 2013), kompetenciák fejlesztésén (Demeter 2020) vagy akár a jövő ember-gép kooperációjának területén is (Kővári 2018).

A hatóságok és az állam feladata, hogy egy magán- és nyilvánosan elérhető töltési infrastruktúrát alakítson ki, ami kiemelt jelentőségű intézkedés az elektromos járművek terjedésének kérdésében (Mersky et al. 2016), tekintettel arra, hogy a töltőhálózat lehetővé teszi az elektromos járművek felhasználói számára, hogy egyszerűen és kényelmesebben mozogjanak a városon belül és azon kívül is, anélkül, hogy szorongást és frusztrációt okozna, hol tudják feltölteni autójukat.

A kutatók a kormányzati szempontokat 5 csoportba sorolták, amely csoportok tartalmának precíz kidolgozásával és megszervezésével az elektromobilitás fejlődése elősegíthető.

1. táblázat. Kormányzati szempontok a fejlődés elősegítése céljából

Kormányzati szempontok	Meghatározása
Jogszabályok	Az elektromos járművek használatát és vásárlását előnyben részesítő meglévő jogi keretek és politikák.
Végrehajtás	Az elektromobilitást elősegítő szabályozási változások, törvények, irányelvek és szabványok betartása, valamint az elektromos járművek és alternatív üzemanyagok arányának növelése az autóflokkóban.
Oktatás	A tanulók tájékoztatása az elektromobilitás és az alternatív üzemanyagok előnyeiről. Elektromobilitási foglalkozások és tanfolyamok beépítése az érintett egyetemeken.
Ösztönzők	Az állam és a hatóságok által a magán- és közszférának adott ösztönzők.
Kampányok	Hatóságok, régiók és önkormányzatok által szervezett kampányok az elektromobilitásra és az alternatív üzemanyagokra vonatkozó lakossági tudatosság növelésére.

Forrás: Orfanou et al. 2020.

Az elektromobilitás hatékony fejlesztése érdekében a táblázatban szereplő intézkedések, valamint az infrastruktúra hatékony fejlesztése és korszerűsítése a kormányzattól és az üzleti élettől is szorosabb együttműködést követel meg, továbbá az e-mobilitáshoz kapcsolódó vállalkezoi döntéseket is támogatja.

Az e-mobilitás elterjesztésének finanszírozási hátterét vizsgálva különösen a kutatás és innovációs kérdések szerepe meghatározó. A kommunikációs stratégiáknak, beleértve a hatóságok, önkormányzatok által szervezett tájékoztatókat

és oktatási kampányokat, nagy jelentőségük van, mivel felhívják a közvélemény figyelmét az elektromobilitásra, tekintve, hogy a potenciális felhasználóknak hiányos vagy torz képük lehet ezekről a kérdésekről (Zhang et al. 2011; Thiel et al. 2012; Orfanou et al. 2016; Coffman et al. 2017).

A magyarországi e-mobilitás helyzetének rövid áttekintése

Hazánkban a zöld rendszámú autók (elektromos, hibrid és egyéb nulla emissziós járművek) száma folyamatosan nőtt az elmúlt években, mely trendet a koronavírus által okozott válság sem befolyásolta¹¹ (Vígh 2020). A Medián Közvélemény- és Piacutató felmérése szerint 2021 végén már háromszor annyian vásároltak elektromos meghajtású autót, mint 2018-ban. Ugyanakkor magántulajdonban még mindig túlnyomó többségben a benzin- és dízelmotoros autók vannak.¹²

A DataHouse Kft és a Belügyminisztérium adatai szerint a 2021. első 4 hónapjában forgalomba helyezett autók száma 42.714 db volt. Ebből 794 db volt az elektromos, 4746 db a teljesen hibrid, 1.268 db a külső töltésű (plug-in) hibrid és 12.405 db a kiegészítő (mild) hibrid. Az elektromos autók értékesítése 1,85%-át tette ki az adott időszak teljes értékesítésnek.¹³ 2021 egészére vonatkozóan 4.311 új villanyautó forgalomba állítását regisztrálták, így az elektromos autók értékesítése 41,53%-kal bővült annak ellenére, hogy a teljes autópiacon 4,8%-os csökkenés volt.¹⁴ Az elektromos autók értékesítésének kedvező alakulását erőteljesen befolyásolja az állami támogatások, a zöld rendszám és céges adókedvezmények mellett a növekvő üzemanyagár, valamint a villanyautók és a hagyományos személyautók ára közötti csökkenés is.

Az elektromos autókat elsősorban bevásárlásra, munkába járásra, gyerekek szállítására használják a magyarok, külföldi utazásra csak kevesen vállalkoznak. Ez napi kb. 70–100 km-t jelent.¹⁵ 2021. végéig a nyilvános, engedélyköteles tevékenység keretében üzemeltetett töltőberendezések száma 1880 db volt, 33,6%-kal több mint az előző évi. A töltőállomások többségében autópályák mellett, 1/3-uk Budapesten és a Balaton térségében találhatóak.^{16 17}

Az elektromobilitás terjedését támogató Jedlik Ányos terv

A magyar elektromos mobilitás fejlődése szempontjából meghatározó mérföldkő volt a 2014/94/EU-irányelv, amely az alternatív üzemanyagok európai infrastruktúrájának kiépítését írta elő a tagállamoknak, továbbá az elektromobilitás kapcsán közösségi szinten egységes követelményeket állapított meg az elektromos járművek töltőállomásaira, a műszaki előírásokra és a felhasználók tájékoztatására. A direktíva arra is kötelezte a tagállamokat, hogy 2016. november közepéig készítsék el nemzeti szakpolitikai tervüket az alternatív üzemanyagok és a kapcsolódó infrastruktúrák piaci térnyerésének támogatása érdekében (Bokody 2008).

Az EU-direktívához igazodóan Magyarországon a Jedlik Ányos Terv 2015-ben került elfogadásra, amely jogszabályi intézkedéseknek és a támogatásoknak köszönhetően mind a járműállomány, mind a töltőpontok száma dinamikusan bővült. A nemzeti elektromobilitási stratégiához kapcsolódó elsődleges jogalkotási feladatokat az 1487/2015. (VII. 21.) Korm. határozat jelölte ki a Jedlik Ányos Cselekvési Terv elfogadásával. A Cselekvési terv végrehajtásával többek között olyan, az elektromobilitást támogató intézkedések kerültek kialakításra, mint a:

- zöld rendszám bevezetése,
- kedvezmények a környezetkímélő gépjárművek tulajdonosai és üzemeltetői számára,
 - A regisztrációs adóról szóló 2003. évi CX. törvény alapján ezen gépkocsik után 0 Ft regisztrációs adó fizetendő.
 - A gépjárműadóról szóló 1991. évi LXXXII. törvény alapján a környezetkímélő gépkocsik adómentesek, mentesülnek a cégautó-adó alól.
 - Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény alapján pedig illetékmentes az ilyen gépkocsik tulajdonjogának, illetve a rájuk vonatkozó vagyoni értékű jognak a megszerzése.
- További kedvezmények, illetve az elektromos töltőállomások telepítésének költségként történő elismerése:
 - A társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 2017. évi módosítása alapján az elektromos töltőállomások bekerülési értékének összege – a meg nem térülő eredmény erejéig – levonhatóvá válik a társasági adóalapból.
 - A 2008. évi LXVII. törvény (Távhő. tv.) módosításával a törvény hatálya alá tartozó szolgáltatók esetében az elektromos töltőállomások bekerülési értékének összege – a meg nem térülő eredmény erejéig – levonhatóvá vált az energiaellátók jövedelemadója alapján, amennyiben a kedvezményt társasági adó szempontból nem érvényesítik (ITM, 2018).

A Jedlik Ányos Terv 2015-ös felülvizsgálati eredményeit követően született meg a Jedlik Ányos Terv 2.0, amely az elektromobilitás még gyorsabb terjedését szolgálja annak érdekében, hogy Magyarország csatlakozzon az elektromos autózás által generált fejlesztésekhez, élenjáró lehessen az innovatív technológiák bevezetésében, elterjesztésében.¹⁸

A fenti kedvezményekhez további kedvezmények kapcsolódtak, amelyek az elektromos autók elterjedését segíthetik:

- ingyenes parkolás egyes városokban,
- mentesek a védett övezetbe történő behajtási díj alól,
- vissza nem térítendő támogatás új elektromos autó vásárlásakor melyet 2016-tól lehet igénybe venni, mértéke 2022-ben:
 - 2.500 eFt- 12.000 e Ft között 2,5 millió Ft,
 - 12.000.001 Ft -15.000 e Ft között 1,5 millió Ft,
 - 15 millió Ft felett nem járt támogatás (Kovács 2022).

Az elektromobilitáshoz kapcsolódó tervek sikeres megvalósítása azonban nem kizárólag a kormány feladata. Célját abban az esetben tudja sikerrel elérni, ha partnerségben tud együttműködni a feladatok elvégzéséhez, ellenőrzéséhez, népszerűsítéséhez egyéb szervezetekkel. A cselekvési tervekben többször is kiemelésre kerül, hogy a civil, egyházi és kulturális szervezetek elsősorban közösség-szervező aktivitásukkal, a helyi értékek tiszteletét és értékek megőrzését központba helyező szemléletükkel, a kapcsolódó információterjesztéssel és szemléletformálással, jó gyakorlatok bemutatásával járulhatnak hozzá a NÉS 2 végrehajtásához és ezzel az elektromobilitás terjedéséhez is.¹⁹

Mindezek mellett a civil és nonprofit szervezetek, felsőoktatási intézmények közreműködése elengedhetetlen a lakosság tájékoztatásában, felkészítésében az új eszközök használatára és a példamutatásban egyaránt. A kormány bízik abban, hogy támaszkodhat ezen szervezetekre. Emellett természetesen a vállalatok, vállalkozások szerepvállalása is meghatározó az elektromobilitás terjedésében, esetükben a felelős vállalati viselkedés, a társadalmi felelősségvállalás vonatkozásai is előtérbe kerülnek (András et al. 2013; Rajcsányi-Molnár–András 2013).

A magyar lakosság elektromobilitással kapcsolatos tájékozottságának vizsgálata

A bemutatott állami ösztönzők ellenére a hazai elektromos autópiacon növekedése nem tűnik elég intenzívnek. További növekedésre lenne szükség ahhoz, hogy a Jedlik Ányos Terv 2.0-ban prognosztizált növekedési ütem tartható legyen. A viszonylag alacsony érdeklődés egyik oka lehet a hazai fogyasztók hiányos ismerete, illetve az alacsony tájékozottsága is.

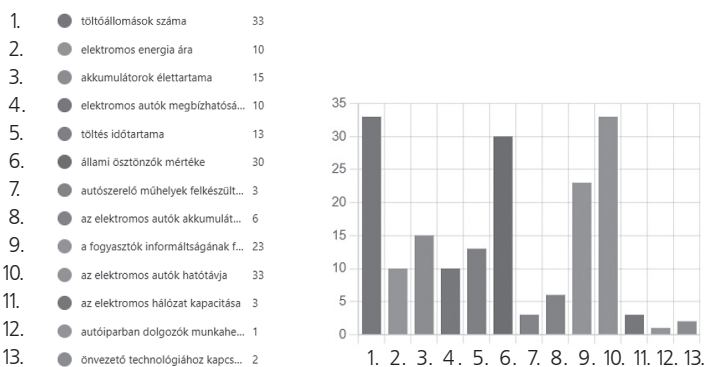
Annak érdekében, hogy erre vonatkozóan információkat gyűjtsünk, a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézetének munkatársai az Elektromobilitás Kutatócsoporton belül egy kérdőíves megkérdezést folytattak elektromobilitás témakörben 2021. második felében. A kutatási kérdőívben 6 témakör köré épültek a kérdések.

A kérdőívet döntő többségében (56%) nők töltötték ki, a kitöltők átlagéletkora 31 év volt, azaz a technikai újítások iránti érdeklődés szempontjából az érett, befogadó generációhoz tartoznak. 60%-uk az Y- és a Z-generáció tagja. 40%-uk községben, 22%-a városokban, 31%-a megyei jogú városban és 7%-a a fővárosban élt. Ezen adatok alapján jól mérhető a fővárostól távol élő lakosság tájékozottsága. Mivel a kérdőív kitöltésének egyik helyszíne a Dunaújvárosi Egyetem volt, vélhetően ezzel magyarázható, hogy a válaszadók 85,1%-a aktív dolgozó, 82,3%-uk legalább érettségi bizonyítvánnyal, 46,4%-uk pedig főiskolai/egyetemi alapképzéssel, vagy annál magasabb végzettséggel rendelkezett. 38,4%-uknak az 1 főre jutó nettó havi jövedelme magasabb, mint 250.000 Ft (Fejes–Kovács 2022).

Jelen tanulmányunkban csak azokra az elemekre fókuszálunk, amelyek az elektromos autó vásárlását, tulajdonlását és használatát ösztönző lakossági ismeretek vizsgálatára vonatkoznak.

A kérdőíves eredmények alátámasztják a hagyományos közlekedési módok magas arányát a magyar lakosság körében. A válaszadók többségében gyalogosan (99 fő) vagy saját tulajdonú hagyományos autóval (96 fő), hagyományos kerékpárral (63 fő) vagy hagyományos autóbusszal (58 fő) közlekednek. Csupán a megkérdezettek 8,8%-a közlekedik magántulajdonú, 7,7% céges tulajdonú elektromos autóval, 7,7% elektromos busszal, 3,8%-uk elektromos vonattal. Csupán 3 fő használta már a car sharinget, azaz a közösségi autózás lehetőségét. A jövőre nézve jó jel, hogy viszonylag magas azon megkérdezettek aránya, akik el tudják képzelni magukat elektromos jármű tulajdonosaként (67,6%), annak ellenére, hogy 43%-uk még nem utazott soha elektromos járművel.

1. ábra. Az elektromos autók terjedését leginkább akadályozó tényezők (válaszok száma)

Forrás: Kérdőíves megkérdezés, 2021.

A visszajelzések szerint az elektromos autók nagyobb arányú elterjedését elsősorban a töltőállomások száma (18,2%), az állami ösztönzők mértéke (18,2%), és az elektromos autók hatótávja (16,5%) akadályozza. Az állami ösztönzők esetében nagyon alacsonynak vélik a támogatás mértékét az elektromos új autók árához viszonyítva. A 4. meghatározó tényező a fogyasztók informáltságának foka (12,6%) a vélemények szerint, ami erősíti azt a gyanút, miszerint a lakosság nem rendelkezik elegendő információval ahhoz, hogy elektromos autó vásárlásán gondolkodjon.

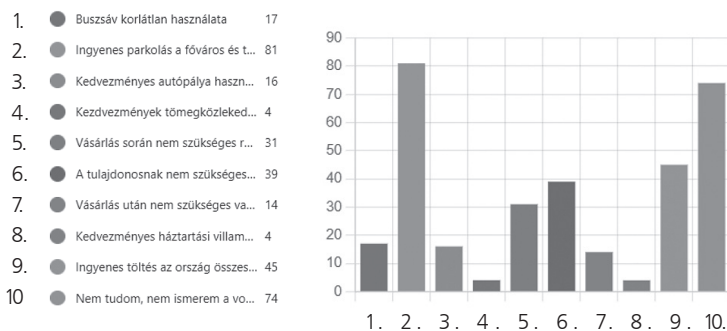
Az ösztönzők hatása

A kérdőívkitöltők úgy gondolták, hogy a vásárláskor az egyik legbefolyásolóbb tényező az elektromos autók ára. A magas árra vonatkozó feltételezést elsősorban a pénzügyi ösztönzőkkel kapcsolatos álláspontok támasztják alá, mivel a válaszadók 34,6%-a elengedhetetlennek tartja az állami ösztönzők fenntartását és biztosítását elektromos jármű vásárláskor. Ezt az eredményt támasztja alá a Jövő

Mobilitása Szövetség Kutatási eredménye is, amely szerint az elektromos meghajtású járművek mellett szóló érvek között 25,5%-ot képvisel az állami támogatáshoz való hozzájutás lehetősége.²⁰ A válaszadók 36%-a érzi úgy, ha szélesebb körűek és magasabb mértékűek lennének az elektromos autók vásárlása során alkalmazott állami ösztönzők, biztosan beszállna az elektromos autózásba. Továbbá úgy gondolják, hogy állami ösztönzők nélkül az átlagember nem vág bele elektromos autó vásárlásába (36%).

Annak ellenére, hogy az állami pénzügyi ösztönzőket rendkívül fontosnak, sőt sokan elengedhetetlennek tartják, saját bevallásuk szerint nem is tudják pontosan, hogy milyen lehetőségeik vannak ezen a téren. A megkérdezettek 55%-a érzi úgy, hogy nem ismeri a pénzügyi ösztönzőket. Mindössze a kitöltők 31%-a tudott a – 2021. nyaráig érvényes – 11 millió Ft vételár kategóriában, ill. a 11–15 millió Ft-os kategóriában érvényes támogatásról, ill. annak pontos mértékéről.

2. ábra. Az elektromos autó tulajdonosai által elérhető Nem pénzügyi ösztönzők (válaszok száma)

Forrás: Kérdőíves megkérdezés, 2021.

A nem pénzbeli ösztönzők körében is nagy volt a bizonytalanság a megkérdezettek között. A legismertebb ilyen típusú ösztönző az ingyenes parkolás a főváros és több megyei jogú város kijelölt parkolóiban, amelyről a megkérdezettek 44,5%-a tudott. Ez a magas parkolási költségekkel, illetve a zöld rendszámú autókkal megspórolható díjakat jelenti. Az ingyenes töltési lehetőségről (24,2%), a regisztrációs adó (16,7%) és gépjárműadó-mentességről (21%) is aránylag sokan hallottak. Ugyanakkor más kérdésekben saját bevallásuk szerint nem elég tájékozottak (40,6%).

Információszerzés forrása

Annak ellenére, hogy a legalább középfokú végzettséggel vagy főiskolai/egyetemi alapdiplomával rendelkező kitöltők aránya magas volt a mintában, ennek a csoportnak a tagjai nyilatkoztak leginkább úgy, hogy nem rendelkeznek elegendő

információval az elektromobilitás témakörében. A megkérdezettek 73%-a érezte úgy, hogy nagymértékű információhiányban szenved, és csak 23%-uk szerint kielégítő mértékű az információellátottsága.

A témával kapcsolatos tájékoztatást elsősorban az állami szervektől várják (68,8%), továbbá az autógyártó vállalatoktól (57%), autókereskedőktől és a médiától. Majd ezeket követik a felsőoktatási intézmények, mint tudományos műhelyek (29%). Elsősorban a témához kapcsolódó online videókat (45%), a televíziós műsorokat (45%), és próbavezetést (47,2%) tartják a legalkalmasabbnak a tájékoztatásra. Mivel a megkérdezettek önmaguktól ritkán keresnek rá az elektromos autózással kapcsolatos témára az interneten és nem ismerik az e-oldalakat sem, ezért mindenképpen a figyelemfelkeltő adásokra, reklámokra kell helyezni a hangsúlyt.

A témával kapcsolatos portálok közül csupán a villanyautosok.hu portál tekinthető ismerősnek, mivel erről a kitöltők 11,5%-a hallott már, ezért célszerű lenne ezeket az oldalakat is marketingreklámok segítségével tovább erősíteni.

A kérdőívkitöltők válaszaiból kiolvasható az az egyöntetű eredmény, hogy a lakosság körében nagy a tájékozatlanság annak ellenére, hogy a kormány 2014 óta hozott és hoz meg lépéseket a népszerűsítésére, a köztudatba építésére. Összességében elmondható, hogy az elektromos autókhoz kapcsolódó pénzbeli és nem pénzbeli ösztönzőkről a lakosság keveset tud és nem is igazán kutakodik ebben a témában. A tájékoztatást, felvilágosítást elsősorban az államtól várják, hogy el tudjanak igazodni az elektromos autók rengetegében, továbbá, hogy forrásokat biztosítson a kisebb jövedelműek részére, hogy ők is részt vállalhassanak a környezeti stratégia célkitűzéseinek megvalósításában.

Összefoglalás

A globális felmelegedés az elmúlt évszázad legégetőbb problémájává nőtte ki magát. A globális felmelegedésért felelőssé tehető üvegházhatású gázok kibocsátásának visszaszorítása minden állam feladata. Az államok a kitűzött klímacélok megvalósítása érdekében saját klímaterveket dolgoztak ki, abban meghatározva, hogy milyen lépések segítségével látják megvalósíthatónak a CO₂-mennyiség csökkentését. A célok elérésének egyik lehetséges eszköze – tekintve, hogy a közúti közlekedés az egyik legnagyobb CO₂-termelő – az elektromos járművek minél nagyobb arányú használata a hagyományos üzemanyaggal működő járművek helyett.

Az elektromos járművek iránti érdeklődés folyamatosan növekszik külföldön, de hazánkban is jelentős növekedés figyelhető meg az eladott autók mennyiségében.

Az elektromos autók iránti kereslet növekszik, de a kormányok vásárlásösztönző programjára szükség van annak érdekében, hogy minél több vásárló döntsön a környezetkímélőbb, de drágább járművek vásárlása mellett.

A hazai vásárlások alacsony száma alapján feltételezhető volt, hogy a fogyasztók nincsenek tisztában az elektromos autók vásárlásának előnyeivel, ill. pénzügyi és nem pénzügyi ösztönzők lehetőségeivel. Ez a feltételezés a kérdőíves vizsgálat

alapján kijelenthető, hiszen még a döntően felsőfokú végzettségű kitöltők többsége is úgy érezte, nem rendelkezik elegendő információval a témában. A tájékoztatást elsősorban a kormánytól várják, de az autógyártóktól és kereskedőktől, valamint a tudományos műhelyektől is szívesen fogadnak minden információt.

A magyar kormány a Klíma Stratégiájában ki is emeli a partnerség szerepét a vállalati, civil és nonprofit szektorral annak érdekében, hogy a klímacélokot el tudjuk érni a kitűzött határidőig. A felsőoktatási intézmények felelőssége tehát nagy, különösen azért, mert a hamarosan az elektromos autók vásárlásának kapujába érő generáció tájékoztatásában és meggyőzésében van kiemelt jelentőségű feladata.

Irodalom

- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika–Füredi Gábor (2013): A vállalatilag felelős vállalat: A CSR- és a cafeteria-metszet értelmezési lehetőségei a gyakorlatban. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 127–139.
- Balázs László (2022): Az elektromobilitás társadalmi vonatkozásai. In: Keszi-Szeremlei Andrea–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Gazdasági növekedés és fenntarthatóság: Globalizáció a 21. században*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 23–42.
- Belyaeva, Zhanna–Scagnelli, Simone Domenico–Thomas, Mark–Cisi, Maurizio (2018): Student perceptions of university social responsibility: implications from an empirical study in France, Italy and Russia. *Word Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 14., (1–2.), <https://bit.ly/3Q1UZE5>, Letöltve: 2022. 08. 27.
- Bíró Dávid (2015): *A globális felmelegedés politikatörténete (1990–2015)*. <https://bit.ly/3eeT9Tj>, Letöltve: 2022. 08. 29.
- Chinoracky, Roman–Stalmasekova, Natalia–Corajova, Tatiana (2022): Trends in the Field of Electromobility – From the Perspective of Market Characteristics and Value-Added Services: *Literature Review, Energies*, 15., (6144.) <https://doi.org/10.3390/en15176144>, Letöltve: 2022. 08. 26.
- Coffman, Makena–Bernstein, Paul–Wee, Sherilyn . (2017): Electric vehicles revisited: A review of factors that affect adoption. *Transp. Rev.* 37., (1), pp. 79–93.
- Demeter Róbert (2020): Digitális szimuláció jelentősége a jövő társadalmát meghatározó mérnökök kompetenciafejlesztésében. *Civil Szemle*, 17., (2.), pp. 89–101.
- Dukán, Péter (2013): *Cloud-based smart metering system*. 14th International Symposium on Computational Intelligence and Informatics. Budapest. pp. 499–502.
- Eardley, C. (2022): Electric Mobility: Inevitable, or Not? *Final report 43*. Available online: <https://bit.ly/3qhneEv> Letöltve: 2022. 08. 26.
- Esfijani, Azam–Chang, Elizabeth (2012): *Metrics Development for Measuring Virtual University Social Responsibility*. IEEE 12th International Conference on Advanced Learning Technologies, DOI 10.1109/ICALT.2012.154
- Európai Parlament (2018): *Jelentés az EU 2018/841. hatályáról*. <https://bit.ly/3Rs0xJ6> Letöltve: 2022. 08. 29.

- Európai Parlament (2022): *Az EU intézkedései a klímaváltozás megfékezésére*. https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2018/8/story/20180703STO07129/20180703STO07129_hu.pdf Letöltve: 2022. 08. 29.
- Európai Unió (é.n.): Az éghajlatváltozás okai-Climate Action. *ec.europa.eu*. <https://bit.ly/3AZKH39> Elérés: 2022. 08. 29.
- Fejes CSilla–Kovács Szilvia (2022): Az elektromobilitás és az energiatudatos szemlélet terjedésének társadalmi és gazdasági kihívásai. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 83–108.
- Gertz, Marisa–Grenier, Melinda (2019): *171 Years Before Tesla: The Evolution of Electric Vehicles*. 2019, <https://bloom.bg/3pZME9r>, Letöltve: 2022. 08. 26.
- Gröger O.–Gasteiger, H. A.–Suchsland, J. P. (2015): Review – Electromobility: Batteries or Fuel Cells? *Journal of The Electrochemical Society*, 162., (14.), pp. A2605–A2622.
- Grauers, Anders–Sarasini, Steven–Karlström, Magnus (2013): Why Electromobility and What Is It?: Chalmers University of Technology. In: *Systems Perspectives on Electromobility*, pp. 10–21.
- IEA (2021): *International Energy Agency Global EV Outlook 2021*. <https://bit.ly/3RnwsdM>, Letöltve: 2022. 08. 29.
- International Energy Agency(2014): *CO Emmisions from Fuel Combustion*. Paris. Letöltve: 2022. 08. 29.
- ITM (2018a): *Hazai Elektromobilitási stratégia, Jedlik Ányos terv 2.0*. <https://bit.ly/3R9ZXA4>, Letöltve: 2022. 08. 25.
- ITM (2018b): *Éghajlatváltozási Stratégia*. <https://bit.ly/3e9f5Py>, Letöltve: 2022. 08. 29.
- Koldinsky, Jane–Cranwell, Michele–Rowe, E. (2002): Bridging the Generation Gap Across the Digital Divide: Teens Teching Internet Skills to Senior Citizens. *Journal of Extension*, 40., (3),
- Kolz, Dominik–Schwartz, Marcel (2017): Key Factors for the Development of Electro Mobility. *WIT Transactions on Ecology and The Environment*, 224., pp. 225–233. doi:10.2495/ESUS170211
- Kovács Szilvia (2022): Dunaújvárosi Térség kialakuló elektromobilitási ökoszisztémájáról. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 11–25.
- Kőkuti Tamás (2022): Mesterséges intelligencia és elektromobilitás. Balázs et al. (Szerk): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUEPress. pp. 11–25.
- Kővári Attila (2018): Ember-gép kommunikáció az ipar 4. szemszögéből és kapcsolata az oktatás 4.0-val. In: Tóth Péter–Simonics István–Manojlovic Heléna–Duchon Jenő (Szerk.): *Új kihívások és pedagógiai innovációk a szakképzésben és a felsőoktatásban*. Budapest: Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ. pp. 637–647.
- Levegő Munkacsoport (é.n.): *Civil Kerekasztal a Fenntartható fejlődési célokért*. https://bit.ly/3TAXoS_C, Letöltve:2022. 08. 29.
- Maslin, Mark (2004): *Global Warming, a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Mersky, Avi Chaim–Sprei, Frances–Samaras, Constantine–Qian, Zhen S. (2016): Effectiveness of incentives on electric vehicle adoption in Norway. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 46., pp. 56–68.
- Mißler-Behr, Magdalena (1993): Methoden der Szenarioanalyse. Wiesbaden, s.l.: Deutscher Universitätsverlag (DUV Wirtschaftswissenschaft), <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-663-14585-1>.
- Orfanou, Foteini–Papantoniou, Panagiotis–Vlahogianni, Eleni–Yannis, George A. (2021): Comparative Gap Analysis for Electromobility and Alternative Fuels. *Adv. Intell. Syst. Comput.* 1278., pp. 606–615.

- Pearce, John–Robinson, Richard (2009): *Strategic Management: Formulation, Implementation, and Control*. 11th Edition. Boston: McGraw-Hill.
- Peters, Anja–Doll, Claus–Kley, Fabian–Möckel, Michael–Plötz, Patrick–Sauer, Andreas–Schade, Wolfgang–Thielmann, Axel–Wietschel, Martin–Zanker, Christoph Zanker (2021): *Konzepte der Elektromobilität und deren Bedeutung für Wirtschaft, Gesellschaft und Umwelt*. Innovationsreport, ISSN: 2364-2599.
- Pörge Béla (2020): A magyarországi elektromobilitás jövője egyben a magyar gazdaságé is. Interjú Vígh Zoltánnal, a Jedlik Ányos Klaszter (JÁK) ügyvezető igazgatójával. *autopro.hu*, <https://bit.ly/3TvwZMA>, Letöltve: 2022. 08. 29.
- Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (2013): Önkéntes társadalmi felelősségvállalás: innovációs CSR rendszerépítés egy magyarországi nagyvállalatnál. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 140–171.
- Reibnitz, Ute (1992): *Szenario-Technik. Instrumente für die unternehmerische und persönliche Erfolgsplanung*. 2. Auflage. Wiesbaden, s.l.: Gabler Verlag.
- Ritchie, Hannah–Roser, Max (2020): *CO₂ emissions*. <https://ourworldindata.org/co2-emissions>, Letöltve: 2022. 08. 26
- Scheffels, Gerald (2019): *Elektromobilität Definition, Fahrzeuge und Zukunft*. Automobil Industrie, <https://bit.ly/2YATin2>, Letöltve: 2022. 08. 29.
- Schuh, Günther–Stich, Volker–Ansorge, Boris (2013): *Smart Wheels: mobil im Internet der Energie*. Aachen: FIR e.V. an der RWTH Aachen. (Edition Forschung, 10)
- Sitku Krisztina (2022): Az elektromos közlekedés társadalmi hatásai. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUEPress. pp. 11–25.
- Thiel, Christian–Alemanno, Andrea–Scarcella, Gabriella–Zubaryeva, Alyona–Pasaoglu Kilanc, Guzey (2012): Attitude of European car drivers towards electric vehicles: a survey. European Commission, Joint Research Centre, Institute for Energy and Transport. *JRC report*.
- Weber, J. (2020): *Bewegende Zeiten: Mobilität der Zukunft*. Berlin–Heidelberg: Springer.
- WJS (2021): *Tesla is Worth \$1 Trillion*. <https://bit.ly/3B1vgr1>, Letöltve: 2022. 08. 29.
- Zhang, Yong–Yu, Yifeng–Zou, Bai (2011): Analyzing public awareness and acceptance of alternative fuel vehicles in China: The case of EV. *Energy Policy*, 39., (11.), pp. 7015–7024.

Forrásjegyzék:

- Bokody Tamás (2008): Magyarországot duplán sújtja a klímaváltozás. *Index* <https://index.hu/tudomany/kornyezet/nes1949/>, Letöltve: 2022. 08. 26.
- Borbáth P. (2022): Mítől lesz fenntartható a közlekedés? Mi a helyzet Budapesten? Életmód, Klímaszótár, 2022. <https://xforest.hu/fenntarthato-kozlekedes/>
- E-Cars.hu (2019): Érkezik a Jedlik Ányos Terv 2.0 – gyorsabban terjedhet az elektromobilitás. 2019. 07. 31. <https://bit.ly/3TzzP32>, Letöltve: 2022. 08. 26.
- Origo (2022): Kiderült, mennyi elektromos autó állt forgalomba tavaly Magyarországon. <https://bit.ly/3cz6dSP>, Letöltve: 2022. 08. 27.
- Infojegyzet (2021): Energetikai forradalom – okos mérés, elektromobilitás. 2021/26. <https://bit.ly/3QkCtqV>, Letöltve: 2022. 08. 28.
- Vezess.hu (2022a): Óriásit ugrott a villanyautók hazai népszerűsége, <https://bit.ly/3Q1UKc9>,

- Vezess.hu (2022b): Sorra döntik a rekordokat a magyar villanyautósok. <https://bit.ly/3pYATjt>, Letöltve: 2022. 08. 28.
- Villanyautósok.hu (2022): Belföldön, napi 70–100 kilométerre használják a magyarok a villanyautókat. Letöltve: 2022. 08. 29.
- Villanyautósok.hu (2021.): Így áll jelenleg az elektromobilitás hazánkban. <https://bit.ly/3QLgERT> wordometers.info/hu/, Letöltve: 2022. 08. 28.

Jegyzetek

- ¹ Európai Unió
- ² worldometers.info/hu/
- ³ worldometers.info/hu/
- ⁴ worldometers.info/hu/
- ⁵ International Energy Agency (2014)
- ⁶ Európai Parlament (2022)
- ⁷ Európai Parlament (2018)
- ⁸ Levegő Munkacsoport
- ⁹ Borbáth P. (2022)
- ¹⁰ Levegő Munkacsoport (é.n.)
- ¹¹ Infojegyzet (2021)
- ¹² Vezess.hu (2022a)
- ¹³ Infojegyzet (2021)
- ¹⁴ Vezess.hu (2022a)
- ¹⁵ Villanyautósok.hu (2022)
- ¹⁶ Vezess.hu (2022b)
- ¹⁷ Origo (2022)
- ¹⁸ E-Cars.hu
- ¹⁹ NÉS 2
- ²⁰ Villanyautósok.hu (2021)

Fotó/Csanádi Gábor

DEVELOPING INTERNATIONAL COOPERATION CAPABILITIES TO BOOST LOCAL DEVELOPMENT AND SOCIAL RESPONSIBILITY

CASE STUDY: BIHOR COUNTY

Mircea Brie–Mirela Mărcuț–István Polgár

Introduction

■ As the war in Ukraine unfolded, Ukrainian local authorities were caught unprepared for a war they did not want. They immediately appealed for international assistance and one of the first requests for help went to the twin cities and municipalities. In the research for this article, we discovered several examples of requests for aid by Ukrainian authorities especially in the Western part of Ukraine to their twin cities in Romania, such as Satu Mare and Oradea. The twin cities answered quickly with aid and assistance (Simai 2022). This is just one instance of international cooperation developed in a grassroots manner by local public authorities (LPAs). In more peaceful times, international cooperation is part of the durable development strategy of any LPA, considering the cross-border and systemic challenges they must face, the nature of the European structural funds that require transnational cooperation or the decentralization taking place everywhere in Europe. Fifteen years after the Romanian accession to the European Union (EU), we have set out to investigate the development of international cooperation at the local level. The underlying purpose of this investigation is to discern how LPAs can boost their responsibility to the citizens by appealing to opportunities of international cooperation. In turn, international cooperation contributes to public responsibility by providing the support for sustainable development and territorial cohesion and with regard to the human and technology in the field of education–research–development, especially with the utilization of digital competences (Demeter–Kóvári 2020).

In this sense, this article addresses two main research questions: *what is the current level of international cooperation of local authorities?* and how prepared are local public authorities to initiate, maintain, and develop international cooperation? We localize our analysis to Bihor county, a border county in Romania, whose peripheral status has been transformed due to the accession to the European Union and the subsequent opening of the borders. Our analysis is multi-focal, aimed not only at cities and municipalities, but also at townships from the rural area. The quantitative and qualitative analysis undertaken aims to extract valuable insights into the grassroots practices of local public authorities and to offer policy recommendations for these local actors to boost their social and civic responsibility by developing international cooperation for durable development.

In general, this is not a foreign topic in the literature, given that subjects, such as *city diplomacy, network governance, multilevel governance*, have been developed over the years, when referring international cooperation. Indeed, due to decentralization and technocratic governance, and entrepreneurialism (Harvey 1989), local authorities have received both a blessing and a curse, namely the opportunity and the need to develop international cooperation so as to attract investments or human capital. The presence of cities on the international stage has been studied quite extensively. Nevertheless, this research aims to put more on the table, namely the reframing of international cooperation as an aid for boosting public, social, and civic responsibility because it can bring in financing for the citizens and because it can help develop the institutional capabilities of LPAs. Additionally, we provide a multi-focal development and by including both rural and urban actors to provide a territorial dimension to the international cooperation efforts of Bihor County.

The structure of the article proceeds as follows: first, we scope out the main trends in the literature and define the conceptual framework, along with a few methodological issues. Then, we proceed with the analysis of international cooperation of LPAs – municipalities, cities, and townships. The article ends with a set of public policy recommendations to boost international cooperation capacity in order to boost their responsibility towards the citizens.

Literature review

The literature review will focus on two main concepts, namely international cooperation and responsibility, seen here as a political concept used in tracing the way in which public authorities undertake their duties for the benefit of the citizens.

International cooperation

A standard definition of international cooperation is that it takes place when actors adapt their behaviour to the real or anticipated preferences of others. As a result, international cooperation describes the actions by which common objectives are achieved when the preferences of actors are neither identical, in harmony, nor irreconcilable. This article uses the concept of international cooperation as an umbrella term for the generic interaction among different types of actors (not only governmental, but also transnational) and at different levels (bilateral, multilateral, regional, global etc). Currently, sub-national and local authorities are claiming a growing role in the creation of international cooperation. In a European context, they are also encouraged by the national level due to the growing process of decentralization aimed at generating an efficient system of public affairs management.

Local authorities have started recognizing the special role played by international cooperation in the development process, and have engaged in various forms of cooperation, either bilateral or multilateral cooperation. Regardless of the type of international cooperation for which local authorities in Romania have opted, the challenges are similar. Both systemic challenges, such as climate change, but also local ones, such as lack of administrative capacity or lack of investments, can bring authorities from different sides of Europe together. Cooperation ensures that challenges are approached in a similar manner, but they also ensure information and best practice exchange for capacity building, for instance. In this way, they can accelerate and streamline the development process, thus contributing to the improvement of citizens' quality of life. By means of cooperation agreements and engagement on an international scale, sub-national and local authorities can play a significant role in systemic and international challenges. The current national and European context places local and sub-national authorities in a competition for resources, but also offers opportunities to overcome some of their common challenges.

Cross-border cooperation is a subset of international cooperation and a means of overcoming common challenges. It is also a subset of the regional development policy that targets previously peripheral regions at the borders of EU Member States. Collaboration between authorities from the border space leads to openness and dilution of barriers among communities, institutions, and authorities. This logic is valid both at the EU level, but also at state and local level.

Cross-border cooperation can be defined in relation to the direct collaboration between neighbouring regions at different sides of a border, regardless of the level at which this relation takes place (Pantea–Brie 2020: 47). Collaboration can be accomplished in all domains, among all national, regional, and local authorities involving all actors. As a matter of fact, European treaties mention the need for socio-economic and territorial cohesion, to reduce regional disparities. The efficiency, reliability, authenticity and legitimacy of the European construction, integra-

tion and connected also to the success of cross-border cooperation (Bărbulescu et al. 2015: 21–25).

Cross-border cooperation is favoured by cultural, ethnic, and linguistic heritage or the presence of national minorities. The Romanian minority in Hungary or the Hungarian minority of Romania are such examples that favour the development of cross-border and international cooperation. This research will specifically highlight the significance of these elements for the development of international cooperation. In this sense, the EU encourages and stimulates the development of partnerships for cross-border cooperation. The interest of the EU is not only to reduce disparities on one side of the border or another or to maintain security, but also to develop the European spirit and identity among its citizens, beyond their national and ethnic identities.

The efficiency of cross-border cooperation depends on the coordination of all actors involved in this process, but also on cooperation at all levels, doubled by the existence of an adequate legal framework. Dysfunctionality at any of these levels can lead to the failure of cooperation. Finally, local and regional administrative structures from the border regions play an important role, but they are not the only ones relevant for cooperation. Development agencies created by them, and the transnational corporations interested in promoting an economic and political environment that is suitable for business development are significant players for international cooperation (Săraru 2011: 88).

Finally, we must address the terminology used for the actors analysed in this article. The Romanian administrative system recognizes municipalities (the county seats), cities, and communes (composed of several villages). Since the analysis is focused on local public authorities, regardless of their organization, we will maintain the term 'local public authorities', when discussing their international cooperation activities, for conceptual clarity.

Accountability and responsibility in the public sector

This section approaches accountability and responsibility from the perspectives of public administration and politics. Firstly, the cornerstone of a democracy is that the elected officials are accountable to the citizens and they assume responsibility for good governance. Secondly, accountability and responsibility are also much discussed subjects in public administration, since they guide the activities of public authorities and make sure that citizens are represented and their needs are being addressed.

The literature focuses on the fact that these concepts are used interchangeably, when in fact they do not necessarily share the same meaning (Peters 2014; Gregory 2003; Molnár 2010; Mook et al. 2016). Uhr (1993) provides a useful distinction and differentiates between accountability as being associated with mishandling of gov-

ernment and responsibility as being concerned with achieving good government. Regardless of the vantage point, the key issue is that public institutions require control either internally or externally. Here, Peters (2014) differentiates yet again between the two, arguing that accountability is external, be it to independent authorities or up the chain of accountability. Conversely, responsibility is achieved with internal controls. This is from a public administration perspective, but political accountability and responsibility eventually reach the court of public opinion.

For the purposes of this research, we will focus both on accountability and responsibility, which are concerned with control. In the sense of this research, the control is outside the organization, namely the LPA, in the hand of the citizens. Additionally, the authorities are responsible in front of the citizens for delivering on their promises and resolving their needs. As Finer puts it, public will is the mission of public authorities and they are accountable towards the public (Finer 1941). Public will is, however, a debatable subject and there is a struggle for authorities to deliver and achieve the public will, which is not always the same with the public value.

In this sense, the discussion around accountability and responsibility inadvertently moves from politics and democracy towards public administration. Theories, such as the new public management, aim to achieve and shape the public will by focusing on efficiency, cost reduction and functionality (McLaughlin et al. 2005). On the other hand, critiques of the theory suggest that new public management has forgotten about public value, which does not necessarily mean a leaner government apparatus (Dunn–Miller 2007). This research aims to provide more context to this critique, by looking at how international cooperation capabilities developed even at a smaller, rural level, are significant activities for public authorities to deliver public value, thus enhancing their responsibility towards the citizens.

Since international cooperation entails several actors in different jurisdictions working together for common goals, it can build the capability of LPAs. It also ensures that local administrations have support from institutional partners, which is valuable in tackling systemic challenges and working towards sustainable development. Additionally, if LPAs develop administrative capacity, they can achieve public value by developing more and more international cooperation projects in a virtuous cycle, as it will be evident in the research below.

Research design and methodology

This research aims to answer two main research questions: what is the current level of international cooperation of local authorities? and how prepared are local public authorities to initiate, maintain, and develop international cooperation? In this sense, we have undertaken a qualitative and quantitative research on the main local actors engaged in international cooperation in Bihor County, namely the 101 local authorities of the county. Understanding their capabilities in terms of inter-

national cooperation helps with the assessment of their responsibilities in front of their constituencies.

We aim to investigate a series of hypotheses that will be tested by means of qualitative and quantitative research:

- Most of the local authorities of Bihor County are engaged in international cooperation activities.
- They undertake several types of international cooperation activities: twinning, cross-border cooperation (CBC), cultural and educational cooperation, socio-economic cooperation and agreements of international cooperation.
- Cross-border cooperation is the most popular form of international cooperation undertaken by the local authorities of Bihor County, considering the county's proximity to the border.
- Of all forms of international cooperation, CBC is the most advanced form of cooperation.
- Cultural exchanges are prevalent in all forms of international cooperation.
- The most important inhibitors of international cooperation are lack of funding and lack of specialized personnel.

The data collection phase took place between April 21, 2022, and May 20, 2022, with the support of the County Council, which facilitated the transmission of the survey. 60 local authorities responded to our survey.

The survey contains both open and closed questions. Open questions gave the respondents the possibility to detail the way they approached international cooperation, to assess the cooperation process, to detail inhibitors or to make recommendations. At the same time, the survey is divided into five main types of cooperation identified: twinning, agreements of international cooperation, cross-border cooperation process, socio-economic cooperation projects, and cultural and educational cooperation projects. The structure of this analysis mirrors this division. Finally, the survey provides space for respondents to assess their cooperation activity, but also to detail their limitations or recommendations that would improve the legal and institutional framework for cooperation. At the same time, the survey helped identify local public authorities for which cooperation is a blessing and are sources of best practices.

A final set of methodological specifications is necessary. The survey questions had options to verify the coherence of the answers to ensure the relevance and accuracy of the answers. We identified a lack of coherence between the respondents' answers to similar questions. For instance, some LPAs answered that they do not undertake international cooperation, but detailed certain instances of cooperation that they undertake or have undertaken, such as CBC projects. As a result, slight corrections have been applied regarding the type of international cooperation because of verification questions. For instance, one LPA mentioned that it undertakes international cooperation agreements with the European Council, which is practically impossible. Another example is that of a municipality mentioning the

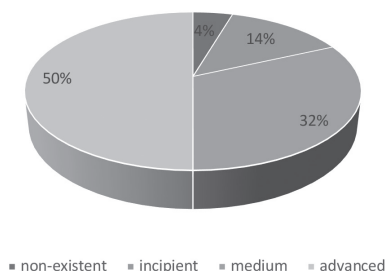
The second question aims to contextualize the types of cooperation that the LPAs undertake. Again, we notice the high percentage of those not undertaking international cooperation activities, but also the lack of concordance between the given answers. 37 LPAs answered that they do not undertake international cooperation activities at the first question, here their number drops to 34. One explanation may be that these authorities have undertaken such activities in the past, but they have not progressed in any way or have been abandoned.

Types of cooperation

International cooperation by means of twinning

The most popular form of international cooperation is twinning, as 22 authorities responded that they do undertake this form of cooperation with other from Europe and even beyond. Most of the public authorities with active twinning have developed such relations with municipalities and townships from Hungary, which is normal considering that Bihor is a border county and has a multicultural profile. Three authorities have twinning with similar entities from Slovakia, two are twinned with French entities and one with authorities from Belgium, Moldova, and Slovenia respectively. The Municipality of Beiuș and a neighbouring village have transatlantic partnerships. However, they are not very developed as it will be apparent from the next section. The 22 entities with twin authorities have also evaluated their perception on the stage of their cooperation. *Figure 3.* has the results. 50% assess their cooperation as being advanced, 32% as average. We can identify a preliminary conclusion here: initiation of cooperation based on twinning could be an initial model for local authorities to follow.

Figure 3. Perception on the status of cooperation with the twinned authorities

Source: Authors' elaboration based on the data collected.

The main results reported by the respondents regarding the joint activities are about *cultural and educational activities*. At the same time, exchange of experience is yet another activity that brings the authorities together. Another type of common activity relates to aid and assistance. In the case of the survey, two authorities have related that their twins from Belgium and France have aided them, namely the case of Câmpani and Batăr. The former exemplifies this cooperation also with common youth camps and its partner's support for the renovation of the local school. Another category or results related to the use of the twin city mechanism as a starting point for the realization of common projects, an idea mentioned by Vadu Crișului and Aleșd. In this sense, we identify yet another motivation for LPAs, beyond the mere need for internationalization. Thus, considering that internationalization is not an end, this would contribute to the development of administration, the promotion of local and national culture, but also the possibility to work together on cross-border or transnational projects that could contribute to the local budget.

Standalone cooperation activities – Cross-border cooperation (CBC)

The second most popular form of international cooperation related to standalone international projects, namely CBC projects. 13 respondents reported on their own activity in this matter. Some examples of such projects include:

- Ștei has an international cooperation agreement with the Milan Polytechnic for research into architecture and dissonant heritage. This significant example of international cooperation is in corroboration with other initiatives of which the town is a part, namely ATRIUM, the Association of Cities with Architecture of Totalitarian Regimes of the 20th Century in Europe's Urban Memory. These projects are reported in all the categories of international cooperation that the survey offers and will be detailed below.
- Nojorid is currently implementing the Centre for Sustainable Development Leș, in collaboration with Oradea Metropolitan Area and the Foundation for Enterprises in Hungary from Békés county. The main areas of the project are the labour market integration, by means of IT and entrepreneurship courses, as well as the development of institutional capacity
- Diosig has also a rich activity in cross-border projects, implementing projects to promote the natural heritage of Ier Valley, the development of an exhibition centre for environmental issues in Zichy Castle, as well as a strategy for the protection of swamps in the Ier Valley or the rehabilitation of a cross-border road. Moreover, it is currently implementing a project together with the Fire-fighters' Federation of Hajdu-Bihar for the development of a training centre for volunteer fire-fighters.

What is significant is that most of these authorities assess their level of cooperation within these projects as being advanced, a sign that CBC accelerates international cooperation, regardless of the field. The main fields of cooperation

are local administration, infrastructure, tourism, employment, with less activity reported in the fields of environment and health (one of each).

International cooperation agreements

International cooperation agreements are the third most popular form of international cooperation. 8 LPAs have reported on these types of agreements, with examples including:

- Aleşd with Kaba, Hungary;
- Tinca with Lozova in the Republic of Moldova;
- Ştei with ATRIUM;¹
- Cherechiu with several LPAs in Hungary and Dlha Ves from Slovakia;
- Vadu Crişului with Körösszegapáti, Hajdúszoboszló from Hungary;
- Batăr has an agreement with the same commune with which it has a twinning agreement.

We must emphasize the familiar geographic area and the cultural elements among that facilitated the development of these international cooperation agreements, considering that virtually all authorities are from Central and Eastern Europe. The only exception is Batăr with its Belgian cooperation. Ştei is yet again an outlier with its activity within ATRIUM, an association founded in 2013 as a part of a Southeast Europe project. This project resulted in the ATRIUM cultural route, which is now under the aegis of the Council of Europe (ATRIUM 2022). Ştei is only the second city in Romania to be a part of this route, apart from Iaşi. Within this association, Ştei was integrated in European projects. One example is FARO, financed by Europe for Citizens and implemented between 2020 and 2022. The purpose of this project is to stimulate the elaboration of new management solutions based on citizen engagement in the creation of narratives related to their dissonant heritage.

The assessment of the international cooperation is much more heterogeneous, as authorities distributed their assessments almost equally among the incipient, average, and advanced options. Compared to CBC projects, this type of cooperation is more fluid and less bureaucratized, which can explain the low number of agreements, as well as the variation regarding the cooperation status. Also, these agreements require a careful build and some effort into them without the perspective of financing that might provide further impetus. The causes for the limited number of agreements and the poor status seem obvious given that Romanian local authorities lack financing and have limited institutional capacity.

Cultural and educational cooperation projects

The cultural and educational cooperation activity of local authorities is one of the most active and most advanced type of cooperation. Out of the 8 local

authorities that signalled activity in this field, half of them assessed them as being advanced. Two LPAs report educational activities, such as Batăr, which has reported cooperation with an NGO from the twin town and resulting investments in education. Ştei also stands out with its scientific collaboration on the totalitarian architecture heritage. Other local authorities relate common cultural events, with their Hungarian counterparts or with Slovak counterparts.

Socio-economic cooperation projects

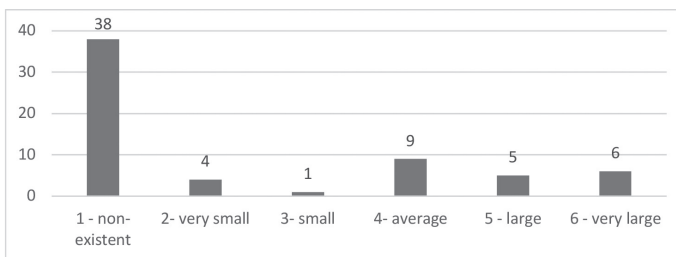
Only three public authorities report socio-economic cooperation activity, at an advanced level.² This type of projects is the least developed, given the lack of financial resources meant to help in their implementation. At the same time, this is not necessarily appropriate for all authorities, given the poor economic development beyond the urban and peri urban areas. At the same time, the county's tourist potential could be a factor that provides an impetus for the development of such international projects.

Factors that influence international cooperation

The purpose of this section is to follow the negative or positive aspects that can influence international cooperation. All LPAs, regardless of their activity in international organization answered this question was answered. In this sense, major hindrances to international cooperation that prevent any such relation from being established can be identified.

Firstly, a general outlook on the perception of the need and potential of international cooperation. *Figure 4* summarizes this outlook.

Figure 4. Impact assessment for international cooperation

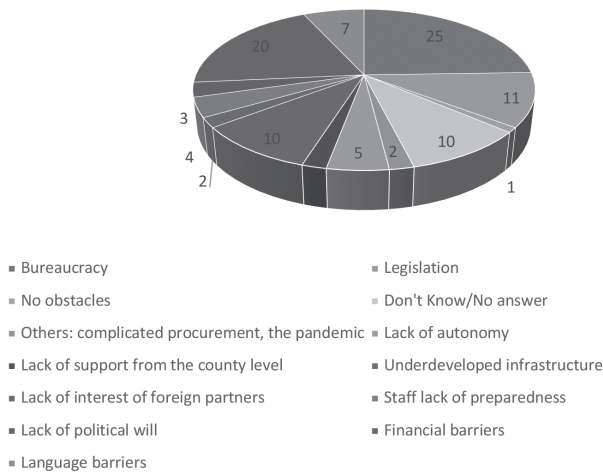

Source: Authors' elaboration based on the data collected.

When comparing the rural and urban authorities, 5 urban authorities answered this survey, of which 3 reported advanced levels of international cooperation. The results are mixed when looking at the rural ones, as 37 relate that the impact of international cooperation is non-existent, mirroring the lack of activities in the field, while 4 mentioned that the impact is significant and very significant (even if some of them do not necessarily undertake international cooperation activities).

On the other hand, one of the key questions of the survey refers to the obstacles to international cooperation. *Figure 5* summarizes the answers.

Figure 5. Obstacles to the development of international cooperation

Source: Authors' elaboration based on the data collected.

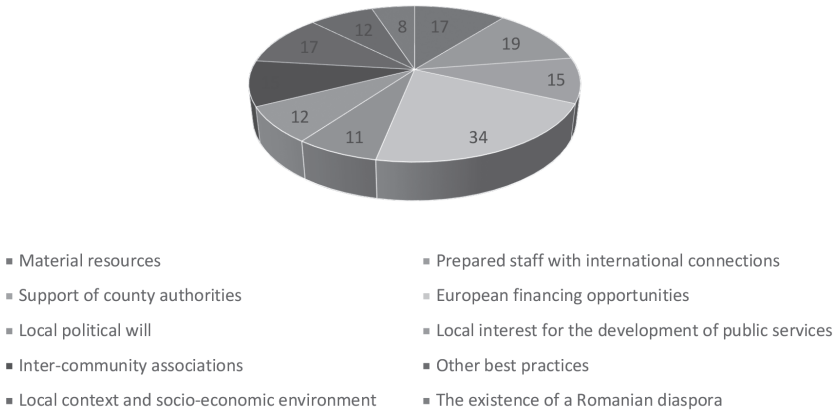
The main three obstacles are: bureaucracy, financial barriers, and legislation. These three elements characterize the Romanian administrative apparatus in general. Additionally, they are independent of the local authority, requiring intervention from higher decisional levels. The lack of a well-balanced budget that allows for investments in international cooperation hinders every attempt, especially in terms of CBC projects, where co-financing is mandatory. At the same time, the bureaucratic framework for the application process, as well as during implementation, are major hindrances. In this sense, local authorities must receive expertise and good practices so that they make sure they have trained staff that can engage in such activities. Finally, legislation allows local authorities to undertake international cooperation activities, which makes the presence of legislation as an obstacle quite puzzling. Lack of knowledge in terms of legislation or the public perception of the bureaucracy necessary for a local undertaking to gain traction might be explanations for this.

For a better understanding of the obstacles, we have decided to place them on an axis from endogenous to exogenous factors. The main obstacles are exogenous. Thus, LPAs are aware of their own flaws, but they mainly emphasize the external framework that affects their opportunities. The most significant exogenous factors are also the top three obstacles identified: bureaucracy, financial barriers, and legislation. Endogenous factors are linguistic barriers, lack of staff training or poorly developed infrastructure. When looking at the proportion of endogenous-exogenous factors, we observe that exogenous factors are more mentioned, a sign that there is a need for a more coherent assessment of the internal institutional environment that hinders the development of cooperation.

As regards the factors that can contribute to the development of international cooperation, the picture is slightly different. Figure 6 illustrates the answers of local authorities. European funds rank the first with 56.7%, followed by trained staff (31.7%) and material resources (28.3%) tied with further examples of best practices. Contrary to the previous question, the respondents emphasize more the significance of trained and connected staff, the support of county authorities (25%) or the local political will (18.3%). Surprisingly, the existence of Romanian diaspora in potential partners is not among the factors that might facilitate the development of international cooperation, considering the high number of Romanian expats that might facilitate common projects.

When splitting into between endogenous and exogenous factors, 63% refer to the external environment. Examples include support of county public authorities, European financing, intercommunity associations, good practices, the socio-economic context and environment. Similar to the previous question, the focus is more on the external environment and less inward looking. The training of the internal environment and the analysis of strengths and weaknesses are significant steps for maintaining and developing international cooperation since they are either standalone collaborations and require significant efforts for development or they cannot be materialized in concrete benefits for the local authorities, such as common cultural events. Constant cooperation can start from such cultural aspects, and can be strengthened with projects that offer clear benefits, such as local investment, good practice exchange, touristic development etc.

Figure 6. Factors that facilitated/could facilitate the development of international cooperation

Source: Authors' elaboration based on the data collected.

There is no surprise that the most significant factor that could facilitate international cooperation is European funding (33%), followed by the socio-economic development and the training of the staff (11%). The question is also a test for the local authorities regarding their vision on European funding, as the answers reveal that they see this funding as an end and not as a support for their local development objectives. The presence of the need to train staff for international cooperation is interesting, considering that at the previous question it was not identified as a serious obstacle to the initiation and development of international cooperation. The explanation can reside in the need to diversify sources of European funding, as well as other opportunities of cooperation beyond the CBC framework. Finally, a significant priority that could provide added value to LPAs refers to tourism development, but this is a priority only for 19% of respondents. Most of them are located in areas with such potential, such as Beiuș, Nucet, Vadu Crișului, Aușeu, Borod, (closeness to Apuseni Natural Park), Tinca (mineral water resources), Balc (historical resources), Vârciorog (nature), Girișu de Criș, Ineu (water resources) etc.

In this sense, we can distil yet another recommendation for the initiation of international cooperation, namely the establishment of a clear purpose and goals for the authority, and international cooperation can become a means to achieve these purposes. These objectives can be easily identified with the help of local development strategies that they have developed or are developing for the multi-annual budget planning, but emphasis should be placed on international cooperation. This cannot be approached only on a sectoral basis, from the perspective of attracting European funds for one-time projects, but especially as a horizontal endeavour for local development by means of good practices, networking, capacity-building etc.

The last question of the survey provides space for the respondents to offer a series of recommendations on how international cooperation can be improved. This last section serves as a bridge towards good practices and recommendations for the initiation, maintenance, and development of international cooperation. They recommend the following:

- Cutting red tape, simplification of legislation, expansion of opportunities for international cooperation, reducing waiting times for the approval, alignment of the guides with the legislation.
- More financing for delegations and co-financing.
- Better dissemination of cooperation opportunities.
- Support for staff training - language training is also mentioned here, but only once.
- Creation of associations.
- Creation of databases/platforms that bring together financing and cooperation opportunities.
- Improvement of material resources/infrastructure that would allow the development of international cooperation.
- Political will.

Beyond these general elements that have been referenced in the survey questions as well, the respondents address other areas for the improvement of cooperation opportunities:

- Involvement of embassies and consulates in link building.
- Involvement of locals in the initiation and development of such opportunities.
- Offering project models that can guide local authorities.

The main recommendations are parallel to the main obstacles identified: legislations, bureaucracy, lack of financing. At the same time, there is an acute need for information and practical tools that can support local authorities for the development of international cooperation.

Overview of the international cooperation of LPAs in Bihor County

This overview of the international cooperation of Bihor LPAs can be balanced with the county's border position. Regardless of this aspect, the main observation is that more than half of the local public authorities that participated in the study do not undertake international cooperation activities. At the same time, most of the international cooperation takes place with Hungarian counterparts, confirming a paradox of Bihor County, a multicultural county with lagging international development.

The main form of cooperation is twinning. With it, local public authorities can create initial cooperation activities that can be strengthened afterwards with different projects, such as CBC. The most developed type of international coop-

eration is cultural, mostly by means of common cultural events organized by the authorities. CBC projects are evaluated as being the most advanced stage of cooperation, which is only obvious considering the institutional framework, the rules of the program, as well as the financing.

The geographical aspect of international cooperation shows an affinity towards the neighbourhood, especially towards Hungary and, to a lesser extent, Slovakia and Republic of Moldova. Even though there is cooperation with authorities from France, Belgium, or the USA, they either do not report concrete results (in case of cooperation with the American counterparts) or the cooperation is actually development aid provided by the Western authorities to Romanian villages.

The perception of the authorities participating in the study shows that there is an overlap between the type of projects that they implement, especially considering CBC and socio-economic or cultural-educational cooperation. This might be due to the limited understanding of the possibilities of international cooperation, as well as to the limited sources of authorities that cannot undertake such cooperation except by means of CBC funding.

Looking at these results from the accountability and responsibility angles, we find that LPAs broadly lack capabilities to develop international cooperation and mostly see these endeavours as sources of income rather than support for their capabilities. Lack of resources, either human or financial, impedes the realization of the mission of public authorities, namely to serve the public, and the development of international cooperation represents a significant avenue for the public good.

Policy recommendations

Based on the analysis of the international cooperation activities of LPAs, this section aims to provide practical recommendations aimed at harnessing the potential of international relations at a local and regional level. Firstly, the research has revealed a lack of appetite concerning internationalization at a local level, explainable by the poor local development and more urgent needs of the smaller urban areas and rural areas in Bihor county. However, as mentioned before, internationalization is not an end, rather it can be a means of mitigating some of the local issues. In this sense, the first policy recommendation is to develop a local development strategy, where internationalization and its financing sources, such as Interreg or Erasmus+, should become a priority. A portfolio of potential projects that can be funded with these sources helps LPAs visualize the benefits of international cooperation.

Additionally, most of the cooperation activities are performed with the Hungarian counterparts, which is only normal considering the county's profile and the CBC opportunities. However, extending the outreach towards other potential partners could be a good exercise in developing internationalization and it can be approached rather simply with the help of the extended Romanian diaspora.

Secondly, the research has identified various forms of international cooperation, at varying levels of sophistication, as well as conflicting answers regarding the significance of cooperation or the types of projects undertaken. From this, we digress the need not only for a strategic outlook for international cooperation, but also the need to designate and train specialized staff for such activities. Training can take place at county level with the support of organizations with experience in such activities, such as the County Council, or from academia. The research has looked at the inhibitors and factors that would drive the development of cooperation activities. Not only are lack of funding and bureaucracy some of the major inhibitors, but research reveals that the legislation, lack of knowledge and language barriers might also inhibit international cooperation. In this sense, such training or even regular training and information sessions can contribute to the development of international cooperation.

Indeed, some LPAs may suffer from financial constraints or are understaffed, which is why they can consider partnering with other LPAs that have experience in international projects. The research has revealed such several examples.

Thirdly, the research reveals that cultural activities are the most prevalent instances of international cooperation, since they do not require much funding and can be integrated in local celebrations, for instance. The multicultural profile of Bihor County certainly allows this, but internationalization should be expanded to other domains. Capacity building should be one of them, with LPAs learning from their international counterparts with more experience.

Fourthly, the research reveals that twinning is the most prevalent form of international cooperation, which is understandable since it precedes European integration. Nevertheless, it is a simple form of cooperation, but the analysis shows that such activities are not very sophisticated. In this sense, another policy recommendation is to use twinning as a starting point for increased cooperation on various domains, as the analysis has revealed that several LPAs with more advanced levels of cooperation started it with a twinning agreement.

Conclusions

The purpose of this research was to analyse international cooperation activities of Bihor County LPAs in light of the need to boost civic responsibility and their capabilities to achieve their public mission. Starting from the data collected, 60 local public authorities offered an overview of their international activity, but the overview has been overshadowed by the lack of such activities. In this sense, we can only partially confirm the hypothesis that most of the LPAs undertake cooperation activities. The most popular forms of international cooperation were twinning, CBC projects, as well as cultural and educational activities. Hence, we cannot verify that the most popular form of cooperation is CBC, as twinning is actually the most used form of international cooperation.

Unfortunately, the level of cooperation is fragmented, since 50% evaluate their twinning activity as advanced, while the status is much more heterogeneous regarding the other types of international cooperation. Cultural cooperation, as well as CBC stand out, as they are also evaluated as being advanced. As a result, we can confirm the hypothesis that CBC is advanced cooperation. This assessment cannot be extrapolated as a notable performance for the county as regards CBC, considering that more than half of public authorities have stated that they do not undertake any form of international cooperation. As regards the domains of cooperation, cultural cooperation is the most prevalent, we can also notice a preference for exchanges of experiences or simultaneous investments through CBC. Finally, the hypothesis that the most significant hindrances to cooperation are lack of financing and staff training can only be partially verified, considering that the top obstacles also include bureaucracy and legislation.

Our main limitation to this study is that the survey was not filled in by all the Bihor LPAs, which might skew our results. However, the majority did fill it in and both urban and rural areas have participated in a survey in a balanced geographical distribution.

Finally, the overview of international cooperation activities shows a lack of appetite, caused by other more urgent local needs and lack of staff training. Additionally, we digress the idea that LPAs view international cooperation as an end in itself and do not correlate it with their local development strategies or view it as an avenue for capacity building that feeds into their responsibility for the public. For most LPAs, international cooperation is a curse rather than a blessing, given that they acknowledge the opportunities, but fail to implement them due to external factors, such as bureaucracy and legislation.

Bibliography

- Bărbulescu, Iordan G.–Brie, Mircea–Toderăș, Nicolae (2015): Cooperarea Transfrontalieră Între România Și Ucraina, Respectiv Între România Și Republica Moldova. Oportunități Și Provocări În Perioada 2014–2020. *Studii de Strategie Și Politici*, Spos 2015. no. 2. București: Institutul European din România.
- Peters, Guy B. (2014): Accountability in Public Administration. In: Bovens, Mark–Goodin, Robert E.–Schillemans, Thomas (Eds.): *The Oxford Handbook of Public Accountability*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199641253.013.0032>.
- Demeter Róbert–Kővári Attila (2020): Digitális szimuláció jelentősége a jövő társadalmát meghatározó mérnökök kompetenciafejlesztésében. *Civil Szemle*, 17., (2.), pp. 89–101.
- Dunn, William N.–Miller, David Y. (2007): A Critique of the New Public Management and the Neo-Weberian State: Advancing a Critical Theory of Administrative Reform. *Public Organization Review*, 7., (4.), pp. 345–358. <https://doi.org/10.1007/s11115-007-0042-3>.
- Finer, Herman (1941): Administrative Responsibility in Democratic Government. *Public Administration Review*, 1., (4.), pp. 335–350. <https://doi.org/10.2307/972907>.

- Gregory, Robert (2003): "Accountability in Modern Government." In: Peters, Guy B.–Pierre, Jon (Eds.): *Handbook of Public Administration*. pp. 557–568. London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781848608214>.
- Harvey, David (1989): "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism." *Geografiska Annaler. Series B. Human Geography*, 71., (1), pp. 3–17. <https://doi.org/10.2307/490503>.
- McLaughlin, Kate–Osborne, Stephen P.–Ferlie, Ewan (2005): *New Public Management: Current Trends and Future Prospects*. <http://public.ebookcentral.proquest.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=235293>.
- Molnár, Mónika (2010): General Accountability Standards for Hungarian Civil Society Organizations: Towards Organizational Effectiveness. *Advances in Management*, 3., (2.), pp. 14–19.
- Mook, Laurie–Rajcsányi-Molnár, Monika–Cordery, Carolyn–Nowland-Foreman, Garth–Smith, David H.–Wellens, Lore (2016): Accountability and social accounting in associations. In: Smith, David H.–Stebbins, Robert A.–Grotz, Jurgen (Eds.): *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation and Nonprofit Associations*. Houndmills–Basingstoke: Palgrave Macmillan. pp. 1045–1059.
- Pantea, L.–Brie, Mircea (2020): The Role of International Cooperation In Bihor County's Sustainable Development Strategy. *Annals of the University of Oradea. International Relations and European Studies*, 12., pp. 37–54.
- Săraru, Cătălin-Silviu (2011): Considérations Sur Les Accords de Coopération Transfrontalières Entre Les Unités Administratives-Territoriales Limitrophes Des Zones Frontalières de La Roumanie et Les Structures Similaires Dans Les Pays Voisins. *Curentul Juridic*.
- Uhr, John (1993): Redesigning Accountability: From Muddles to Maps. *The Australian Quarterly*, 65., (2.), pp. 1–16. <https://doi.org/10.2307/20635716>.

Web Links

- ATRIUM(2022): ATRIUM Association. 2022. <https://www.atriumroute.eu/about-us/atrium-association>.
- Simai, Dan (2022): Oradea ajută orașul Ivano Frankivsk din Ucraina cu materiale medicale de 400.000 lei. April 14, 2022. <https://www.ebihoreanul.ro/stiri/oradea-ajuta-orasul-ivano-frankivsk-din-ucraina-cu-materiale-medicale-de-400000-lei-170536.html>.

Notes

¹ Ștei reports the same projects and cooperation in all types of cooperation inquired. Considering that it detailed a more varied cooperation activity by means of the same association, with both socio-economic and cultural and educational projects, we have decided to maintain this authority in all categories of international cooperation.

² After the redistribution of types of cooperation according to the abovementioned information and the need to eliminate inconsistencies.

Fotó/Csanádi Gábor

THE PERIODS OF ESTABLISHMENT, ADAPTATION, AND RENEWAL IN THE MANAGEMENT OF THE DIASPORA PROJECT NETWORK OF THE UNIVERSITY OF PÉCS

Edit Dukai–Ákos Jarjabka

Introduction

■ As Balázs et al. (2020) – joining other experts – explained in their study, social engagement can be interpreted not only in profit-oriented organizations but also in the operation of non-profit and non-business public institutions (Nárai–Reisinger 2016), highlighting among them representatives of the higher education sphere, the university organizations (Balázs et al. 2020).

In addition to the first two „classical” missions of higher education (teaching and research), the third mission is becoming increasingly more and more important: the exploitation of the knowledge created in higher education and all activities related to the economic and social exploitation of the institutional capabilities of higher education outside the academic environment (Jorge–Peña, 2017).

Similar to the corporate social responsibility activities (CSR), the universities with a modern approach and those wishing to succeed must therefore commit to goals in their strategy that support the social, cultural, and social well-being of their environment. In connection with this, internal organizational units are created and resources are allocated for them. In summary, this can be called university social responsibility (USR).

Our study aims to illustrate how a higher education institution can take responsibility for developing socially responsible practices by presenting a possible Hungarian best practice. In the framework of the third mission activity mentioned above, the University of Pécs (UP) declared among its strategic goals that it intends

to become the cultural and scientific center of world Hungarians, including Hungarians living in the Carpathian Basin and the diaspora. To this end, it has established and operates the UP Diaspora Project Network (UP DPN). As one of the best practices in the USR activity, our study aims to present and analyze the first seven years of the UP DPN's operation, from its founding to its future goals.

Formation of the Hungarian diaspora and its present situation

The origin of the term 'diaspora' was defined as Grecian in several literary sources, which appeared as a consequence of the Jewish community's exodus and its dispersion in the world (Armstrong 1976; Cohen 2008). Today the term is used in several different areas, including politics, economy, and culture, and therefore it is used more widely nowadays (Aikins–White 2011). Brubaker (2005) together with others pointed out that the problem of defining the term used so widely could be solved by setting proper criteria to define the target group more precisely. There is a lively discussion about the term even today (Tsagarousianou 2004; Alexander 2017; Brubaker 2017). To define the term identification by Gzásó (2017) is used in our study saying that 'diaspora' can denominate the „(i) geographically dispersed macro communities of migratory origin (ii) which have integrated into the society surrounding them, but have not fully assimilated, and (iii) which have symbolic or objective relations with kin communities living in other areas, but believed to be of identical origin, and with their real or imagined ancestral homeland or kin-state” (Gzásó 2017: 66).

Because of the migratory processes of the past centuries, diaspora communities came into being in the case of several nations, however, the territorial size of dispersion was rather different. While communities of some nations can be found all over the world (e.g. India, Russia, and China), in the case of other nations a region including one or two countries hosts diaspora groups (e.g. Algeria, Mexico) (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2020).

The historic background of the Hungarian diaspora, the waves of expatriation, the number of expatriates and diaspora locations

The number of Hungarians living beyond the Hungarian state borders is smaller compared to countries with a large diaspora, however, it is considerable compared to the population in Hungary.

In general mass expatriation from a territory is generated worldwide by events and circumstances like e.g. the worsening of climate situations, organized settlement, religious persecution, and technical development, which caused and cause serious migration even today (Szabó 2006; www.kagylokurt.hu). Records of Hungarians leaving the Carpathian Basin were already made at the end of the 19th

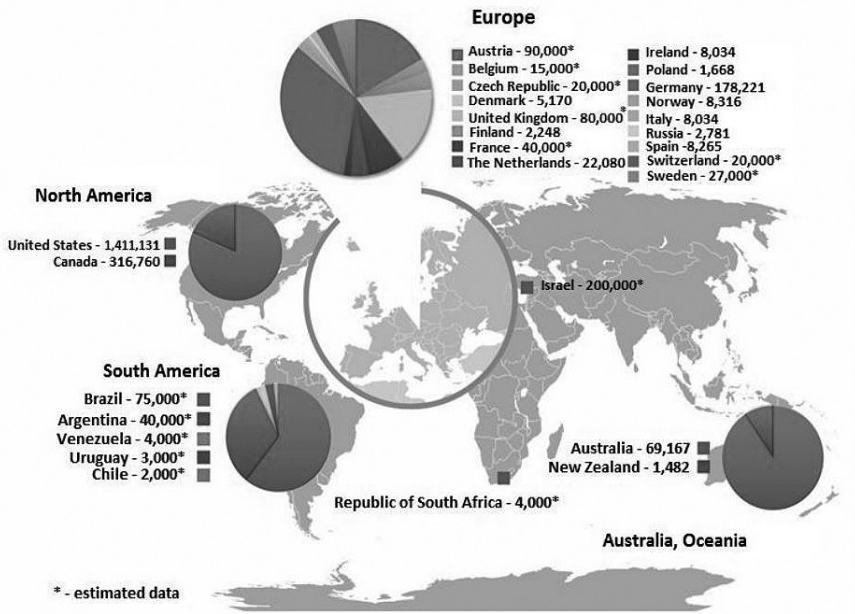
century (Szilágyi 2005), however, Hungarian researchers identified waves of mass migration in four particular periods: (i) the period preceding the First World War, (ii) the period between the two World Wars, (iii) the years after the Second World War and finally (iv) the present time (Szilágyi 2005; Gázsó 2016). Agreeing on the concept of Dövényi et al. (2021) globalization generated a new type of migration wave and resulted in the World Economic Crises in 2007 today we can speak about a new fifth wave of migration after the four waves described above.

In addition to speaking about Hungarians who emigrated in certain periods, it is also important to speak about the autochthon Hungarian minorities, which became citizens of the neighboring countries as a consequence of the altered state borders and imperium in the 20th century. The Trianon Treaty (1920) induced significant migration of the population, which was intensified mainly by the continuous changes in political power and negative discrimination. Caused by the migration induced by the discriminative measures the number of transborder Hungarians decreased even in the 20th century, so we can speak about regional bulk and scattered Hungarian minorities. The Hungarian population changed at different rates in different parts of the Carpathian Basin. The changes that proceeded in the first half of the century caused the basic problems of the decreasing number of Hungarians, demographic reproduction, assimilation, and emigration (Vita–Papp 2018).

Because of the processes mentioned above, Hungarian immigrants settled and started a new life beyond the Carpathian Basin in several different countries of the world. Based on a survey made in 2016 (*Fig. 1*) it can be seen that the highest number of the Hungarian diaspora live overseas. After the First World War, the restrictions introduced by the United States decreased somewhat the number of Europeans arriving, so Canada and the South American countries were focused on (Hungarians live in the largest number in Brazil and Argentina). In the period between the two World Wars Europe, mainly France, Germany, and Belgium became target places of immigration, while in the second half of the century Australia also became one of the host countries (Papp 2010).

Several obstacles make it difficult to explore the number of people, who were compelled to emigrate and the number of their descendants, e.g. the data of persons given by self-admission at the time of immigration or later at the census and also lack of the precise number of persons and target countries in case of different waves of emigrations. Due to the lack of this information, the attempts to explore the number of Hungarians living beyond the borders can rather be considered as estimations (Gázsó 2016).

Figure 1. Number of the Hungarian diaspora based on its geographical locations

Source: Hungarian Diaspora Policy – Tendencies of national strategy -, Prime Minister's Office Secretary of State for National Policy Bp., (2016: 31). (<https://www.kulhoni Magyarok.hu/wp-content/uploads/2019/07/magyar-diaszporapolitika-strategiai-iranyok-dokumentum.pdf>) (Downloaded: 2022.03.19.)

The authors of the Hungarian National Atlas based on the data of the United Nations Organization in 2019 identified more than 632 000 persons, who were born in Hungary and lived in another country somewhere in the world at the time of the census (Dövényi et al. 2021). This number of persons, as it was mentioned above, was assessed based on the place of birth. However, it is important to underline that people emigrated to diaspora regions from several regions beyond the Hungarian borders and in that case, the place of birth of the emigrants was not Hungary, though they identify themselves as Hungarians. Further, the presence of second and third-generation Hungarians should be considered as well.

Based on the map of the Hungarian Diaspora Policy – Strategic Directions document (Figure 1) shows that the estimated number of Hungarians living in the diaspora was around 2.5 million in 2016. Kovács (2019) estimated this number at 2 million in his study and a further two million the number of Hungarians living in the regions beyond the borders further two million. Considering the factors hindering the identification of the target group, the difference between the two values could be the result of the differences in methodologies used and the differences in the time explored. Based on the new censuses going on new estimations may be published soon to define the number of Hungarians living in scattered, bulk, and diaspora communities.

The main efforts of the Hungarian diaspora policy

The migrations of the 20th century left significant traces in the demography of the population in Hungary. To prevent permanent emigration, news-making negative influences were spread in public and published in the media together with introducing measures to inhibit migration and diminish the ambitions of the population to emigrate (Szilágyi 2005), further on we can also speak about people returning to Hungary and settling down there again (Papp 2010).

One of the first significant milestones of Hungarian diaspora policy could be linked to the Constitution introduced in 1989, in which the Hungarian government declared that it was held responsible for the fate of Hungarians living beyond the Hungarian borders (Gazsó 2016). Partly because of geographical proximity the first initiatives mainly referred to Hungarians living in bulk and scattered minority communities in the neighboring countries, based on the three basic pillars of the status law (2001), (i) volunteer register (ii) preserving education and culture (iii) providing forms for maintaining contact (Halász 2004). Despite the unsuccessful referendum on Simplified Naturalization (2004), the future of Hungarians living beyond the borders was considered permanently a significant issue in Hungarian public life and policy.

After the change of government in 2010, a new tendency appeared aiming for national integration. As signs of commitment to the new governmental policy, the following measures were introduced: rights assured by the simplified citizenship procedure (2011), establishing active consulate networks, and national policy strategies, which are being built permanently even today. Assigning the main directives is the task of two consultancy forums, the Permanent Hungarian Conference (further on: MÁÉRT) and the Hungarian Diaspora Council (further on: MDT) (Papp Z. et al. 2020). The former forum was established in the millennium, however, after a lengthy interval, we can speak about its active presence mainly in the last decade. Since the beginning, MÁÉRT was the responsible body for Hungarian affairs mainly in the regions annexed to neighboring countries, which provided the possibility of consultancy for the representatives of Hungarian parties and/or civil organizations. Closely linked to the activity of MÁÉRT the Founding Charter of Hungarian Diaspora Council was passed in 2011, with which the Government of Hungary established the opportunity for developing Hungarian-Hungarian connections (see: Founding Charter of Hungarian Diaspora Council). The meeting of the Council is organized together with the meeting of MÁÉRT initiated by the head of government, where following a thematic program the delegates of Hungarian diaspora communities discuss the significant events of the region they represent and its future possibilities together with the development proposals. At the establishment of the Council, the Founding Charter was signed by 49 member organizations, however, based on permanent enlargement the number of participating member organizations increased to 80 in four years (Hungarian diaspora policy – Tendencies in national strategy, Prime Minister's Office Secretary of State for National Policy 2016).

Influenced by the consultancy forums several important initiatives were presented. These projects were mainly realized in the areas of education (e.g. educational programs of Balassi Institute Makovecz Program), culture (Mikes Kelemen Program, Julianus Program), community building (Kőrösi Csoma Sándor Program, Petőfi Sándor Program) and maintaining Hungarian – Hungarian connection (Re-Connect Hungary, Rákóczi Alliance, Program for Diaspora and Scattered Communities) (Papp et al. 2020).

Closely related to the scope of the Network, beyond the activity of MDT, Kőrösi Csoma Sándor Program (further on: KCSP) and Petőfi Sándor Program (further on: PSP) is important to be mentioned, in the framework of which the identity maintaining work is supported in volunteering diaspora communities and in scattered, bulk and diaspora communities in the Carpathian Basin. In a period set in advance grant holders living in a chosen community support actively e.g. learning the Hungarian language, Hungarian folk dance and culture, and having a community builder role in the community (Gazsó 2018).

The Hungarian government made efforts to involve internationalizing higher education in its beyond-the-borders community and diaspora policy. That is the Hungarian higher education market was defined as 'Educational space in the Carpathian Basin' in its strategy of professional policy with the title of Gear Change in Higher Education (MK 2016). The Stipendium Hungaricum Program (285/2013. (VII. 26.) Order in Council) offered grants for people with Hungarian ascendants, while the Diaspora Program in Higher Education (203/2020. (V. 14.) Order in Council) launched in 2021 offered grants for persons with dual citizenship. These directives induced the decision-makers of the University of Pécs to establish the Diaspora Project Network (DPH) to strengthen the internationalizing efforts of the university and help the management of recruiting students from abroad.

The foundation of the Diaspora Project Network of the University of Pécs and its phases of development

The Diaspora Project Network (further on: DPH) of the University of Pécs (further on: UP) in the framework of an 'upwards from below' initiative was already active since 2015, however it was founded officially on the 1st of April 2017. Since the foundation of the project, we have tried to form partnership connections consciously with both members and collaborators to diminish the dominant 'hub' characteristics caused by the founder role of DPH. Strong emphasis has been laid on personalization, personal and free-of-charge services based on voluntary work in DPH. Its strong internal motivation is maintaining Hungarian diaspora communities so the members of DPH cooperate having this common target. Thus, the operations of the network could be endangered by the decrease of human resources and the weakening of inner motivation. The network has been changing continuously since its foundation and four main periods can be distinguished in its history:

1) *Finding its ways – the period before its official foundation (2015–2017)*: We aimed at sensitizing the students, lecturers, and employees of the university to the topic. We organized events like lectures, round-table discussions, and film clubs. Our lecturers were mainly leaders of organizations supporting young people living beyond the borders and students, who were former grant holders of KCSP. Regarding network theory, we cannot speak about 'network' according to the principles of either Barabási-Albert (1999) or Moreno (1951) rather preparing the construction of a network e.g. making trustful connections.

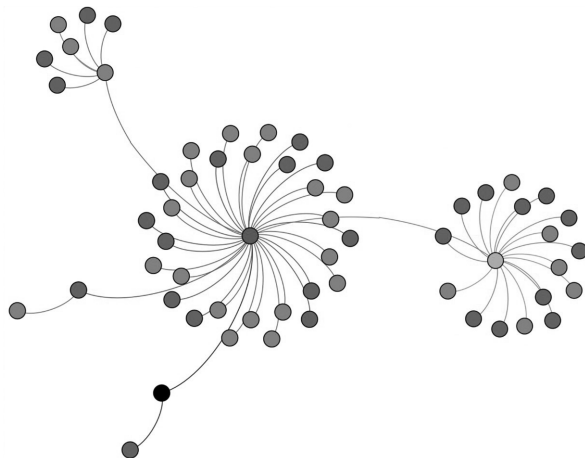
2) *Foundation – The aims of DPH of UP (2017)*: The University of Pécs celebrated its 650th Anniversary in 2017. To celebrate the jubilee the Rectors' Board of UP founded the UP 650 Project Office and DPH applied for support, which was successful. With the help of this support and cooperating with the Foundation for Transborder Hungarians (further on: HTMA) (being our partner since 2015) we organized the Hungarian Higher Education Round-Table of the Carpathian Basin on 31st March 2017 and the Second Cultural World Conference on 1st April as parts of the Jubilee Events. The latter event was first organized by HTMA in 2010. Using the already established connection network, we could invite appreciated Hungarian personalities of public life, culture, and science from all over the world. The UP Diaspora Project was founded at this interdisciplinary conference and 60 organizational representatives and individual members joined it. The Foundation Charter of the UP Diaspora Project Network set the following targets for themselves:

"The purpose of the Network is to start and reinforce durable cooperation serving national policy and based on mutual trust for Hungarians living in their home country and their transborder co-nationals during which UP considers it as its outstanding task and offers

- education, postgraduate education, and talent development for students and pupils from the Hungarian diaspora at the faculties and institutes of UP with the purpose that after returning to their host country they become examples and useful members of the Hungarian communities,
- the education of Hungarian as a foreign language,
- to ensure the recruitment of lecturers and researchers in the fields of science, to contribute to the qualified renewal and broadening of the crossborder basis of Hungarian lecturers,
- to identify common initiatives and innovative programs in the fields of research respectively to contribute to the exploration of the Hungarian scientific and cultural heritage at an international level,
- to organize fund generation of the necessary resources to reach common purposes,
- to coordinate network communication by constructing an online platform,
- to organize consultation and thematic forums regularly in the themes above in the meetings of the Network." (The Foundation Charter of UP DPH 2008)

As DPH became an official horizontal organization recorded in the Bylaws of UP, to legitimize it we had to recruit more members from UP into the organization, which already represented one-third of the total number of members (31.6 %). One of the disadvantages of network organizations is the outstanding big size of hubs. In our case, DPH itself is a hub, which is evident regarding its operations. However, the other big hub UP means a state of strong dependence on DPH.

Figure 2. The network system of DPH UP at the time of its foundation (its state in April 2017, 57 members).

Source: Data of member registry of DPH UP. Own construction (Gephy).

Considering the above, one of our research questions can be how DPH could attract further hubs or more, smaller centers to be able to survive without the operations and support of UP as well.

3) *Networking – the period of applications and scientific projects (2018–2019)*: the management of the Network planned development as it was envisioned in the Foundation Chart so they were active in submitting applications to generate the necessary material resources to accomplish the purposes of founders and serve to broaden the knowledge of the network as well. In the framework of the above

- DPH UP together with its new strategic partners, the Ars Hungarica Hungarian diaspora organization in Argentina and the Porta Pannónia Society collaborated for the world premiere in Pécs of the documentary film entitled “The Kálnay connection, stories about the life of the scattered Hungarian Community in Argentina” about the architectural activity of two Hungarian brothers as architects in Buenos Aires. Making the documentary was funded by a tender won by DPH UP and its partners.

- The homepage of our Network was created using the financial support of the tender of Bethlen Gábor Foundation (www.diaszporaprojekt.org).

Beyond our activity of writing applications, we also tried to enhance the goodwill of the DPH organization by increasing our scientific activity and participating in scientific 'road show'-like appearance in the international scientific community as well. In its framework we fulfilled the main activities listed below:

- Organizing the Diaspora Section of the 1. Farias Fervency International Scientific Conference (FFISC) (2019)
- Participating in Hungarian and international scientific conferences as
 - Pittsburgh University, USA, 44. American Hungarian Educators Association (AHEA) Conference (Gazsó–Jarjabka 2019; Pelota et al. 2019),
 - Universidade de Sao Paulo, Conference on Hungarians in Brazil 3 (Jarjabka 2018),
 - University of Delhi, Conference, plenary lecture (Jarjabka 2019),
 - Universidade de Sao Paulo, Conference on Hungarians in Brazil 4, plenary lecture (Jarjabka 2019),
 - Budapest Business School: Multidisciplinary Challenges, Varied Answers, 10. Scientific Symposium, Budapest (Jarjabka et al. 2019),
 - the University of Bucharest, Conference on Re-shaping Territories, Environment and Societies: New Challenges for Geography (Dukai 2020a),
 - University of Pécs, Pécs – 45. American Hungarian Educators Association (AHEA) Conference (Dukai 2021).
- The achievements of the Scientific Workshop of DPH (Palotai et al. 2018; Palotai–Jarjabka 2018; Jarjabka 2019; Kajdi et al. 2019; Jarjabka et al. 2019; Gazsó et al. 2019; Dukai 2020b).

We can state about this period, that the scientific impact of DPH increased because of the strong scientific activity but the number of members did not increase as it was desired (it increased to 72) and the number of active members decreased, mainly because we could not build permanent connections with the founder members. Beyond the actions directed outward to increase the Network, we did not have enough time to nurture contacts with the existing members, so these contacts weakened.

4) *Renewal during the pandemic (2020–2022)*: The COVID–19 world pandemic changed the activity of our network basically. Pandemic impeded personal contacts including networking activity in conferences as well. Our Network team utilizing the development and possibilities of the platforms used in online education launched an online program and a series of lectures entitled 'Everyday life of the Hungarian diaspora'. This way we could communicate with lots of members and contact partners at the same time. Parallely we also formed a Strategic circle of partners including nine cooperating organizations and not only the number of members but the number of partners increased as well.

Table 1. The number of members of DPH UP and partners by country

Serial number	Country	Number of Members	Number of further partners	Summa	The rate in percentage (rounded values)
1.	Argentina	4	24	28	2,85%
2.	Australia	1	6	7	0,71%
3.	Austria	0	4	4	0,41%
4.	Belorussia	0	1	1	0,10%
5.	Brazil	4	19	23	2,34%
6.	Canada	7	33	40	4,07%
7.	Chile	0	2	2	0,20%
8.	China	0	1	1	0,10%
9.	Columbia	3	2	5	0,51%
10.	Croatia	3	8	11	1,12%
11.	Czech Republic	0	1	1	0,10%
12.	Dominican Republic	0	1	1	0,10%
13.	Finland	0	2	2	0,20%
14.	Germany	0	13	13	1,32%
15.	Great Britain	1	4	5	0,51%
16.	Hungary	62	561	623	63,38%
17.	India	1	4	5	0,51%
18.	Indonesia	0	1	1	0,10%
19.	Iran	1	0	1	0,10%
20.	Israel	1	0	1	0,10%
21.	Italy	1	1	2	0,20%
22.	Japan	0	2	2	0,20%
23.	Kenya	0	1	1	0,10%
24.	Montenegro	0	1	1	0,10%
25.	New Zealand	0	2	2	0,20%
26.	Paraguay	1	3	4	0,41%
27.	Peru	0	1	1	0,10%
28.	Republic of South Africa	0	1	1	0,10%
29.	Romania	8	37	45	4,58%

30.	Russia	0	3	3	0,31%
31.	Serbia	6	22	28	2,85%
32.	Slovakia	4	5	9	0,92%
33.	Slovenia	1	7	8	0,81%
34.	Spain	1	3	4	0,41%
35.	Sweden	3	13	16	1,63%
36.	Switzerland	0	1	1	0,10%
37.	Ukraine	0	6	6	0,61%
38.	USA	5	63	68	6,92%
39.	Uruguay	2	2	4	0,41%
40.	Venezuela	0	2	2	0,20%
Summa:		120	863	983	100%

Source: Records of members of DPH UP and records of partners based on countries (2022. 10. 01).

So, in 2022 DPH has nearly 1000 connections, which means a fairly high number. We have contacts in 21 member countries and 19 further countries and 60% of them are domestic partners, who are interested in and committed to Hungarians living worldwide. We have also found further partners in countries (e.g. USA, Argentina, Brazil, and Canada) we introduced in our online programs. The growth is a testament to the success of our online programs and the CsomóPont newsletter launched in March.

Figure 3. The geographical location of members and partners of DPH UP

Members' countries of origin

Partners' countries of origin

Source: Based on our data. Dark grey colors sign the members' and partners' countries of origin.

Summing up this period of development we can state that for 2022 we are in a situation of growth when the biggest obstacle is not anonymity but the deficit of human resources and technology in the present organizational management. Thus, increasing the resources of the Network will be the token of development.

Possibilities of Network development in the future

In August 2021 the University of Pécs, like many other universities in Hungary, also changed its management model. This transformation could provide an excellent opportunity for higher education institutions operating as foundation universities to redefine themselves and their brand. UP can utilize the opportunity of changing its management model if it forms more market-oriented behavior on an international scale. The competition for recruiting Hungarian students living in Hungary and outside the borders has already started, but UP may lose space with its slower pace of reaction in this segment, so its activities should be developed in many fields. That is why we recommend that UP become the center of the educational and cultural research network center of the Carpathian Basin and Hungarians worldwide for 2030, that is UP should become 'the Hungarian University. To reach this aim the action plans for the strategic purposes included in the Foundation charter of the Diaspora Project Network should be fitted to the purposes of UP, aiming at building communities in the target groups through which diaspora target groups can be addressed. Based on the above the following proposals for organizational development were worded in connection with the goals of UP and the Charter of DPH.

In the field of education

While the command of the Hungarian language and comparatively small geographic distance is characteristic of the autochthonous bulk and scattered communities of Hungarians living in the Carpathian Basin and Moldova, students returning to the country of birth is uncertain in the case of neighboring countries except for Austria. On the contrary, the command of Hungarian is weaker or missing in Hungarian diaspora communities, the geographical distance is relatively large, and in some cases (e.g. in Western Europe and North America), better financial conditions are characteristic of them. To sum up the above we can state that autochthonous bulk and scattered communities should be approached in another way than diaspora communities so different marketing strategies should be used.

Based on the above the recommended elements of education in case of bulk and scattered communities because of their good command of the language and their lower living standard could be a social grant covering room and board, transport, and free education in Hungarian and a foreign language (English), providing

job opportunities, (accepting professional training abroad) and an EU compatible university degree.

In the case of the Hungarian diaspora because of the lack of the command of Hungarian language and larger distance the argument could be the possibility of education in foreign languages (English, German), an international, EU-compatible degree, a grant covering accommodation, transport and health services beside Diaspora Scholarship and Stipendium Hungaricum, opportunity to learn Hungarian, information about the culture of the mother country and public safety and conditions in Hungary could be attractive.

Students could be potential ambassadors, who could help to recruit further students through video interviews, online consultancy and mentoring in the mother tongue, etc.

To reach the strategic objectives of UP, further organizational development activity can be recommended, that is the foundation of the Institute for Hungarian Issues –Referatura, which based on the already existing DPH, could brace the activities dealing with Hungarian co-nationals, strengthen the Hungarian–Hungarian connections in an independent institute linked to the UP Board of Trustees directly. The establishment of an institute like that could be based on a UP-level strategic decision, which could give the right for obtaining a share of the budget of UP through the planning and settlement mechanism. The tasks of the Institute for Hungarian Issues – Referatura operating in the Rector’s Cabinet of UP could be e.g. keeping contact with the alumni diaspora members of UP, launching and announcing Hungarian as a foreign language course, accepting professional practice beyond the borders in case of practice-oriented education, attracting international groups of students, sensitizing Pécs towards international students, Hungarian students’ statistical screening and assessing their satisfaction, establishing the Self-government of Students including all faculties cooperating with the Self-government of University Students, organizing international Hungarian opening ceremony annually, establishing a mentoring service for Hungarian students, managing cooperation with Hungarian organizations abroad (e.g. partnership agreement between the Hungarian Scout Association in Exteriors and UP) as well as writing applications, organizing programs and conferences.

The further action plans for development can be implemented in the framework of the Institute for Hungarian Issues:

- *UP Centre for Doctoral Education for Hungarian students living beyond the borders and in diaspora communities*: providing opportunities for contact for the students of six beyond the borders Hungarian universities (Komárom, Beregszász, Nagyvárad, Szabadka, Kolozsvár (BB and Sapientia)). The type of activity includes being a meeting point, developing a network of professional contacts, generating scientific cooperation, providing cooperation for professional workshops to accomplish purposes of a national policy such as support for reproducing Hungarian intellectuals beyond the borders, and providing lecturers and researchers for higher education, etc. Meanwhile based on this activity a center

- of competencies could be established, which could help to achieve national aims outside the two institutions as well as collecting and distributing best practices.
- *UP Hungarian Global School: The Pannon Program of Music and Culture* could be developed by recruiting volunteer lecturers, widening the offer of the existing program of music, enriching the educational offer with e.g. hungarology, history, Hungarian as a foreign language, arts, folk art and considering other demands as well, and providing educational aids for online education.
 - *Announcing the UP level education of new courses*: Migration in the modern age and diaspora with a Hungarian approach, an optional BA course was introduced at the Faculty of Business and Economics in the autumn term in 2021, which could be offered for students at every faculty in the Campus credit system in the future. Our purpose could be to elaborate and announce further popular interdisciplinary courses with the help of Campus credits as optional courses e.g. Hungarian as a foreign language, Hungarology, and Hungarian culture.

In the field of Hungarian as a foreign language

- *Hungarian OK! (MagyarOK!): developing an application for teaching Hungarian as a foreign language*: adapting the textbooks 'Hungarian OK!' written and published at UP for an online platform could make UP participate in teaching Hungarian as a foreign language involving the institutions of the Hungarian diaspora. Considering the opinion of Hungarian schools in diaspora communities it would be significant to develop a version for children of Hungarian OK! and not only the basic Hungarian–English but the Hungarian–Spanish version should be developed as well.

In the field of sciences

- Maintaining the Research Workshop of the Doctoral Program for World Studies at the Faculty of Natural Sciences UP. Presenting the current research on the age of ancient Hungarian history and Hungarian history in the framework of the Doctoral School and organizing participation in professional forums and competitions would increase the capital absorbing activity of UP.

In the field of research and innovation dealing with the exploration of Hungarian cultural heritage

- *House of Hungarian Diaspora*: it would operate as an umbrella organization of different program elements, a multifunctional institution in one of the real estate properties, with the professional contents below:
- On the cultural side as a museum it would give place to permanent exhibitions

- presenting the Hungarian diaspora communities in different continents and actual thematic exhibitions (arts, heritage, etc.),
- it would be the venue of programs, lectures of invited diaspora communities (films, theatre performances, folk dance, etc.),
 - as a place of scientific research the DPH UP and the Archives of UP would place heritages originating from the Hungarian diaspora and give space for students and doctoral students' activities of registration, analysis, exploring the history of diaspora communities, and doing research in this field. The House of Hungarian Diaspora would offer a venue for discussions, competitions, and lectures as well,
 - hosting an information hub: a student organization would start its work in the framework of the Institute for Hungarian Issues to establish contacts with diaspora communities, and the information about them could be shared on online surfaces,
 - finally it would function as a place of lodgings providing temporary accommodation for speakers, performers, people invited to the Diaspora House, and university lecturers who are invited in the framework of the Platform of Lecturers for the Hungarian Diaspora.

In the field of creating funds and resources

- *Cultural Heritage Camps*: two week-long camps have been organized several times which provided an opportunity for target groups to get to know Pécs and Hungary and learn Hungarian, participate in cultural events and get physical contact with UP.

Potential university students, and influencers (e.g. parents) may be invited to these camps in groups of twenty people, and financing may be covered partly from own resources and partly from funding applications.

- Managing the Diaspora Stipendium Program of the Hungarian Government: making presentations online and in the presence of the audience about UP and the region for Hungarian diaspora communities cooperating with the International Directory of UP and in harmony with its marketing campaign for recruiting and in cooperation with the network of Hungarian community diplomacy of the Ministry of Foreign Economy.

In the field of online communication platforms

- *Hungarian Footprints (Hungarian footprints in the world) geopoint notes*:
As a university organization, we could do scientific research on the past of diaspora communities with the help of our program 'Hungarian footprints in the world', collecting the local material and intellectual memories of the places of memory for the Hungarian diaspora indicating their exact location, giving in-

formation about their history, and interesting aspects. The Hungarian diaspora communities could fill in geopoints and information by themselves, which should be lectured and moderated. If we have proper sources, visiting the places of memory and collecting documents could be planned.

- *Hungarian Business Platform – Platform for seeking Hungarian–Hungarian business partners*: this electronic surface provides an opportunity for business organizations, and businessmen having ideas of innovation and risk investment to introduce themselves and meet based on registration. This online platform could also organize business forums, competitions, and forums for innovative ideas in the circle of Hungarian and international entrepreneurs. The cooperation of Pécs (town of county rank) and UP together with DPH could attract students as qualified human resources, who can communicate in different languages to be employed by international companies in the region (e.g. ITSH). This program could also be spread to recruit students of the internationalizing UP, who are not coming from the Hungarian diaspora communities.

In the field of consultancy and thematic forums

- *Platform for the Scientific Society of Hungarian Diaspora, developing a network of scientific cooperation*: the purpose of the initiative is to establish a multidisciplinary scientific networking organization to assemble lecturers and research fellows of Hungarian identity and initiate the exchange of ideas and cooperation in research, which would help the lecturers and researchers of UP to be included in the international scientific scene at a higher level.
- *Hungarian Interdisciplinary Scientific Conference*: the event would provide an opportunity to broaden the membership and network of DPH UP, to carry on scientific and social networking activity, reveal ideas and criticism in connection with DPH operations, support initiatives and ideas from below increasing the prestige and impact of UP in the educational landscape of the Carpathian Basin and worldwide.

Conclusion

The UP Diaspora Project Network as the “flagship” of the third mission activities of the University of Pécs has come through many changes during the seven years of its history. The principles and objectives set when it was founded are valid current issues even today, however, it is necessary to amend them permanently to fit them to the changed circumstances of higher education. One of the reasons for this is that a part of the founders did not become active members (see above), further on after student activists complete their studies they also restructure their activity portfolio. Consequently, DPH had to find new impulses continuously to

maintain the integrity of its network that is to say to make contact with new target groups and organizations in new countries to find active members and strategic partners. The permanent nurturing of the ‘wires’ is necessary to operate our network sustainably and because of some seemingly negative external factors such as the COVID epidemic, which made local networking impossible but also had its advantages, such as the increased acceptance of online activities, this inspired the elaboration of new online activities, which resulted in the highly successful program of ‘Everyday life of the Hungarian diaspora’. At present, the Board of the organization should decide on putting the operation of the hub at a higher level as completing the increased tasks caused by the growing number of members and supporters make the present structure of the network inadequate. The fact that UP rethinks its strategic objectives means a chance for UP DPN to utilize this opportunity. If we can do it, it will possibly boost the organization, if we cannot do it, the erodation of the management, the amortization of its motivation, and the gradual shrinking of the Network can be expected.

Acknowledgment

We would like to thank Norbert Köő, former Ph.D. student, and Márta Dévényi, emeritus language proofreader, for their support in the preparation of the study.

Bibliography

- Aikins, Kingsley–White, Nicola (2011): *Global Diaspora Strategies Toolkit*. Dublin: Diaspora Matters Gateway Hose. <http://thenetworkinginstitute.com/wp-content/uploads/2016/02/Diaspora-Toolkit-Book.pdf> (Accessed: February 25, 2022)
- Alexander, Claire (2017): Beyond the “The ‘Diaspora’ Diaspora”: A Response to Rogers Brubaker. *Ethnic and Racial Studies*, 40., (9.), pp. 1544–1555. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1300302> <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870.2017.1300302> (Accessed: March 17, 2022)
- Armstrong, John A. (1976): Mobilized and Proletarian Diasporas. *The American Political Science Review*, 70., (2.), pp. 393–408. https://www.jstor.org/stable/pdf/1959646.pdf?refreqid=excelsior%3Aff9de3e3d3f55dbaef4cb921288e7931&ab_segments=&origin= (Accessed: February 20, 2022)
- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Sitku Krisztina (2020): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17., (3.), pp. 5–25.
- Barabási, Albert László–Albert, Réka (1999): *Emergence of Scaling in Random Networks*. *Science*, 286., pp. 509–512. <https://barabasi.com/f/67.pdf> (Accessed: February 10, 2022)
- Borbély Anna (2001): *Nyelvcseré [‘Language Exchange’]*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.

- Brubaker, Rogers (2005): The 'diaspora' diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28., (1.), pp. 1–19. <https://doi.org/10.1080/0141987042000289997> https://www.academia.edu/download/7071340/29_diaspora_diaspora_ers.pdf (Accessed: February 28, 2022)
- Brubaker, Rogers (2017): Revisiting "The 'Diaspora' Diaspora". *Ethnic and Racial Studies*, 40., (9.), pp. 1556–1561. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1308533> <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870.2017.1308533?journalCode=rers20> (Accessed: March 17, 2022)
- Cohen, Robin (2008): *Global Diasporas*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203928943> <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.8830&rep=rep1&type=pdf> (Accessed: February 24, 2022)
- Dövényi Zoltán–Kovács Zoltán–Kincses Áron–Bálint Lajos–Egedy Tamás (2021): Vándorlás. [Migration] In: Kocsis Károly (Szerk.): *Magyarország Nemzeti Atlasza – Társadalom*. Budapest: CSFK Földrajztudományi Intézet. pp. 44–57.
- Dukai, Edit (2020a): Changes in the number of students coming from Romania to Hungary between 2013 and 2019. *University, of Bucharest, Faculty of Geography. Re-shaping Territories, Environment and Societies: New Challenges for Geography Conference Abstracts*. p. 17.
- Dukai Edit (2020b): A Pécsi Tudományegyetemen tanuló külföldi fiatalok térhasználatának és költési szokásainak vizsgálata. [Analysis of the Use of Space and the Spending Habits of Young Ethnic Hungarians Studying at the University of Pécs] In: Péti Márton–Schwarcz Gyöngyi–Ress Boglárka (Szerk.): *Multidiszciplináris tanulmánykötet a Kárpát-medence és magyarságának egyes társadalmi, gazdasági, környezeti jelenségeiről és kihívásairól*. pp. 102–107.
- Dukai, Edit (2021): *The Presence of Hungarian Students with Dual Citizenship in the Higher Education System of the Mother Country*. AHEA Submitted abstracts.
- Gazsó Dániel (2015): Egy definíció a diaszpórákutató margójára. [A Definition as an Addition of Diaspora Research] *Kisebbségkutatás*, 24., (2.), pp. 7–33. https://epa.oszk.hu/00400/00462/00055/pdf/EPA00462_kisebbssegkutatas_2015_2_007-033.pdf (Accessed: February 24, 2022)
- Gazsó Dániel (2016): A magyar diaszpóra fejlődéstörténete. [Evolution of the Hungarian Diaspora] *Kisebbségi Szemle*, 1., (1.), pp. 9–37. https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2016_01/ksz201601_04gazso.pdf (Accessed: March 14, 2022)
- Gazsó, Dániel (2017): Diaspora policies in theory and practice. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 1., (1.), pp. 65–89.
- Gazsó Dániel (2018): A Kőrösi Csoma Sándor Program ösztöndíjasainak tevékenységei. [Activities of the Kőrösi Csoma Sándor Program Grant Holders] *Kisebbségi Szemle*, 3., (3.), pp. 103–116.
- Gazsó, Dániel–Jarjabka, Ákos (2019): *A diaszpóra csoportkohéziós összetevői* (The Elements of Cohesion of Diaspora's Groups), American Hungarian Educators Association (AHEA) 44th Annual Conference, University of Pittsburgh, Pittsburgh (Penns., USA), April 4–6, 2019., abstract füzet: pp. 23–24. <http://ahea.pitt.edu> (Accessed: March 24, 2022)
- Gazsó, Dániel–Jarjabka, Ákos–Palotai, Jenő–Wilhelm, Zoltán (2019): Diaspora Communities and Diaspora Policies – The Hungarian Case. *Population Geography*, 41., (1.), pp. 23–34.
- Halász Iván (2004): A kettős állampolgárság mint a magyar nemzetpolitika eszköze? [Is Dual Citizenship a means of National Policy?] *Regio*, 15., (4.), pp. 18–35. <http://efolyoirat.oszk.hu/00000/00036/00056/pdf/18-35.pdf> (Accessed: March 30, 2022)
- Inzelt Annamária (2018): A felsőoktatás harmadik missziója. *Valóság: Társadalomtudományi Közlemény*, LXI., (5.), pp. 93–99.

- Jarjabka Ákos (2017): *A Brazíliai Magyar Segédegylet – USP–PADA–MRK–PTE-együttműködési lehetőségei [Cooperation Possibilities of the Hungarian Aids Society in Brazil and USP –PADA–MRK–PTE]* A Pécsi Tudomány Egyetem Diaszpóra Projekt Hálózata-, III. Magyarok Brazíliában Konferencia, plenáris előadás, 2017. 12. 9., Universidade de Sao Paulo, Sao Paulo, <https://hungarosnobrasil.000webhostapp.com/>
- Jarjabka Ákos (2018): *A brazil és a magyar nemzeti-szervezeti kultúra – hasonlóságok és különbségek [Brazilian and Hungarian National Organizational Cultures – Similarities and Differences]* IV. Magyarok Brazíliában Konferencia, plenáris előadás, 2018. 10. 31., Universidade de Sao Paulo, Sao Paulo, <https://hungarosnobrasil.000webhostapp.com/>
- Jarjabka, Ákos (2019): Role of the Clusters of the Modern Management. In: László Gyula–Németh Julianna–Sipos Norbert (Szerk.): *Vezető és Menedzser – Emlékkötet Farkas Ferenc 70. születésnapjára*. Pécs, pp. 257–266. https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/uploads/tudomany/kiadvanyok/emlekkotet/farkas_ferenc_emlekkotet.pdf (Accessed: March 24, 2022)
- Jarjabka, Ákos (2019): *The Hungarian Diaspora as a Central East European Phenomenon, Culture, Language and Identity Formation: Diaspora in a Globalizing World (with special reference to East and Central Europe and Russia)*. Department of Slavonic and Finno-Ugrian Studies, University of Delhi, 2019. 2. 27–28., Delhi, plenary session, abstract kötet: 26.
- Jarjabka Ákos–Palotai Jenő–Dukai Edit–Gazsó Dániel (2019): *A diaszpóra közösségek intézményülési formái hazai és nemzetközi példák alapján, avagy mit tehetnek a hálózatok az identitásmegőrzésért? [Institutional Forms of Diaspora Communities Based on National and International Examples – What Can Networks Do to Preserve the Identity of Diasporas?]* Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok, 10. Tudományos Szimpózium, Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem, 2019. 5. 20., konferencia absztrakt kötet, pp. 60–61. old. https://uni-bge.hu/kvik/Szervezeti-egysegeink/oktatasiszervezetiesegysegek/KOZGAZDINTTANSZO/TUDOMANYOS-MUHELY/Absztrakt-fuzetek/10_Szimpozium_Absztrakt_fuzet_2019_majus_20.pdf (Accessed: March 24, 2022)
- Jorge, Manuel Larrán–Peña, Francisco Javier Andrades (2017): Analysing the literature on university social responsibility: A review of selected higher education journals. *Higher Education Quarterly*, 71., (4.), pp. 302–319.
- Kajdi László–Palotai Jenő–Jarjabka Ákos (2019): A brexit hatása a munkaerőáramlásra. A magyar helyzet értékelése. [The Effect of Brexit on the Human Resource Flow. Evaluating the Hungarian Situation] *Külügyi Szemle*, XVIII. (1.), pp. 129–147.
- Kovács, Eszter (2019): Direct and indirect political remittances of the transnational engagement of Hungarian minorities and diaspora communities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46., (6.), pp. 1146–1165. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1554315> <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2018.1554315> (Accessed: March 17, 2022)
- Kovács, Eszter (2020): Diaspora Policies, Consular Services, and Social Protection for Hungarian Citizens Abroad. In: Lafleur, Jean-Michel–Vintila, Daniela (Eds.): *Migration and Social Protection in Europe and Beyond*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-51245-3> <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-030-51245-3.pdf> (Accessed: March 1, 2022)
- László, Balázs–Mónika, Rajcsányi-Molnár–István András–Krisztina Sitku (2020): Social responsibility in higher education: a Hungarian best practice. *Civil Szemle*, special issue I., pp. 155–174. http://epa.oszk.hu/04100/04123/00005/pdf/EPA04123_civil_szemle_2020_ksz_155-174.pdf (Accessed: September 30, 2022.)

- Magyar Kormány (2016): *Fokozatváltás a felsőoktatásban – középtávú szakpolitikai stratégia.* [Hungarian Government: *Gear Change in Higher Education Strategy of Medium-term Policy.* [Policy] https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF (Accessed: March 17, 2022)
- Milován Orsolya (2016): *A Nemzetpolitikai Államtitkárság felépítése és programjai.* [The Structure and Programs of the State Secretariat for National Policy] <https://docplayer.hu/18343776-A-nemzetpolitikai-allamtitkarsag-felepitesi-es-programjai.html> (Accessed: March 19, 2022)
- Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság (2016): *Magyar Diaszpórapolitika – Nemzetstratégiai irányok-,* [State Secretariat for National Policy, Prime Minister's Office 2016. *Hungarian Diaspora Policy – Tendencies of National Strategy*] Budapest, 2016. <https://www.kulhonomagyarok.hu/wp-content/uploads/2019/07/magyar-diaszporapolitika-strategiai-iranyok-dokumentum.pdf> (Accessed: March 19, 2022)
- Moreno, Jacob Levy (1951[2012]): Sociometry, experimental method, and the science of society. United Kingdom: The North-West Psychodrama Association, pp. 13–14.
- Nárai Márta–Reisinger Adrienn (2016): *Társadalmi felelősségvállalás és részvétel a lokális és területi közösségi folyamatokban.* Budapest–Pécs: Dialóg Campus.
- Palotai, Jenő–Jarjabka, Ákos (2018): Migration Attitudes in the Light of Hungarian Emigration and Immigration, 10th Hungarian Political Geographical Conference. The Islam and the Central Europe – Geopolitics and Migration. Budapest, 20–21. 10. 2016., Section: Sending Countries of Migration, 21. 10. 2016., In: Reményi Péter–Vers Ramóna (Szerk.): *Konferenciakötet: Az iszlám és Közép-Európa Geopolitika és Migráció,* 10. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia. Pécs: Magyar Földrajzi Társaság. pp. 54–64. https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF (Accessed: March 24, 2022)
- Palotai, Jenő–Szabó, Ágnes–Jarjabka, Ákos (2017): The identity preserving efforts of the Hungarian diaspora in Australia through the example of the Hungarian Community School in Adelaide. *Civil Szemle,* 14., (3), pp. 87–104.
- Palotai, Jenő–Wetzl, Viktor–Jarjabka, Ákos (2018): The Importance of Hungarian Language Education in Preserving the Identity of Hungarians Living in Diaspora. *Hungarian Cultural Studies,* <http://ahea.net/conferences/2018/submitted-papers> (Accessed: March 24, 2022)
- Palotai, Jenő–Wetzl, Viktor–Jarjabka, Ákos (2019): Identity Preservation and Hungarian Language Education in Diaspora Communities. *Hungarian Cultural Studies. e-Journal of the American Hungarian Educators Association,* 12., pp. 108–124. <https://doi.org/10.5195/ahea.2019.353> (Accessed: March 24, 2022)
- Papp Z. Attila (2010): A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője. [The Organizational Life of the Hungarian Diaspora Living in the West and Some of Its Demographic and Social Characteristics] *Kisebbségkutatás,* 19., (4.), pp. 621–639. <https://epa.oszk.hu/00400/00462/00048/1890.htm> (Accessed: March, 19, 2022)
- Papp Z. Attila–Kovács Eszter–Kovács András (2020): Magyar diaszpóra és az anyaország. Diaszpórizáció és diaszpórapolitika. Mobilitás és integráció a magyar társadalomban. [Hungarian Diaspora and the Mother Country. Diasporisation and Diaspora Policy. Mobility and Integration in the Hungarian Society] *Argumentum,* pp. 295–324. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- PTE Diaszpóra Projekt Hálózat Alapító Charta [The Foundation Charter of the Diaspora Project Network of the University of Pécs] (2008): https://diaszporaprojekt.org/files/documents/static/PTE_Diaszpóra_Projekt_Halozat_Alapito_Charta.pdf (Accessed: March 18, 2022)

- Szabó A. Ferenc (2006): *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai. [International Migration and Challenges of Security Policy]*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Szilágyi Ágnes Judit (2005): Magyarok Brazíliában és Portugáliában, régen és ma. [Hungarians in Brazil and Portugal – in the Past and Present] *Iberoamericana Quinqueecclesiensis*, (3.), pp. 145–166. <https://docplayer.hu/10824376-lberoamericana-quinqueecclesiensis-3.html> (Accessed: March 19, 2022)
- Tsagarousianou, Roza (2004): Rethinking the concept of diaspora: mobility, connectivity, and communication in a globalized world. *Westminster Papers in Communication and Culture*, 1., (1.), pp. 52–65. <https://pdfs.semanticscholar.org/377d/2633e9f9214bc56139074c2f07a09dfaa5a5.pdf> (Accessed: March 17, 2022)
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2020): *International Migration*. <https://www.un.org/en/file/105459/download?token=TOv3VPkm> (Accessed: March 15, 2022)
- Vita Emese–Papp Z. Attila (2018): Megmaradás és átörökítés külföldi magyar fiatalok demográfiai, társadalmi folyamatai. [Survival and Inheritance – Demographic and Social Processes of Young Hungarians Living Beyond the Borders] In: Székely Levente (Szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*, pp. 107–141. Budapest: Kutatópont Kft.
- www.kagylokurt.hu (2022): *Népvándorlások egykor és ma*. [Migrations in the Past and Present] <http://www.kagylokurt.hu/12069/kulturortenet/nepvandorlasok-egykor-es-ma.html> (Accessed: March 19, 2022)

Fotó/Csanádi Gábor

A FELSŐOKTATÁSI FELELŐSSÉGVÁLLALÁS EGY SAJÁTOS MÓDJA

KÉPZÉSI ÉLETPÁLYA-MENEDZSMENT PROGRAM A DUNAÚJVÁROSI EGYETEMEN

Kőkuti Tamás–Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika

Bevezetés

■ A tanulmány célja a Dunaújvárosi Egyetem jógyakorlatának bemutatása. A vonatkozó elméleti háttér rövid ráhangoló felvezetése után egy megvalósítási fázisban lévő integrációs projekt részleteit mutatjuk be, amely a harmadik misszióknak egy újszerű összetevőjére alapozva a diák–tanuló–hallgató életpálya-modell részleteit tárja fel.

2021. augusztus 1-jétől a Bánki Donát Technikum a Dunaújvárosi Egyetem irányítása alatt működik, így elengedhetetlen, hogy az érintett intézmények működése a szakképzési rendszer sajátosságait is figyelembe véve összehangolásra kerüljön. A megkezdett projekt folyamán elvégzett tevékenységeket a technikumi tanulók részére létrehozandó életpálya-modellnek, azaz az egyetem, mint integráló szervezet részéről társadalmi felelősségvállalás körébe tartozónak, harmadik missziós tevékenységnek tekintjük.

Bemutatjuk az integrációs folyamat különböző lépéseit, amelyeket az eredményes, hatékony működés érdekében el kell végezni. Fontossá vált az egyetemi és technikumi beiskolázási és pályaaorientációs programok összehangolása, továbbá az integrált tananyag- és tanulsmenedzsment rendszer fejlesztése is. A két korábban különálló szervezet sajátos, de merőben eltérő szervezeti kultúrával rendelkezik. Így meghatározó humán erőforrás-fejlesztési kihívásként, a fő feladatok egyikeként az egyetem a szakképzésben közreműködő munkatársak teljesítményének mérését és értékelését lehetővé tevő rendszer és folyamatok kialakítását, valamint a szemléletformálási tevékenységek ellátását és támogatását is meghatározta.

A tanulmány célja az egyetem meghatározó harmadik missziós tevékenységének, a folyamatban lévő integrációs, fejlesztési lépések, mint a Képzési Életpályamenedzsment Program részleteinek bemutatása.

Fogalmi áttekintés

Az egyetemek három missziójának feltárása során az *oktatási funkció* (hagyományos intézmények esetében), a *kutatás-fejlesztési funkció* (kutató-vállalkozó egyetem) és a *harmadik misszió* (szolgáltató egyetem) is megjelenik.

A harmadik misszió gyakorlati vonatkozásaiban a szolgáltatói tevékenység gyakran találkozik az egyetemet körülvevő társadalom igényeivel, azaz a társadalmi felelősségvállalás valós tartalmakkal bír. A társadalmi felelősségvállalás kialakulási folyamatának részletes tárgyalásától eltekintünk, azonban a tanulmány főtémájának megfelelő előkészítéséhez szükségesnek látjuk néhány összefüggésre felhívni a figyelmet. Mint a CSR interdiszciplináris jellegét bizonyítandó, Gyulavári felhívja a figyelmet, hogy néhány évvel ezelőtt volt olyan felsőoktatási intézmény, ahol egyszerre öt intézetnél foglalkoztak a területtel az oktatási, kutatási tevékenység vonatkozásában. A környezeti beágyazottság, az üzleti etika, vagy egyéb, a vizsgálatba bevont peremfeltételek eltérő értelmezéseket, megközelítéseket adnak a tárgyalt tevékenységnek (Gyulavári 2011). Az eltelt évek alatt a vállalatok társadalmi felelősségvállalása (corporate social responsibility, később CSR), tartalma jelentősen megváltozott, mindamellett, hogy eltérő megközelítései parallel továbbra is együtt élnek, valamint az egyre aktuálisabb fenntartható fejlődés témaköréhez kapcsolódóan további érdeklődésre számot tartóan diverzifikálódik a szakterület.

A CSR különböző megközelítései tehát együttesen jelen vannak továbbra is. A Caroll-modellben értelmezett közgazdasági (a vállalatok működésének az alapja a profit), jogi, etikai szintek nem egymást követő lépcsők, hanem egyre inkább kiteljesedő, egymásra épülő, szimbiózisban jelentkező, a vállalati, szervezeti gyakorlatban manifesztálódó tartalmakat jelenthetnek. A filantropikus felelősség a modellben elvárásként is megfogalmazódik a társadalom részéről (Carroll 1979, 1991), egyre inkább kapcsolódva a fenntarthatósághoz. A szerző újra górcső alá vette a jól ismert CSR-piramist a négy részből álló definíciós kereten túl, amelyen az létrejött, felhívva a figyelmet egyéb, korábban nem hangsúlyozott jellemzőkre: az etika áthatja a piramist; benne feszültségek és kompromisszumok rejlenek; integrált, egységes egészként kell kezelni; fenntartható érdekelt felek keretét alkotja és a globális alkalmazhatóságra és felhasználásra is felhívja a figyelmet (Carroll 2016).

Az Európai Bizottság definíciója szerint a CSR olyan eljárás, amelynek révén a vállalatok önkéntes alapon társadalmi és környezeti szempontokat építenek be gazdasági és az érdekelt felekkel való kapcsolatrendszerükbe (Európai Bizottság 2001). Az Európai Unió által elfogadott értelmezés szerint ez az első két szint nem tartozik a CSR meghatározásához, mivel csak a szabályozáson túlmutató tevékenységeket sorolják ide. Az etikus viselkedés a jogi előírásoknak való megfelelésen túlmutat.

Az etikai és a filantropikus felelősség abban különbözik, hogy ha előbbinek nem felel meg a vállalat, akkor a társadalom negatívan ítéli meg, a filantropikus felelősség elmaradása azonban nem vonja maga után a negatív megítélést.

Az Európai Bizottság 2011-es CSR-stratégiája arra ösztönzi a vállalatokat, hogy az érintett felekkel történő szoros együttműködésben alakítsanak ki „a társadalmi, környezeti, etikai, emberi jogi és fogyasztói kérdések üzleti tevékenységükbe és alapstratégiájukba való beépítését szolgáló folyamatokat.” Azóta az EU kimutatta elkötelezettségét a CSR, az Egyesült Nemzetek (ENSZ) 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlesztési menetrendje és az ENSZ Fenntartható fejlődési céljai iránt (EUR-LEX 2022).

„A vállalati társadalmi felelősségvállalás azt az elkötelezettséget jelenti, amely során a vállalat a közösség jólétének, érdekében folytat önkéntesen, szabadon választott üzleti gyakorlatot, amit erőforrásaival is támogat.” (Kotler–Lee 2007)

A vállalat sikeressége az érintettek megnyerésén is múlik, akik egymástól mérőben különböző érdekeket képviselnek, így alkotva csoportokat. A vállalathoz kapcsolódásukat is az determinálja, hogy az milyen értékeket képvisel, azaz az ő identitásuknak megfelel-e, vagy sem. Mivel a vállalatoknak ilyen módon szükségük van az érintettekre, így a megfelelő hatást kell előidézniük. Ennek következtében az érintettek személyes ügyüknek érezhetik a vállalat tevékenységét és így értékeket is termelhetnek a szervezet számára (Braun 2015).

A téma értelmezését szorosan áthatja a szervezetek társadalmi kezdeményezése, társadalmi teljesítménye és a társadalmi szerepvállalása is. A fogalmi meghatározások esetében a társadalmi innovációk új megoldások (termékek, szolgáltatások, modellek, piacok, folyamatok stb.), amelyek egy időben társadalmi szükségletet elégítenek ki (jobban, mint a már létező megoldások) és új vagy továbbfejlesztett képességek, kapcsolatok és az eszközök és a források jobb kihasználásához vezetnek. A vállalati társadalmi innováció hidat képez az üzleti innováció és a társadalmi innováció között. A társadalmi vállalkozások vállalkozói megközelítést és módszereket alkalmaznak társadalmi problémák megoldása és pozitív társadalmi változások elérése érdekében (Szegedi et al. 2015).

A CSR gyakorlati alkalmazhatósága szempontjából lényeges annak menedzsment-eszközként történő alkalmazása, azaz a szemlélet vállalati integrációja. Egy kutatás eredményeként a mintában szereplő vállalkozások három csoportot alkottak. A CSR-kommunikálók, a CSR-indulók és a CSR-tudatosak, amelyből a kommunikálók voltak a legtöbben. A kutatási eredményeket is felhasználva a szerző CSR-menedzsment eszközt mint komplex folyamatot kínál a szemlélet tudatos alkalmazásához segítve a CSR gyakorlati alkalmazását (Berkesné 2018).

Napjainkra a CSR-ban megtörtént a szemléletváltás, míg korábban a vállalatok főként külső kényszerből adakoztak. Egy kutatás kimutatta azt a tendenciát is, hogy a környezet iránti felelősséget és az egyszerű jótékonykodást egyre kevésbé tartják a vállalati felelősség legfontosabb elemének (Fleishman–Hillard 2007). Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy ma már a legjelentősebb környezeti problémák a fejlett országokban nem lokális szinten jelennek meg, hanem globálisan (Tóth 2007).

A CSR elterjedésének folyamatában erős szemléletváltás bekövetkezése és ezzel együtt a szakmai tartalomért felelős specializált munkakör megjelenése tapasztalható, amely folyamat érdekessége, hogy kezdetben nem foglalkozott a területtel a szervezeten belül senki, majd a specializált munkakörök térnyerése és hathatós munkájának eredményessége után ismételten „senki”, mert már a szervezetben mindenki attitűdjében tetten érhető, hogy azonosult ezzel a szemlélettel (Tóth 2007).

Gyakran jelenik meg a CSR kapcsolati hálójának elemzésében a fenntarthatóság és a felelős döntéshozatal is (Matolay et al. 2012; András et al. 2013; Rajcsányi-Molnár–András 2013). Annak ellenére, hogy a szervezet társadalmi felelősségvállalása tartalmi és megítélési változásokon megy keresztül folyamatosan, azt, aki ezekben a kérdésekben a felelős döntéseket hozza alig vizsgálták. Ennek a hiátusnak tesz eleget egy kutatás, amely eredményeként jelentkezik, hogy továbbra sem egységes a CSR vezetői attitűdje, mert a vállalatvezetők három csoportot alkotnak: a hagyományos, a semleges és a modern CSR-nézetet valló vállalatvezetői klasztereket (Benedek–Takácsné 2016).

Megoszlanak a nézetek arról, hogy a CSR a reputációnak alkotó eleme, vagy csak a kedvező vállalati imázs kialakításához járul hozzá, azaz csak az eredmény része. Napjainkra a vezetők is fontosnak tartják figyelembe venni az érintettek vállalatról alkotott képét, vagyis a társadalmi felelősség körébe tartozó szervezeti tevékenységek okai a reputáció alakításának (Lukács 2017).

A létjogosultságát és elterjedtségét misem bizonyítja jobban, mint a CSR Hungary-díj egyre népszerűbb pályázata, amelynek odaítélésében széles bizottsági képviselőlet (szakpolitika, élelmiszergyártók, kamara, Magyar Logisztikai Egyesület, Gyáriparosok Országos Szövetsége is megjelenik többek között) működik közre. A CSR polarizálódását jelzi a díj kategóriáinak kialakítása is: Legjobb felelős és fenntartható vállalatért, Legjobb CSR Programért, Legjobb innováció a körkörös gazdaságért, Legjobb környezeti felelősségvállalásért, Legjobb belső CSR-megoldásokért, Legjobb CSR-kommunikációért (CSR Hungary 2022).

Egyetem és a CSR, valamint a harmadik misszió

A társadalmi felelősségvállalás megközelítéseinek feltárásánál következetesen használtuk a vállalati mellett a szervezeti jelző feltűntetését is, hiszen napjainkra már létjogosultságot szerzett a szakterület alkalmazása a nem feltétlenül profit-orientált területeken is. A korábbi magyar viszonylatok feltárásán túl a társadalmi felelősség csoportjainak gyakorlatában (Angyal 2009), a közintézmények (Brecsok 2019a, 2019b), a civil szervezetek vonatkozásában is értelmezést nyert (Nárai–Reisinger 2016).

Az egyetemek társadalom irányában tett erőfeszítései egyre szélesebb palettán mozognak. Napjainkban már a működési kereteiket meghatározó stratégiai dokumentumaikban is megtalálhatóak ezekre a tevékenységekre utaló részletek. A lokális és vonzáskörzeti civil, gazdasági érintettekkel ugyanúgy megfigyelhető a

társadalmi felelősség kategóriájába sorolható aktivitás, mint a hallgatóik esetében. „Minden ilyen jellegű egyetemi kezdeményezés és fenntartott tevékenység növeli az egyetemek súlyát régiójukban, és erősíti az intézmény identitását a választott regionális szinten. (Sitku 2019: 32) A harmadik misszió tehát legszélesebb értelemben mindazon oktatási, kutatási-innovációs és szolgáltatási tevékenység, amit a felsőoktatási intézmények társadalmi környezetük jólétének növelése érdekében végeznek.” (Bander 2011 – hivatkozva Sitku 2019: 19)

Az erre vonatkozó szakirodalom részletes feldolgozása során egy tanulmány a harmadik missziós tevékenység mérhetőségének és problematikájának részleteire is kiterjed, továbbá rámutat arra, hogy a magyarországi vidéki egyetemek helyi-regionális közösségi elköteleződése jegyében indított harmadik missziós tevékenysége a gazdasági és társadalmi partnereik és az érdekhordozók felé sokféle tudástranszfer- és tudásdiffúziós tevékenységben nyilvánul meg. A bemutatandó jógyakorlat jelzi, hogy a CSR nem csak profitorientált szervezetek esetében, hanem felsőoktatási vonatkozásban is tudományos érdeklődésre tart számot (Sitku 2019; Balázs et al. 2021).

A felsőoktatásban is megjelent ezen kívül a fenntartható fejlődés szemlélete. Több egyetem is próbálja beépíteni a szemléletet a kutatási és oktatási programjaiba. Ilyen kezdeményezés a Talloires-i nyilatkozat is, amelyhez több hazai intézmény is csatlakozott (Kerekes 2013). Az említett programok megvalósításának következményeként több intézmény tevékenységében is jelentkezik a harmadik missziós tevékenység csírája.

A harmadik misszió összekapcsolódását a felsőoktatással a finanszírozási háttér változása is eredményezte, hiszen a felsőoktatási intézményeknek minél inkább bizonyítaniuk kellett, hogy a társadalom számára is előnyösen végzik a tevékenységüket. Ezzel kapcsolatban a felsőoktatási intézmények rangsorolásának problematikája is felvetődik, ami abból áll, hogy a különböző előre meghatározott indikátorok alapján felállított rangsor nem egyezik meg a környező társadalom számára jelentkező hasznossággal (Hrubos 2013). A két rangsor egymáshoz közelítése az oktatáspolitikai döntéshozatal megoldandó kérdése, ugyanis az indikátorok között szerepeltetett harmadik missziós tevékenység egységesebbé tenné a helyezéseket. Ez nem csak ezt a problémát oldhatná meg, hiszen közvetetten a terület versenyképességének növeléséhez is hozzájárulna nemcsak az innováció, de a társadalmi innováció tekintetében is.

A harmadik missziós tevékenység erősítésében az állam a felsőoktatás és a gazdaság társadalmi környezetük együttműködését erősítő programokat szorgalmazza. A felsőoktatás hallgatói a harmadik missziós tevékenység során több olyan képességre is szert tehetnek, amely a felsőoktatás fejlődése szempontjából nagyobb katalizáló erővel bírhat, mint a harmadik misszió jövedelemtermelő képessége (Inzelt 2018).

„Ez az összetett felelősségvállalás, az ebből fakadó elköteleződés és aktív szerepvállalás, amit az egyetemek régiójuk, illetve helyi-regionális közösségeik gazdasági versenyképessége, társadalmi fejlődése, valamint fenntartható környezet- és

életminősége érdekében fel kell, hogy vállaljanak az oktatás és kutatás első két missziója mellett, legközvetlenebb formában a közszolgálati fejlesztő funkciót jelölő harmadik misszió keretében valósul meg” (Sitku 2019: 19).

A modern kori egyetemi típusok éles szétválasztása azonban nem szükségszerű. Mindhárom az egyetemi történetfejlődés fontos állomása. Szükségszerű volt az egyetemi menedzsment szemléletváltása (gazdálkodó egyetem), a piaci igényeknek megfelelő szolgáltatáskínálat kialakítása és a szolgáltató (elsősorban kutatói és oktatói) tevékenységek koordinációja (szolgáltató egyetem) (Deés 2012).

A megfelelő stratégiai irány az egyetemek harmadik missziója és regionális szerepvállalásának kiterjesztése. Szükségszerű a harmadik misszió tudatosítása, az egyetemi stratégiákba integrálása és a szolgáltatóegyetem-konceptió minél szélesebb körű elterjedése. A Dunaújvárosi Egyetem CSR-programjai a lokális társadalom igényeit kielégítve szerves részét képezik az egyetem harmadik missziós tevékenységének.

A felsőoktatási felelősségvállalás egy sajátos megvalósítási módja: A Képzési Életpálya-menedzsment Program

A vonatkozó elméleti háttér után egy megvalósítási fázisban lévő integrációs projekt részleteit mutatjuk be, amely a harmadik misszió egyik más típusú összetevőjére alapozva a diák–tanuló–hallgató életpálya-modell részleteit hangsúlyozza.

A következőkben a Képzési Életpálya-menedzsment Program (továbbiakban KÉP) részeinek bemutatását, a technikum integrálásának lépéseit ismertetjük.

DUE Bánki Donát Technikum fejlesztési irányai

A Bánki Donát Technikum integrációját követően a Dunaújvárosi Egyetem, mint fenntartó célja, hogy a régió meghatározó szakképzési intézményét alakítsa ki, melynek képzési kínálatja illeszkedik a regionális igényekhez, valamint az egyetem képzési portfóliójához. Ennek érdekében az infrastrukturális és módszertani fejlesztés mellett új képzési ágazatok indítását tervezzük. A cél eléréséhez az alábbi tevékenységeken keresztül közelítünk:

- 1) Okleveles technikus képzések indítása.
- 2) Új ágazatok és szakmák bevezetése – nukleáris alapozó szakok és társadalmi fenntarthatóság.
- 3) Szakképzés, felsőoktatás és a felnőttoktatás összehangolása – Képzési Életpálya-menedzsment Program
 - a. e-Bánki projekt kidolgozása és megvalósítása,
 - b. Beiskolázási kampány támogatása,
 - c. Emberierőforrás-menedzsment rendszer kidolgozása.

Az alábbiakban röviden szólunk az eddig megvalósult tevékenységekről, majd részletesen ismertetjük a Képzési Életpálya-menedzsment Program tartalmát.

A 2020-as tanévben indult technikum osztályok esetében 2022-től, 11. évfolyamtól veszi kezdetét azon emelt szintű szakmai tartalmak oktatása, melyeket az egyetemi képzések felelőseivel és a technikum tanáraival közösen alakítottunk ki. Élve a törvény kínálta lehetőségekkel két okleveles technikus képzés kidolgozását/fejlesztését kezdtük meg, melyek a Bánkiban 2020-ban elindultak: az Okleveles gépgyártás-technológiai technikus-képzés a Gépészmérnök BSc-vel, míg az Okleveles szoftverfejlesztő technikus-képzés a Mérnökinformaticus Bsc képzésbe jelenthet a diákoknak, leendő hallgatónak 30 kredit értékű beszámíthatóságot.

A képzési kínálat fejlesztését két vezérelv mentén gondoltuk át. 1) A technikum képzési portfólióját a Paks II. támasztotta munkaerő-piaci igénynek megfelelően kívánjuk fejleszteni: nukleáris alapozó ágazatok és szakmák indítása, gépészeti ágazat megerősítése. 2) Az egyetemi és regionális fenntarthatóság biztosítása érdekében olyan ágazatokat tervezünk beemelni a képzési kínálatba, amelyek tovább erősítik az átjárhatóságot az egyetemmel, valamint támogatják a lokális és regionális egészségmegőrzést.

Az 55/2012. (IX.17.) NFM rendelet szabályozza azt, hogy az egyes ágazati végzettség mely nukleáris szakirányú képesítés megszerzéséhez biztosítja a bemenetet. A működési engedélyben jelenleg szereplő ágazatok és szakmák ennek megfelelően nukleáris alapozó szakmákként indulnak. Fontosnak tartjuk, hogy az iskola időben reagáljon a környezeti és társadalmi változásokra, kihasználva az új fenntartó kínálta lehetőségeket. A Dunaújvárosi Egyetem képzési fókuszának erősítése, hallgatói bázisának növelése mellett a technikum nagymértékben tud hozzájárulni a munkaerőhiány csökkentéséhez, valamint az atomerőmű működtetését lehetővé tevő szakemberek kiképzéséhez. Ezért tervezzük, hogy a már meglévő nukleáris alapozó szakok mellett további, a paksi atomerőművi fejlesztést szolgáló szakmákat indítunk. Valamennyi ágazat valamennyi képzése kiváló alapot ad a Paks II projektben foglalkoztatásra kerülő munkavállalók atomerőművi továbbképzésére.

A középhosszú távú tervek között szerepel az is, hogy egy új okleveles technikus képzés felvételét kérjük a szakképzési jegyzékbe. A szakmajegyzék szerint hegesztőképzés jelenleg csak szakközépiskolában van, amit az egyetemi Bsc képzés követ. A kettő közötti rést lenne hivatott betölteni a hegesztőtechnikus-képzés.

Beiskolázási és pályaaorientációs programok összehangolása az egyetemi és technikum képzésben

A feladat elsősorban a Dunaújvárosi Egyetem részére az egyetemi felvételi eljárásokat célzó, a jelentkezési létszámok növelését támogató stratégia kialakításához és gyakorlati megvalósításához, ennek keretében komplex kommunikációs feladatok ellátásához kötődik, amely értelemszerűen az integráció után érinti a Bánki Donát Technikumhoz kapcsolódóan a felvételi eljárásokat is.

A feladatokat részenként összetett, projektalapon működő, keresztfunkciókkal rendelkező teamek valósítják meg, akik egymás eredményeire meghatározott logikai rend szerint építkezve, egymástól elválaszthatatlanul szoros együttműködésben végzik munkájukat. A diákok már technikumi tanulmányaik időtartama alatt megismerve és használva az egyetemi infrastruktúrát (laborgyakorlatok, egyetemi könyvtár) könnyebben integrálódnak a felsőoktatási folyamatokba, továbbá az összehangolt extrakurrikuláris (közös szakmai rendezvények, tehetségkutatói folyamat) és célirányos kreditbeszámítási tevékenységek is elmélyíthetik, felgyorsíthatják a tanulmányi pályájukat.

Az integrált tananyag- és tanulsmenedzsment rendszer fejlesztése

A Dunaújvárosi Egyetem a hallgatói sikeresség támogatása érdekében évek óta készít online tananyagokat, amelyeket sikeresen alkalmaz oktatási tevékenysége során. A tananyagok tankönyvi ismereteket tartalmazó írott tananyagot, videóalapú magyarázatokat, prezentációkat és tanulást segítő kérdéseket, feladatokat is tartalmaznak. E négyes kombinációja hatékonyan segíti elő az ismeretek elsajátítását bármelyik tantárgyból. A tananyagok az egyetem által használt Moodle-platformon keresztül kerülnek megosztásra a hallgatókkal.

A korábbi években kialakított online „infrastruktúrának” köszönhetően a 2019–20-as tanév második félévében a Covid-helyzet miatt bevezetésre kerülő távolléti oktatásra történő átállás gyorsan és hatékonyan tudott megtörténni a Dunaújvárosi Egyetemen. Az eddigi tapasztalatokra alapozva, illetve a kapott visszajelzésekre reagálva a jövőre vonatkozóan számos változtatási, korszerűsítési igény fogalmazódott meg, melyek a minőségi oktatást hivatottak támogatni, korszerű digitális tartalmakkal (Demeter 2020), eszközökkel és módszerekkel a hallgatói sikeresség támogatása érdekében (Kóvári 2022a, 2022b). Ezt támogatta a pandémia időszakájában végzett hallgatói munkaértékek vizsgálata is (Kőkuti 2022). Az online oktatás megfelelő szintű biztosításához és az ahhoz kapcsolódó fejlesztések megfogalmazásához került kidolgozásra az e-DUE koncepció, amely egységes platform- és funkcionális támogatást biztosító megoldásokkal teszi lehetővé a hatékony tanulást, valamint az oktató–hallgató interakciót.

Az integrációt követően a Dunaújvárosi Egyetem mint fenntartó, célja, hogy a régió meghatározó szakképzési intézményét alakítsa ki, melynek képzési kínálata illeszkedik a regionális igényekhez, valamint az egyetem képzési portfóliójához. Ennek érdekében az infrastrukturális és szakmai fejlesztés mellett új módszertani elemek beillesztését kezdeményezi az intézményben. E célt szolgálja az e-Bánki projekt kidolgozása és megvalósítása. A projekt keretében a következő szempontoknak megfelelő szakképzési tartalmak fejlesztésére fókuszálunk:

- A fejlesztendő tartalmak elsősorban az egyetem és a technikum között létrejövő emelt szintű szakmai és elméleti ismereteket tartalmazó kurzusok közül kerülnek ki, elősegítve a kreditismerést/beszámítást.

- Részismereti tananyagként tartalmazzanak atomerőművi/nukleáris elemeket, ismereteket, atomerőmű-specifikus szakképzésekre való felkészítés érdekében.
- Új technikai képzésekhez kapcsolódóan megjelenő tananyagok.

Az e-Bánki projekt célja, hogy az e-DUE koncepcióhoz igazodó, az egyetemi oktatásban már alkalmazott online tananyagkészítési és oktatási jó tapasztalatokat adaptáljuk a technikai oktatásba is. Az egyetemi oktatáshoz hasonlóan a technikai oktatásban is széles terület azonosítható, ahol az online tananyagok felhasználhatók, a diákok felkészülését jelentős mértékben segíthetik, a jelenléti oktatást kiegészíthetik, támogathatják, növelve ezzel a tantárgyak elsajátításának sikerességét, eredményátlagát és csökkentve ezáltal a lemorzsolódást, évismétlést.

Az e-Bánki projekt keretében a Bánki Donát Technikum képzési portfólióján belül elsősorban a Gépész-, a Gépgyártástechnológiai-, az Ipari informatikus-, a Szoftverfejlesztő és -tesztelő, valamint a Vasúti jármű-szerelő technikus képzéseket helyezük fókuszba, ezzel is támogatva az egyetemi képzésekkel történő harmonizációt. A technikai képzésekhez kapcsolódó tantárgyportfólió online módszerekkel történő fejlesztése során különös hangsúlyt kívánunk fektetni azon emelt szintű tárgyra, amelyek valamilyen formában kötődnek a nukleáris iparhoz, valamint a karbonmentes energetikai megoldásokhoz.

Az e-Bánki projekt további célja megvalósítani azt a tanulás támogató oktatástechnikai platformot, ami a legalkalmasabb a tananyagok tárolására, megosztására és a félévközi számonkérések rögzítésére, visszakeresésére.

Az e-DUE keretében alkalmazott módszertani elemeket megtartva, figyelembe véve a középfokú oktatásban, technikai képzésben jellemző tananyagegységeket, oktatási jellegzetességeket, a korosztályi sajátosságokat, különös figyelmet helyezve az oktatástechnikai és didaktikai módszerekre szükséges a tananyagok kidolgozása során a feladatot elvégezni. Továbbá folyamatban van egy olyan platform kialakítása, amely integrálódik a technikai tanulást támogató- és az oktatásadminisztrációs rendszerekhez, ugyanakkor átjárhatóságot biztosít az egyetem oktatási rendszerébe is.

Elvárás, hogy az elkészült technikai online tananyagok összhangban készüljenek el a már meglévő egyetemi online tananyagokkal, így biztosítható az azonos platformon történő kezelésük, tárolásuk, továbbá igény esetén a középiskolai tanulók is hozzájuthatnak az egyes egyetemi képzéshez készített tananyagegységekhez. Emellett az egyetemi és technikai anyagok közötti átjárhatóságnak garantálnia kell a felsőoktatási szakképzésben résztvevő, illetve egyetemi alapképzésbe beiratkozott hallgatók ismeretszerzését, ismétlését oly módon, hogy a hallgatók hozzáférése biztosított legyen a technikai anyagokhoz.

Olyan oktatási platform kialakítása a cél, amelyen a tananyagok és a hozzájuk kapcsolódó feladatok heti bontásban, rendszerezett formában legyenek megtalálhatók, átláthatók.

Az online tananyagbázis kialakításával cél, hogy a tanárok terhelése csökkenthető legyen azáltal, hogy a feltöltött tananyagok egyik évről a másik évre importálhatók, így csak aktualizálás, frissítés miatt válik szükségessé új tananyagegység feltöltése. Ezzel a tanárok feladatai mellett, az esetleges nyomtatási-fénymásolási költségek is jelentős mértékben csökkenthetők. A takarékos működés mellett a környezettudatos oktatás elvét is érvényesíteni kívánjuk.

Emberierőforrás-menedzsment rendszer kialakítása: Teljesítményértékelő rendszer kidolgozása

A Dunaújvárosi Egyetem modellváltásával adódott a lehetőség, hogy a szabályzataink és működési folyamataink felülvizsgálatával párhuzamosan új teljesítményértékelő rendszert dolgozzunk ki. Az egyetemi rendszer bevezetését követően szükségét érezzük annak, hogy a szakképzésre is kialakítsuk – ahol lehet adaptáljuk – a teljesítményértékelő és reporting rendszert. Az új szakképzési teljesítményértékelő rendszer bevezetéséhez elengedhetetlen olyan módszertani képzések lebonyolítása, melyek lehetővé teszik, támogatják az új rendszer működését és elősegítik a Bánki kollektívájának integrációját az egyetemi rendszerbe. A rendszer bevezetésének célja egy fejlődésösztönző szemléletmód kialakítása: beiskolázás támogatása, diákok eredményességének támogatása, egyéni szakmai fejlődés támogatása, egyetemi folyamatokba történő integráció elősegítése.

A DUE Bánki teljesítményértékelő rendszerének (Sz-TÉR) kialakítása, egy olyan rendszer létrehozása, amelynek segítségével előre meghatározott célok mentén, meghatározott időközönként értékelhetők a munkavállalók. A kidolgozott értékelési szempontok a szakképzés sajátosságainak figyelembevétele mellett a munkaköri elvárások és az egyetemi TÉR-rel is összhangban kerülnek megállapításra.

Az Sz-TÉR kialakításánál alapvető szempontnak kell lennie, hogy a leendő értékelők és értékelték képviselői bevonásra kerüljenek, hiszen a rendszert magát a későbbiekben ők működtetik. Ez kiemelten fontos az elkötelezettség kialakítása érdekében is.

A rendszer kialakításának első lépéseként meghatározásra került a rendszer bevezetésének célja, valamint a folyamat legfőbb elemei, melyek a következők:

- A szervezeti célok tudatosítása, elfogadtatása, a stratégia egyéni szintű célokká, feladatokká bontása.
- Szakképzési sajátosságok leképezése, a rendszer sarokpontjainak meghatározása.
- A szervezet és az egyéni célok összehangolása.
- A teljesítmény megerősítése, fenntartása, fokozása.
- Munkahelyi elégedettség, motiváció és elköteleződés növelése.
- A munkavállalók fejlesztése (erősségek és fejlesztendő területek meghatározása).
- Vezetők és beosztottak közötti kommunikáció ösztönzése.
- Karriertervezés (az alkalmazott elvárásainak, terveinek megismerése).

- Személyügyi döntések megalapozása (pl. kompenzáció, képzés, fejlesztés, előléptetés).
- Szervezeti kultúra kialakítása/megváltoztatása.

A Dunaújvárosi Egyetemen 2022. január 1-jével bevezetett rendszer adja az alapját az egyetem által fenntartott technikum munkavállalói értékelési folyamatainak is. Kiemelt szempontként kell kezelni a két rendszer közötti összhang megteremtését az eltérő szabályozó környezet figyelembevételével.

Az Sz-TÉR és a DUE-TÉR összehangolása a DUE Finanszírozási szerződésben meghatározott szempontok szakképző intézményre történő értelmezésén keresztül valósulhat meg. Kiemelten fontos meghatározni a két rendszer összehangolásánál a Technikum munkavállalóinak közvetett hatását finanszírozási szerződésben megfogalmazott elvárások teljesülésére: a szakképzésre vonatkozó mutatók és azok lebontása, egyéni teljesítménycélokra való alakítása, a rendszer elemeinek egymáshoz való viszonya (felsőoktatás és szakképzés létszámának, képzési rendszerének egymásra hatása).

Az Sz-TÉR kidolgozásának célja, hogy a munkavállalók szemléletmódjának alakításán keresztül támogassa az intézmény integrációs folyamatait. Motivációs keretrendszerként ösztönözze a tudásmegosztást, a szakmai igényességet, az egyéni fejlődési utakat. Motiváljon a

- beiskolázás támogatására (középfiskolai és az egyetemi beiskolázási folyamatok támogatása),
- diákok eredményességének támogatására (lemorzsolódás csökkentése, szerepvállalás a prevenciók folyamatok kidolgozásában, diákok motivációja, tehetséges tanulók felkarolása, támogatása, folyamatos önreflexió),
- egyéni szakmai fejlődés előmozdítására, motiváció növelése (továbbképzéseken való részvétel, pedagógus életpálya),
- projektalapú gondolkodás kialakítására, egyetemi projektekhez való kapcsolódásra.

Összegzés

Tanulmányunkban kitértünk a felsőoktatási intézmények társadalmi felelősségvállalására és harmadik missziós tevékenységére. A főbb hazai és külföldi szakirodalmak, források tanulmányozása során bemutattuk a vállalati, szervezeti társadalmi felelősségvállalás felsőoktatási intézményre vonatkozó értelmezését, továbbá kitértünk az egyetemi harmadik missziós tevékenység kialakulását és térnyerését, továbbá relevanciáját befolyásoló tényezőkre az intézmény és a befogadó lokális, valamint tágabb környezet számára.

Ezt követően a Dunaújvárosi Egyetem jógyakorlatként megvalósuló harmadik missziós tevékenységen belül értelmezve bemutattuk a Bánki Technikum diákjai számára is vonzó Képzési Életpálya-menedzsment Program felépítését.

A tanulmányban részletesen ismertetett projekt végrehajtása elkezdődött. A tevékenység részletes megvalósítása során megtörténik az egyetemi és technikai beiskolázási és pályaaorientációs programok összehangolása, továbbá az integrált tananyag- és tanulásmenedzsment-rendszer fejlesztése is. Ezt követően humán-erőforrás-fejlesztési kihívásként a szakképzésben közreműködő munkatársak teljesítményének mérését és értékelését lehetővé tevő rendszer és folyamatok kialakítását, valamint a szemléletformálási tevékenységek ellátását és támogatását is meghatározta, amely több személyügyi és szervezetpszichológiai technikát is tartalmaz.

Meggyőződésünk, hogy az integrált szervezet folyamatosan és gyorsan változó környezeti feltételek közötti sikeres működésének záloga a bemutatott program végrehajtása és vívmányainak, eredményeinek rutinszerű beépítése a működésünkbe.

Irodalom

- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika–Füredi Gábor (2013): A vállalatilag felelős vállalat: A CSR- és a cafeteria-metszet értelmezési lehetőségei a gyakorlatban. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 127–139.
- Angyal Ádám (2009): *Vállalatok társadalmi felelőssége, felelős vállalatirányítás*. Budapest: Kossuth.
- Balázs, László–Rajcsányi-Molnár, Mónika–András, István–Sitku, Krisztina (2021): Social responsibility and community engagement at a hungarian regional university. In: Balázs, László (Szerk.): *Érzelmi intelligencia és szervezetfejlesztés*. Dunaújváros: DUE Press. pp. 143–154.
- Benedek Andrea–Takácsné György Katalin (2016): A felelős vállalatirányítás személyi tényezői: A CSR-központ felelős vállalatvezetők attitűdjének vizsgálata a kis- és középvállalatok körében. *Vezetéstudomány*, 47., (1.), pp. 58–67.
- Berkesnő Rodek Nóra (2018): *CSR EMAT A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának kiválósági menedzsment és értékelési eszköze*. Doktori (PhD) értekezés, Veszprém: Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezés-tudományok Doktori Iskola.
- Braun Róbert (2015): *A vállalatok társadalmi felelősségvállalása: A vállalatok politikája*. Budapest: Akadémiai.
- Brecsok Anna Ágnes (Szerk.) (2019a): *A társadalmi közfelelősség alapjai*. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Egyetem.
- Brecsok Anna Ágnes (Szerk.) (2019b): *A társadalmi közfelelősség intézményesülése a közigazgatásban*. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Egyetem.
- Carroll, Archie B. (1979): A three-dimensional conceptual model of corporate social performance. *Academy of Management Review*, 4., pp. 497–505.
- Carroll, Archie B. (1991): The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34., (4.), pp. 39–48.
- Carroll, Archie B. (2016): Carroll's pyramid of CSR: taking another look. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 1., (1.), DOI:10.1186/s40991-016-0004-6 Letöltés: 2022. 08. 27.
- CSR Hungary (2022): <https://csrhungary.eu/> Letöltés: 2022. 08. 21.

- Deés Szilvia (2011): *Egyetemi tudománymarketing – a harmadik generációs egyetem szemlélete és kommunikációja*. Doktori (PhD) értekezés, Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola.
- Demeter Róbert (2020): Digitális szimuláció jelentősége a jövő társadalmát meghatározó mérnökök kompetenciafejlesztésében. *Civil Szemle*, 17., (2.), pp. 89–101.
- EUR LEX (2022): *Vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR)*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:corporate_social_responsibility Letöltve: 2022. 08. 21.
- Európa Bizottság (2001): *Zöldkönyv*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52001DC0366> Letöltve: 2022. 08. 21.
- Fleishman-Hillard NCL. (2007): *Rethinking Corporate Social Responsibility*. A Fleishman-Hillard/National Consumers League Study. Full Report.
- Gyulavári Tamás (2011): *A CSR helye a marketing elméletben*. Felelős marketing. MOK 17. országos konferenciája. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar. 2011. augusztus 29-30.
- Hrubos Ildikó (2013): A felsőoktatási intézmények misszióinak átalakulása, bővülése. In: Hrubos Ildikó–Luda Szilvia–Török Imre (Szerk.) (2013): *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban 3*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. pp. 34–44.
- Inzelt Annamária (2018): A felsőoktatás harmadik missziója. *Valóság*, 61., (5.), pp. 93–98.
- Kerekes Sándor (2013): Az egyetemek társadalmi felelősségvállalása, feladatok és lehetőségek. In: Hrubos Ildikó–Luda Szilvia–Török Imre (Szerk.) (2013): *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban 3*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. pp. 126–144.
- Kőcuti Tamás (2022): A hallgatói munkaértékekről ismét az online térben. In: Hulyák-Tomesz Tímea (Szerk.) (2022): *A digitális oktatás tapasztalatai a kommunikációs készségfejlesztésben*. Budapest: Hungarovox Kiadó. pp. 127–141.
- Kővári, Attila (2022a): *Digital Transformation of Higher Education in Hungary in Relation to the OECD Report*. Proceedings of the 14th International Scientific Conference on Distance Learning in Applied Informatics. pp. 229–236.
- Kővári Attila (2022b): A magyarországi felsőoktatás digitális felkészültségének szakmapolitikai vonatkozásai az OECD digitális-átalakulás-jelentése kapcsán. *Civil Szemle*, 19., (2.), pp. 57–71.
- Kotler, Philip–Lee, Nancy (2007): *Vállalatok társadalmi felelősségvállalása*. Budapest: HVG.
- Lukács Rita (2017): *A társadalmi felelősségvállalás és a vállalati reputáció érintetti szempontú vizsgálata = Stakeholder-focused research of Corporate Social Responsibility and Corporate Reputation*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola.
- Matolay Réka–Pataky György–Szántó Richárd (2012): A felelős döntéshozatal tényezői. *Műhelytanulmány*. Budapest: Vállalatgazdaságtan Intézet Versenyképesség Kutatóközpont. http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/857/1/TM26_Matolay_Pataki_Szanto.pdf Letöltés: 2022. 08. 28.
- Nárai Márta–Reisinger Adrienn (2016): *Társadalmi felelősségvállalás és részvétel a lokális és területi közösségi folyamatokban*. Pécs: Dialóg Campus.
- Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (2013): Önkéntes társadalmi felelősségvállalás: innovációs CSR-rendszerépítés egy magyarországi nagyvállalatnál. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 140–171.
- Sitku Krisztina (2019): Vidéki egyetemek harmadik missziós tevékenysége: a társadalmi tudásmegosztás hatásai. A magyar szakirodalom áttekintése. *Iskolakultúra*, 29., (8.), pp. 17–35.

Szegedi Krisztina–Fülöp Gyula–Bereczk Ádám (2015): Fogalmi meghatározások, modellek és példák a vállalati társadalmi felelősség és a társadalmi innováció hazai és nemzetközi irodalmából. *ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI STRATÉGIAI FÜZETEK*, 12., (2.), pp. 122–128.

Tóth Gergely (2007): *A Valóban Felelős Vállalat. A fenntarthatatlan fejlődésről, a vállalatok társadalmi felelősségének (CSR) eszközeiről és a mélyebb stratégiai megközelítésről*. Budapest: Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület.

Fotó/Csanádi Gábor

TÁRSADALMI FELELŐSSÉGVÁLLALÁS A HATÁRON TÚLI MAGYAR NYELVŰ FELSŐOKTATÁSBAN

MAKOVECZ OKTATÓI ÖSZTÖNDÍJPROGRAM A SZABADKAI MŰSZAKI SZAKFŐISKOLÁN

Kővári Attila–Sánta Róbert

Bevezetés

■ Az utóbbi néhány évtizedben egyre több olyan elemzés látott napvilágot a nemzetközi, majd a hazai szakirodalomban is, amely a felsőoktatási intézmények felelősségvállalását elemzi (Dános–Reisinger 2020). Ezek tekintetében a klasszikus egyetemi szerepek, mint az oktatás és kutatás egyre többször kiegészülnek harmadik missziós tevékenységgel, amely az intézmények társadalom felé irányuló aktivitását jelképezi. Ez a harmadik szerep sokrétű lehet, a társadalmi felelősségvállalás is ennek részeként értelmezhető (Dános–Reisinger 2020). A társadalmi felelősségvállalás értelmezhető az egyén és a közösség szintjén. A felelősségvállalás több szerepkörben is értelmezhető, akár az állampolgárokra, civil vagy nonprofit szervezetekre, vállalatokra, közigazgatási intézményekre, bankokra vagy egyéb intézményekre gondolunk, köztük a felsőoktatási intézményekre is. A felsőoktatás társadalmi felelősségvállalása elsősorban a közösség szintjéhez kapcsolódik (Orosz et al. 2019). Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás fogalma a vállalati társadalmi felelősségvállalástól eredeztethető, ám amire ráépül, az jóval differenciáltabb és egyes elemeiben történetileg jóval régebbi a vállalati tevékenységeknél (Dános–Reisinger 2020). Vallaeys (2014) a vállalati és az egyetemi társadalmi felelősségvállalást abban különbözteti meg, hogy az egyetemi társadalmi felelősségvállalás a pedagógiai és tudományos felelősséget is magában foglalja. Ezen tevékenység fő funkciója a szolgáltatás és a támogatás, amely elsősorban nonprofit és társadalmi hasznosságot céloz, másrészt olyan tevékenységeket foglal magában, amelyek túl-

lépnek az egyetemek hagyományos keretein, vagy attól eltérő modern formákat és szerepeket vesznek fel, alakítanak ki (Dános–Reisinger 2020). A társadalmi felelősségvállalás nem feltétlenül csak Magyarország területére kell hogy kiterjedjen, hanem tekinthetünk erre úgy is, hogy a diaszpóra közösségét szolgálja. Ebben a tekintetben a Magyarországon kívüli, de magyar nyelven is oktató felsőoktatási intézmények közösségére is a társadalmi felelősségvállalásban közreműködő hálózat részeként érdemes tekinteni. Ebből fakadóan a diaszpóra magyar nyelvű képzési területét érintő felelősségvállalás szintén az előzőekben tárgyalt felelősségvállalási tevékenység részei közé sorolható. A társadalmi felelősségvállalás egy speciális szegmense a külföldi, de magyar nyelven képzést folytató felsőoktatási intézmények képzéseinek támogatását célzó oktatói ösztöndíjprogram.

Magyarország hosszú ideje támogatja a diaszpóra magyar nyelvű oktatási intézményeit, hisz a határon túli magyar tudományos utánpótlás legfontosabb bázisai a magyar nyelven is oktató helyi felsőoktatási intézmények. Ezen felsőoktatási intézmények Románia, Szerbia, Szlovákia és Ukrajna területén helyezkednek el. Magyarország számos módon nyújt támogatást, akár közvetlen intézményi támogatás, tehetséggondozás támogatása vagy akár oktatási mobilitás támogatások által, de a mobilitások ösztönzése a felsőoktatási intézmények szintjén is kiemelt fontosságú feladat (Rajcsányi-Molnár et al. 2013).

A 2022. évi szakpolitikai célú nemzetpolitikai/határon túli feladatok között szerepel például a Diaszpóra Felsőoktatási Ösztöndíjprogram támogatása 675 millió Ft értékben (Parlament 2022). Az ösztöndíjprogram célja a magyar gyökerekkel rendelkező külföldi hallgatók magyar felsőoktatási intézményekben folytatandó tanulmányainak kiemelt támogatása. Az ösztöndíjprogramról részletes információk a diasporascholarship.hu honlapon érhetők el. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium 2022 évi tervezett kiadásai között is szerepel a határon túli felsőoktatási feladatok támogatása 234 millió Ft értékben (Parlament 2022).

A diaszpóra vonatkozásában oktatói mobilitásra több ösztöndíj-lehetőség is kínálkozik. Jelen cikkben részletesebben a Makovecz Program kerül bemutatásra. A Fiatal Határon Túli Magyar Oktatói Ösztöndíjprogram lebonyolítói feladatait az Innovációs és Technológiai Minisztérium megbízásából a Tempus Közalapítvány látja el a 2021/2022-es időszaktól kezdődően. Ezen ösztöndíj célja a román, szerb, szlovák, ukrán állampolgárságú, magyar nemzetiségű fiatal oktatók támogatása a szülőföldön végzett magyar nyelvű oktatási tevékenységükért (Tempus 2021). Az ösztöndíj a határon túli magyar felsőoktatási intézményekben oktató és kutató fiatal, később tudományos fokozattal rendelkező minősített oktatók számának növelését célozza, így segítve a határon túli magyar nyelvű felsőoktatás minőségi fejlesztését. A pályázat az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról szóló 368/2011. (XII.31.) Korm. rendeletben (a továbbiakban Ávr.) és a határon túli költségvetési támogatások sajátos szabályairól szóló 98/2012. (V. 15.) Korm. rendeletben foglaltak alapján került kiírásra.

Jelen tanulmány leíró, esettanulmány jellegűen bemutatja és röviden elemzése a kormányzat és a magyar felsősoktatás társadalmi felelősségvállalását a Makovecz

Oktatói Ösztöndíjprogram szempontjából a határon túli magyar felsőoktatás vonatkozásában. A programban részt vevő oktatók a magyarországi felsőoktatási intézmények oktatója is egyben, így a felelősségvállalás a kormányzat és a felsőoktatás részéről közös ügyként értelmezhető. Jelen cikk részletesebben a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogramot és annak a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán szerzett eddigi tapasztalatait foglalja össze, mely a határon túli magyar oktatási nyelvű képzést folytató felsőoktatási intézményekben magyarországi oktatók külhoni mobilitásának elősegítését célozza. Az érintett, Magyarországon kívüli magyar nyelven is oktató intézmények társadalmi felelősségvállalásának nézőpontját a cikk nem tárgyalta, azt a magyarországi felelősségvállalás kérdéséből közelíti meg. A cikk jelen kérdésköre az ösztöndíjprogram bemutatására és egy, a szerzők érdekeltségi körébe tartozó intézmény szempontjából történő elemzésére irányul, elsősorban az ösztöndíjprogramban résztvevőkre tekintve. Ezt a nézőpontot természetesen további elemzésekkel is ki lehet egészíteni a jövőben egy másik adatfelvétel és elemzés kapcsán. A cikkben bemutatott eredmények a résztvevő oktatókra és azok oktatásba történő bevonására irányult, ennek elemzését tartalmazza. A cikkben bemutatott elemzések szempontjából korlátot jelent a programban részt vevő oktatók relatív kis elemszáma, amely összetett elemzéseket nem tesz lehetővé, azonban a program intézményi jellegzetességeit be tudja mutatni. A szerzők csak az elemzett intézményre rendelkeznek releváns, elemezhető információkkal, ilyen adatok a többi intézmény esetében nyilvánosan nem elérhetők. Ettől függetlenül a cikk üzenete az elemzett intézmény esetén keresztül jól körvonalazódik.

Makovecz Ösztöndíjprogram

A 2016-ban elindított Makovecz Program (más szóval, a „magyar Erasmus”) az Emberi Erőforrások Minisztériuma által meghirdetett Kárpát-medencei Együttműködési Keretprogram folytatása, melyet az innovációs és technológiáért felelős miniszter a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 64. § (2) bekezdésének f) pontja alapján a külhoni magyar nyelvű felsőoktatás támogatása céljából hirdet meg. A program célja a külhoni magyar közösségek értelmiségi utánpótlásának elősegítése a magyarországi és más, határon túli, magyar tanítási nyelvű felsőoktatási intézmények közötti hallgatói és oktatói mobilitás kiszélesítésével, a magyarországi és a határon túli magyar felsőoktatás minőségi fejlesztési és nemzetköziesítési folyamatainak támogatása. A program keretében a magyarországi és a határon túli magyar felsőoktatási oktatók, illetve a felsőoktatási intézmény működtetésében közreműködő szakemberek, a felsőoktatási intézmények közötti együttműködés alapján – a magyarországi és a határon túli magyar oktatási nyelvű képzést folytató felsőoktatási intézményekben 16 hónap időtartamú (és ennél rövidebb 1–3–15 hónap), a támogatott munkavállalásával, ösztöndíjazásával, a magyarországi és külhoni felsőoktatási intézmények közötti hallgatói/oktatói mobilitás kiszélesítésével az érintett külhoni magyar közösségek értelmiségi után-

pótlás biztosításának elősegítését célozzák meg (Magyarország Kormánya 2021). A Makovecz Program folytatása a magyarországi és külföldi oktatók, közreműködő szakemberek szerepvállalásával és a kétoldalú, kölcsönös hallgatói mobilitások rendszerének megteremtésével előmozdítja az egységes Kárpát-medencei felsőoktatási tér kialakítását. A Makovecz Programban részt vevő felsőoktatási intézmények közötti együttműködések keretében hallgatói, oktatói, közreműködői mobilitások valósíthatók meg, amely jelentős mértékben hozzájárul a hallgatók kompetenciáinak (Molnár 2021), attitűdjeinek, digitális készségek fejlesztéséhez, amelyekre egyre nagyobb szükség van (Molnár 2019; Molnár–Orosz 2019).

A Makovecz Program, mint keretprogram két ösztöndíjprogramból épül fel: a Makovecz Hallgatói Ösztöndíjprogramból és a Makovecz Oktatói és Közreműködői Ösztöndíjprogramból.

A Hallgató Ösztöndíjprogram vonatkozásában az alábbi külföldi felsőoktatási intézmények, mint kijelölt intézmények vehetnek részt:

Erdélyben és a Partiumban:

- Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem,
- Partiumi Keresztény Egyetem,
- Babes–Bolyai Tudományegyetem,
- Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet.

Felvidéken:

- Selye János Egyetem.
- Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.

Kárpátalján:

- II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

Vajdaságban:

- Újvidéki Egyetem, elsősorban annak szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kara.
- Szabadkai Műszaki Szakfőiskola.

A Makovecz Hallgatói Ösztöndíjprogram keretében a kijelölt határon túli, magyar oktatási nyelvű képzéseket működtető felsőoktatási intézményekben tanulmányokat folytató külföldi magyar hallgatók, illetve a külföldi képzések után érdeklődő anyaországi hallgatók részére a jövőben speciális támogatást biztosít, mellyel a Makovecz Program időszakában külföldi magyar és anyaországi hallgatók vehetnek részt. A Hallgatói Ösztöndíjprogramban a fent felsorolt külföldi felsőoktatási intézmények ún. programgazdaként vesznek részt. A programgazda intézmények egyrészt a programra biztosított magyar állami költségvetési források felhasználói, másrészt a hallgatói mobilitások területén kiválaszthatják partnerintézményeiket. A programban partnerintézményként vehetnek részt a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 1. mellékletében felsorolt magyarországi államilag elismert felsőoktatási intézmények.

A kijelölt potenciális programgazdák egymás között, illetve a partnerintézményekkel alakíthatnak ki új, illetve folytathatják a már meglévő intézményközi, hallgatói, mobilitásról szóló együttműködések, azaz fogadhatnak és küldhetnek hallgatókat. Az intézményközi részképzés tehát egyrészt a programgazda intézmény hallgatója és a magyarországi felsőoktatási intézmény között (külhoni–anyaországi relációban), másrészt a magyarországi felsőoktatási intézmények hallgatója és a programgazda intézmény között (anyaországi–külhoni relációban), harmadrészt a programgazda intézmények között (külhoni–külhoni relációban) valósul meg a magyar nyelven folyó alap-, osztatlan, mester- vagy doktori képzéseken.

A Makovecz Oktatói és Közreműködői Ösztöndíjprogram vonatkozásában korábban felsorolt külhoni felsőoktatási intézmények, mint kijelölt intézmények vehetnek részt, akik egyben az Oktatói Ösztöndíjprogram programgazdái is.

Az Oktatói Ösztöndíjprogram keretében megvalósuló mobilitás az alábbi két módon kerülhet megvalósításra:

a) Magyarországi oktatók foglalkoztatása, külhoni mobilitásának elősegítése érdekében elsődlegesen docens vagy egyetemi tanár fokozatú magyarországi oktató kiküldésére kerülhet sor a kijelölt külhoni felsőoktatási intézményekbe, mely létszám egyes magyarországi oktatók esetleges rövidebb időtartamú külhoni foglalkoztatása esetén természetesen bővíthet. Az ösztöndíjprogramban részt vevő magyarországi oktató az Nftv. 26. § (4) bekezdése értelmében az őt foglalkoztató munkáltató hozzájárulásával munkaköri feladatait a miniszter által határozott időre – legfeljebb öt évre – meghirdetett felsőoktatási együttműködési program keretében külföldi székhelyű magyar nyelvű képzést folytató felsőoktatási intézményben is teljesítheti, azaz az őt foglalkoztató intézményben a munkaviszonyát fenntarthatja és magyarországi illetményére továbbra is jogosultnak minősül, attól függetlenül, hogy a fogadó intézménnyel is munkavégzésre irányuló jogviszonyt létesít. Az Oktatói Ösztöndíjprogram keretében kiküldött oktatók a fogadó intézményben a fogadó ország jogrendjének megfelelő, munkavégzésre irányuló jogviszonyba kerülnek, ott oktatnak és kutatnak, tevékenységükért a fogadó intézmény szabályzatai szerinti illetményt kapnak. Magyarországi jogviszonyukat ezzel párhuzamosan fenntartják, oktatási és kutatási kötelezettségüknek azonban a külhoni intézményben tesznek eleget.

Az egyes programgazda intézmények részére az ITM a vonatkozó államháztartási és a határon túli támogatások szabályozásáról szóló jogszabályoknak megfelelően a magyarországi oktatók foglalkoztatásának támogatását célzó forrás átadását támogatói okirattal biztosítja. A magyarországi oktatóval létesített, munkavégzésre irányuló jogviszony a fenti időszakban 1 évnél rövidebb időtartamra (1–3–11 hónap) is kialakítható. A magyarországi oktatóval létesített munkavégzésre irányuló jogviszony a programgazda intézmény és az oktató közös akarata alapján a Makovecz Program további folytatása (ismételt meghirdetése) alapján meghosszabbítható.

b) Külhoni oktatók, felsőoktatásban közreműködő szakemberek tapasztalatszerzése (tapasztalatszerzési célú ösztöndíj), mobilitásának elősegítése céljából a külhoni oktatók, felsőoktatásban közreműködő szakemberek tapasztalatszerzésére irányuló mobilitási lehetőség esetén a fent felsorolt külhoni felsőoktatási intézmények ún. programgazdaként vesznek részt. A programgazda intézmények egyrészt a programra biztosított magyar állami költségvetési források felhasználói, másrészt az oktatói, közreműködői mobilitások területén kiválaszthatják partnerintézményeiket. A tapasztalatszerzési mobilitás megvalósítható tehát egyrészt a programgazda intézmény oktatója, közreműködő szakembere és a magyarországi felsőoktatási intézmény között (külhoni-anyaországi relációban), másrészt a magyarországi felsőoktatási intézmények oktatója, felsőoktatási közreműködő szakembere és a programgazda intézmény között (anyaországi –külhoni relációban), harmadrészt a programgazda intézmények között (külhoni–külhoni relációban).

A programgazda intézmény, mint forrásfelhasználó fedezi mind az általa a partnerintézményhez kiküldött, mind a partnerintézménytől fogadott oktatók, felsőoktatásban közreműködő szakemberek költségeit, ideértve a munkabér (illetmény), az ösztöndíj, az utazás, a szállás, az esetleges társadalombiztosítási vagy egészségügyi biztosítási stb. díjakat, költségeket, valamint az alprogrammal kapcsolatosan felmerülő szükséges szervezési és egyéb, a felhívás céljait szolgáló költségeket is. A programgazda intézmény döntése esetén az oktató, felsőoktatásban közreműködő szakember kérelmére a Ptk. szerinti közeli hozzátartozók utazási, szállás és társadalombiztosítási vagy egészségügyi biztosítási stb. díjakat, költségeket is fedezheti. Az elszámolás utólagosan, a valós létszám és a kifizetett költségek tételes benyújtása alapján történik.

A következőkben a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram eddigi eredményei kerülnek összefoglalásra a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola vonatkozásában.

Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram eredményei a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán

A Szabadkai Műszaki Szakfőiskola 2018-tól fogad Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogramban részt vevő oktatókat. A főiskola képzési palettája a műszaki képzések területét öleli fel, alapképzés tekintetében öt területen folyik képzés:

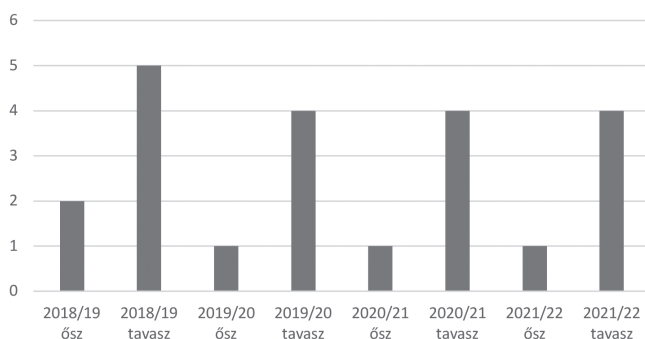
- elektrotechnika (villamosmérnöki),
- gépészet,
- informatika,
- mechatronika,
- mérnöki menedzsment, amely 2021-től kiegészült egy mesterképzéssel is:
- információs technológiák.

Továbbá az Óbudai Egyetem indít szabadkai Mechatronika mesterképzést. A főiskolán 28 tanár, 2 nyelvtanár, 7 tanársegéd dolgozik.

Részen az egy oktatóra jutó hallgatók magas száma, részben pedig az oktató szakterületek, témakörök sokszínűsége miatt egyes tárgyak oktatása tekintetében előnyös, ha magyarországi oktatók is be tudnak kapcsolódni a képzésekbe.

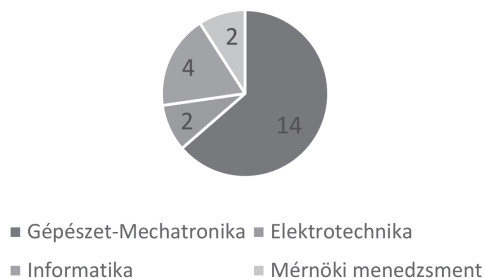
A Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében a magyarországi oktatók 2018. szeptember 1. és 2021. július 31. között, 8 félévnyi időszakban összesen 22 tanárfélév oktatási tevékenységet végeztek, gépészet, informatika, elektrotechnika és mérnöki menedzsment területeken. Az oktatók oktatási félévek szerinti megoszlását az 1. ábra, míg az oktatási tevékenység képzési területek szerinti megoszlását a 2. ábra mutatja. Jellemzően a tavaszi félévben vett részt több oktató a képzésekben és jellemzően a gépészet-mechatronika területen.

1. ábra. Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében végzett oktatás félévenkénti megoszlása a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán

Forrás: Saját szerkesztés.

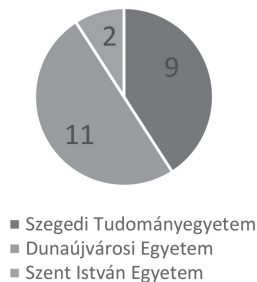
2. ábra. Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében végzett oktatás képzési területenkénti megoszlása a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán

Forrás: Saját szerkesztés.

A Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében három partnerintézmény oktatói vettek részt az egyes tantárgyak oktatásában: a Szegedi Tudományegyetem, a Dunaújvárosi Egyetem és a Szent István Egyetem részéről (3. ábra).

3. ábra. Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében végzett oktatás megoszlása a partneregyetemek között

Forrás: Saját szerkesztés.

A 8 félév alatt főként férfi tanárok vettek részt az oktatásban, két félév során tanított nő. Ez az arány a főiskola műszaki jellegéből adódik, ahol jellemzően több férfi vesz részt az oktatásban (4. ábra).

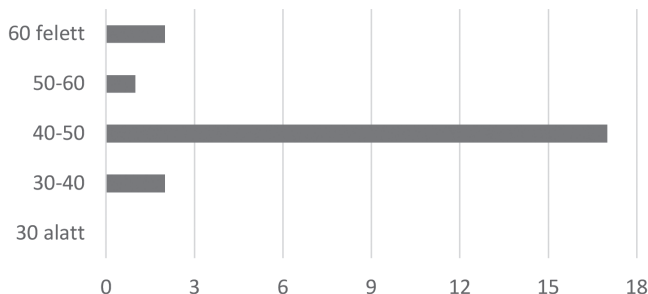
4. ábra. Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében végzett oktatás megoszlása a nemek figyelembevételével

Forrás: Saját szerkesztés.

Az oktatók életkora szerint megállapítható, hogy főként a 40–50 év közöttiek vettek részt a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében végzett oktatásban a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán (5. ábra).

5. ábra. Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében végzett oktatási tevékenység félévekben vett megoszlása az oktatók életkora szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

Összességében megállapítható, hogy a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében már több éve vesznek részt magyarországi oktatók a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola képzéseiben. Az oktatás fő területe műszaki, ezen belül a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogramot érintően a tanárok elsősorban a gépészet-mechatronika területen végeztek oktatási tevékenységet. A képzéseik műszaki jellege miatt elsősorban férfiak vettek részt az oktatásban, az oktatók életkora főként 40–50 év közötti volt, a tavaszi félévben jellemzően több magyarországi tanár kapcsolódott be az oktatásba.

Összefoglalás

A Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram keretében a magyarországi oktatók támogatást tudnak nyújtani a külföldi magyar nyelven képzést folytató felsőoktatási intézmények számára. A Szabadkai Műszaki Szakfőiskola számára is fontos támogatást jelent a Makovecz Program, hisz számukra is problémát jelent a többféle képzési terület mindegyikén a megfelelő számú, magasan képzett, fokozattal rendelkező, magyar és szerb nyelven is oktatni képes tanárok alkalmazása. A probléma összetettsége kétoldali, egyrészt az elmúlt 10 évben jelentős számú, közel 7 főiskolai tanár vonult nyugdíjba csak a gépészeti tanszékről. Másrészről problémát jelent a fiatal, új kollégák hiánya, akik jellemzően inkább a versenyszférában szeretnének érvényesülni. Szintén jelentős problémát okoz a versenyszférával szemben hátrányban lévő bérezés és a saját doktori iskola hiánya is. Az említett problémák áthidalására a főiskola számára jelentős segítség a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram, azonban csak a rövidtávú gondok áthidalását tudja támogatni, hosszú távon más megoldást is kell találnia a főiskolának. Ez elsősorban a fiatal oktatók támogatása, az intézményi életbe történő bekapcsolása lehetne minél nagyobb számban, akik így a főiskolai környezet támogatását élvezve doktori képzésbe bekapcsolódhatnak, fokozatot szerezhetnek és a főiskola számára teljes értékű oktatóvá válhatnak, mind a kutatás, mind pedig az oktatás terén, valamint nem utolsósorban az akkreditációs folyamatok szempontjából is fontos értéket képviselnének. Azonban a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram fontos segítséget ad nem csak a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola számára, hanem az összes programgazda tekintetében, így ezen támogatás fenntartása fontos az intézmények számára.

Irodalomjegyzék

- Dános Zsolt–Reisinger Adrienn (2020): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás koncepciója. *Civil Szemle*, 17, (1), pp. 5–18.
- Magyarország Kormánya (2021): *Makovecz Program 2021/2022*. <https://kormany.hu/dokumentumtar/makovecz-program-2021-2022> (Letöltés: 2022. 09. 18.)

- Molnár György (2019): A digitális kultúra és médiaműveltség hatása a felsőoktatásban tanuló hallgatók körében. In: Karlovitz János Tibor–Torgyik Judit (Szerk.): *Szaktársadalmi és más emberközpontú tanulmányok*. Komárno: International Research Institute sro. pp. 202–210.
- Molnár György (2021): A digitális tanulás próbája és utóhatása szakmai tanárképzésben – kérdések és válaszok a múltra és a jelenre. In: Simonics István–Holik Ildikó Katalin–Tomory Ibolya (Szerk.): *Módszertani újítások és kutatások a szakképzés és a felsőoktatás területén: X. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia Tanulmánykötet*. Budapest: Óbudai Egyetem. pp. 50–61.
- Molnár György–Orosz Beáta (2019): A digitalizáció hatása az oktatás különböző színterein és fokain a módszertani kultúra formálásában. In: Fodorné Tóth Krisztina (Szerk.): *Felsőoktatási innovációk a tanulás korában: a digitalizáció, képességfejlesztés és a hálózatosodás kihívásai – tanulmánykötet*. Pécs: „MELLearn - Felsőoktatási Hálózat az Életen át tartó tanulásért” Egyesület – Debreceni Egyetem. pp. 80–93.
- Orosz, Beáta–Kovács, Cintia–Karuovic, Dijana–Molnár, György–Major, Lenke–Vass, Vilmos–Szűts, Zoltán–Námesztovszki, Zsolt (2019): Digital education in digital cooperative environments. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 9., (4.), pp. 55–69.
- Parlament (2022): *A szakpolitikai célú nemzetpolitikai/határon túli feladatok*. <https://www.parlament.hu/irom41/16118/adatok/fejezetek/00nemzetpolitika.pdf> (Letöltés: 2022. 09. 18.)
- Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Hegyi Nóra–Haholt Adél–Gyöngyössi Katalin–Vágó József (2013): Nemzetközi hallgatói mobilitás: a külföldi hallgatótoborzás perspektívái Magyarországon. In: András István–Rajcsányi-Molnár Mónika (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 216–233.
- Tempus Közalapítvány (2021): *Határon túli fiatal oktatók ösztöndíjprogramja*. <https://tka.hu/palyazatok/16053/hataron-tuli-fiatal-oktato-osztondijprogramja> (Letöltés: 2022. 09. 18.)
- Vallaey, François (2014): University Social Responsibility: a mature and responsible definition. In: *Higher Education in the World 5*. London: Palgrave Macmillan. pp. 88–96.

TECHNIKUSKÉPZÉSTŐL A SZAKMAIPEDAGÓGUS-KÉPZÉSIG USR A DUNAÚJVÁROSI EGYETEMEN

Bacsa-Bán Anetta–András István

■ Bevezetés

■ A társadalmi felelősségvállalás (CSR) koncepciója alapvetően a vállalatok tekintetében ismert és elterjedt, ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül ennek más társadalmi szereplőkre pl. állampolgárokra, szervezetekre (civil szervezetek, intézmények) való kiterjesztése sem. A társadalmi felelősségvállalás itt azt jelenti, hogy az egyes szereplők nemcsak saját életükben vagy működésük során hozott döntéseikért vállalják a következményeket, hanem a szűkebb-tágabb környezetükben történő eseményekért is felelősséget vállalnak, önként és nem kötelező tevékenységként (András–Rajcsányi-Molnár 2014). Ennek mentén megkülönböztethetjük az intézményi társadalmi felelősségvállalást (organisational social responsibility – OSR), de ezen belül beszélhetünk az egyetemek társadalmi felelősségéről (university social responsibility – USR) is (Dános–Reisinger 2020; Reisinger–Dános 2021).

Az USR fogalmának alakulása az oktatási, kutatási szerep „harmadik misszióval” való kiegészülésétől, a Triple Helixen át a Quadruple Helix modellig több tanulmányban (Gál Zoltán 2016; Sitku Krisztina 2019; Reisinger–Dános 2021; Balázs et al. 2021; Szabó-Tóth Kinga 2022) ismertetett és elemzett; míg az ezekhez kapcsolható intézményi vizsgálatok száma viszonylag alacsony mind a hazai, mind a nemzetközi irodalomban.

Harmadik misszió és negyedik generációs egyetem

A felsőoktatási intézmények szerepének vizsgálatakor a társadalmi szerepvállalás bővülésével párhuzamosan harmadik missziós tevékenységek jelennek meg, egyes szerzők (Szabó-Tóth 2022) ezt mára már többként, negyedik generációs egyetemként is értelmezik. „A harmadik missziós tevékenység, mind a tudáshoz való közösségi hozzáférés biztosítása (az egyetemi tudásközpontok alaptevékenységéből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetése), mind a helyi gazdasági fejlődéshez, társadalmi innovációhoz való hozzájárulás, a közösség-szervező, felzárkóztató, mobilizációs és társadalmi bizalomerősítő tevékenységek.” (Fokozatváltás 2016: 46–58). Míg a harmadik missziós tevékenység alatt a felsőoktatási intézmények és közvetlen környezetük azon kapcsolódását értjük, amely a társadalmi-gazdasági folyamatokat formálja, alakítja – például a térség versenyképességének növelésével a felsőoktatásban felhalmozott tudás segítségével –, addig a negyedik generációs modell a társadalmi-gazdasági problémák és kihívások iránti elköteleződött, szolgáltató, nemcsak a problémákat elszenvető, arra reagáló, hanem a társadalmat és gazdaságot tevékenyen alakító felsőoktatási intézményt állítja a középpontba (Dános 2021).

1. táblázat. Az első, második, harmadik és „negyedik generációs” egyetemek néhány jellemzője

Megnevezés	Első generációs egyetemek	Második generációs egyetemek	Harmadik generációs egyetemek	„Negyedik generációs” egyetemek
Cél	Oktatás	Oktatás és kutatás	Oktatás, kutatás és tudáshasznosítás	Oktatás, kutatás, tudáshasznosítás, proaktív gazdaságfejlesztés
Szerep	Az igazság védelme	A természet megismerése	Értéktերemtés	Helyi gazdasági motorszerep, stratégiai iránykijelölés
Létrehoz	Szakemberek	Szakemberek és tudósok	Szakemberek, tudósok és vállalkozók	Szakemberek, tudósok, vállalkozók, versenyképes helyi gazdaság
Nyelv	Latin	Nemzeti	Angol	Többnyelvű (Nemzeti és angol)
Menedzsment	Kancellár	Részmunkaidős tudósok	Professzionális menedzsment	Professzionális menedzsment és helyi szakemberek
Tudáshasznosítás fő aspektusa	Az elérhető tudás oktatása szűk rétegnek.	A tudomány határainak kibővítése. Tágabb rétegnek történő tudásátadás. Nincs gazdasági célú felhasználás.	A tudományok hasznosítási lehetőségeinek felfedezése. Megjelenik a gazdasági célú felhasználás. Új platformok a tudásmegosztásban (pl. online kurzusok).	A tudásáramlást gátló akadályok lebontása. Oktatók, kutatók, hallgatók, lokális térség inspirálása.

Forrás: Lukovics-Zuti, 2014.

A negyedik generációs egyetemek esetében tehát az oktatás–kutatás–tudás-hasznosítás hármason kívül célként megjelenik a helyi gazdaság tudatos, tervezett, jövőorientált fejlesztése (1. táblázat). Ebben a modellben az egyetem a gazdaság katalizátora és motorja egyben, kiemelt értéke van a stratégiai irányok kijelölésében betöltött szerepének. Nemcsak a szakemberek, tudósok, vállalkozók képzésében, hanem azok közegének formálásában is részt vesz. Egy negyedik generációs egyetem esetén szükséges a több nyelven való operatív működés az összetett, határokon átnyúló kooperációk, hálózati kapcsolatok jelenlétének köszönhetően. A legfőbb stratégiai és operatív teendőikért professzionális menedzsment felel, azonban ebben a munkában fontos szerepet kapnak a lokális gazdasági viszonyokat jól ismerő, gazdaságfejlesztésben jártas helyi szakemberek (Lukovics–Zuti 2013, 2014).

Összhangban a Fokozatváltás stratégiával azt mondhatjuk, hogy: *„a felsőoktatási intézmények akkor teljesítik küldetésüket, ha a hallgatóknak átadott ismeretek a munkaerőpiacon relevánsak, ha a kutatási eredmények a társadalom és a nemzetgazdaság számára hasznosak, és ha az intézmények ellátják regionális katalizátor szerepüket”* (Fokozatváltás 2016: 15).

A szakképzés mint az egyetemi társadalmi felelősségvállalás színtere: kapcsolódási pontok és lehetőségek

Az egyetemek társadalmi felelősségvállalása valamennyi területen megmutatkozhat, az oktatás területén bekerülhet az egyetemi tananyagokba, testet ölthet a környezettudatos hallgatói szemléletformálásban, esélyegyenlőséget előmozdító hallgatói ösztöndíjak formájában, hallgatótámogatási szolgáltatások biztosításában. A kutatási dimenzióban a különféle társadalmi szereplőkkel közösen indított kutatási projekteken; pl. egyetemi kutatók felmérései a térség társadalmi helyzetéről, ezek eredményeinek beemelése az egyetemi stratégiába. A harmadik missziót tekintve pedig jelentheti az oktatók, kutatók és hallgatók önkéntes munkáját, civil szervezetekben betöltött tisztségét, a helyi-regionális közösség tagjai számára tartott szakmai és gyakorlati előadásorozatokat egyaránt (Reisinger–Dános 2021: 120).

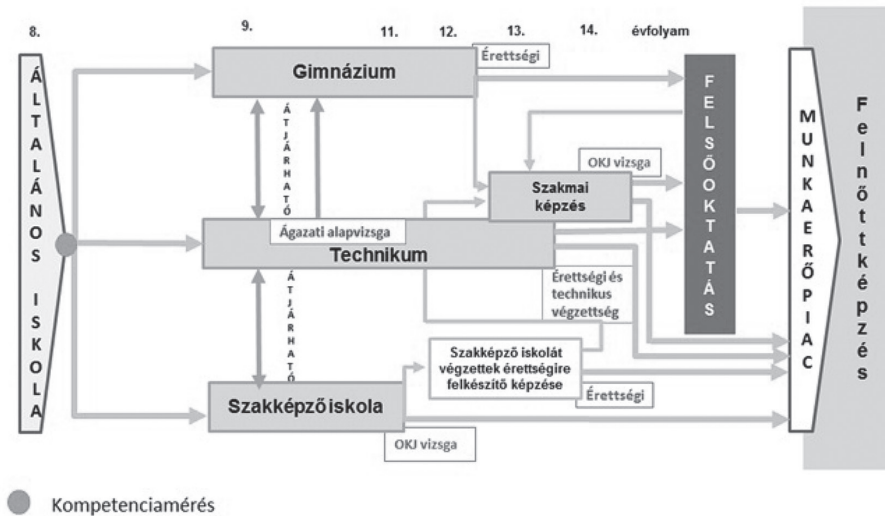
A társadalmi felelősségvállalás színtere lehet egy olyan tevékenység, amely e 3 dimenziót együttesen jeleníti meg: a szakképzés. A felsőoktatási intézmények elsődleges, alapfunkciójához közel álló oktatás, amely sajátos képzési tereppé bővíülhet, ha nem a felsőfok, hanem a közoktatás felé mozdul el, ugyanilyen egyedi kutatási terepként értelmezhető a tanulók középfokú képzésből felsőoktatásba segítése – ezáltal mint harmadik missziós feladat is jól körvonalazható.

A 2021. augusztusában modellt váltó Dunaújvárosi Egyetem stratégiai dokumentumában, az Intézményfejlesztési Tervben (továbbiakban IFT) a szakképzési feladat e 3 szerepet együtt jelenítette meg társadalmi felelősségvállalási tevékenységként: *„Az intézmény az országban elsőként valósította meg a felsőoktatás és a szakképzés közelítését szolgáló, a hallgatói életpályarendszer kidolgozását biztosító modell lehetőségét.*

Az új modell kiemelkedő és példaértékű együttműködést biztosít mind a felsőoktatás, mind a szakképzés számára.” (DUE IFT 2022: 14) A Dunaújvárosi Egyetem képzési profilja tovább bővült a modellváltáskor, hiszen a felsőoktatási képzések mellett a Bánki Donát Technikum integrálásával a középszintű szakmai oktatásban is meghatározó szerepet vállalt a régióban. „Az Egyetem küldetésének tartja a felsőoktatási tudás és a szakképzésben átadott *gyakorlati ismeretek kapcsolódási pontjainak azonosítását, a szakképzés és a felsőoktatás közti átjárhatóság biztosítását, és ennek keretében a régió tágabb értelemben vett képzésszervezőjeként a megfelelő szintű szakemberképzés biztosítását a portfóliójába tartozó képzési formák munkaerőpiac-orientált fejlesztésére alapozva.*” (DUE IFT 2022: 19)

A középfokú szakképzés és az intézmény kapcsolata az intézmény létrejöttéig vezethető vissza, hiszen az a szakemberigény teremtette meg, amely magát a várost és Dunaújváros szakképzését is megalapozta, s az intézmény képzései mindvégig a középfokú szakképzésre építve, a város és a térség felsőfokú szakemberigényeit kielégítve jelennek meg. A szakképzés tanulói a továbbiakban is belépést jelentenek a felsőfokú képzésbe, míg a szakképzés oktatói a szakmai pedagógus-képzés potenciális hallgatói, mentorai és pedagógusai is egyben (1. ábra).

1. ábra. A jelenlegi szakképzési struktúra alaprendszere

Forrás: VMKI (2020).

A szakképzési törvény 2020-as változásai óta a szakképzésben tanítók nem pedagógusok, hanem oktatók, ezen oktatók feladatellátásukhoz nem szükséges pedagógiai végzettség. A közismereti oktatásban oktatott tantárgy oktatójának technikumban egyetemi szintű vagy mesterfokozatú, szakképző iskolában legalább főiskolai szintű közismereti tantárgynak megfelelő szakos tanári végzettséggel kell

rendelkeznie. Az ágazati alapoktatásban és a szakirányú oktatásban oktatott tantárgy oktatójának technikumban szakmai tanárképzésben szerzett mesterfokozattal vagy felsőfokú végzettséggel és az ágazatnak megfelelő szakképzettséggel, szakképző iskolában az ágazatnak megfelelő felsőfokú végzettséggel és szakképzettséggel vagy felsőfokú végzettséggel és az ágazatnak megfelelő szakképesítéssel kell rendelkeznie. A gyakorlati ismereteket oktató személynek legalább érettségi végzettséggel és az ágazatnak megfelelő szakképesítéssel kell rendelkeznie (12/2020. kormányrendelet).

Azáltal, hogy a 2020-as szakképzési törvény a szakképzésben dolgozó tanárokat oktatóknak nevezi, s a közalkalmazotti státusból kiemelve őket a munka törvénykönyve alá sorolja, a szakképzésben dolgozó pedagógusok elveszítik közalkalmazotti és pedagógus státuszukat. A változások egyelőre a szakmaipedagógus-képzés szükségességének leértékelését vetítik előre, ugyanakkor a helyzet ismert számunkra, hogy e terület milyen nagyfokú pedagógushiánnyal küzd, mely követelmény feloldása átmeneti rendelkezéseket kívánt, azaz pedagógusi végzettség hiányában a szakmai végzettséggel rendelkezők képzésbe integrálása nélkül nem számolhatók fel a terület hiányosságai. Fontos feladat azonban az, hogy ne csak oktatási területként tekintsünk a szakképzésre, hanem olyan nevelési lehetőségeként is, amely pedagógusi végzettség hiányában nem működtethető, nem beszélve a belépő tanulók neveltségi szintjéről, az oktatás során való lemorzsolódásukról, ezek összessége a szakképzés irányítása számára akár egy jövőbeni továbbképzési rendszer sürgető feladatát is előrevetíthetik.

A Bánki Donát Technikum mint szakképzési intézmény a várossal egyidős; múltjával, csakúgy, mint az egyetem, a helyi, térségi és regionális célokat szolgálja. A magyar szakképzési rendszerben a technikum a minőségi szakmai oktatás helyszíne. A megszerezhető technikus szakképzettség középvezetői szintű ismereteket biztosít, az öt-, néhány esetben hatéves képzés egyesíti a gimnázium és a szakmatanulás előnyeit. Az előírások alapján matematikából, magyarból, történelemből és egy idegen nyelvből ugyanazt a tananyagtartalmat, ugyanolyan óraszámokban kell elsajátítani, mint a gimnáziumban, és ezekből a közismereti tantárgyakból érettségi vizsgával zárul az oktatás. A technikumban érettségizőnek a szakmai vizsga az ötödik érettségi tantárgy, ami emelt szintű tantárgyi érettséginek minősül. A technikum képzésben is van szakmai gyakorlati képzés, amit lehetőleg vállalkozásoknál, duális képzésben kell teljesíteni. Az 5 vagy 6 év elvégzése után egyszerre kapnak a diákok érettségi bizonyítványt és technikus oklevelet, és még a nyelvvizsga megszerzésére is lehetőség van. A technikumban végzetek jelentős előnyt élvezhetnek a felsőoktatási felvételinél, a szakirányú továbbtanulásnál, hiszen pontszámaik akár automatikus belépést is nyújthatnak a felsőoktatási intézményekbe (Szakképzési rendszer 2020).

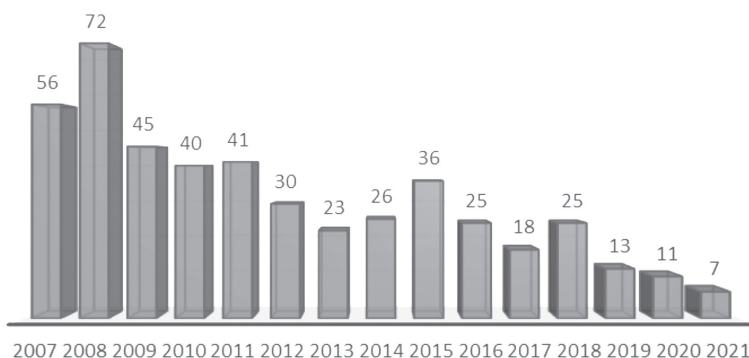
Szakmai pedagógusképzés a DUE-n

Az intézményben 1970-ben indult meg a műszaki pedagógusképzés, az akkor még főiskolai karon. Létrehozásának az volt az alapvető oka, hogy a felduzzadt középfokú szakoktatási intézetek szakmaipedagógus-ellátottsága különösen az ipari szakközépiskolák területén nagyon hiányos volt. Ekkor a műszaki tárgyakat oktatók mindössze negyede rendelkezett a szükséges szakmai, pedagógiai végzettséggel. A Budapesti Műszaki Egyetem műszaki tanárképzési kapacitása nem volt elegendő az igények kielégítéséhez. A gyakorlati, azaz műhelyoktatók pedagógiai képzése pedig teljességgel megoldatlan volt (Gubán–Kadocsa 2015). Hét műszaki főiskolán – köztük Dunaújvárosban is – új típusú műszaki tanár szak jött létre.

Az évek során a képzési profil több irányban bővült: nemcsak gépészmérnök-mérnök-tanárok, hanem informatikus-mérnök-tanárok képzése is folyt, idegen nyelvi (angol, német) és média szakirányon (Bacsa-Bán 2015).

2006-ban a Tanárképző Intézet szinte az elsők között akkreditáltatta a mérnök-tanár MA szakot, így 2007-ben megkezdődött a képzés levelező tagozaton. A mérnök-tanár MA szak új lehetőségeket teremtett az intézeti munkában. A korábbi, főiskolai szintű műszakitanár-, mérnök-tanárképzés első jelentős szakaszában, 1974 és 2007 között 1190 hallgató fejezte be sikeresen tanulmányait és szerzett mérnök-tanári főiskolai szintű diplomát; többségük nappali tagozaton (kisebb hányaduk levelező tagozaton) (Bacsa-Bán 2014). A Bologna-rendszer nyomán létrejövő, új mesterszakon 2008–2020 között 594 fő szerzett oklevelet (2. ábra); 451 fő tanár-mérnök-tanár MA szakon; 141 fő tanár-pedagógiai értékelés és mérés tanára MA szakon, amely második tanár mesterszakként rövid idő alatt, nagy népszerűségnek örvendett intézményünkben. (Bacsa-Bán 2021).

2. ábra. Mérnök-tanár szakon abszolvtak száma (fő) (beiratkozás éve szerint)

Forrás: Saját szerkesztés.

2006–2007-től a műszaki szakoktató BSc és tanár-mérnök-tanár MA mester szakon folyt tovább az új rendszerű képzés, amely 2014-ben kibővült az osztatlan

mérnök-tanárképzés lehetőségével is, bár e képzés nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket az elmúlt, közel másfél évtizedben. Sajnos az osztatlan mérnök-tanári szak valamennyi műszakipedagógus-képzést folytató intézmény problémája (Bacsa-Bán 2015).

A bolognai folyamat átalakította a szakmai tanárképzés és a műszakipedagógus-képzés rendszerét is. A szakmaipedagógus-képzés szerkezeti változása azonban a tartalom változását is magával hozta. Ez utóbbi azt jelenti, hogy egyre inkább előtérbe került a szakképzés új igényeinek való megfelelés. A szakmaipedagógus-képzésnek eleget kell tennie mind a gyakorlatra irányultság erősítése igényének, mind az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning) szellemiségében megfogalmazódó felnőttképzési feladatoknak (Tóth 2011).

A mérnök-tanár-képzés a pedagógusképzési területhez tartozik, bár szorosan kötődik a specializáció szakterületeihez is. Ennek oka az, hogy a mérnök-tanárok pedagógiai-módszertani felkészítése szorosan kapcsolódik a mérnökképzéshez, s mint komplex műszaki és pedagógiai képzés, a jövőben is csak a mérnökképzés környezetében lehet hatékony (Tóth 2011).

A bolognai modell nyomán az azonos szakterületen belüli képzés a következő módon tagolódik két ciklusra:

1. A közvetlen munkába állást segítő, alapvetően gyakorlatorientált ciklus, a bachelor szint (BA), mely a Szakoktató BA-szakot jelenti.
2. A fejlesztő-kutató feladatokra felkészítő, alapvetően elméletorientált ciklus, a master szint (MA) az okleveles Mérnök-tanárok képzését testesíti meg (Bacsa-Bán 2021).

Az egymásra épülő képzési szerkezetben megszűnik a főiskolai szintű mérnök-tanár-képzés „zsákutca” jellege, és egyenes út vezet az elméletigényesebb tantárgyak tanítására való felkészüléshez, vagyis az MA-szintű mérnök-tanár-képzéshez.

A műszakipedagógus-képzés egyszerre több célnak kíván eleget tenni, ezért a képzés több szálon fut. Ez felveti a mérnöki/tanári területek aránytalanságait. Korábban (a Bologna-rendszer előtt létező) kettős diploma kedvező volt az elhelyezkedés rugalmasságát tekintve is, de további előnyeiként a következőket fogalmazhatjuk meg:

- a mérnök-tanár-jelöltek műszaki gyakorlatot szereztek, amely bemutatta az adott térség ipari technológiáit;
- azon hallgatónak is előnyök voltak a megszerzett pszichológiai és pedagógiai ismeretek, akik nem tanárként helyezkedtek el, hanem az iparban vállaltak munkát;
- többirányú továbbképzési, továbbtanulási lehetőséget biztosított (Bacsa-Bán 2021).

Mindezek mellett, a mérnök-tanárok alkalmazási lehetősége széles körű volt, hisz képzésük során jelentős előnyre tettek szert. Ezen előnyökről azonban nem beszélhetünk múlt időben, hiszen a munkaerőpiac ma is jellemzően előnyként jeleníti meg a végzett mérnök-tanárokról a következő tulajdonságokat/jellemzőket:

- magas szakmai színvonal,
- egyenrangú partnerség a műszaki életben dolgozó mérnökökkel,
- könnyebb, egészséges mobilitás az iskola és a műszaki élet között.

Mérnök-tanár-képzésünk a műszaki felsőoktatásban a felsoroltakon túl azért is népszerű, mert hallgatónk tudták, hogy nem csupán az iskolarendszerű oktatásra kapnak felkészítést, hanem a munkaerő-piaci és munkahelyi képzésre, képzéstervezésre és szervezésre is, mely tevékenységeket műszaki tevékenységekkel párhuzamosan folytathatnak. Így a kétirányú felkészültség a komplex feladatok megoldásában együtt értékesíthető (Bacsa-Bán 2021).

A mérnök-tanár-képesítés a tisztán műszaki körökben is vonzó, mert a munkaadók szívesen alkalmaznak olyan mérnököket, akik viselkedéskultúrájukkal és az emberekkel való kifinomultabb bánásmódjukkal fokozottabban hozzájárulhatnak a jó munkahelyi légkör kialakításához és fenntartásához, aminek konkrét anyagi előnyei vannak például a termelésben, az ügyvitelben és a marketingben. A mérnök-tanárok pszichológiai ismereteik, valamint fejlett kommunikációs készségeik révén a cégek külső és belső kapcsolatainak fejlesztésében is kamatoztathatják tudásukat (Bacsa-Bán, 2021).

A Bányai Technikum és a mérnök-tanárképzés kapcsolódási pontjai

Míg a modellváltás első évében az együttműködési keretfeltételek kialakítása történt meg, addig 2022. augusztusától a fenntartó újrafogalmazta és egyértelmű elvárásként jelezte a stratégiai irányokat a technikum vezetése és egésze számára.

A technikummal kapcsolatos elvárások részben a fenntartó egyetem saját „fenntartó-felfogásából”, részben a felsőoktatás és szakképzés szakpolitikai céljából, részben regionális vállalásokból vezethetők le.

A technikumot fenntartó egyetem saját feladatait és az azzal összefüggő elveket a következő területeken fogalmazta meg:

1. A stratégiai irányok meghatározásában követni szükséges a szakpolitikai, regionális, egyetemi, illetve technikumi prioritásokat és sajátosságokat. Mivel a technikumban végzetek az egyetem számára bemeneti lehetőséget jelenthetnek, ezért a technikum–egyetem közötti együttműködést szinte minden területen szorossá kell tenni. A végzett hallgatók körében – a regionális és az intézményi érdekeket szem előtt tartva – a „szerves fejlesztés” és az összehangolt rendszerek támogatását célszerű kialakítani. Mivel az egyetem a fenntartója a technikumnak, illetve saját céggel is rendelkezik, ezért az egyetemi portfólió képes lefedni a szakképzés–egyetemi képzések (felsőoktatási szakképzések, BA, BSc, MSc szakok), valamint a felnőttképzés teljes spektrumát. Az ebben lévő szinergikus lehetőségek és hatások kidolgozása és érvényesítése alapvető feladata az intézményeknek. Ebben az inerciarendszerben a mérnök-tanárképzés újrapozicionálása szükségessé válik. Az új stratégiai irányok és a megváltozott körülmények (az egyetem a fenntartóváltás után erőteljesebb vállalati működésjegyeket mutat) hatására szervezeti kultúraváltásra van szükség. Az oktatói-nevelői attitűd kulcsfogalmai a tanulóközpontúság, a felelősségvállalás és a közösségépítés. Az oktatásmódszertani megújulás egyszerre jelenti a felzárkóztatás és a tehetséggondozás új alapokra helyezését, a digitalizáció és az online tér szerepének újrafogalmazását.

2. A szükséges forrásokat a fenntartó biztosítja, a változásokhoz szükséges fedezetet szintén rendelkezésre bocsátja, ugyanakkor elvárja, hogy a technikum éljen a számára nyilvánvaló üzleti lehetőségekkel. Az egyetemi partnerek a technikum számára új képzéseket indukálhatnak, a szakmai gyakorlatok rendszere átalakulhat és az iskolarendszerű szakképzés lehetőségeit szükséges újra görcső alá venni. A bevételszerző tevékenység előmozdításához szükséges kidolgozni egy érdekeltségi rendszert, amelynek egyik eleme a mindenkire kiterjedő teljesítményértékelés.
3. Az egyetem feladata, hogy rendszeresen ellenőrizze a működést és monitorozza az eredményeket. Ehhez a szervezeti kommunikáció új rendszerét kell kialakítani, megfogalmazva ebben a különböző fórumok (értekezletek, beszámolók, ülések) gyakoriságát, tartalmát, összetételét, stb. A fenntartó és a technikum közös munkacsoportja együtt dolgozza ki a stratégiai irányokhoz kapcsolódó mutatószámok rendszerét, a működéssel kapcsolatos riportokat.
4. A fenntartó egyetem alapvető elvárása, hogy a technikum három év után a régió elsőszámú technikuma legyen, továbbá országos elismertsége jelentősen emelkedjen (kerüljön a TOP5-be). További követelmény, hogy növelje nemzetközi kapcsolatait, ismertségét és elismertségét.

A Dunaújvárosi Egyetem Bánki Donát Technikumának sikere kizárólag az egyetemmel való szoros együttműködésben érhető el. Ezért az egyetem részt vállal minden olyan közös munkában, amely a technikum fejlődését előmozdítja.

A közös fejlesztési tevékenységre kiváló lehetőséget jelent a Képzési Életpályamenedzsment Program, amely komplex módon közelíti meg a fenntartói elvárások rendszerét.

Összegzés: a DUE szakképzési víziója a társadalmi felelősségvállalás területén

Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás több szempontból nehezen megkezdhető része a mai felsőoktatás kutatásának, elsősorban azért, mert szorosan kötődik az egyetemek harmadik missziójához, ami kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy a modern egyetem szerepe látható és érthető legyen a külső szereplők számára is.

A Dunaújvárosi Egyetem Bánki Donát Technikum által betöltött szakképzési szerepe pedig kézzelfogható bizonyítéka annak, hogy a társadalmi felelősségvállalás a helyi gazdasági és társadalmi érdekeket szem előtt tartva, de azon túlmutató célokat szolgáló, elköteleződött, innovatív negyedik generációs egyetemet vizionál számunkra.

A képzést gondozó Tanárképző Központ mindenkori célja a gyakorlatiasabb műszakipedagógus-képzés megvalósítása volt, amely szorosan kapcsolódott a szakközépiskolák és szakmunkásképző intézetek gyakorlati orientációjához. A gazdasági és társadalmi változások nyomán a képzés szakmai tartalma módosult és

maguk a képzések is átalakultak, újak jelentek meg, vagy csak bukkantak fel és tűntek el az elmúlt két évtizedben. Kitartásunk a szakmai pedagógusképzés mellett elsődleges, minden tevékenységet e köré rendeztünk az elmúlt években, s további tevékenységeink alapfókuszát is ez fogja jelenteni, amelyet természetesen szeretnénk mindig az aktuális kihívások és igények mentén aktualizálni és lehetőségeinkhez mérten fejleszteni (Bacsa-Bán 2014).

Irodalom

- A szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 12/2020. (II. 7.) Korm. rendelet
Állami Számvevőszék (2021): *Elemzés. Felsőoktatás a változások tükrében – verseny, minőség, teljesítmény*. https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/felsooktatás_valtozasok_tukreben_20210406.pdf?download=true
- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika (2014): Profit és filantrópia: a CSR eszmetörténeti kérdései. *Civil Szemle*, 9., (2.), pp. 5–24.
- Bacsa-Bán Anetta (2014): Merre tovább tanárképző központ? In: Tóth Péter–Ősz Rita–Várszegi Ágnes (Szerk.): *Pedagógusképzés – személyiségformálás, érték közvetítés, értékteremtés: IV. Trefort Ágoston Szakmai Tanárképzési Konferencia tanulmánykötet*. Budapest: Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ. pp. 5–20.
- Bacsa-Bán Anetta (2015): Visszatekintő – a mérnök-tanárképzés hallgatóinak és a képzés eredményességének longitudinális vizsgálata. In: Bacsa-Bán Anetta (Szerk.): *Mérnök-tanár: tradíció és modernitás: A 45 éves tanárképzés jubileumára*. Dunaújváros: DUF Press. pp. 25–43.
- Bacsa-Bán Anetta (2021): *Szakmai pedagógusok: Szakoktatók és mérnök-tanárok a 21. század első évtizedeinek gyorsan változó világában*. Dunaújváros: DUE Press.
- Balázs, László–Rajcsányi-Molnár, Mónika–András, István–Sitku, Krisztina (2021): Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21., (1), pp. 54–63.
- Dános Zsolt (2021): A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio*, 30., (1), pp. 125–134. DOI: 10.1556/2063.30.2021.1.10
- Dános Zsolt–Reisinger Adrienn (2020): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás koncepciója. *Civil szemle*, 17., (1), pp. 5–18.
- DUE IFT (2022): *A Dunaújvárosi Egyetem Intézményfejlesztési Terve (2021–2026)*. Dunaújváros: Dunaújvárosi Egyetem. <https://www.uniduna.hu/ervenyes-szabalyzatok-due/intezmenyfejlesztesi-terv>
- Fokozatváltás a felsőoktatásban. (2016): Középtávú szakpolitikai stratégia. https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatváltás_Felsőoktatásban_HONLAPRA.PDF
- Gál Zoltán (2016): Egyetem és város. *Educatio*, 2., pp. 220–233.
- Gubán Gyula–Kadocsa László (2015): A műszaki pedagógusképzés fejlődése a Dunaújvárosi Főiskolán 1970–2015. In: Bacsa-Bán Anetta (Szerk.): *Mérnök-tanár: tradíció és modernitás: A 45 éves tanárképzés jubileumára*. Dunaújváros: DUF Press. pp. 11–24.

- Lukovics, Miklós–Zuti, Bence (2013): *Successful universities towards the improvement of regional competitiveness: „Fourth Generation” universities*. Paper presented at the “European Regional Science Association (ERSA) 53th Congress „Regional Integration: Europe, the Mediterranean and the World economy” 53th Congress of the European Regional Science Association. Palermo, Italy.
- Lukovics Miklós–Zuti Bence (2014): Egyetemek a régiók versenyképességének javításáért: „negyedik generációs” egyetemek? *Tér és Társadalom*, 4., pp. 77–96.
- Reisinger Adrienn–Dános Zsolt (2021): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás területi megközelítésben – négy magyarországi egyetem vizsgálatával. *Tér és Társadalom*, 35., (3.), pp. 87–107.
- Sitku Krisztina (2019): Vidéki egyetemek harmadik missziós tevékenysége: a társadalmi tudásmegosztás hatásai. *Iskolakultúra*, 29., (8.), pp. 17–35.
- Szabó-Tóth Kinga (2022): Harmadik misszió és negyedik generáció? Felsőoktatás és társadalmi szerepvállalás. *Szellem és Tudomány*, (1.), pp. 215–226.
- Tóth Péter (2011): A szakmai pedagógusképzés kihívásai napjainkban. *Óbuda University e-Bulletin*, 2., (1.) http://www.uni-obuda.hu/e-bulletin/TothPeter_2.pdf [Letöltve: 2013. június]
- Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara (VMKI) (2020): *Új szakképzési rendszer a 2020/21-es tanévtől*. <https://vmkik.hu/uj-szakkepzesi-rendszer-a-20202021-es-tanevtol>

Fotó/Csanádi Gábor

A DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETÉSI RENDSZER HASZNOSÍTHATÓSÁGA A FELSŐOKTATÁSI FENNTARTÓVÁLTÁS TÜKRÉBEN

Sipos Norbert

■ A felsőoktatással kapcsolatos elvárások: megtérülés és fenntarthatóság

■ A cikk két fő tématerületét jelentő és lehatároló irány áttekintésével szükséges kezdeni. Egyrészt fontos megérteni a felsőoktatásba való befektetés megtérülésének kimeneti oldali kimutatásának lehetőségét. Másrészt azonban más elvárások is megjelennek a felsőoktatással kapcsolatban, így a tanulmány kitér az egyetemi felelősségvállalás és a harmadik misszió témakörére is.

A felsőoktatásba való befektetés mérhetőségének eszköze

Nemzetközi szinten, az Európai Unión belül és Magyarországon is jelentős az igény az oktatásba való befektetés megtérülésének megfelelően alátámasztott értékelésére, számszerűsíthetőségére. Ez nem újkeletű, hiszen széles körben elfogadott, hogy az oktatás növeli az egyéni keresetet, a munka termelékenységét, externális hozamokat is biztosít (jobban működő tőkepiac, demokrácia, kulturális élet, alacsonyabb bűnözés stb.), valamint javítja az adott ország K+F+I teljesítményét és így a versenyképességét is (Polónyi 2015). Egyértelmű szándék jelenik meg a fejlettebb országoknál az oktatási forrásallokáció ideális szintjének meghatározására, még ha véleményem szerint ilyen csak túlságosan korlátozó leegyszerűsítésekkel lehet kidolgozni. Ez az emberi tényezőhöz kapcsolódó társadalmi szintű jelenségek sokféleségére, irracionális voltára és rendszerbe ágyazottságára

vezethető vissza. Kompozit mutatókkal kísérik meg a legtöbbször a longitudinális trendek megragadását, illetve az országok közötti teljesítménybeli különbségek kimutatását, miközben a neurális hálókkal ezt jobban ki lehetne mutatni (Howard-Jones et al. 2012; Rădulescu et al. 2015; Bruhn et al. 2016; Peercy–Svenson 2018).

Az oktatásba történő befektetés megtérülését ennek ellenére nem vizsgálom, a tanulmány fókuszában egy output oldali proxy, a végzetek munkaerő-piaci helyzete és a felsőoktatási fenntartóváltás áll. Elismerem, hogy az egyéni megtérülés operacionalizálhatósága számos problémát vet fel, mivel egyéb tényezők is befolyásolják (pl. Balogh 2015; Szabó-Bálint 2018), ugyanakkor úgy vélem, hogy az egységes elvek mentén megvalósított, adatalapú elemzés hozzájárul az egyes helyi sajátosságokra visszavezethető torzítások legalább trendszerű megszüntetésére. Ennek kiváló eszköze lehet a Magyarországon rövid múltra visszatekintő pályakövetéses vizsgálatoknál működtetett eljárások megfelelő alkalmazása. A diplomás pályakövetéses vizsgálatok részét képezik az intézményi surveytípusú felmérések, azaz a Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR), valamint az ezzel párhuzamosan fejlesztett Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése (AAE). Ezen a ponton kell kiemelni, hogy bár a legtöbbször DPR-ként utalnak a Diplomás Pályakövetési Rendszerre, elsődlegesen a DPR-t az intézményi, surveyfelmérésekkel azonosítom, ettől teljesen elkülönül mind módszertanilag, mind céljait tekintve az AAE.

Egyetemi felelősségvállalás és misszió

A felsőoktatás szerepével kapcsolatban jelentős átalakulás valósult meg az elmúlt évtizedekben. Az első ipari forradalomig elsősorban az oktatásra fókuszált képzésben a népesség töredéke, az elit részesülhetett. A 20. század közepéig még mindig megőrizte az elit jellegét, a képzésben résztvevők aránya nem haladta meg az 5–10 százalékot, ugyanakkor az oktatás mellett hangsúlyossá vált a kutatási feladat ellátása is. Az első forradalom a második küldetés (a kutatás) megjelenését hozta magával, ugyanakkor még mindig dominált a tudomány önmagáért való művelése, a többi területtől való távolságtartás, egyfajta elefántcsonttoronyként lehetett tekinteni a felsőoktatásra. A második világháborút követően számos tényező vezetett a felsőoktatás tömegesedéséhez (lásd Polónyi 2014). Ebben az időszakban a kormányok úgy gondolták, hogy a gazdasági növekedést a felsőoktatás tudja biztosítani, ebből adódóan a felsőoktatáshoz való szélesebb körű hozzáférést igyekeztek biztosítani jelentősebb állami kontroll mellett. A gazdasági válságok (olajválságok) megjelenése kérdésessé tette a kormányok szerepvállalásának mértékét és formáját, eltérő megoldások születtek az egyetemek szerepére vonatkozóan (Hrubos 1998). Létrejötték a hagyományos egyetemek mellett a gazdálkodó egyetem, a szolgáltató egyetem, illetve a vállalkozó egyetem típusok is (Dános 2021).

Ezen keretekben fontos az elefántcsonttorony-logika megszüntetése, az együttműködési formák kiterjesztése, mint például a Triple Helix (3H) modell (Etzkowicz 1993; Etzkowicz–Leydesdorff 1995), amely a felsőoktatási intézmény–vállalkozások

(ipar)–kormány hármában az egyes szereplők közötti kölcsönhatások mentén járul hozzá a tudásalapú gazdaság kialakításához és fejlesztéséhez (Varga 2021). A hármás hatás három tényezőre építkezik: egyrészt a felsőoktatási intézmények és az akadémiai kutatócsoportok nagyobb szerepet kapnak a vállalászói szféra és kormányzat kapcsolatrendszerében, az innovációs folyamatok előállításában. Másrészt a három szereplő reciprocitása hatékony innovációs és egyben regionális gazdaságfejlesztést eredményez, szemben akár a kormányzat, akár a gazdaság egyszempontú megközelítésével. Harmadrészt pedig nem csak a hagyományos szerepleosztás jelenik meg, hanem a három szféra átveheti a többi egy-egy funkcióját, így például akár az egyetem, akár a vállalkozás átveheti a kormányzati funkció egy részét. A 3H kiterjesztésével a Quadruple Helixben (4H) megjelenik negyedik szereplőként a társadalom, majd a Quintuple Helixben (5H) a környezeti tényezőkkel bővül a modell (Dános–Reisinger 2020).

Lényegében a 4H-val megjelenik egy olyan tényező, ami egy fontos kérdést vet fel. A társadalmi felelősségvállalás (corporate social responsibility – CSR) értelmezhető-e az egyetemek esetében? A CSR még viszonylag új területnek számít, hiszen alig 40 éve (1979) fogalmazta meg Caroll a gazdasági, jogi, etikai és filantropikus felelősség tekintetében. Azóta is számos kérdés merült fel, a vállalati gyakorlat újra és újra felveti a vonatkozó témák és területek pontosságát, illetve a jelentősebb tényezők pontos lehatárolását (Rajcsányi-Molnár–András 2013). Nárai és Reisinger (2016) kiemelik, hogy a CSR-t nemcsak a vállalatok körére vonatkozóan érdemes megvizsgálni, azonosítani kell a civil és a közszféra intézményei esetében is a területhez kapcsolódó lehetséges megoldásokat. Az egyetemi felelősségvállalás (university social responsibility – USR) egyértelműen túlmutat a hagyományos szerepeken, fontos, hogy a harmadik küldetés révén kapcsolódni kell nemcsak a munkaerőpiachoz, a vállalati szférához (3H), hanem a társadalomhoz (4H), illetve a környezethez (5H) is. Ez a szélesebb körű felelősségvállalás és a különböző szereplőkhöz való illeszkedés fokozása mellett a felsőoktatási intézményeknek is lehetőséget biztosít az egyre fokozódó nemzetközi versenyben a megkülönböztetés elérésére, a többiektől való markáns értékítélet kinyilvánítására (Sitku 2019; Balázs et al. 2020).

Az egyetemi felelősségvállalás folyamatának négy alapvető lépése van: elkötelezettség (az intézményi küldetés és értékek szem előtt tartása), öndiagnózis (az oktatás, kutatás, társadalmi részvétel és menedzsment területeken), összevetés (a diagnózis eredményeinek összevetése az egyetemi küldetéssel és értékekkel), elszámoltathatóság (a láthatóság, az eredmények értékelése és kommunikációja).

A folyamat eredményeképpen a szereplők felé való érték- és információközlés válik elsődlegessé (Shriberg 2002). Ez a gondolatsor megerősíti az egyetemek nem önmagukért való működésének megközelítését, illetve a tényszerű, számszerűsíthető folyamatokkal és outputokkal szembeni elvárások szükségességét is.

A Diplomás Pályakövetési Rendszer és az Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése

Az egyetemi felelősségvállalás számszerűsítésének egyik lehetősége az output oldali, azaz a végzetek munkaerő-piaci illeszkedésének kérdésköre. Ennek mérésére kínál lehetőséget a Diplomás Pályakövetési Rendszer és az Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése. Azért is tartom fontosnak ezen eszközök bemutatását, mivel az intézményi fenntartóváltás miatt jóval átláthatóbbá kell tenni az erőfeszítések hatékonyságát, megtérülését, és így szervesen kapcsolódnak a fenntarthatóság kérdésköréhez is.

Magyarországon 2005-ben rögzítették törvényben (2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról) a kötelező pályakövetés bevezetését, amelyen belül nem csak a végzetek, hanem a hallgatók motivációs kutatását is megvalósítják. A törvény az intézmények által rendszeres felmérések elvégzéséhez szükséges feladatokat, feltételeket és alapadottságokat (az aktív és végzett hallgatók adatkezelése) szabályozza. A végzett hallgatók pályakövetési rendszerével kapcsolatosan kiemelten 5 paragrafus foglalkozik (34. § (6) bekezdés; 53. § (6) bekezdés; 103. § ab) pont; 130. § (4) bekezdés; 156.§ (2) bekezdés) (Magyar Közlöny 2005). A 2006. szeptember 1-jei hatállyal érvénybe lépő törvény nem jelentette automatikusan, hogy a felsőoktatási intézmények bevezették a pályakövetést. 2008-tól az Educatio Nkft. a TÁMOP 4.1.3. „A felsőoktatási szolgáltatások rendszer szintű fejlesztése” keretprogram keretén belül kapta meg a pályakövetési rendszer szakmai kidolgozásának, irányításának és segítésének a feladatát. A TÁMOP 4.1.3.-nak köszönhetően átfogó képet kaptak a felmérés készítői a külföldi és hazai gyakorlatról, felmérték a pályakövetéssel kapcsolatos vélekedéseket, elvárásokat, hozzáállásokat. Az összegyűjtött anyagok alapján írták ki az intézmények számára a TÁMOP 4.1.1. pályázatokat két körben, 2008-ban és 2009-ben. Lényegében az összes felsőoktatási intézmény ennek keretében valósította meg a hallgatói szolgáltatásfejlesztést, amelynek részét képezte a Diplomás Pályakövető Rendszerrel kapcsolatos feladatok megvalósítása is.

A törvény kisebb módosításokkal egészen 2012-ig hatályban volt, az új felsőoktatási törvényben a pályakövetési feladatokkal kapcsolatos szabályozás is átalakult, kiegészült egy új fogalommal, a Felsőoktatási Információs Rendszerrel (FIR). A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról (2012. szeptember 1-jétől hatályos) V. fejezetén belüli 10. pont szól a FIR-ről, amely részletezi, hogy milyen kötelezettségei vannak a magyarországi felsőoktatási intézményeknek a fő tevékenységi profil mellett. Ennek lényege, hogy önállóan kell olyan – központi adatbázisban aggregáltan megjeleníthető – felméréseket végezni, amelyek – a megfelelő szakmai interpretáció mellett – befolyásolják az államilag támogatott helyek vagy az állami finanszírozás szétosztását az egyes intézmények között. Ezen kívül a pályakövetéssel kapcsolatos feladat már nem jelenik meg akkora részletezettséggel, inkább áttételesen találhatóak rá utalások (V. fejezet 10. alfejezet; 19. § e) pont; 46. § (2) bekezdés) (Magyar Közlöny 2011).

Az egyes pontokban megfogalmazottakból közvetlenül következik az is, hogy a törvény lehetőséget biztosít az intézmények közvetett rangsorolására, ami a felső-

oktatás szereplőinek érdekeltségi körébe helyezi azt, hogy megfelelő módszertannal és támogatással biztosítsa a mintanagyságot, valamint hogy az eredményeket szakmai interpretáció révén tegye közzé. Ez utóbbit segíti az Educatio Nkft. is (2016. januártól az Oktatási Hivatal alá került a feladat); kommunikált szerepvállalása, hogy értelmezés nélkül nem ad át a kormányzati szereplők számára semmilyen adatot. A DPR vitathatatlan kötelezettséggé vált a felsőoktatási intézmények számára, melyen túlmutatóan az intézmények a FIR-rendszeren keresztül – a 2013/14-es tanév őszi félévétől kezdődően automatikusan – szolgáltatnak további alapvető információkat.

Ezekkel a folyamatokkal párhuzamosan szinte minden felsőoktatási intézmény elkészítette a saját pályakövetési kézikönyvét, az országosan kívül megjelentek a lokális tapasztalatokra építkező módszertani útmutatók is, hiszen a saját intézményi kérdésblokkok, valamint a felmérés technikai lebonyolításában eltérések találhatók (lásd pl. Kuráth 2013).

Felmerül a kérdés, hogy miben tud hozzájárulni a DPR a felsőfokú tanulmányokba való befektetés megítéléséhez, értékeléséhez. Egyértelmű, hogy az Európai Unión belül fontos, kiemelt prioritás a tudásalapú gazdasághoz való hozzájárulás, és ebből adódóan 2017-ben az Európai Tanács megfogalmazta a pályakövetés uniós szintű kiépítésével kapcsolatos javaslatait az intézményeknek a végzettség munkaerő-piaci sikerességéhez való hozzájárulásának megítélése érdekében. A javaslat az Eurograduate felmérés eredményeire alapoz, amely egységes, uniós szintű pályakövetési vizsgálat bevezetésének feltételeit és korlátozó tényezőit vizsgálja (Müchleck 2016). A tervek szerint 2022-ben meg is valósul az első EU-s felmérés. Ennek alapján szükségesnek tartják egy egységes pályakövetés kialakítását, mivel:

- jelenleg csupán aggregált adatokkal rendelkeznek, a részletes információk hiányoznak,
- ennek következtében lényeges szinergiákat mulasztanak el, valamint
- nincsen összehasonlítható adat, ami az egyes teljesítmények helyén kezelését lehetetleníti el (Európai Bizottság 2017).

Ebben a környezetben kell működni a felsőoktatási intézményeknek, és olyan adatokra van szükség, amelyeket mindenhol azonos módon állítanak elő, kezelnek, értékelnek, és amely alapot szolgáltat a bizonyított pozicionálási stratégia kialakításához. Nemzeti szinten sem egyszerű ilyen egységesen kialakított rendszert működtetni, elfogadtatni a szereplőkkel, megértetni velük, hogy az egyes évek esetleges negatív eredményeinek nem a felméréssel szembeni előítéletet és ellenállást kell növelniük, hanem a javítási, változtatási erőfeszítéseket, nemzetközi szinten azonban még nehezebb ez a feladat.

A DPR-felmérések már-már rutinszerűvé váltak Magyarországon, az egyes intézmények, az ezzel foglalkozó szakemberek az előforduló/előfordulható problémák többségével már szembesültek. A törvény a pályakövetés lefolytatását írja elő kötelezően, annak felhasználását és integrálását nem, az intézmények felelőssége és joga eldönteni, milyen mértékben építik be a napi működési rutinba.

A Diplomás Pályakövető Rendszer 2010-es megvalósítása óta kérdéses, hogy mennyire jók az eredmények, mennyire lehet erre alapozva megalapozott döntést hozni. Alapvetően önkitöltős a rendszer, és hiába kötelező 3 évente a szóbeli lekérdezés révén történő ellenőrzés, nem mentes a vitáktól, hogy az érzékeny adatok – mint a diszkrimináció, esélyegyenlőség, fekete munka, bér nagysága stb. – a valóságot tükrözik-e, vagy pedig a szubjektív válaszadási preferenciáktól (csak az válaszol, aki nagyon elégedett vagy nagyon elégedetlen) torzított. Berde (2010) tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy 15–20 százalékos válaszadási arány mellett nem mindegy, hogy kik azok, akik ténylegesen kitöltik a DPR-t; elemzésében rávilágít arra, hogy egy-két százalékpontos növekedés vagy csökkenés lehet a véletlen műve is. Ez megegyezik az általános vélekedéssel, az összes DPR-hez kötődő fórumon előkerült ez a kérdés, valamint az összes DPR-es kolléga egyértelműen szembesült már azzal a kétélyvel, ami az adatokkal szemben a kritikusan hozzáállókban megfogalmazódik.

Első alkalommal 2010-ben valósult meg a Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR), az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH), az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) és a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (FSZH felmérése) adatbázisok integrálásával, a 2009-ben végzett hallgatók teljes évfolyamát tekintve. Az eljárást 2010-ben a Neumann Nonprofit Kft., 2013-ban a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. (NISZ) folytatta le. A 2013-as adatösszekapcsolás is a 2009/2010-ben végzettek körére készült el, a 2012-es munkaerő-piaci ismeretekre vonatkozóan a FIR, az OEP és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) adatbázisok alapján. A NISZ egy közadattárba helyezi el a végső adatbázist, így biztosítva a szabad hozzáférést. A kísérlet sikeresnek bizonyult, a végzettek (52 068 fő) csaknem 100 százalékát sikerült megtalálni a többi adatbázisban, igaz, hogy kérdésenként más-más alapsokaságot értek el. Természetesen ez nem alternatíva a DPR-re, hiszen jelentős és lényeges eltérések figyelhetők meg közöttük.

Az Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése (AAE) hetedik alkalommal 2020-ban valósult meg Magyarországon. Az adatintegráció célja, hogy olyan adattár álljon rendelkezésre, amely nem csak a felsőoktatási tanulmányi életutat, hanem az azt követő munkaerő-piaci eseményeket is vissza tudja vezetni az egyéni szintre. 2020-ban a 2011/12-es és a 2017/18-as tanév között abszolutóriumot szerettekett követték végig féléves gyakorisággal 2019 decemberéig. A felhasznált adatbázisokat (Nemzeti Adó és Vámhivatal, a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő, az Innovációs- és Technológiai Minisztérium és a Diákhitel Központ) anonim módon kötötte össze a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt.

Az Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése nem versenytársa, inkább kiegészítője az intézményi DPR felmérésnek; jelentős különbségek vannak a két eljárás között:

- Az AAE költséghatékonyabb, mint a DPR, ami abból adódik, hogy már létező információk összekapcsolásáról van szó, a DPR-nél pedig új lekérdezésekről.
- A DPR önkéntes válaszadáson alapul, az AAE elemeinél törvényileg előírt, kötelező információszolgáltatásról van szó. Az előbbi a szubjektív voltából (téves

információ alapján történő kategorizálás), utóbbi a kötelező jellegéből (a valóság szándékos elfedéséből) adódóan torzíthat, de nagy előnye az utóbbinak, hogy az állami szervek által gyűjtött hivatalos nyilvántartás elemeire épít.

- A DPR válaszadási rátája 20 százalék körül mozog, az AAE a módszertanából adódóan szinte teljes körű.
- A DPR számos háttértényezőt, soft elemet tud feltárni, kategóriái rugalmasak, igény szerint bővíthetőek, és a felsőoktatás érdekeltjei számára fontos információt hordoznak. Az AAE szigorú, merev, az adatigény nem formálható, viszont ezen kategóriák mentén könnyen összehasonlítható hosszú távon is (Nyüsti–Veroszta 2014).

A DPR és az AAE egymás komplementerei, illetve számos területnél kölcsönösen ellenőrizhető az adatok konzisztenciája. Ki kell emelni, hogy a jelenlegi szabályozás és eljárás alapján a DPR nem köthető össze az AAE-vel, mivel a DPR esetében intézményi szinten sem tárolják az adatokat az egyes hallgatókhoz rendelhető formában.

Az intézményi fenntartóváltás és a DPR – Fenntarthatóak az indikátorok?

Jelen tanulmányban nem cél az intézményi fenntartóváltáshoz kapcsolódó gazdasági, társadalmi, illetve politikai kérdések bemutatása és megvitatása. Abból indulok ki, hogy ez számos magyar felsőoktatási intézményben megtörtént, és ebből adódóan ezt a rendszert kell alapvetőnek tekinteni a jelen helyzetben, így ehhez kapcsolódóan nem fogalmazok meg értékelő jellegű megállapításokat. Fontos tényező a tanulmány szempontjából, hogy egy új szereplő, a közérdekű vagyongazdálkodó alapítvány, illetve annak kuratóriuma gyakorolja a fenntartói jogokat.

Az alapítvány köt szerződést az Innovációs és Technológiai Minisztériummal, amelyben meghatározzák a vonatkozó időszakra a finanszírozási formákat, kereteket, illetve az ezekhez kapcsolódó teljesítménymutatókat, indikátorokat. A továbbiakban a mutatókat, fogalmakat és információkat a Pécsi Tudományegyetem (PTE) vonatkozásában mutatom be (bár valószínűsíthető, hogy hasonlóak a követelmények más felsőoktatási intézménnyel szemben is), az információkat a Pécsma.hu tette közzé közérdekű adatigénylést követően.

A finanszírozási rendszer többszörössé vált azáltal, hogy egyértelmű célokat jelölt ki egy meghatározott időszakra (6 év), és a teljesítés meghatározott százaléknak elérése a kifizetés bizonyos mértékére ad jogosultságot (pl. 80 százalékos teljesítés 100 százalékos kifizetést eredményez, ez alatt 5–5%-os csökkenés van egészen a 25,00–29,99%-os sávhoz tartozó 30 százalékos jogosultságig, alatta pedig nincs finanszírozási elem).

A rendszer meglehetősen összetett, mivel számos mutatót tartalmaz, pl. a lemorzsolódási arányok csökkentése, mintatanterv szerint haladók aránya, a helyi vállalkozói ökoszisztémával való kapcsolatok elmélyítése, jobb szolgáltatások nyújtása a diákoknak stb. Ezekkel az elemekkel kapcsolatban is rengeteg elemzést

lehetne készíteni, de ez a tanulmány a diplomásokhoz és minőségükhöz közelebb álló elemekre összpontosít, ami alapján az egyetemen kívül álló szereplők elszámoltathatósági elvárásokat fogalmazhatnak meg: elhelyezkedési idő, regionális megtartás, FEOR megfelelésége. Ki kell emelni, hogy a végső szerződésben az elhelyezkedési idő és a regionális megtartóerő található meg, ugyanakkor fontosnak tartom mindhárom szemponttal kapcsolatos kérdések bemutatását. Az adatok a 2020-as AAE-ből származnak, a bázisszámok a 2011/12-es és a 2017/18-as tanév között végzett hallgatók hétéves átlagára vonatkoznak, akiket 2019. december végéig vizsgáltak. Ez alapvetően az intézmények rendelkezésére áll, ugyanakkor egy másik bontást tekintettek kiindulópontnak. A bázisadatok alapszűrése az alábbiak alapján valósult meg: magyar állampolgárság; diplomával rendelkezők; az állam által finanszírozott aktív félévek száma legalább annyi vagy több, mint az állam által nem finanszírozott félévek száma; alap-, mester- és nem egyetemi végzettség. (Ezzel teljes mértékben egyet tudok érteni, hiszen az államtól jövő finanszírozás ebben az esetben azokhoz kapcsolódik, akik klasszikusan államilag támogatott hallgatóknak minősíthetők.) Jogos, hogy ezen dimenzióban fogalmaz meg az állam elvárásokat. Alapvetően kiinduló problémaként jelenik meg, hogy a nyers adatbázisok nem állnak a felsőoktatási intézmények rendelkezésére, azokat a felsőoktatásért felelős államtitkárság kérésére állította elő az Oktatási Hivatal. Az aggregált adatokat megkapta az intézmény, ugyanakkor az egyes évekre vonatkozó részletes bontások hiányában nagyobb bizonytalanság mellett lehet extrapolálni az adatokat.

A három kiemelt mutató értelmezése:

- *Elhelyezkedési idő*: az első jövedelem és a képzés vége között eltelt idő hónapokban számolva. Aki már a végzés idején rendelkezett jövedelemmel annak ez az értéke 0, akinek pedig 12 hónap után sem lett állása, az nem szerepel a számított átlagban.
- *Regionális megtartóerő*: azon hallgatók aránya, akik a képzés előtt ugyanazon régióban laktak, mint a képzési hely régiója, és a vizsgált utolsó hónapban is ugyanezen régióban laktak/tartózkodtak.
- *FEOR-megfeleléség*: azon hallgatók aránya a vizsgált utolsó hónapban, akik a képzési KKK-nak megfelelő FEOR-kódon dolgoznak, vagy felsőoktatási tanulmányokat folytatnak.

Az egyetemen kívüli szereplők oldaláról vizsgálva megállapítható, hogy mindhárom elem jogosan merül fel az elszámoltathatósághoz kapcsolódóan. Az elhelyezkedés mutatja a sikerességet, a gazdasági folyamatokhoz való hozzájárulás képességét (járulék fizetése, álláskeresői léthez kapcsolódó szolgáltatásokra költés szükségletlensége), illetve fontos a vállalati szféra (képzett munkaerő), a társadalom (értelmiségi létbe belépés, tudatosság, komplex gondolkodás megléte) és a nonprofit szektor (kultúrafogyasztás, bizonyos célok felkarolása, önkéntesség) esetében is. Álláskeresőként a létbizonytalanságból adódóan ezek nem jelentkeznek prioritásként. A regionális megtartóerő ugyanakkor nem ennyire egyértelmű megítélés alá esik. A vállalatok számára fontos, hogy a szükséges munkaerő rendelkezésre álljon, a társadalomnak pozitív lehet a helyben maradás (a korfa egészséges

szinten tartása, a települések arányos lélekszámának megtartása), ugyanakkor ez szegregáltságot is jelenthet, illetve a területen nem meglévő tudás megjelenését akadályozhatja. Az állam számára közvetlenül az fontos e téren, hogy a végzett szakember az ország területén belül járuljon hozzá a gazdaság fejlődéséhez, a nonprofit szektornak elengedhetetlen a helyben akcióra képes közösségek megléte. A FEOR-kód megfeleléség nem annyira egzakt kérdéskör, leginkább az állam esetében lényeges, hogy a központi költségvetésből finanszírozott felsőoktatási képzés megtérüljön, és abban a munkakörben helyezkedjen el a végzett hallgató, amelyhez kapcsolódóan megjelenik az igény a vállalatok oldaláról.

A következőkben ezeknek a Pécsi Tudományegyetem általi megfeleléségét és befolyásolási lehetőségét tárgyalom:

- *Elhelyezkedési idő*: a PTE nem tudja befolyásolni az elkötelezettségi időszak első két-három évében az elhelyezkedési időt, mivel az már rendelkezésre álló adatokra vonatkozik (2021-ben már végeztek a hallgatók, csak nem tudjuk az adatokat 2019–2021 között). A kötelezettségvállalási időszak előrehaladtával a PTE-nek fokozatosan javul az elhelyezkedési időt befolyásoló képessége, de a kötelezettségvállalási időszak végén még mindig elhanyagolható a 7 éves mozgóátlag miatt.
- *Regionális megtartás*: ennek a mutatónak az értelmezése problémát jelent. Milyen irányú elmozdulás az elvárt? A cél, hogy a PTE-n végzett hallgatók az adott régióban maradjanak és szakértelmükkel segítsék a régió felzárkózását? Vagy az a cél, hogy olyan szakembereket képezzen a PTE, akik a hazai vagy a globális húzóágazatokban, a gazdasági magtárségekben tudjanak elhelyezkedni? Mindkettő elfogadható irány, ugyanakkor ez mindenképpen visszahat az egyetem képzési portfóliójára és annak tartalmára is. Ezen kívül ez nem csak az intézmény felelőssége, hiszen a helyi gazdaság teljesítményén is múlik, milyen mértékben tudják a hallgatók megtalálni a számításaikat a régióban. Ezen kívül az is kérdés, hogy mit tekintünk régiónak, azaz például a klasszikus NUTS2 besorolás határán lévő képzési hely (kar, kihelyezett képzés) esetében is a fő régió számít vagy pedig a helyszíntől vett bizonyos távolság km-ben kifejezve. A PTE-nek több telephelye van, ami vagy a klasszikus régióhatár közelében található, vagy pedig a régióon kívül (pl. Zalaegerszeg, Szombathely, határon túli képzési központok).
- *FEOR-megfeleléség*: Ezen mutató sem egyértelmű, mivel a kis cégeknél a dolgozók jellemzően több feladatot látnak el, a nagy cégeknél pedig könnyebb egy általános kategóriába sorolni a dolgozót. Az ezzel való megfelelés minőségi ismérvként való kezelése kérdéses, illetve a PTE semmilyen módon sem tudja befolyásolni. Alapvetően jogos elvárás a fenntartó részéről, hogy egy bizonyos irányba képzett hallgató a saját szakmájában helyezkedjen el. A szakpozíció-megfeleltetés sem egyszerű feladat, az Oktatási Hivatal jelenleg is dolgozik ezen, ugyanakkor hiába alakítunk ki egy szakmailag elfogadható katasztert, amennyiben ezt a munkahelyek nem követik le.

Mindezek alapján is jól látható, hogy kérdéses az indikátorok jelen formájában a fenntarthatóság kérdéskörének biztosítása. Alapvetően a FEOR-megfeleléség és az elhelyezkedési idő több szempontból is megkérdőjelezhető, nem meglepő, hogy a

FEOR-megfelelőség nem maradt bent a végső szerződésben, ugyanakkor a harmadik tényező esetében is számos kihívás és bizonytalanság azonosítható.

A PTE-nek ettől függetlenül vannak eszközei, lehetőségei az indikátorok teljesítésére, még ha azok alapvetően nem is a racionalitás, hanem az indikátoroknak való megfelelés által vezéreltek. Mind a regionális megtartóerő, mind az elhelyezkedési idő befolyásolható például a záróvizsgák idejének egy hónappal történő kitolása révén. Főszabály, hogy a záróvizsgához képest egy hónappal lehet eltolni a diplomaosztót. Ezen megoldás alkalmazása révén egyértelműen csökkenthető a diplomaszerezés és elhelyezkedés közötti időszak, illetve befolyásolhatja a regionális megtartóerőt is, ha a záróvizsga miatt tovább kénytelen a hallgató a PTE-hez kötődni. Ezen időszak alatt több szolgáltatással meg lehet célozni a karriertudatos hallgatókat (pl. kiközvetíteni helyi vállalatoknak, karrierszolgáltatás, tanácsadás stb.) (a karriertudatossághoz kapcsolódóan lásd Fényes et al. 2021). A regionális megtartóerő-mutatót lehet olyan megoldással is javítani, hogy a kötelező szakmai gyakorlatot előíró képzéseknél lehetőséget biztosít a PTE a nyári, korábban történő teljesítésre azok számára, akik közvetlenül szeretnék folytatni a mester szintű tanulmányaikat. A mesterképzésen tanuló nappali tagozatos hallgató nem számít bele a regionális megtartóerő számításába. A FEOR-kódokhoz kapcsolódóan is készíthetne a PTE egy szak-FEOR-megfeleltetést, amelyet az összes partnerének kiküldve felkéri őket az alkalmazására, illetve erősítheti ezt az üzenetet az alumni kötődésen keresztül is a volt hallgatók felé.

Érdeemes még elgondolkodni egy további indikátor alkalmazásán: a fizetések nagyságán. A logika hasonló, ugyanazon hallgatói körre vonatkozóan lehet az elvárást megfogalmazni, ugyanakkor ebben az esetben fontos a többi tényező hatásának kiszűrése: terület, ágazat, vállalati méret, vállalati eredmény, nem. Egy ilyen regressziós modell összeállítása bonyolultabb, viszont jobban be tudná mutatni a PTE-n belüli szakok objektív szempontok szerinti sikerességét (pl. Szabó 2021).

Összességében jó irány, hogy tényleges output teljesítményalapú elvárások láthatóak, és teljes mértékben egyetértek a szellemiségével, ugyanakkor fontos, hogy a felmerült kérdéseket is tisztázzuk, hogy a PTE által ténylegesen befolyásolható tényezőket kérje számon a finanszírozáshoz kapcsolódóan az ITM, illetve a fenntartó közalapítvány.

A fenntartóváltásban azonosított indikátorok és azok teljesítéséhez szükséges erőfeszítések erősítik a Triple, de akár a Quadruple (civil szféra) vagy Quintuple Helix (környezet) jellegű működést (Vas 2012), viszont jelen esetben csak a felsőoktatási intézménnyel kapcsolatban jelennek meg elvárások, miközben nincs vállalási ígéret sem a vállalati, sem a kormányzati szféra részéről. Pedig fontos lenne mindhárom oldalról megjelennie a vállalásoknak. A kormány oldaláról ez lehetne például (akár a szerződésben) a kiemelt képzési területekhez közvetlenül kötött gazdaságélénkítő források adott időszakra vonatkozó nagysága, illetve fejlesztési irányok. A vállalatok oldaláról lehetne olyan elvárásokat megfogalmazni (akár a támogatási rendszerbe beépítve, a kormányon keresztül), hogy hány felsőoktatási intézményi együttműködést valósítanak meg, illetve a K+F+I mekkora részét kell a

felsőoktatással kooperálva megvalósítani. Ez csupán egy-egy lehetőség, ugyanakkor a másik szférákat érintő indikátorok hozzájárulnának a szinergikus felsőoktatási elvárások teljesüléséhez, hiszen sok esetben éppen a felsőoktatásnak van a legkisebb rálátása a rálátása.

Ugyanúgy kiemelendő, hogy az egyetemek társadalmi felelősségvállalása nem azonosítható az indikátorok között. Az AAE-hez és a DPR-hez kapcsolódóan megjelenhetne az, hogy mennyien dolgoznak a nonprofit szektorban, bizonyos szakmáknál nagyobb arányú elhelyezkedést lehetne elvárt. Ugyan az AAE-ben nincs információ, viszont a DPR hallgatói motivációs felmérésében helyet kaphatna az egyetemi szervezésű, társadalmi kezdeményezésekben (pl. játszótérfestés, -felújítás, kutyasétáltatás, önkéntes munkavégzés) való részvétel aránya a hallgatók körében, vagy annak elvárása, hogy a hallgatók hány százaléka szembesült a tanulmányaik során az etika, a felelősség és a fenntarthatóság kérdéskörével a tananyag részeként.

Összegzés

A fenntartóváltás hatásait még nem látjuk, nehéz megítélni jelen pillanatban, hogy mennyire felel meg a hazai és nemzetközi munkaerőpiac igényeinek, illetve mennyire lesz képes elérni a célkitűzéseit, hogyan illeszkedik a társadalmi, kormányzati és vállalati elvárásokhoz. Egyetértek Lengyel (2021) záró gondolataival, hogy 10–15 éves időtávban kell tervezni, különben az egyes részfolyamatok pozitív, de ellentétes irányai kiolthatják egymást. Kiemelem, hogy a jelenlegi rendszer elméletileg biztosíthatja ezt a hosszú távú gondolkodást is, ami hozzájárul a fenntarthatósághoz, illetve áttekinthetőbbé, számszerűsíthetővé teszi az egyetemi felelősségvállalás kérdéskörét is.

A fenntartóváltás folyamatától külön gondolkodva, meggyőződésem, hogy az adatalapú döntéshozatal fontos, és a jövőben is megfelelőbb bázist biztosít az eltérő helyi lobbierőre építkező érdekérvényesítés helyett. Az utóbbinál lehet, hogy lokálisan jobb pozícióba tud jutni egy-egy erősebb intézmény, ugyanakkor globálisan biztosan veszteséget jelent a magyar felsőoktatási rendszernek. A magyar felsőoktatás méretéből adódóan nem engedheti meg magának, hogy a belső harcok domináljanak, a nagyobb nemzetközi oktatási piacba kell bekapcsolódnia.

Az adatalapú döntésekhez megfelelő a Diplomás Pályakövetési Rendszer és az Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése, ugyanakkor a következő években több szempontból kell megítélni annak megfelelőségét, és abba az irányba kell változtatni, hogy minden érdekelt egy hosszú távú stratégia elérésének transzparens eszközét lássa benne. Jelenleg még sok a kérdés, az adatok rendelkezésre (nem) állása is hátráltatja ezen folyamat megvalósulását, ugyanakkor a Triple Helix elve alapján a felsőoktatási intézmény és a többi szereplő együttműködését tudja erősíteni akár a regionális megtartóerő-, akár az elhelyezkedési-idő-mutatók elvárásként történő meghatározása. A DPR lehetőséget ad az egyetemek társadalmi felelősség-

vállalásának hangsúlyosabb megjelenítésére és azonosítására, ugyanakkor ez nem látható elvárásként a jelenlegi szerződésben, miközben a felsőoktatás társadalmi beágyazottsága és kapcsolódása kiemelt szerepet tölt be a szerepéhez kapcsolódó gondolkodás szakmai-tudományos vitájában.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány „Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-4-II-PTE-954 kódszámú új nemzeti kiválóság programjának a nemzeti kutatási, fejlesztési és innovációs alapról finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

Irodalom

- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Sitku Krisztina (2020): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17., (3.), pp. 5–25.
- Balogh Gábor (2015): A regionális tehetséggazdálkodás vizsgálati módszerei a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudomány Kar hallgatóinak példáján. *Tér és Társadalom*, 29., (2.), pp. 127–148. <http://dx.doi.org/10.17649/tet.29.2.2664>
- Berde Éva (2010): Óvatosan a diplomás pályakövetés elvárásaival! *Educatio*, (3.), pp. 448–459.
- Bruhn, Miriam–Leao, Luciaona de Souza–Legovini, Arianna–Marchetti, Rogelio–Zia, Bilal (2016): The Impact of High School Financial Education: Evidence from a Large-Scale Evaluation in Brazil. *American Economic Journal: Applied Economics*, 8., (4.), pp. 256–295. <http://dx.doi.org/10.1257/app.20150149>
- Carroll, Archie B. (1979): A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4., (4.), pp. 497–505.
- Dános Zsolt (2021). *A társadalmi felelősségvállalás formái a magyar felsőoktatásban*. Doktori Értekezés, Győr: Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola.
- Dános Zsolt–Reisinger Adrienn (2020): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás koncepciója. *Civil Szemle*, 17., (1.), pp. 5–18.
- Etzkowitz, Henry (1993): Technology transfer: the second academic revolution. *Technology Access Report*, 6., pp. 7–9.
- Etzkowitz, Henry–Leydesdorff, Loet (1995): The Triple Helix: university–industry–government relations: a laboratory for knowledge-based economic development. *EASST Review*, 14., pp. 14–19.
- Európai Bizottság (2017): *A Tanács ajánlása a pályakövetésről*. COM(2017)249. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0249&from=HU> (Letöltés ideje: 2022. 02. 08.)
- Fényes Hajnalka–Mohácsi Márta–Pusztai Gabriella. (2021): Belépéskori és tanulmányok alatti kariertudatosság a felsőoktatásban. *Civil Szemle*, 18., (4.), pp. 69–87.

- Howard-Jones, Paul–Washbrook, Elizabeth–Meadows, Sara (2012): *The timing of educational investment: A neuroscientific perspective. Developmental Cognitive Neuroscience, 2, Supplement 1*, pp. 18–29. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2011.11.002>
- Hrubos Ildikó (1998): A felsőoktatás intézményrendszerének átalakulása a fejlett országokban. *Európa Fórum, 8., (1)*, pp. 21–34.
- Kuráth Gabriella (2013): *Intézményi Diplomás Pályakövetés: DPR a Pécsi Tudományegyetemen*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem.
- Lengyel Imre (2021): Látlelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartóváltása előtt. *Közgazdasági Szemle, 68., (10)*, pp. 1055–1088.
- Mühleck, Kai. (Ed.) (2016): *Testing the Feasibility of a European Graduate Study. Final report of the Eurograduate feasibility study*. German Center for Higher Education Research and Science Studies.
- Nárai Márta–Reisinger Adrienn (2016): *Társadalmi felelősségvállalás és részvétel*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Nyüsti Szilva–Veroszta Zsuzsanna (2014): *Diplomás pályakövetési adatok 2013. Adminisztratív adatbázisok integrációja*. Budapest: Educatio Nkft.
- Peercy, Chavanne–Svenson, Nanette (2018): Rethinking Higher Education Investment in Developing Countries. *International Perspectives on Education & Society, 34., (1)*, pp. 39–47. <https://doi.org/10.1108/s1479-367920180000034004>
- Polónyi István (2014): Régi, új felsőoktatási expanzió. *Educatio, 20., (2)*, pp. 185–204.
- Polónyi István (2015): A felsőoktatás gazdasági értékei. Előadás a Filozófiai és Történettudományok Osztályának „A tudás értéke és az érték tudás” című tudományos ülésén (2015. május 14.) https://www.academia.edu/19965083/A_fels%C5%91oktat%C3%A1s_gazdas%C3%A1gi_%C3%A9rt%C3%A9kei (Letöltés ideje: 2022.01.16.)
- Rădulescu, Magdalena–Banica, Logica–Zamfiroiu, Tatiana (2015): Forecasting Public Expenditure by Using Feed-Forward Neural Networks. *Ekonomika Istrazivanja/Economic Research, 28., (1)*, pp. 668–686. <https://doi.org/10.1080/1331677x.2015.1081828>
- Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (2013): Önkéntes társadalmi felelősségvállalás: innovációs CSR rendszerépítés egy magyarországi nagyvállalatnál. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 140–171.
- Shriberg, Michael (2002): Institutional Assessment Tools for Sustainability in Higher Education: Strengths, Weaknesses and Implications for Practice and Theory. *International Journal of Sustainability in Higher Education, 3., (3)*, pp. 254–270. <https://doi.org/10.1108/14676370210434714>
- Sitku Krisztina (2019): Vidéki egyetemek harmadik missziós tevékenysége: a társadalmi tudásmegosztás hatásai. A magyar szakirodalom áttekintése. *Iskolakultúra, 29., (8)*, pp. 17–35. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.8.17>
- Szabó Dorottya Anna (2021): Regionális bérjövedelem-különbségek a gazdaságtudományi területen végzett frissdiplomások esetében. *Tér és Társadalom, 35., (3)*, pp. 182–208.
- Szabó-Bálint Brigitta (2018): A munkavállalói siker és az elérését támogató szervezeti karriermentedsment-eszközök. *Vezetéstudomány, 49., (10–11)*, pp. 85–92.
- Varga Anita (2021): Az állandóság és a változás összhangjának értelmezése az online térben az átalakuló egyetemek nézőpontjából. *Civil Szemle, 18., (3)*, pp. 57–73.
- Vas Zsófia (2012): Tudásalapú gazdaság és társadalom kiteljesedése: A Triple Helix továbbgondolása – a Quadruple és Quintuple Helix. In: Rechnitzer János–Rác Szilárd (Szerk.): *Dialógus a regionális tudományról*. Győr: Magyar Regionális Tudományi Társaság. pp. 198–206.

Egyéb forrás

- Magyar Közlöny (2005): 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról. Magyar Közlöny, 160., pp. 9810–9886.
- Magyar Közlöny (2007): A döntéselőkészítéshez szükséges adatok hozzáférhetőségének biztosításáról szóló 2007. évi CI. törvény végrehajtásáról. Magyar Közlöny, 174., pp. 13 090–13 092.
- Magyar Közlöny (2011): 2011. évi CCIV. évi törvény a nemzeti felsőoktatásról. Magyar Közlöny, 165., pp. 41 181–41 247.
- Magyar Közlöny (2015): 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. Magyar Közlöny, 48., pp. 4 617–4 674.

Fotó/Csanádi Gábor

EGY FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY HARMADIK MISSZIÓS SZEREPVÁLLALÁSA

Nagy Gáborné–Rajcsányi-Molnár Mónika

■ Bevezetés

■ A harmadik missziós szerepvállalás egy felsőoktatási intézmény vonatkozásában meglepően szerteágazó tevékenység, amelyet többféle nézőpontból lehet megközelíteni. A szakirodalom arra hívja fel a figyelmet, hogy a téma tekintetében nincsen markáns határvonal a harmadik misszió és a társadalmi felelősségvállalás értelmezésében, ahogyan konszenzusos definíció sem született még fogalmának pontos leírására. Jelen tanulmány célja egy vidéki, alkalmazott tudományegyetem esetén keresztül rámutatni olyan harmadik misszióval összefüggő tevékenységekre, amelyek stratégiai dokumentumaiban a misszióhoz kötődő elérendő célként ugyan nem szerepelnek, azonban megvalósításukat brandjükbe illeszthető tevékenységek és a regionális beruházások generálták, vagyis „az egyetem a mikro- és makroközösség jóllétének előmozdítása érdekében, az egyetemi jelenlét erősítésére és érdekhordozói szükségleteire való nyitottságának és elköteleződésének bizonyítása érdekében végez társadalmi felelősségvállalást” (Balázs et al. 2020: 20).

A harmadik misszió kérdéskörét a Dunaújvárosi Egyetem vonatkozásában vizsgáljuk, kitérve az intézmény stratégiai dokumentumaiban megjelent súlypontokra. A tanulmány zárásaként bemutatjuk az egyetem regionális beruházások által kialakult harmadik missziósnak is tekinthető szerepvállalását, amely két szakirányú továbbképzési szak megvalósulásában ölt testet.

Megközelítési irányok a szakirodalom szerint

A felsőoktatást érintő, harmadik misszióhoz kötődő szakirodalmak áttekintése során megfigyelhető, hogy a szerzők a témát kontextusba helyezés során több oldalról közelítik meg. A legtöbb esetben érintik az olyan fontos modelleket, amelyek a felsőoktatás és a régió kapcsolatával vannak összefüggésben (tradicionális modell, Triple Helix és továbbfejlesztett modelljei, vagy a regionális elkötelezettségű modell), illetve kitérnek a társadalmi felelősségvállalás (CSR) kérdéskörére is (Reisinger–Dános 2021). Mindezen megközelítéseket Benneworth és Sanderson (2009) is megalapozza, hiszen a regionális gazdasági és társadalmi beágyazódás képessége, illetve annak megléte hozzájárulhat az intézmények harmadik missziós szerepének jelentőségéhez. A kontextusba helyezés, valamint a téma távolabbi megközelítése azért bírhat kiemelt fontossággal, mert a harmadik misszió fogalma nem konszenzusos, összetettsége, értelmezésének bővülése kapcsán nem alakult ki egységesen elfogadott definíció (Compagnucci–Spigarelli 2020). Azonosítása több dimenzió mentén lehetséges, Chatterton és Goddard (2000) szerint egy felvállalt közösségi hatás, de értelmezhető a tudáshasznosítás és a gazdasági, társadalmi szereplőkkel való kapcsolattartásként is (Kotosz et al. 2016). Pérez és Erdős például hármas csoportosításban azonosítja: „innováció, technológiai- és tudásztranszfer, élethosszig tartó tanulás és szakmai (tovább)képzés, tágabban értelmezett társadalmi részvétel” (Pérez–Erdős 2021: 239). Azt is szükséges lehet kiemelni, hogy míg a társadalmi felelősségvállalás egy vállalati aspektusú, vállalathoz kötődő fogalom, addig a harmadik misszió az egyetemi társadalmi felelősségvállalás kérdéskörében határozható meg (Reisinger–Dános 2021). Mindemellett fontos megemlíteni, hogy a harmadik misszióval párhuzamosan az egyetemi társadalmi felelősségvállalás is megjelenhet, amelynek definíciója szerint a felelősséghez egyfajta lokális, területi, globális társadalmi, valamint környezeti folyamatokra fókuszáló figyelem kötődik, és szellemisége áthatja az egyetemi működést (Vallaey 2014; Jorge–Peña 2017). A „missziók” feladataival kapcsolatban tovább árnyalja a képet az egyetemi működést vizsgáló generációs folyamat is, amely szerint meghatározó, hogy az első, második, harmadik szint közötti mozgás folyamatában éppen hol tart az intézmény. Míg az első generációs egyetemek célja az oktatás, a második generációs egyetemek esetében utóbbi kiegészül a kutatással, a harmadik generációs egyetemek pedig már a tudáshasznosítás útján járnak, amely a térség versenyképességének javításában is szerepet játszik (Wissema 2009).

Csupán a harmadik misszió kapcsán mindezen vetületeket és értelmezéseket olvasva is kirajzolódik egy komplex, kölcsönhatásokban gazdag szerepköre az egyetemeknek. Mindezen felül az a fontos tényező is megemlítendő, amikor a témához közelítünk, hogy a „21. századi turbulens működési környezetben, mely egyre fokozódó nemzetközi felsőoktatási trendekkel (pl. nemzetköziesítés, nyílt innováció, diplomás foglalkoztathatóság, nemzeti képességpolitikák, civil kutatás, a fenntarthatóság problematikája), folyamatosan szélesedő érdekhordozói elvárásokkal (Jongbloed et al. 2008; Benneworth et al. 2018), egyre élesedő felsőoktatási piaci

versennyel, valamint intézményi kényszerhelyzetekkel jellemezhető, az egyetemeknek a harmadik missziót tudatosan megtervezett és hosszú távon is fenntartható fő feladataik közé kellett emelniük (Clark 1998; Polónyi 2002, 2008; Halász 2012, 2013, 2018; Kozma 2012; Hrubos 2013, 2014, 2018)” (Balázs et al. 2020: 13).

Misszió egy felsőoktatási intézmény szemszögéből

A fentiekben röviden érintett, összetett szakirodalmi megközelítések kapcsán relevánsnak gondoljuk egy vidéki, alkalmazott tudományegyetem esetét tárgyalni a regionális beruházások eredményeként született reagálások tükrében, fókuszba helyezve a harmadik missziós szerepvállalást. A választás indokoltságát az adja, hogy jelen eset bemutatásához egy célzottan szerényebb, vidéki régióban működő, a szervezet méretét tekintve pedig egy családiasabb felsőoktatási intézmény kerüljön kiválasztásra. Ennek oka, hogy a harmadik missziós szerepkör és a jelen eset kapcsán kiemelt regionális beruházáshoz igazodó kapcsolódási pontok rávilágítsanak arra, hogy a helyi lehetőségek kiaknázása nem függ a szervezet méretétől.

A téma komplexitása, széles vetülete kapcsán a kontextusba helyezést a fogalmi keretrendszer biztosítja. A vállalatok társadalmi felelősségvállalásával kapcsolatban tett megállapításokból kitűnik, hogy végső soron a vezető működése, azaz a felelős vállalatirányítás adja a „missziók” sarokkövét, összhangban a szervezet céljaival. Mindezt azért fontos kiemelni, mert a későbbiekben az egyetem és a regionális beruházások okán generálódott harmadik misszióhoz köthető tevékenységek kerülnek bemutatásra. A felsőoktatási intézmények aspektusából vizsgálódva kitűnik, hogy a „harmadik missziós tevékenységre alapvetően üzleti célú tudástranzferként és közösségi szerepvállalási tevékenységként tekinthetünk a helyi, regionális társadalom gazdasági, társadalmi, kulturális és környezetvédelmi jóllétének növelése érdekében” (Balázs et al. 2020: 20), azonban átfedés is megállapítható az egyetem által felvállalt harmadik missziós szerepvállalás és az egyetemi társadalmi felelősségvállalás (university social responsibility, rövidítve: USR) koncepciójával kapcsolatban. Az USR iránya fentről lefelé mutat, azaz a felsőoktatási intézménytől a helyi csoportok felé tett „tranzakcionális jellegű” tevékenység, a harmadik missziós tevékenység pedig az egyenrangúságon, partnerségen, közös szervezésen és közös előnyök kovácsolásán alapul.

Harmadik misszió az intézményfejlesztési terv tükrében

A harmadik missziós tevékenység nem feltétlenül választható a felsőoktatási intézmények számára (Clark 1998; Polónyi 2002, 2008; Halász 2012, 2013, 2018; Kozma 2012; Hrubos 2013, 2014, 2018). A magyarországi egyetemek tevékenységére meghatározó jelentőséggel bírnak – a harmadik misszió tekintetében egyaránt – azok a stratégiák, amelyek nemzetközi irányelveken, szabályozásokon alapulnak,

mint az Európai Egyetemi Szövetség, az ENSZ fenntartható fejlődési céljai megvalósítása, Európai Horizont, melyek kiemelten technológiai, oktatási, kulturális és társadalmi innovációkat fogalmazzak meg (EUA 2018).

A felsőoktatási intézmények számára egy közép-távú, 5 évre előre tekintő Intézményfejlesztési Terv (továbbiakban IFT) is meghatároz egy követendő célrendszert és akciókat, amelyek összhangban vannak az említett irányelvekkel. A dokumentum magában foglal egy helyzetértékelést, amelyre építve dolgozza ki az intézmény a saját stratégiai célkitűzéseit. A Dunaújvárosi Egyetem vonatkozásában a 2016-ban született dokumentum társadalmi-gazdasági környezetének értékelése során is utalt arra a kedvező regionális közegre, amely elhelyezkedéséből adódik. Az Egyetem a Közép-dunántúli Tervezési Statisztikai Régió Fejér megyei NUTS3-as egységében található jó logisztikai ellátottsággal, amely az ipari szereplőknek is kedvező környezetet jelent. Kiemelt jelentőséggel bír az oktatási intézmény szempontjából a stratégiai vállalati partnerek és működési szektorai helyzete.

A harmadik misszió keretében végzett tevékenységek 2016. évi helyzetértékelése kapcsán a lokális bizalom kialakításának sikere jelenik meg. Az oktatásinnovációt érintő vonatkozásában kiemelt területként értelmezi az e-learning formában indított komplex magyar és angol nyelvű kurzusok megvalósítását. A programok tekintetében hangsúlyozza a Hallgatói Sikerességet Támogató program, a duális képzés, és az Erasmus+ programok keretén belül a hallgatók számára lehetőséget teremtő esélyegyenlőségi, sikerességet támogató törekvéseit. Mindezekon túlmenően, a releváns felhasználó szféra szereplőivel kialakított együttműködések értékelése során az oktatási infrastruktúra kialakítása is fontos szereppel bír. Az esélyegyenlőség biztosítása mind az oktatási egyeségekben, mind pedig a kollégiumban is megoldott, amely a megváltozott munkaképességű alkalmazottak számára is támogatást jelenthet. Az élethosszig tartó tanulás jegyében jelen van az egyetem életében a Nyitott Egyetem, amely a jelenkor problémáinak megoldására fókuszálva ad lehetőséget előadásokon való részvételre a társadalom szélesebb rétegei számára.

A 2022. évben készült stratégiai dokumentum szintén tesz visszamutatást, helyzetértékelést az előző időszakban kitűzött célok elérésével kapcsolatban. A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a harmadik misszió vonatkozásában teljesítésre kerültek a vállalt indikátorok. Fontos különbség, hogy ellentétben a 2016-ban készült dokumentummal, a stratégiai vállalati szerepkör felértékelődni látszik, tekintve, hogy külön fejezet taglalja a partneri együttműködés, regionális szerep bemutatását. Kiemelendő az MVM Paksi Atomerőmű Zrt.-vel és a Paks II. Zrt.-vel kialakult szoros együttműködés. Ennek hatása a hallgatói létszámban is megmutatkozik.

A társadalmi felelősségvállaláshoz kötődő kezdeményezések is a harmadik missziós tevékenységek között kerülnek megemlíetésre. Ennek az lehet az oka, hogy a helyzetelemzések és a stratégiai súlypontok megalkotásakor nem húzódik – sem a fenntartó, sem pedig a megalkotó oldaláról – éles határvonal a két tevékenység között, megengedett a rugalmas értelmezés, azonban az érződik, hogy az irányvonal konszenzusos, az intézmény adottságaihoz és brandjéhez illeszkedik.

A regionális beruházások és a harmadik misszió kapcsolata

A témához kötődő szakirodalmi háttér megismerésén túl, a Dunaújvárosi Egyetem társadalmi felelősségvállalásához és harmadik missziós tevékenységéhez kötődő diskurzusai kapcsán még nem tértünk ki az intézmény stratégiai dokumentumaiban is hivatkozott, társadalmi-gazdasági szerepkör során kiemelt jelentőséggel bíró vállalati partnerek által esetlegesen generált, stratégiaileg fontos, „missziós” hatásokra.

A gondolatmenet kiindulópontja szerint a „vállalatok társadalmi felelősségvállalásának diskurzusa egy rendkívül dinamikus intellektuális párbeszéd, melynek alapjai és vetületei újra és újra átfogalmazódnak, bebizonyosodnak, illetve felülíródnak” (Balázs et al. 2020: 7).

Az egyetem stratégiai szintű dokumentumai említést tesznek a képzési kínálat fejlesztéséről, amelyek a piaci igényeknek megfelelően kerülnek indításra. A szakirányú továbbképzés egy ilyen terület, amely a felsőoktatásban az alapképzésben megszerzett végzettségre és meghatározott szakképzettségre épül. Végső soron egy oklevéllel záruló továbbképzési forma.

Gumiipari technológiai szakmérnök szak

A szakirányú továbbképzéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott adatok alapján elmondható, hogy a regionális beruházáshoz kötődően a termelés megkezdését követő második évben történt meg a képzés indulása, és a következő két évben érte el a beiratkozottak számát tekintve a legmagasabb értéket, majd fokozatos csökkenést követően a 2014. évet követően nem érte el a jelentkezők száma a képzés indulásához szükséges minimum létszámot. Az adatok ismeretében megállapítható, hogy az egyéves képzés a regionális beruházás termelésének megkezdését követő második évtől számítva négy éven keresztül állt a munkaerő-piaci regionális igény szolgálatában.

Atomerőművi üzemeltetési szakmérnök szakirányú továbbképzési szak

A Paks II. Zrt. a 2019-es évben több felsőoktatási intézménnyel kötött együttműködésben hozta létre a Paks II. Akadémiát, a Dunaújvárosi Egyetem mellett a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemmel, a Pécsi Tudományegyetemmel, a Debreceni Egyetemmel, a Pannon Egyetemmel, valamint a Miskolci Egyetemmel együtt. A képzés célja, hogy a hallgatók a gyakorlatban kiválóan hasznosítható tudás birtokába kerüljenek: ismereteket szerezzenek az atomerőmű technológiai folyamatairól, az üzemeltetés folyamatairól, a nukleáris biztonság alapjairól és az atomerőmű biztonságos működéséről. A végzett hallgatók az atomerőművi üzemeltetés területén betölthető állásokra adhatják be pályázataikat.

A képzés indulásakor, a 2019/2020. tanévben több mint kétszeres túljelentkezés volt a szakra. A felvett 20 fő hallgatót ösztöndíj-támogatásban részesítette a Paks2 Zrt. Az első képzésre jelentkezett hallgatók közül 19-en szereztek oklevelet. A 2020/2021. tanévben a Paks II. Zrt. támogatásának köszönhetően 25 fő számára történt meg a képzés ösztöndíjas finanszírozása, és a nagy érdeklődésre tekintettel, korlátozott számban, további 12 fő önköltséges formában csatlakozhatott a képzéshez. Ennek köszönhetően a második évben már 37 fő kezdhetette meg a tanulmányait, amelyből 29 fő vehette át oklevelét.

Érzékelhető előnyök

A két példán keresztül bemutatott regionális beruházásokhoz köthető harmadik missziós szerepvállalás vonatkozásában tett gesztusok szakmai–stratégiai, illetve stratégiai–szakmai kettős funkcióként jelennek meg.

Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy egy vidéki egyetem példáján keresztül felhívjuk a figyelmet olyan harmadik missziós tevékenységekre, amelyek megvalósítása márkánsan nem jelenik meg ugyan a stratégiai dokumentumaikban, azonban megvalósításuk az egyetem szellemiségével azonos, és regionális beruházások inspirálták. A szakirodalmi áttekintések során bemutattuk, hogy a téma megközelítése igen sokoldalú lehet, amely azért is válhat szükségessé, mert a felsőoktatási intézmények harmadik missziós megközelítéséhez nem tartozik konszenzuson alapuló definíció. Jelen eset bemutatása kapcsán a harmadik misszió definiálásához Kotosz szerzőtársai (2016) megközelítése áll a legközelebb. Az egyetem harmadik missziós tevékenysége egy olyan tudáshasznosításként értelmezhető, amely a gazdasági, társadalmi szereplőkkel való kapcsolattartás eredményeként jön létre, és alapja a beágyazódással (Rajcsányi–Molnár–András 2014) köthető össze. Világos, hogy egy rendkívül széles körű, több vetületből megközelíthető témáról van szó, amelyet a regionális beruházások is befolyásolhatnak.

A felsőoktatási intézmény szemszögéből bemutatásra került az is, hogy a harmadik missziós célrendszer részben felülről irányított, részben saját stratégiák mentén alakult, ugyanakkor nincsen éles határvonal a harmadik misszió és a társadalmi felelősségvállalás értelmezésében, megengedett a rugalmasság. Fontos azonban kiemelni, hogy az irányvonal konszenzusos, az intézmény adottságaihoz és brandjéhez illeszkedik, és roppant széles területen meg tud jelenni. Az egyetem harmadik missziós szerepköre és a jelen eset kapcsán kiemelt regionális beruházáshoz igazodó kapcsolódási pontok rávilágítanak arra, hogy a helyi lehetőségek kiaknázása nem függ a szervezet méretétől, azonban alapját a lokális bizalom adja. Az intézménynek ugyanakkor szerényebb mérete okán lehetősége van rugalmasan, gyorsan reagálni a regionális igényekre, tekintve, hogy a visszafogott szerve-

zeti struktúrája (amely a méretéből adódik) letisztultabb testületi működést tesz lehetővé.

Irodalom

- András István–Rajcsányi-Molnár Mónika–Bacsa-Bán Anetta–Balázs László–Németh István P.–Szabó Csilla M.–Szalay Györgyi (2016): Módszertani megújulás a felsőoktatásban: Az új oktatói szerepnek megfelelő oktatásmódszertani megközelítés. *Dunakavics*, 4., (6.), pp. 25–62.
- Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Sitku Krisztina (2020): Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17., (3.), pp. 5–25.
- Benneworth, Paul–Sanderson, Alan (2009): The regional engagement of universities: Building capacity in a sparse innovation environment. *Higher Education Management and Policy*, 1., pp. 131–148. doi.org/10.1787/hemp-v21-art8-en
- Benneworth, Paul–Ćulum, Bojana–Farnell, Thomas–Kaiser, Frans–Seeber, Marco–Šćukanec, Ninoslav–Vossensteyn, Hans–Westerheijden, Don (2018): *Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education*. Zagreb: Institute for the Development of Education.
- Chatterton, Paul–Goddard, John (2000): The Response of Higher Education Institutions to Regional Needs. *European Journal of Education*, 4., pp. 475–496. doi.org/10.1111/1467-3435.00041
- Clark, Burton R. (1998): *Creating Entrepreneurial Universities: Organization Pathways of Transformation*. Bingley: Emerald.
- Compagnucci, Lorenzo–Spigarelli, Francesca (2020) The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161., 120284. doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284
- Demeter Róbert (2020): Digitális szimuláció jelentősége a jövő társadalmát meghatározó mérnökök kompetenciafejlesztésében. *Civil Szemle*, 17., (2.), pp. 89–101.
- Halász Gábor (2012): *Az oktatás az Európai Unióban*. Budapest: Új Mandátum.
- Halász Gábor (2013): A felsőoktatás globális trendjei és szakpolitikai válaszok az OECD országokban és az Európai Unióban. In: Hrubos Ildikó–Luda Szilvia–Török Imre (Szerk.) (2013): *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban 3*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. pp. 13–34. <http://docplayer.hu/1366722-Intezmenyi-menedzsment-a-felsooktatásban-3-szerkesztet-tehrubos-ildiko-luda-szilvia-torok-imre.html> Letöltve: 2022. 08. 23.
- Halász Gábor (2018): Új vonások az Európai Unió és az OECD felsőoktatással kapcsolatos stratégiájában. In: Kovács Gergely–Temesi József (Szerk.) (2018): *A magyar felsőoktatás egy évtizede 2008–2017* NFKK Kötetek 2. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja. pp. 25–38. http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/3302/1/MF_2008-2017.pdf Letöltve: 2022. 08. 23.
- Hrubos Ildikó (2013): A felsőoktatási intézmények misszióinak átalakulása, bővülése. In: Hrubos Ildikó–Luda Szilvia–Török Imre (Szerk.) (2013): *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban 3*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. pp. 13–34. <http://docplayer.hu/1366722-Intezmenyimenedzsment-a-felsooktatásban-3-szerkesztette-hrubos-ildiko-luda-szilvia-torok-imre.html> Letöltve: 2022. 08. 23.

- Hrubos Ildikó (2014): Globális trendek, új kihívások a felsőoktatásban. In: Mészáros Attila (Szerk.) (2014): *A felsőoktatás tudományos, módszertani és munkaerő-piaci kihívásai a XXI. században*. Győr: SZE. pp. 272–276.
- Hrubos Ildikó (2018): Új megfontolások az egyetem társadalmi szerepvállalásának értelmezéséhez. In: Tóth Dorina Anna (Szerk.) (2018): *Az oktatás gazda(g)sága. Tanulmányok Polónyi István tiszteletére*. Oktatókutatók Könyvtára 5. Debrecen: CHERD-H. pp. 49–57.
- Jongbloed, Ben–Enders, Jürgen–Salerno, Carlo (2008): Higher Education and Its Communities: Interconnections, Interdependencies and a Research Agenda. *Higher Education*, 56., (3.), pp. 303–324.
- Jorge, Manuel Larrán–Peña, Francisco Javier A. (2017): Analysing the literature on university social responsibility: A review of selected higher education journals. *Higher Education Quarterly*, 71., (4.), pp. 302–319. doi.org/10.1111/hequ.12122
- Kotosz Balázs–Lukovics Miklós–Zuti Bence–Molnár Gabriella (2016): Egyetemi funkciók és helyi gazdasági hatások: módszertani problémák és lehetséges megoldások. In: Lengyel Imre–Nagy Benedek (Szerk.): *Társégek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraparosodása*. Szeged: JATEPress. pp. 185–203.
- Kozma Tamás (2012): *Oktatáspolitikai*. Elektronikus jegyzet. <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbmVva3RhdGFzcG9saXRpa2F8Z3g6NGJlODU2NTNiMGE4M2Q1Nw> Letöltve: 2022. 08. 23.
- Kővári, Attila (2022a): Digital Transformation of Higher Education in Hungary in Relation to the OECD Report. *Proceedings of the 14th International Scientific Conference on Distance Learning in Applied Informatics*. pp. 229–236.
- Kővári Attila (2022b): A magyarországi felsőoktatás digitális felkészültségének szakmapolitikai vonatkozásai az OECD digitális-átalakulás-jelentése kapcsán. *Civil Szemle*, 19., (2.), pp. 57–71.
- Pérez, Susana Elena–Erdős Katalin (2021): Az egyetemek szerepe az intelligens szakosodásban, különös tekintettel a Pécsi Tudományegyetemre. In: Varga Attila (Szerk.): *Regionális innováció, vállalkozás és gazdasági növekedés*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara. pp. 238–248.
- Polónyi István (2002): *Az oktatás gazdaságtana*. Budapest: Osiris. <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/oktatas-gazdasagтана/adatak.html> Letöltve: 2022. 08. 23.
- Polónyi István (2008): *Oktatás, oktatáspolitikai, oktatásgazdaságtan*. Budapest: Új Mandátum. https://www.academia.edu/9989063/Pol%C3%B3nyi_I_Oktat%C3%A1s_oktat%C3%A1spolitikai_oktat%C3%A1sgazdas%C3%A1g?auto=download Letöltve: 2022. 08. 23.
- Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (2013): Önkéntes társadalmi felelősségvállalás: innovációs CSR-rendszerépítés egy magyarországi nagyvállalatnál. In: Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.) (2013): *Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben*. Budapest: Új Mandátum. pp. 140–171.
- Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (2014): Multikulturalitás és cégek beágyazódása a lokális társadalomba: a dunaújvárosi nagyvállalatok példáján. *Vezetéstudomány*, 45., (7–8.), pp. 105–118.
- Reisinger Adrienn–Dános Zsolt (2021): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás területi hatásai – négy magyarországi egyetem vizsgálatával. *Tér és Társadalom*, 35., (3.), pp. 87–107. doi: 10.17649/TET.35.3.3342.
- Vallaey, François (2014): University Social Responsibility: a mature and responsible definition. In: *Higher Education in the World 5. GUNI Report*. Palgrave Macmillan, 88–96. doi.org/10.13140/2.1.2121.1523

Wissema, J. G. (2009): *Towards the third generation university. Managing the university in transition*. Cheltenham: Edward Elgar.

Egyéb hivatkozások

DUE IFT (2016): *A Dunaújvárosi Egyetem Intézményfejlesztési Terve*. Dunaújváros: Dunaújvárosi Egyetem.

DUE IFT (2022): *A Dunaújvárosi Egyetem Intézményfejlesztési Terve (2021–2026)*. Dunaújváros: Dunaújvárosi Egyetem.

Dunaújvárosi Egyetem PaksII Akadémia hallgatói adatok

Dunaújvárosi Egyetem Gumiipari technológiai szakmérnök hallgatói adatok

EUA (2018): *Horizon Europe: EUA analysis of the European Commission proposal*. <https://eua.eu/downloads/publications/horizon-europe-eua-analysis-of-the-european-commission-proposal.pdf> Letöltve: 2022. 08. 23.

Fokozatváltás a felsőoktatásban. (2016): Középtávú szakpolitikai stratégia. https://www.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatasban_honlapra.pdf Letöltve: 2022. 08. 23.

<https://www.hankooktire.com/hu/about-hankook-tire/company/hankook-tire-magyarorszag-kft.html> Letöltve: 2022. 08. 23.

<https://www.uniduna.hu/gumiipari-technologiai-szakmernok> Letöltve: 2022. 08. 23.

<https://www.paks2.hu/paks-ii-akademia> Letöltve: 2022. 08. 23.

Fotó/Csanádi Gábor

Gabriela Goudenhoof

*Saját korszakunk vizsgálata Søren Kierkegaard erkölcsi szempontja alapján:
a vállalatok társadalmi felelőssége a politikai legitimitással szemben*

Az egyén, a társadalom és a cégek, valamint a korporációk által képviselt társulási formák közötti kapcsolatok jelentős figyelmet igényelnek az etikai cselekvés szempontjából. Kire hárul a társadalmi felelősség? Az utóbbi időben egyre többet emlegetjük a korporációk társadalmi felelősségét, de nem tudjuk pontosan kire hárul ez a felelősség: a cégek tulajdonosaira, a vezetőkre, vagy ez a felelősség szélesebb körű? Jelen értekezés célja, hogy megpróbálja, elméleti és filozófiai szempontok alapján, vizsgálni a különböző társadalmi szereplők közötti viszonyokat, megfigyelve az egyre jobban elszigetelődött egyént különböző helyzetekben: az elszigetelődött egyént, a vagyontalant, a migránst, a menekültet, stb. Annak ellenére, hogy számos vélemény azt hangoztatja, hogy a hatalmi hálózatok és a többközpontú hatóságok esetében a társadalmi felelősség az államra és a hatóságokra hárul, egyre több szereplő tart igényt a közhatalmi jogkör gyakorlásának egy részére, szerepet vállalva a nyilvánosság előtt. De az elfoglalandó hely és befolyás, a globális kormányzásban való részvétel nem ajándék, hanem bizonyos felelősséggel jár. A tanulmány témája a korporációs társadalmi felelősség fogalma, de főleg ennek etikai oldala és társadalmi aspektusai, melyeket sajátos formában fogunk vizsgálni, Søren Kierkegaard ismert egzisztencialista filozófus etikai szemlélete alapján. Az emberi létet lehetetlen egyoldalúan vizsgálni. Kierkegaard szemléletében az embert egyénileg, egyéniségének megőrzése és az örökkévalósággal való kapcsolatának megtartása érdekében folytatott folytonos harcban lehet felfogni, valamint elszigetelt egyéni identitását kutatva és újradefiniálva, kizárt, marginális egyénként, a társadalommal szembeni viszonyának szempontjából, az állammal, a világgal szembeni kötelességeinek fényében, olyan egyénként, aki szerepet vállal a saját társadalmának folyamataiban, részt vállalva ezekben legfeljebb véleménye hangoztatása által, ha nem is tényleges cselekvésével.

Kierkegaard lebecsülte a politikát, és ennek eredményeként nem léteznek kimondott politikai jellegű írásai, de felhívása az egyre erősebb öntudatosság elérésére hiteles, figyelemmel a közvetett politika szempontjaira, lényeges érvelést fejt ki a józanság érdekében, azzal a céllal, hogy kételkedjünk és elemezzük a hatóságok és ezek szerkezetének jogosságát, főleg akkor, ha a jogosság tekintélyuralmat és dogmatizmust leplez.

A korporációk társadalmi felelőssége és a cégek és civil társadalom és az állam közötti partneri kapcsolat nincs korlátozva a jótékonyosság régi fogalmát helyettesítő forrásokra és pénzadományokra, hanem a jelenkori világ bizonyos válságainak megoldására is alkalmazható, mint a migránsok, és menekültek válságának megoldása, melyek tragikus, komoly egzisztenciális jelleggel rendelkező társadalmi problémákat képeznek. Végülis, ez azt jelentené, hogy az említett szereplők egy jobb világ létrehozásához együttesen járulnának hozzá.

Kulcsszavak: Korporációk társadalmi felelőssége, jogosultság, erkölcsi cselekvés, ironia, reménytelenség.

Gabriela Goudenhooff PhD egyetemi docens, Politikatudományi és Kommunikációs Tanszék vezetője Nagyvárad Egyetem Történelemtudományi, Nemzetközi Kapcsolatok, Politika- és Kommunikáció-tudományi Karán.

E-mail: gabrielagoud@gmail.com

Gabriela Goudenhooff

Seeing our age through Søren Kierkegaard's ethic lens: Corporate Social Responsibility versus political legitimacy

The relationships between the individual, society and forms of association such as companies and corporations but also civil society, require special attention from the point of view of the ethics of the action. Who has social responsibility? We talk more and more lately about corporate social responsibility, but we don't know exactly who is the holder of this responsibility: the owners of the companies, the management or is the responsibility getting wider? This paper aims to investigate the relationships between different categories of social agents in a theoretical and philosophical approach, following what happens to the increasingly isolated individual in our world in different situations: the lonely, the poor, the migrant, the refugee and so on and so forth. And if many voices claim that social responsibility belongs to the state and public authorities, in the context of modern governance, where there are networks of influence and a world of polycentric authorities, more and more actors claim a „slice“ of legitimacy in the exercise of power and a place and a role to play on the public stage. But this place and this influence, this form of participation in global governance does not come as a gift, but is accompanied by responsibility. The concept of corporate social responsibility, but especially its ethical side, the social aspects are themes that we will focus on in this paper and we will do it in an original way using the glasses of a famous existentialist philosopher, Søren Kierkegaard.

Human existence can never be seen unilaterally. People, in Kierkegaard's perspective, can be perceived both as a single individual in a continuous struggle to preserve authenticity and relationship with eternity, or seeking and redefining his or her identity as lonely, excluded, marginal, from the perspective of relationship with society, in the light of the duties towards the government, the state, the world, therefore engaged in societies' games where the life is developing, even involved just through opinions if not through actual actions. Kierkegaard's call for increased self-awareness is genuine from the perspective of indirect politics, because although the philosopher despised politics and as such has no actual political writings, it is a relevant plea for awareness in order to increase people's ability to question public authority and its structures, an authority that frequently hides under the sign of legitimacy authoritarianism and dogmatism.

Corporate social responsibility and the partnership of companies and civil society with the state is not limited only to resources and financial contributions to replace the old concept of „charity“, but also to solving some crisis situations that the contemporary world is going through, such as the migrant crisis, refugee's crisis, which constitute dra-

matic social problems and which have a strong existential component, ultimately meaning to contribute to a better society and to make the world a better place.

Keywords: Corporate social responsibility; legitimacy; moral action; irony; despair.

Gabriela Goudenhooff PhD, Associate Professor, Head of Department of Political Science and Communication Faculty of History, International Relations, Political Science and Communication, University of Oradea, Romania.

E-mail: gabrielagoud@gmail.com

Varga Anita

Társadalmi felelősségvállalás avagy az esélyteremtő értékteremtés

A társadalmi felelősségvállalás megítélésének kérdése mind a felsőoktatási intézmények, mind a vállalkozások, mind a civil szervezetek szemszögéből többretegű. A működés elengedhetetlen feltétele a tevékenységek stratégiai szinten történő ösztönzése, kapcsolódás a mindenkori kormányzat kinyilvánított és legfőképpen rejtett igényeihez. A tanulmány célja, hogy áttekintést adjon a társadalmi felelősségvállalás témaköréhez kapcsolható célkitűzések és programok megvalósításáról, rendszerszintű értelmezési lehetőségiről ennek során vizsgálja a CSR társadalmi hatását, a tudásteremtés környezetének innovatív elemeit projektszemléletű megközelítésben. Ebben a megközelítésben a területi, térségi, társadalmi, gazdasági és környezeti elemek szimbiózisban fogalmazódnak meg. Az érdekek figyelembevételének és érvényesítésének elkerülhetetlen eleme a civil szervezetek bevonása. A kapcsolatrendszer egyetlen szakmailag hiteles alapja a partnerség, az állandóság és a változás összhangjának sajátos megítélése.

Kulcsszavak: Társadalmi felelősség; minőségfejlesztés; eredményesség; változásmenedzsment; projektszemlélet.

Varga Anita diplomáját 2002-ben, PhD-fokozatát 2012-ben szerezte a Pécsi Tudományegyetemen. Aktuális kutatási témája a minőségközpontú felsőoktatás és változásmenedzsment hatásainak vizsgálata. Jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézetében dolgozik egyetemi docens beosztásban. Minőségszakértőként vesz részt az egyetem folyamatainak optimalizálásában, emellett esélyegyenlőségi koordinátorként segíti mind a hallgatók, mind a munkatársak munkáját.

E-mail: varga.anita@uniduna.hu

Anita Varga

Social responsibility or the creation of value by creating opportunities

The question of the perception of social responsibility from the perspective of higher education institutions, businesses and NGOs is multi-faceted. A prerequisite for operation is to promote activities at a strategic level and to link them to the stated and, above all, latent needs of the governments concerned. The aim of this paper is to provide an

overview of the implementation of objectives and programmes related to CSR, from a systemic perspective to a systemic interpretation, and to examine the social impact of CSR in a project approach to the innovative elements of the knowledge creation environment. In this approach, the territorial, spatial, social, economic and environmental elements are symbiotically articulated. Involvement of civil society organisations is an inevitable element in the integration and mainstreaming of interests. The only professionally credible basis for the relationship is partnership, a specific understanding of the consistency of permanence and change.

Keywords: Responsibility; quality improvement; effectiveness; change management; project approach.

Anita Varga graduated from the University of Pécs in 2002 and obtained her PhD in 2012. Her current research topic is the impact of quality-oriented higher education and change management. She is currently working as Associate Professor at the Institute of Social Sciences of the University of Dunaújváros. She is involved in the optimisation of the university's processes as a quality expert and also supports the work of both students and staff as an equal opportunities coordinator.

E-mail: varga.anita@uniduna.hu

Balázs László—Rajcsányi-Molnár Mónika

Civil szervezetek szerepe az elektromobilitás népszerűsítésében

Korunk meghatározó kérdése és problémaköre a fenntartható energiagazdálkodás kialakítása. Ehhez kapcsolódik a közlekedés szervezésének és módjának teljes újragondolása, az elektromobilitás, az e-autók megjelenése. Az elektromobilitás terjedése, hasznosságának értelmezése, elemzése, valamint a fenntarthatóságot biztosító folyamat a társadalmi érdekek képviselőire szerveződött civil szervezetek alapvető feladatai közé tartozik. A Hazai Elektromobilitási Stratégiában – Jedlik Ányos Terv 2.0 – a kormányzat is felhívja a figyelmet a civil szervezetek szerepvállalására. A tanulmány célja egy első impresszió bemutatása az elektromobilitás elterjedésével, az iparág fejlődésének hatásmechanizmusával kapcsolatban; felhívja a figyelmet a civil szervezetek szerepére, érintettségére az új jelenség népszerűsítése terén. Írásunk bemutatja az elektromobilitás fogalom értelmezését, alakulásának mikéntjét. Amellett érvel, hogy a civil szervezetek szakmai szerepvállalásuk mellett számos területen erősíthetik az elektromobilitás népszerűségét. A tanulmány főképp nemzetközi szakirodalomra támaszkodik, nemzetközi példákat felsorakoztatva tekinti át az e-mobilitás népszerűsítésének eszközeit. A gondolatmenetből kitévünk, hogy az elektromobilitás népszerűsítése, társadalomra gyakorolt hatása nagyfokú tudatosságot kíván meg nem csak a társadalom politikai és gazdasági szereplőitől, de a civilektől is.

Kulcsszavak: Elektromobilitás; fenntarthatóság; civil szervezetek; elektromobilitás népszerűsítése; kommunikáció.

Balázs László egyetemi docens, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem oktatási rektorhelyettese, illetve a Társadalomtudományi Intézet oktatója. 2014-ben szerzett PhD-fokozatot, majd 2021-ben habilitált. 2018–2021 között igazgatóként vezette a DUE Társadalomtudományi Intézetét, 2021-től oktatási rektorhelyettes. Publikációi a vezetéstudomány, szervezeti kultúra, érzelmi intelligencia, reziliens szervezetek, készségfejlesztés módszertana témaköröket ölelik fel. Tudományos szervezeti tagságai: MTA köztestület (2020–), MTA NyLSz Kommunikációtudományi Munkabizottság (2014–). Fontosabb publikációi: *Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben* (Z-press Kiadó 2014), *Organizational culture and emotional intelligence in school* (LAP 2015), *Érzelmi intelligencia és szervezetfejlesztés* (DUE Press 2021). E-mail: balazs.laszlo@uniduna.hu

Rajcsányi-Molnár Mónika PhD közgazdász, habilitált főiskolai tanár, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem intézményfejlesztési és általános rektorhelyettese, illetve Társadalomtudományi Intézetének oktatója. Az MTA Gazdálkodástudományi Bizottság Kommunikációmenedzsment Munkabizottságának tagja. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola témavezetője. Tudományos kutatói tevékenysége a vezetés és szervezés területeihez kapcsolódik, vezető- és szervezetfejlesztésre, a nonprofit szektor és szervezeteinek menedzselési kérdéseire, illetve a modern tartalomfejlesztés és oktatásszervezés területére specializálódva. Széleskörű nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezik. Kutatói, oktatói és tanulmányi ösztöndíjak keretében hosszabb-rövidebb időt töltött az Egyesült Államokban, Angliában, Indiában, Portugáliában és Tajvanon. E-mail: molnarmo@uniduna.hu

László Balázs—Mónika Rajcsányi-Molnár

The role of non-governmental organizations in the promotion of electromobility

A defining issue and problem area of our time is the development of sustainable energy management. Related to this, it is necessary to completely rethink the organization and method of transport, and the emergence of electromobility and e-cars. The spread of electromobility, the interpretation and analysis of its usefulness, as well as the process ensuring sustainability are among the basic tasks of civil organizations that represent social interests. In the Domestic Electromobility Strategy – Jedlik Ányos Plan 2.0 – the government also draws attention to the role of civil organizations. The purpose of this study is to present a first impression regarding the spread of electromobility, and the impact mechanisms of the industry's development. It draws attention to the role and involvement of civil organizations in promoting the new phenomenon. This study presents the interpretation of the concept of electromobility, and how it has evolved. It argues that civil organizations, in addition to their professional role, can strengthen the popularity of electromobility in many areas. The study mainly relies on international literature, lists international examples, and reviews the means of promoting e-mobility. It is clear from this discussion that the promotion of electromobility and its impact on society requires a high degree of awareness not only from the political and economic actors of society, but also from the civil sphere.

Keywords: Electromobility; sustainability; NGOs, promotion of electromobility; communication.

László Balázs is an associate professor, Vice-Rector for Academic Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. Graduated his PhD in 2014 and habilitated in 2021. From 2018 to 2021, was Head of the Institute of Social Sciences, since 2021 he has been the academic vice-rector. His publications cover leadership and management, organizational culture, emotional intelligence, resilient organizations, and skills development methodology. Scientific memberships: Hungarian Academy of Sciences (2020–), Hungarian Academy of Sciences Communication Science Working Committee (2014–). Important publications: *Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben* [Emotional intelligence in organization and training] (Z-press Publisher 2014), *Organizational culture and emotional intelligence in school* (LAP 2015), *Érzelmi intelligencia és szervezetfejlesztés* [Emotional intelligence and organizational development] (DUE Press 2021).
E-mail: rmolnarmonika@gmail.com

Mónika Rajcsányi-Molnár is a habil. PhD in Business Administration, Vice-Rector for General and Institutional Development Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. She is member of the Business Administration Committee's Communication Management Working Committee at the Hungarian Academy of Sciences. She is supervisor at the Education and Society Doctoral School of Education at the University of Pécs. Her academic research work is related to the field of business and management, focusing on organizational and leadership development, nonprofit management, modern educational material and technology developments. She has a wide range of international experience. She obtained various academic and research grants and spent longer periods in the United States, England, India, Portugal and Taiwan.
E-mail: molnarmo@uniduna.hu

Keszi-Szeremlei Andrea—Balázs László—András István

Civil-attitűd – elektromobilitás 2010–2022

A kutatók már évek óta prognosztizálják a globális felmelegedés okozta környezeti katasztrófák bekövetkezését, számuk növekedését és intenzitásuk erősödését. Az egyes országok vezetői lassan, de ébrednek és elindultak abba az irányba, amely az országait környezetkímélőbb üzemmódra állítja át. A célok eléréséhez globálisan és országos szinten is célértékek kitűzésére került sor annak érdekében, hogy a kutatók által prognosztizált kedvezőtlen változások bekövetkezését elkerüljük vagy legalábbis lassítsuk. A globális felmelegedés egyik legfőbb okozója a levegő széndioxid tartalmának folyamatos emelkedése, amelyért nagymértékben felelős a közúti közlekedés, ezen belül is döntően a személygépkocsi használat. Az elektromobilitás, azaz elektromos meghajtású járművekkel történő közlekedés az egyik megoldási lehetőség a fosszilis üzemanyaggal üzemelő járművek kiváltására. Ezen járművek népszerűsége az utóbbi években növekszik. 2016-ban közel 1 millióról, 2020 végére 10 millióra emelkedett a világ útjain közlekedő elektromos autók száma. Az elektromos autók népszerűsége a globális okok mellett gazdasági okokra is visszavezethető.

Az elektromos autók hazánkban is egyre népszerűbbek, a zöld rendszámú autók száma folyamatosan emelkedik, de mégis kevés a tisztán elektromos hajtású gépjármű Magyarországon, a lakosság hazánkban még nem meri vállalni az elektromos meghajtású

autókkal kapcsolatos kockázatokat. A tanulmány elsődleges célja az elektromos autók térnyerését meghatározó lépések áttekintése után megvizsgálni a magyar lakosok elektromos autók vásárlásával és használatával kapcsolatos ösztönzői tájékozottságot, továbbá bemutatni egy lehetőséget a tájékozottság növelésére a felsőoktatási intézmények keretei között.

Kulcsszavak: Globális felmelegedés; elektromobilitás; elektromos auto; kormányzati ösztönzők.

Keszi-Szeremlei Andrea 2001-ben végzett a Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Karán Gazdasági agrármérnökként, majd 2008-ban agrár-mérnök tanárként. 2005-ben PhD-fokozatot szerzett a Kaposvári Egyetem Vezetés- és Szervezéstudományi Doktori Iskolájában. Közben Adótanácsadó és Mérlegképes könyvelő képesítéseket is szerzett. Oktatási tevékenységét a Kaposvári Egyetem Vállalatgazdasági Tanszékén kezdte 2001-ben tanszéki mérnökként, majd egyetemi tanársegédként. Vállalatgazdaságtant és számviteli alapismereteket tanított. 2009 óta a Dunaújvárosi Főiskola, majd jogutódja, a Dunaújvárosi Egyetem Közgazdaságtan Tanszékén dolgozott főiskolai tanárként. Jelenleg a Társadalomtudományi Intézet Intézetvezetői teendőit látja el. A Gazdálkodástudományi Tanszék főiskolai tanáraként oktatási feladatait pénzügy, számvitel és adózás témakörökben látja el. Kutatási területe: elektromobilitás, zöld pénzügyek és értékelemzés.

E-mail: keszia@uniduna.hu

Balázs László egyetemi docens, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem oktatási rektorhelyettese, illetve a Társadalomtudományi Intézet oktatója. 2014-ben szerzett PhD-fokozatot, majd 2021-ben habilitált. 2018–2021 között igazgatóként vezette a DUE Társadalomtudományi Intézetét, 2021-től oktatási rektorhelyettes. Publikációi a vezetéstudomány, szervezeti kultúra, érzelmi intelligencia, reziliens szervezetek, készségfejlesztés módszertana témaköröket ölelik fel. Tudományos szervezeti tagságai: MTA köztestület (2020–), MTA NyISz Kommunikációtudományi Munkabizottság (2014–). Fontosabb publikációi: *Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben* (Z-press Kiadó 2014), *Organizational culture and emotional intelligence in school* (LAP 2015), *Érzelmi intelligencia és szervezetfejlesztés* (DUE Press 2021).

E-mail: balazsl@uniduna.hu

András István PhD, habilitált főiskolai tanár, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem rektora. Felsőoktatási szakmai karrierjét megelőzően szervezetfejlesztési osztályvezetőként, majd személyzeti vezérigazgatóhelyettesként dolgozott az üzleti életben. Számottevő tapasztalatot szerzett a teljesítményértékelés, munkakör-értékelés és az érdekegyeztetés terén. Kutatási területei: szervezetfejlesztés, multikulturális környezetben lezajló szervezeti folyamatok, szervezeti kommunikáció, társadalmi felelősségvállalás.

E-mail: andras@uniduna.hu

Andrea Keszi-Szeremlei—László Balázs—István András

Civil attitude – electromobility 2010–2022

For years, researchers have been predicting the occurrence of the global warming caused environmental disasters, the increase in their number and the strengthening of their intensity. The leaders of individual countries are slowly waking up and willing to lead their

countries to a more environmentally friendly mode. To achieve the goals, target values were set both globally and nationally in order to avoid or at least to slow down the unfavorable changes forecasted by the researchers.

One of the main causes of global warming is the continuous increase in the carbon dioxide content of the air, for which road traffic, mainly the use of passenger cars, is largely responsible. Electromobility, i.e. transportation with electric powered vehicles, is one of the possible solutions for replacing fossil fuel vehicles. The popularity of these vehicles has been increasing in recent years. The number of electric cars on the roads rose from nearly 1 million, in 2016, to 10 million by the end of 2020. The popularity of electric cars can be traced back not only to global reasons but economical ones as well.

Electric cars are becoming more and more popular in Hungary. The number of cars with green license plates is constantly increasing, but there are still only a few purely electric vehicles on the roads. The population in Hungary is not brave enough to take the risks associated with electric vehicles.

The primary goal of the study, after reviewing the steps that determine the rise of electric cars, is to examine the awareness of Hungarian residents regarding incentives for the purchase and use of electric vehicles, and to present an opportunity to increase awareness within the framework of higher education institutions.

Keywords: Global warming; electromobility; electric car; governmental incentives.

Andrea Keszi-Szeremlei in 2001 graduated from the Faculty of Economics of Kaposvár University as an agricultural engineer, then in 2008 as an agricultural engineering teacher. In 2005, she obtained a PhD degree at the Doctoral School of Management and Organizational Sciences of Kaposvár University. In the meantime, she also obtained the qualifications of Tax Consultant and Chartered Accountant. She started her teaching activities at the Department of Business Administration of Kaposvár University in 2001 as a technical assistant, then as an assistant lecturer. She taught business economics and accounting basics. Since 2009, she has worked as a college professor at the Department of Economics of Dunaújváros College and its legal successor, University of Dunaújváros. She currently performs the duties of the Director of the Institute of Social Sciences. As a college professor at the Department of Economics, she performs her teaching duties in the fields of Finance, Accounting and Taxation. Her research areas: electromobility, green finance and value analysis.

E-mail: keszia@uniduna.hu

László Balázs is an associate professor, Vice-Rector for Academic Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. Graduated his PhD in 2014 and habilitated in 2021. From 2018 to 2021, was Head of the Institute of Social Sciences, since 2021 he has been the academic vice-rector. His publications cover leadership and management, organizational culture, emotional intelligence, resilient organizations, and skills development methodology. Scientific memberships: Hungarian Academy of Sciences (2020–), Hungarian Academy of Sciences Communication Science Working Committee (2014–). Important publications: *Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben* [Emotional intelligence in organization and training] (Z-press Publisher 2014), *Organizational culture and emotional intelligence in school* (LAP 2015), *Érzelmi intelligencia és szervezetfejlesztés* [Emotional intelligence and organizational development] (DUE Press 2021).

E-mail: balazsl@uniduna.hu

István András PhD is a habil college professor and the rector of the University of Dunaújváros. Before his professional career in higher education, he worked in the private sector first as head of department in organisational development, then as HR Deputy CEO. He has gained considerable experience in performance evaluation and appraisal, as well as industrial relations and reconciliation. His research areas are organisational development, organisational processes in multicultural context, organisational communication and social responsibility.

E-mail: andras@uniduna.hu

Mircea Brie—Mirela Mărcuț—Polgár István

A nemzetközi együttműködési képességek fejlesztése a lokális fejlődés és a társadalmi felelősségvállalás fokozása érdekében

A decentralizáció, a regionalizáció és a helyi közigazgatásban megjelenő vállalkozói trendek miatt a helyi/lokális szereplők áldásként és átokként is felfogható lehetőséget kaptak, nevezetesen a nemzetközi kapcsolatok kezdeményezésének lehetőségét.

Áldás azoknak, akik rendelkeznek a szükséges erőforrásokkal és alkalmasak projektek kezdeményezésére, fenntartására és fejlesztésére, például testvérvárosi vagy határon átnyúló együttműködési projektekre. Viszont átok azoknak, akiknek anyagi és emberi erőforrásai kimerültek és emiatt nem tudják kihasználni ezeket a lehetőségeket. Függetlenül attól, hogy áldásként vagy átokként fogjuk fel, a nemzetközi együttműködés fellendítése a köz jólétét szolgálja. Egyrészt, mert finanszírozást és know-howt hozhat a civil szférába, másrészt pedig azért, mert segítheti a helyi hatóságok/önkormányzatok képességeinek fejlesztését.

Tizenöt évvel Románia Európai Unióhoz (EU) való csatlakozása után a helyi hatóságok nemzetközi együttműködéseinek szintjét és alakulását vizsgáltuk. Ennek a vizsgálatnak egy másik célja az volt, hogy feltárja, milyen szinten kezdeményezhető és kiterjeszthető a társadalmi felelősségvállalás az önkormányzatok nemzetközi együttműködései által.

Ebben az értelemben a tanulmány két fő kutatási kérdéssel foglalkozik: milyen szinten állnak jelenleg a helyi hatóságok nemzetközi együttműködései, illetve mennyire felkészültek a helyi hatóságok a nemzetközi együttműködés kezdeményezésére, fenntartására és fejlesztésére? Elemzésünket Bihar megyére, Románia egyik nyugati határ menti megyéjére terjesztettük ki, amelynek periférikus státusza az Európai Unióhoz való csatlakozás és az azt követő határnyitás következtében átalakult.

Kulcsszavak: Társadalmi felelősség; nemzetközi együttműködés; hatóságok; határon átnyúló együttműködés; testvérvárosi kapcsolatok; Bihar megye.

Mircea Brie PhD, a Nagyvárad Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Tanszékének professzora. 8 könyv szerzője és társszerzője, 19 gyűjteményes kötet szerkesztője és koordinátora. Több mint 100 cikket publikált folyóiratokban, nemzetközi konferenciák kiadványaiban vagy kollektív kötetekben. Kutatási területei: nemzetközi kapcsolatok és Európa-tanulmányok, határon átnyúló együttműködések, interetnikus és konfesszionális kapcsolatok, társadalomtörténet, migráció, kultúrák közötti párbeszéd, demográfia, határtudományok.

E-mail: mbrie@uoradea.ro

Mirela Mărcuț PhD, a Nagyváradi Egyetem oktatója. Kutatási területe a digitális politikák és kormányzás, valamint az intelligens városok, különös tekintettel az Európai Unióra. 2017-ben elnyerte a Jean Monnet Foundation for Europe Henri Rieben ösztöndíját, hogy tanulmányozza az európai információs társadalom kezdeteit. 2020-ban posztdoktori kutatási ösztöndíjat nyert Darmstadtban (Németország), ahol az okos városok kormányzását tanulmányozta. Főbb publikációi közé tartoznak: *The Socioeconomic Evolution of the European Union: Exploring the Electronic Frontier* (2016), *Crystallizing the EU Digital Policy. Exploring the Digital Single Market* (2017) és *The Governance of Digital Policies* (2020).

E-mail: mirelamarcut@uoradea.ro

Polgár István József PhD, a Nagyváradi Egyetem Történettudományi, Nemzetközi Kapcsolatok, Politika- és Kommunikációtudományi Karának oktatója. Intenzív tudományos és kutatási tevékenységet folytat, amely 4 könyvet, több mint 50 cikket és tanulmányt foglal magában nemzetközi és hazai folyóiratokban. Kutatási területe a kisebbség–többség viszony az európai térben, az etnikai és vallási sokszínűség és az integrációs folyamat az európai térben.

E-mail: istvan.polgar@uoradea.ro

Mircea Brie—Mirela Mărcuț—István Polgár

Developing international cooperation capabilities to boost local development and social responsibility

Due to decentralization, regionalization, and trends of entrepreneurialism in local administration, local actors have received an opportunity that can be conceived both a blessing and a curse, namely the opportunity to initiate international connections. A blessing for those equipped to initiate, maintain, and develop projects, such as twinning or cross-border cooperation projects. A curse for those with depleted financial and human resources that cannot take advantage of these opportunities. Regardless of whether it is a blessing or a curse, boosting international cooperation serves public well-being both because it can bring in financing and know-how for the civil society and because it can help develop the capabilities of local public authorities (LPAs)

Fifteen years after Romania's accession to the European Union (EU), we have set out to investigate the development of international cooperation of local public authorities. The underlying purpose of this investigation is to discern how LPAs can boost public responsibility to the citizens by appealing to opportunities of international cooperation. In turn, international cooperation contributes to their responsibility by providing the support for sustainable development and territorial cohesion.

In this sense, this article addresses two main research questions: what is the current level of international cooperation of local authorities? and how prepared are local public authorities to initiate, maintain, and develop international cooperation? We localize our analysis to Bihor County, a border county in Romania, whose peripheral status has been transformed due to the accession to the European Union and the subsequent opening of the borders. Our analysis is multi-focal, aimed not only at cities and municipalities, but also at townships from the rural area. The quantitative and qualitative analysis undertak-

en aims to extract valuable insights into the grassroots practices of local public authorities and to offer policy recommendations for these local actors to boost their social and civic responsibility by developing international cooperation for durable development.

Keywords: Social responsibility; international cooperation; public authorities; cross-border cooperation; twinning; Bihor County.

Mircea Brie PhD, is professor at the University of Oradea, Department of International Relations and European Studies. He is the author and co-author of 8 books, editor and coordinator of 19 collective volumes. He published over 100 articles in journals, proceedings of international conferences or collective volumes. His research interests are: international relations and European studies, cross-border cooperation, interethnic and inter-confessional relations, social history, migration, intercultural dialogue, demography, border studies.

E-mail: mbrie@uoradea.ro

Mirela Mărcuț PhD, is a Lecturer at the University of Oradea. Her research interests include digital policies and governance, as well as smart cities, with a particular focus on the European Union. In 2017, she was awarded the Henri Rieben Scholarship at the Jean Monnet Foundation for Europe to study the beginnings of the information society in Europe. In 2020, she held a postdoctoral research scholarship in Darmstadt (Germany) studying the governance of smart cities. Her main publications include *The Socio-economic Evolution of the European Union: Exploring the Electronic Frontier* (2016) and *Crystallizing the EU Digital Policy. Exploring the Digital Single Market* (2017) and *The Governance of Digital Policies* (2020).

E-mail: mirelamarcut@uoradea.ro

István József Polgár PhD, is lecturer at the Faculty of History, International Relations, Political Science and Communication Science, University of Oradea. He has an intense scientific and research activity, which includes 4 books, more than 50 articles and studies in international and national journals. His research interests are the minority-majority relations in the European space, ethnical and religious diversity and integration process in the European space.

E-mail: istvan.polgar@uoradea.ro

Dukai Edit—Jarjabka Ákos

A megalakulás, az alkalmazkodás és a megújulás időszakai a Pécsi Tudományegyetem Diaszpóra Projekt hálózatának menedzselésében

A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) fogalmának tartalma a felsőoktatási szervezetek harmadik missziós tevékenységként az egyetemek társadalmi felelősségvállalási tevékenységével (USR) azonosítható egy speciális, felsőoktatási környezetben. Ennek szelvében jött létre a Pécsi Tudományegyetemen (PTE) működő Diaszpóra Projekt Hálózat (DPH). A tanulmány felidéz és időrendben követi a Pécsi Tudományegyetemen (PTE) működő Diaszpóra Projekt Hálózat (DPH) mint hálózatos szervezet tevékenységét és kitörési pontjait. A diaszpóra fogalmának tisztázása után röviden bemutatásra kerülnek a magyar népesség migrációs hullámai, melyek alapjai lettek a diaszpóráközösségek létrejöttének, továbbá jelenlegi földrajzi eloszlásuk, valamint a mai magyar diaszpórapolitika főbb pontjai.

Az eddigi tapasztalatok kritikai elemzésével a szerzők feltárják a jelenlegi és a jövőben tervezett hálózati tevékenységek logikáját és hátterét. Végül, röviden felvázolják azokat a fejlesztési lehetőségeket, amelyek a Pécsi Tudományegyetem szervezeti keretein belül stratégiai időtávon belül megvalósíthatók a Hálózat fenntarthatóvá tétele érdekében.

Kulcsszavak: CSR; USR; harmadik misszió; diaszpóra; magyar diaszpóra; migráció; magyarok külföldön; hálózat; projekt; Pécsi Tudományegyetem Diaszpóra Projekt Hálózat.

Dukai Edit a Vajdaságban (Szerbia) nőtt fel, majd középiskolai tanulmányai befejezése után Pécsre költözött. A Pécsi Tudományegyetemen szerzett bölcsész és közgazdász diplomát. Jelenleg a PTE Földtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgatója, ahol a határon túli születésű, Magyarországon diplomázott magyar fiatalok pályafutását követi nyomon. Kutatásai elsősorban a határon túli magyarok identitásmegőrzésének, közösségépítésének és karrierépítésének területeire koncentrálnak. Alapító tagja a PTE Diaszpóra Projekt Hálózatának. ORCID: 0000-0001-8089-4531.

E-mail cím: dukai.edit@pte.hu

Jarjabka Ákos PhD, a Pécsi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának habilitált docense, a Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet igazgatója, a Pécsi Tudományegyetem Diaszpóra Projekt Hálózatának vezetője, rektori megbízottként. Tagja és titkára a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya Gazdálkodástudományi Bizottságának, valamint a Magyar Rektori Konferencia képviselőjeként tagja az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Szellemi Kulturális Örökség Szakbizottságnak. Publikációi az interkulturális menedzsment, a magyar diaszpóra és a projektmenedzsment témaköreit ölelik fel. ORCID: 0000-0002-3691-4715

E-mail cím: jarjabka.akos@pte.hu

Edit Duka–Ákos Jarjabka

The periods of establishment, adaptation, and renewal in the management of the Diaspora Project Network of the university of Pécs

The content of the corporate social responsibility (CSR) concept can be equated with the university's social responsibility (USR) activity in a special, higher education environment, as the third mission activity of universities. In this spirit, the Diaspora Project Network (DPH) operating at the University of Pécs (UP) was established. The study recalls and chronologically follows the activities and breaking points of the Diaspora Project Network (DPH) operating at the University of Pécs (PTE) as a networked organization. After clarifying the concept of diaspora, the outflow waves of the establishment of Hungarian diaspora communities, their current geographical distribution, and the main points of today's Hungarian diaspora policy are briefly presented. By critically analyzing the experiences so far, the Authors explore the logic and background of their current and future planned activities. Finally, the development opportunities are briefly outlined that can be realized within the organizational framework of the University of Pécs in a strategic period to make the Network sustainable.

Keywords: CSR; USR; Diaspora; Hungarian diaspora; Hungarians abroad, network; project; Diaspora Project Network of the University of Pécs.

Edit Dukai grew up in Vojvodina (Serbia) and after finishing her secondary school education she moved to Pécs. She graduated from the University of Pécs and took both bachelor's and master's degrees in the field of humanities and economics respectively. Edit is currently a Ph.D. student at the Doctoral School of Earth Sciences, where she follows the career paths of young Hungarians born beyond the Hungarian borders, who have graduated in Hungary. Her research is mainly focused on the areas of identity preservation, community building, and career pursuit of Hungarians living beyond the Hungarian borders. She is a founding member of the UP (PTE) Diaspora Project Network. ORCID: 0000-0001-8089-4531.

E-mail address: dukai.edit@pte.hu

Ákos Jarjabka PhD habil is an Associate Professor at the University of Pécs, Faculty of Business and Economics. He is the Head of the Department of Leadership and Organizational Sciences, and leader of the University of Pécs Diaspora Project Network as a Rector's representative, member, and secretary of the IX. Department of Management Science Committee of the Hungarian Academy of Sciences, and member of UNESCO Intangible Cultural Heritage in Hungary Committee as a representative of the Hungarian Rectors' Conference. His publications encompass intercultural management, the Hungarian diaspora, and project management. ORCID: 0000-0002-3691-4715,

E-mail address: jarjabka.akos@pte.hu

Kőkuti Tamás—Balázs László—Rajcsányi-Molnár Mónika

A felsőoktatási felelősségvállalás egy sajátos módja

Képzési Életpálya-menedzsment Program a Dunaújvárosi Egyetemen

Az egyetemek társadalom irányában tett erőfeszítései egyre szélesebb palettán mozognak. Napjainkban már a működésük kereteit meghatározó stratégiai dokumentumaikban is megtalálhatóak ezekre a tevékenységekre utaló részletek. A lokális és vonzáskörzeti civil, gazdasági érintetteknel ugyanúgy megfigyelhető a társadalmi felelősség, a harmadik misszió gyakorlata. A felsőoktatási felelősségvállalás egy egyedi megvalósulását mutatja be a tanulmány, amely a Bánki Donát Technikum és a Dunaújvárosi Egyetem elengedhetetlen, az intézmények működését és a szakképzési rendszer sajátosságait is figyelembe vevő működés összehangolását jelenti. Ehhez kapcsolódóan az integrációs folyamat különböző megoldásai vetődnek fel, amelyeket az eredményes, hatékony működés érdekében kell elvégezni. Bemutatjuk az egyetemi és technikumai beiskolázási és pályaaorientációs programok összehangolását, továbbá az integrált tananyag- és tanulásmenedzsment rendszer fejlesztését, de sor kerül a szakképzésben közreműködő munkatársak teljesítményének mérését és értékelését lehetővé tevő rendszer és folyamatok, valamint a szemléletformálási tevékenységek ismertetésére is.

Kulcsszavak: Társadalmi felelősség; felelős felsőoktatás; képzés; integráció; együttműködés.

Kőkuti Tamás a Pécsi Tudományegyetemen végzett humánszervező szakon, majd doktori fokozatát a munkaerőpiac területi problémáihoz kapcsolódóan is itt kapta meg. Jelenleg tanszékvezető egyetemi docensként a Szervezetfejlesztési- és kommunikációtudományi tanszék oktatási, képzési, és K+F+I tevékenységének szakmai koordinálását látja el. Több egyetemi projekt megvalósításában aktívan részt vett. Szakmai, vállalati vezetői tapasztalatai legfőképpen a humán erőforrás hatékony foglalkoztatásához

kapcsolódnak. Kutatási területe a humánszervezés technikái, vezetésfejlesztés, HR-menedzsment, üzleti kommunikáció tágabban vett témaköréhez is kapcsolódik.

E-mail: kokutit@uniduna.hu

Balázs László egyetemi docens, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem oktatási rektorhelyettese, illetve a Társadalomtudományi Intézet oktatója. 2014-ben szerzett PhD-fokozatot, majd 2021-ben habilitált. 2018–2021 között igazgatóként vezette a DUE Társadalomtudományi Intézetét, 2021-től oktatási rektorhelyettes. Publikációi a vezetésstudomány, szervezeti kultúra, érzelmi intelligencia, reziliens szervezetek, készségfejlesztés módszertana témaköröket ölelik fel. Tudományos szervezeti tagságai: MTA köztestület (2020–), MTA NyISz Kommunikációtudományi Munkabizottság (2014–). Fontosabb publikációi: *Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben* (Z-press Kiadó 2014), *Organizational culture and emotional intelligence in school* (LAP 2015), *Érzelmi intelligencia és szervezetfejlesztés* (DUE Press 2021). E-mail: balazsl@uniduna.hu

Rajcsányi-Molnár Mónika PhD közgazdász, habilitált főiskolai tanár, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem intézményfejlesztési és általános rektorhelyettese, illetve Társadalomtudományi Intézetének oktatója. Az MTA Gazdálkodástudományi Bizottság Kommunikációmenedzsment Munkabizottságának tagja. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola témavezetője. Tudományos kutatói tevékenysége a vezetés és szervezés területeihez kapcsolódik, vezető- és szervezetfejlesztésre, a nonprofit szektor és szervezeteinek menedzselési kérdéseire, illetve a modern tartalomfejlesztés és oktatásszervezés területére specializálódva. Széleskörű nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezik. Kutatói, oktatói és tanulmányi ösztöndíjak keretében hosszabb-rövidebb időt töltött az Egyesült Államokban, Angliában, Indiában, Portugáliában és Tajvanon. E-mail: molnarmo@uniduna.hu

Tamás Kőkuti—László Balázs—Mónika Rajcsányi-Molnár

*A special way of taking responsibility for higher education
Educational career management program at the University of Dunaújváros*

Universities' efforts towards society are increasingly wide-ranging. Nowadays, these activities can be found in the strategic documents that define the framework within which they operate. Social responsibility, the practice of the third mission, can also be observed with local and regional civil and economic stakeholders. The study presents a specific case of higher education responsibility, which is the essential coordination of the Bánki Donát Technikum and the University of Dunaújváros, taking into account the functioning of the institutions and the specificities of the vocational training system. In connection with this, various solutions for the integration process are discussed, which need to be implemented in order to ensure effective and efficient operation. This will include the coordination of enrolment and guidance programmes in universities and technical schools, the development of an integrated curriculum and learning management system, and the systems and processes for measuring and evaluating the performance of training staff and for awareness-raising activities.

Keywords: Social responsibility; responsible higher education; training; integration; cooperation.

Tamás Kőkuti PhD graduated in human resources management from the University of Pécs, where he also obtained his doctoral degree in the field of labour market territorial problems. He is currently the Associate Professor in the Department of Organisational Development and Communication Sciences, where he is responsible for the professional coordination of the teaching, training and Research + Development + Innovation activities. He has been actively involved in the implementation of several university projects. His professional, corporate management experience is mainly related to the effective employment of human resources. Her research interests and publications are also related to the broader topics of human resource management techniques, leadership development, HR management and business communication.

E-mail: kokutit@uniduna.hu

László Balázs is an associate professor, Vice-Rector for Academic Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. Graduated his PhD in 2014 and habilitated in 2021. From 2018 to 2021, was Head of the Institute of Social Sciences, since 2021 he has been the academic vice-rector. His publications cover leadership and management, organizational culture, emotional intelligence, resilient organizations, and skills development methodology. Scientific memberships: Hungarian Academy of Sciences (2020–), Hungarian Academy of Sciences Communication Science Working Committee (2014–). Important publications: *Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben* [Emotional intelligence in organization and training] (Z-press Publisher 2014), *Organizational culture and emotional intelligence in school* (LAP 2015), *Érzelmi intelligencia és szervezetejlesztés* [Emotional intelligence and organizational development] (DUE Press 2021).

E-mail: balazsl@uniduna.hu

Mónika Rajcsányi-Molnár is a habil PhD in Business Administration, Vice-Rector for General and Institutional Development Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. She is member of the Business Administration Committee's Communication Management Working Committee at the Hungarian Academy of Sciences. She is supervisor at the Education and Society Doctoral School of Education at the University of Pécs. Her academic research work is related to the field of business and management, focusing on organizational and leadership development, nonprofit management, modern educational material and technology developments. She has a wide range of international experience. She obtained various academic and research grants and spent longer periods in the United States, England, India, Portugal and Taiwan.

E-mail: molnarmo@uniduna.hu

Kővári Attila–Sánta Róbert

*Társadalmi felelősségvállalás a határon túli magyar nyelvű felsőoktatásban
Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogram a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán*

Az egyetemek társadalmi felelősségvállalása sokféle tevékenységet foglal magában, amely többek között kiterjed a pedagógiai és tudományos felelősségre is az oktatás egészét tekintve. Ezen tevékenység fő funkciója nonprofit és társadalmi hasznosság, valamint olyan tevékenységeket foglal magában, amelyek túllépnek az egyetemek hagyományos keretein, és nem feltétlenül irányulnak csak Magyarország területére, hanem tekinthetünk erre úgy is, hogy az a diaszpóra közösségét szolgálja. Jelen cikk ennek egy

szegmensét, a Makovecz Oktatói Ösztöndíjprogramot mutatja be; és annak a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán szerzett eddigi tapasztalatait foglalja össze, mely a határon túli magyar oktatási nyelvű képzést folytató felsőoktatási intézményekben magyarországi oktatók külföldi mobilitásának elősegítését célozza.

Kulcsszavak: Korporációk társadalmi felelőssége; Makovecz Ösztöndíjprogram; magyar nyelvű oktatás.

Kővári Attila villamosmérnök, gépészmérnök, mérnök-tanár-mérnök-informatikus, a Dunaújvárosi Egyetem, az Óbudai Egyetem és a Neumann János Egyetem egyetemi tanára. 2014-ben műszaki területen doktorált a Pannon Egyetemen, majd 2020-ban habilitált a Széchenyi István Egyetemen. Főbb kutatási területei az ember–számítógép interfészek, oktatás IKT támogatása, mechatronikai rendszerek. E-mail: kovari@uniduna.hu

Sánta Róbert gépészmérnök, a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola és a Dunaújvárosi Egyetem oktatója. 2014-ben műszaki területen doktorált a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, majd 2022-ben habilitált az Óbudai Egyetemen. Főbb kutatási területe a megújuló energiaforrások, a hőszivattyús rendszerek optimalizációja. E-mail: santar@uniduna.hu

Attila Kovari—Róbert Sánta

*Social responsibility in Hungarian-language higher education across the border
Makovecz Teaching Scholarship Program at the Subotica Tech College of Applied Sciences*

The social responsibility of universities embraces a wide variety of activities, which include, among other things, pedagogical and scientific responsibility in terms of education as a whole. The main function of this activity is aimed at non-profit and social utility, on the other hand, it includes activities that go beyond the traditional framework of universities and are necessarily directed only to the territory of Hungary, but we can also consider it as serving the diaspora community. This article presents a segment of this, the Makovecz Teacher Scholarship Program, and summarizes its experiences gained so far at the Subotica Tech College of Applied Sciences, which aims to facilitate the mobility of Hungarian teachers abroad in higher education institutions that provide training in the Hungarian language of instruction across the border.

Keywords: Corporate social responsibility; Makovecz Scholarship Program; teaching in Hungarian.

Attila Kővári is an electrical engineer, mechanical engineer, teacher of engineering, he is professor at University of Dunaújváros, Obuda University and John von Neumann University. In 2014, he received a PhD in engineering from University of Pannonia and habilitated at Széchenyi István University in 2020. His main research areas are human-computer interfaces, ICT support of education and mechatronic systems.

E-mail: kovari@uniduna.hu

Róbert Sánta is a mechanical engineer, and he is professor at Subotica Tech - College of Applied Sciences and University of Dunaújváros. In 2014, he received a PhD in engineering from Budapest University of Technology and Economics and habilitated at Obuda University in 2022. His main research areas are renewable energy sources, optimization of the heat pump system.

E-mail: santar@uniduna.hu

Bacsa-Bán Anetta—András István

*Technikusképzéstől a szakmaipedagógus-képzésig
USR a Dunaújvárosi Egyetemen*

Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatási intézmények harmadik missziós tevékenységeként jelenik meg elsősorban. A negyedik generációs egyetemek esetében az oktatás–kutatás–tudáshasznosítás hármason kívül új célt jelent a helyi gazdaság tudatos, tervezett, jövőorientált fejlesztése. A tanulmányban e tevékenység fókuszába a szakképzést helyeztük, ahol egy modellváltó egyetem, a Dunaújvárosi Egyetem Technikumának és az egyetem szakmaipedagógus-képzésének kapcsolatán keresztül mutatjuk be a társadalmi felelősségvállalás e dimenzióját.

Kulcsszavak: Egyetemi társadalmi felelősségvállalás; szakképzés; szakmaipedagógus-képzés.

Bacsa-Bán Anetta neveléstudományi PhD-t az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán, neveléstudományi kutatások alprogramjában szerzett Budapesten, 2006-ban. Diplomáját Szociológia és Magyar nyelv és irodalom szakon szerezte Miskolcon. 2000 óta a Dunaújvárosi Főiskola majd Egyetem oktatója, 2020 óta a Dunaújvárosi Egyetem Tanárképző Központjának főigazgatója, egyetemi docens. Kutatási területe a szakmai pedagógusképzés és a hallgatókövetés, valamint a felsőoktatás hozzáadott értékének vizsgálata. Az MTA Köztestületének, az MTA Pedagógusképzési Albizottságának tagja, A Tanárképzők Szövetsége, Szakmai Tanárképzők Szakosztályának titkára, a Magyar Rektori Konferencia Pedagógusképzési Bizottságának tagja, valamint a Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola témavezetője

E-mail: bana@uniduna.hu

András István PhD habilitált főiskolai tanár, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem rektora. Felsőoktatási szakmai karrierjét megelőzően szervezetfejlesztési osztályvezetőként, majd személyzeti vezérigazgató-helyettesként dolgozott az üzleti életben. Számtaló tapasztalatot szerzett a teljesítményértékelés, munkakör-értékelés és az érdekegyeztetés terén. Kutatási területei: szervezetfejlesztés, multikulturális környezetben lezajló szervezeti folyamatok, szervezeti kommunikáció, társadalmi felelősségvállalás.

E-mail cím: andras@uniduna.hu

Anetta Bacsa-Bán—István András

*From vocational technician training to vocational teacher training
USR at the University of Dunaújváros*

University social responsibility is of particular importance to higher education institutions as a mission activity. In the case of the fourth-generation universities, the conscious, planned, future-oriented development of the local economy represents a new goal in addition to the three education-research-knowledge utilization. In the study, we focus on vocational training, where we present this dimension of social responsibility through the connection between a model-changing university, the Secondary Technical School of the University of Dunaújváros, and the university's vocational teacher training.

Keywords: University social responsibility; vocational training; vocational teacher training.

Anetta Bacsa-Bán (Füzesabony, Hungary 1975) obtained her PhD in Education from the Faculty of Pedagogy and Psychology of the Eötvös Loránd University, in the sub-program of educational science research in Budapest, in 2006. She graduated in Sociology and Hungarian Language and Literature in Miskolc. She has been a lecturer at the Dunaújváros College, then University since 2000, before becoming the director of the Teacher Training Center of the University of Dunaújváros in 2020, she is an associate professor. Her research interests include professional teacher training and student tracking, as well as the added value of higher education. She is a member of the Public Body of the Hungarian Academy of Sciences, a member of the Teacher Training Subcommittee of the Hungarian Academy of Sciences, the Secretary of the Association of Teacher Trainers. She is supervisor at the Education and Society Doctoral School of Education at the University of Pécs.

E-mail: bana@uniduna.hu

István András PhD is a habil college professor and the rector of the University of Dunaújváros. Before his professional career in higher education, he worked in the private sector first as head of department in organisational development, then as HR Deputy CEO. He has gained considerable experience in performance evaluation and appraisal, as well as industrial relations and reconciliation. His research areas are organisational development, organisational processes in multicultural context, organisational communication and social responsibility.

E-mail: andras@uniduna.hu

Sipos Norbert

A Diplomás Pályakövetési Rendszer hasznosíthatósága a felsőoktatási fenntartóváltás tükrében

Köztudott, hogy a felsőoktatás harmadik küldetése, hogy az oktatási program kompetenciái, az ismeretek és készségek fejlesztése és a munkaerőpiac elvárásai közötti összhang javítására helyezze a hangsúlyt. Ez a kérdés hosszú múltra tekint vissza, mivel az elefántcsonttorony-megközelítés az általános alkalmazhatóságra összpontosít, míg a társadalom és a kormányzat közvetlen előnyöket és felhasználásra kész diplomásokat követel, továbbá az egyetemi társadalmi felelősségvállalás erősítése is hangsúlyosan megjelenik.

Kétségtelen, hogy a felsőoktatási intézményeknek közelebb kell kerülniük a kimenetük végső fogyasztóihoz, de ennek mértéke nem egyértelmű; többféle út, megoldás és megközelítés létezik. Magyarországon a 2020–2021 során megvalósult intézményi tulajdonosi változást sok vita és ellenállás kísérte, de ma már a hagyományos felsőoktatási intézmények többsége egy alapítvány vezetése alatt működik, amely megköveteli a munkaerőpiaci illeszkedést és egyben más kereteket is kínál, amelyeket tiszteletben kell tartani. Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás témaköréhez szervesen kapcsolódó előrejelző eszközt, a Diplomás Pályakövetési Rendszert, annak az adatalapú döntéshozatalhoz alkalmazott, illetve alkalmazható elemeit mutatom be, kitérve a kérdéses tényezőkre, illetve a jövőbeli várható hasznokra.

Kulcsszavak: Fenntartóváltás; Diplomás Pályakövetési Rendszer; felsőoktatás, egyetemi társadalmi felelősségvállalás.

Sipos Norbert (Dombóvár, 1985) a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet adjunktusa. Doktori címét 2018-ban védte meg, a disszertáció címe „Nemzetközi pályakövetési gyakorlatok és a magyar pályakövetési rendszer – A Diplomás Pályakövető Rendszernek az Állami Adminisztratív Adatbázisok Integrációjával való egyezőségének vizsgálata”. Főbb kutatási területei: Diplomás Pályakövető Rendszer és Állami Adminisztratív Adatbázisok integrációja; munkaerő-piaci tendenciák; CRANET; EU-migráció és következményei; kollektív tárgyalás. 2009-től számos pályázat, megvalósíthatósági tanulmány, üzleti terv írója, országos rendezvények szervezője. 2009-től a Végzett Pécsi Közgazdász Szakkollégisták Egyesülete elnökségi tagja, 2012-től 2019-ig az elnöke. E-mail: sipos.norbert@ktk.pte.hu

Norbert Sipos

Graduate Career Tracking System in the light of the Hungarian Higher Education institutional change of ownership

It is well known that the third mission of higher education is to be put in the focus to improve the match between the educational program competencies, knowledge, and skill development and the expectations of the labour market. This debate has a long history, as the ivory tower approach focuses on the general applicability, while the society and government demand direct advantages and graduates ready to use, and also the university social responsibility plays a significant role.

Is it out of doubt that the HEIs should move closer to the final consumers of their output, but the extent is not obvious; there are multiple ways, solutions, and approaches. The change of the institutional ownership realized during 2020–2021 in Hungary was accompanied by a lot of discussion and resistance. However, now the majority of the traditional HEIs work under the leadership of a foundation that demands and also offers another framework that should be respected.

I present a predictive tool, the Graduate Career Tracking System, which is intrinsically related to the topic of university social responsibility. It is applicable to data-driven decision making, including the factors at stake and the expected future benefits.

Keywords: Change of ownership; Graduate Career Tracking System; higher education; university social responsibility (USR).

Norbert Sipos (Dombóvár, 1985) assistant professor at the University of Pécs Faculty of Business and Economics, Department of Leadership and Organizational Sciences. He defended his thesis in 2018, titled 'Graduate Career Tracking practices in Hungary and abroad – Comparison of the Graduate Career Tracking System and the Administrative Databases Integration'. Main research interests: Graduate Career Tracking System and Administrative Databases Integration; Labor-market tendencies; CRANET; EU migration and its consequences; Collective Bargaining; Since 2009 he is an active tender, feasibility study, business plan writer and organizer of several national events. From 2009 he was a presidency member of the Alumni of Pécs Graduated Students of Advanced Studies from 2012 until 2019 he was the president. E-mail: sipos.norbert@ktk.pte.hu

Nagy Gáborné–Rajcsányi-Molnár Mónika

Egy felsőoktatási intézmény harmadik missziós szerepvállalása

Az elmúlt években a társadalmi felelősségvállalás, harmadik misszió kérdésköre a felsőoktatási szférában fokozatosan hangsúlyos szerepet kap. A szerteágazó tevékenységre többek között hatással van az intézmény beágyazottsága is. A tanulmány egy vidéki, alkalmazott tudományok egyetemének aspektusából kívánja a témát megközelíteni és működésére vetíteni, értelmezni a harmadik misszióhoz köthető definíciók spektrumát. Az egyetem esetén keresztül rámutat továbbá olyan harmadik misszióval összefüggő tevékenységekre, amelyek stratégiai dokumentumaiban misszióhoz kötődő elrendő célként ugyan nem szerepelnek, azonban megvalósításukat brandjükbe illeszthető tevékenységek és a regionális beruházások generálták. Ennek kapcsán kiemelésre kerül két olyan eset, amely bemutatja a regionális beruházáshoz köthető szerepvállalást.

Kulcsszavak: Felsőoktatás; alkalmazott tudományok; harmadik misszió; társadalmi felelősségvállalás; beágyazódás; regionalitás.

Nagy Gáborné doktorandusz, pénzügy szakos okleveles közgazdász, kommunikáció szakos bölcész, a Dunaújvárosi Egyetem tulajdonában lévő gazdasági társaság, az Ecotech Nonprofit Zrt. vezérigazgatója. Az MTA Gazdálkodástudományi Bizottság Kommunikációmenedzsment Munkabizottságának partneri tagja. A Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola hallgatójaként kutatása a felsőoktatás szervezeti sajátosságait vizsgálja különböző projektek tekintetében, elemezve a felsőoktatási intézmény helyi beágyazottságát, helyi kapcsolatait, társadalmi-gazdasági-egyéb hatásait. E-mail: nagygaborne@uniduna.hu

Rajcsányi-Molnár Mónika PhD közgazdász, habilitált főiskolai tanár, jelenleg a Dunaújvárosi Egyetem intézményfejlesztési és általános rektorhelyettese, illetve Társadalomtudományi Intézetének oktatója. Az MTA Gazdálkodástudományi Bizottság Kommunikációmenedzsment Munkabizottságának tagja. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola témavezetője. Tudományos kutatói tevékenysége a vezetés és szervezés területeihez kapcsolódik, vezető- és szervezethejlesztésre, a nonprofit szektor és szervezeteinek menedzselési kér-

déseire, illetve a modern tartalomfejlesztés és oktatásszervezés területére specializálódva. Széleskörű nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezik. Kutatói, oktatói és tanulmányi ösztöndíjak keretében hosszabb-rövidebb időt töltött az Egyesült Államokban, Angliában, Indiában, Portugáliában és Tajvanon.
E-mail: molnarmo@uniduna.hu

Gáborné Nagy—Mónika Rajcsányi-Molnár

The third mission role of a higher education institution

In recent years, the issue of social responsibility, the third mission, has gradually gained a prominent role in the higher education sphere. Among other things, the embeddedness of the institution affects the diversified activity. The study aims to approach the topic from the aspect of a rural university of applied sciences and project it into its operation, interpreting the spectrum of definitions related to the third mission. The purpose of this study is to point out, through the case of the university, the relevant activities related to the third mission, which are not included in their strategic documents as mission-related goals, but their implementation was generated by activities that fit their brand and regional investments. In connection with this, two cases are highlighted that demonstrate the role associated with regional investment.

Keywords: Higher education; applied sciences; third mission; social responsibility; embeddedness; regionality.

Gáborné Nagy is doctoral student, economist with financial specialty, she has got a degree in Bachelor of Arts in Communication. CEO of Ecotech Nonprofit Zrt., a business company owned by the University of Dunaújváros. Mrs Nagy is a partner member of the Business Administration Committee's Communication Management Working Committee at the Hungarian Academy of Sciences. As a student of the Széchenyi István University Regional and Economics PhD School, her research examines the specifics of organizational in higher education, in relation to different projects. She will analyze the local embeddedness, local relations and socio-economic-other effects of the higher education institution.
E-mail: nagygaborne@uniduna.hu

Mónika Rajcsányi-Molnár is a habil PhD in Business Administration, Vice-Rector for General and Institutional Development Affairs at the University of Dunaújváros and lecturer at the Institute of Social Sciences. She is member of the Business Administration Committee's Communication Management Working Committee at the Hungarian Academy of Sciences. She is supervisor at the Education and Society Doctoral School of Education at the University of Pécs. Her academic research work is related to the field of business and management, focusing on organizational and leadership development, nonprofit management, modern educational material and technology developments. She has a wide range of international experience. She obtained various academic and research grants and spent longer periods in the United States, England, India, Portugal and Taiwan.
E-mail: molnarmo@uniduna.hu

CIVIL SZEMLE

LEGYEN 2023-BAN ELŐFIZETŐJE
a negyedévente megjelenő
Civil Szemlének!

RENDELJE MEG A CIVIL SZEMLÉT,
melynek előfizetési díja egy évre
3600 Ft

Előfizetés
Civil Szemle,
Erste Bank: 11600006-00000000-23902934

CIVIL SZEMLE
szerkesztősége

www.civilszemle.hu

Levelezési cím

1137 Budapest, Pozsonyi út 14. II./9.

Kérjük, megrendelését (amely tartalmazza a nevet, postázási címet
és a befizetés igazolását) – a gyorsabb ügyintézés érdekében – küldje be a
civilszemle@gmail.com
email címre

■ „Corporate social responsibility and the partnership of companies and civil society with the state is not limited only to resources and financial contributions to replace the old concept of „charity”. CSP has a strong ethical basis and might be an important instrument for solving some crisis that the contemporary global world is going through, in a context where states seem not to face properly situations such as the migrant crisis, refugee’s crisis, which constitute dramatic social problems and which have a strong existential component, ultimately meaning to contribute to a better society and to make the world a better place.”

(Gabriela Goudenhoof)

■ „A technológiai átállás hosszú folyamata némileg rövidíthető a megfelelő módon kivitelezett ösztönzők bevezetésével és letisztult kommunikációs stratégiával. A fenntarthatóság biztosítása és a hosszútávú állampolgári érdekek képviselése mentén jelenik meg a civil szervezetek szerepvállalásának tere. A civil szervezetek teremthetik meg a lehetőségét annak a társadalmi önszerveződésnek, amely lehetővé teszi az állampolgárok önkéntes együttműködését a hatékonyabb, az érintett társadalomra adaptált, a társadalmi érdekek mentén szerveződő ösztönzők kidolgozására.”

(Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika)

■ „A CSR-t nemcsak a vállalatok körére vonatkozóan érdemes megvizsgálni, még azonosítani kell a civil és a közszféra intézményei esetében is a tevékenységhez kapcsolódó lehetséges megoldásokat. Az egyetemi felelősségvállalás (university social responsibility – USR) egyértelműen túlmutat a hagyományos szerepeken, fontos, hogy a harmadik küldetés révén kapcsolódni kell nemcsak a munkaerőpiachoz, a vállalati szférához (3H), hanem a társadalomhoz (4H), illetve a környezethez (5H) is.”

(Sipos Norbert)

■ „Az egyetemek társadalom irányában tett erőfeszítései egyre szélesebb palettán mozognak. Napjainkban már a működési kereteiket meghatározó stratégiai dokumentumaikban is megtalálhatóak ezekre a tevékenységekre utaló részletek. A lokális és vonzaskörzeti civil, gazdasági érintettekkel ugyanúgy megfigyelhető a társadalmi felelősség kategóriájába sorolható aktivitás, mint a hallgatóik esetében.”

(Kókuti Tamás–Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika)

■ „A civil és nonprofit szervezetek, felsőoktatási intézmények közreműködése elengedhetetlen a lakosság tájékoztatásában, felkészítésében az új eszközök használatára és a példamutatásban. Emellett természetesen a vállalatok, vállalkozások szerepvállalása is meghatározó az elektromobilitás terjedésében, esetükben a felelős vállalati viselkedés, a társadalmi felelősségvállalás vonatkozásai is előtérbe kerülnek.”

(Keszzi-Szeremlei Andrea–Balázs László–András István)

ISSN 1786334-1

Ára 900 Ft